

KÉZIKÖNYV

Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról

COUNCIL OF EUROPE

© Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége/Európa Tanács, 2016

A kézikönyv kézírata 2016 januárjában készült el.

A frissítések a jövőben az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének weboldalán (fra.europa.eu), valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága weboldalának „Case-Law” (ítélkezési gyakorlat) menüpontja alatt (echr.coe.int) lesznek elérhetők.

A sokszorosítás kereskedelmi célok kivételével engedélyezett, amennyiben a forrást feltüntetik.

A Europe Direct szolgáltatás az Európai Unióval kapcsolatos kérdéseire segít Önnek választ találni.

Ingyenesen hívható telefonszám (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) A legtöbb hívás és a megadott információk ingyenesek (noha egyes mobiltelefon-szolgáltatókon keresztül, telefonfülkékből és hotelekből a számot csak díjfizetés ellenében lehet hívni).

Fotó (borító és belső): © iStockphoto

Bővebb tájékoztatást az Európai Unióról az interneten talál (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2016

ET: ISBN 978-92-871-9880-8

FRA – print: ISBN 978-92-9491-110-0 doi:10.2811/215711 TK-04-15-940-HU-C

FRA – web: ISBN 978-92-9491-120-9 doi:10.2811/720847 TK-04-15-940-HU-N

Ez a kézikönyv angol nyelven íródott. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) és az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) nem vállal felelősséget a fordítás hűségéért. A kézikönyvben kifejtett nézetek nem tekinthetők a Bíróság hivatalos álláspontjának. A kézikönyv utal az Emberi Jogok Európai Egyezményével foglalkozó egyes hazai publikációkra. A Bíróság nem vállal felelősséget ezek tartalmáért, és megemlítésük nem jelent hivatalos jóváhagyást. Az Egyezménnyel kapcsolatos további szakirodalom megtalálható a Bíróság könyvtárának honlapján (www.echr.coe.int/Library/).

Kézikönyv az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó európai jogról

Előszó

Ezt az igazságszolgáltatáshoz való európai jogról szóló kézikönyvet az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) és az Európa Tanács az Emberi Jogok Európai Bíróságának Hivatalával együtt készítette. Ez egy olyan európai jogi kézikönyvsorozat ötödik része, amelyet a szervezeteink közösen készítettek. A korábbi kézikönyvek a hátrányos megkülönböztetés tilalmáról szóló európai jogra, a menekültekről, határokkal és a bevándorlással kapcsolatos európai jogra, az európai adatvédelmi jogra, valamint az európai gyermekjogokra helyezték a hangsúlyt.

A korábbi kézikönyvekkel kapcsolatos pozitív visszajelzések alapján úgy döntöttünk, hogy egy újabb különösen aktuális témában fogunk együttműködni: ez pedig az igazságszolgáltatáshoz való jog. Az igazságszolgáltatáshoz való jog nem csak egy önmagában álló jog, hanem egy olyan központi jelentőségű eszköz, amely lehetővé teszi más jogok megvalósulását.

Ez a kézikönyv összefoglalja az igazságszolgáltatáshoz való jog területén a fő európai jogi elveket. Arra törekszik, hogy felhívja a figyelmet az Európai Unió és az Európa Tanács által meghatározott releváns jogi normákra, és jobban megismertesse azokat, különösen az Európai Unió Bírósága (EUB) és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) ítélkezési gyakorlatán keresztül. Ezt a kézikönyvet úgy terveztük, hogy gyakorlati útmutatóként szolgáljon az EU és az Európa Tanács tagállamaiban a bírák, ügyészek és a peres eljárásokban részt vevő jogászok számára. Azok a nem kormányzati szervezetek és más szervezetek is hasznosnak fogják találni ezt a kézikönyvet, akik az áldozatok igazságszolgáltatáshoz való hozzájutását segítik.

Szeretnénk megköszönni a Human Rights Law Centre of the University of Nottingham (Nottinghami egyetem emberi jogi központja, Egyesült Királyság) közreműködését. Hálásak vagyunk továbbá az Európa Tanács igazságszolgáltatás hatékonyságát szolgáló európai bizottságának (CEPEJ), hogy e kézikönyv elkészítésének korai szakaszában részt vett, valamint az Európai Bizottság Jogérvényesülési Főigazgatóságának a megszervezés során nyújtott közreműködéséért. Végezetül szeretnénk kifejezni hálánkat az Európai Unió Bíróságán szolgáló Maria Berger bírónőnek a szöveg kidolgozásának végső szakaszában nyújtott értékes visszajelzéseiért.

Philippe Boillat

Emberi jogi és jogbiztonsági
főigazgatóság Európa Tanács

Michael O'Flaherty

az Európai Unió Alapjogi
Ügynökségének igazgatója

Tartalomjegyzék

ELŐSZÓ	3
ÍGÉRETES GYAKORLAT	8
RÖVIDÍTÉSEK ÉS BETŰSZÓK	9
HOGYAN HASZNÁLJUK EZT A KÉZIKÖNYVET	11
1 MIT JELENT AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG?	15
Fő pontok	16
2 MÉLTÁNYOS ÉS NYILVÁNOS ELJÁRÁS FÜGGETLEN ÉS PÁRTATLAN BÍRÓSÁG ÉS EGYÉB TESTÜLETEK ELŐTT	25
2.1. Az igazságszolgáltatáshoz való jog bíróság útján	27
Fő pontok	27
2.1.1. A bírósági eljáráshoz való jog	27
2.1.2. A „bíróság” meghatározása	33
2.2. A bíróságok függetlensége és pártatlansága	38
Fő pontok	38
2.3. Milyen a tisztességes és nyilvános eljárás?	44
Fő pontok	44
2.3.1. Tisztességes eljárás	44
2.3.2. Nyilvános eljárás	50
2.4. Az igazságszolgáltatáshoz vezető egyéb utak	53
Fő pontok	53
2.4.1. Nem bírósági testületek	53
2.4.2. Alternatív vitarendezési eljárás	55
3 KÖLTSÉGMENTESSÉG	63
3.1. Költségmentesség nem büntetőeljárásokban	65
Fő pontok	65
3.1.1. Alkalmazási kör	65
3.1.2. Az anyagi helyzetre és a kérelem megalapozottságára vonatkozó vizsgálatok	70
3.2. Költségmentesség büntetőeljárásokban	74
Fő pontok	74
3.2.1. Alkalmazási kör	74
3.2.2. Anyagi eszközök vizsgálata	76
3.2.3. Az igazságszolgáltatási érdek vizsgálata	77

4 A TANÁCSADÁSHOZ, VÉDELEMHEZ ÉS KÉPVISELET IGÉNYBEVÉTELÉHEZ VALÓ JOG	81
4.1. A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog nem büntetőeljárásokban	83
Fő pontok	83
4.1.1. Alkalmazási kör	83
4.1.2. Valódi és hatékony jogi segítségnyújtás	84
4.2. A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog büntetőeljárásokban	87
Fő pontok	87
4.2.1. Alkalmazási kör	87
4.2.2. A jog segítségnyújtás minősége	92
4.2.3. Jogi segítségnyújtás saját választás alapján	94
4.2.4. Megfelelő idő és eszközök a védekezés előkészítéséhez	95
4.2.5. Jogról való lemondás	96
4.3. Személyes képviselethez való jog	99
Fő pontok	99
5 A HATÉKONY JOGORVOSLATHOZ VALÓ JOG	103
5.1. Milyen a hatékony jogorvoslat?	105
Fő pontok	105
5.1.1. A hatékony jogorvoslat alanyi és eljárási követelményei ...	105
5.1.2. A hatékony jogorvoslat intézményi követelményei	112
5.2. Példák konkrét jogorvoslatokra	114
Fő pontok	115
5.2.1. Kártalanítás	115
5.2.2. Végrehajtási intézkedés	120
5.2.3. Bírósági meghagyás	121
6 AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG KORLÁTOZÁSA ÁLTALÁBAN	125
6.1. Törvényes cél és arányosság	127
Fő pontok	127
6.2. Példák a korlátozásokra a jogerős ítélet vagy döntés előtt	131
Fő pontok	131
6.2.1. Eljárási illetékek	131
6.2.2. Túlzott alakosság	134
6.2.3. Bizonyítékgyűjtést gátló tényezők	137
6.2.4. Elévülési idők	140
6.2.5. Mentességek	142

6.3. A jogerős ítéletek végrehajtásának elhúzódása	144
Fő pontok	144
7 AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG KORLÁTOZÁSA: AZ ELJÁRÁSOK HOSSZA	149
7.1. Az eljárások hosszának meghatározása	150
Fő pontok	150
7.1.1. A nem büntetőeljárások hosszának meghatározása	152
7.1.2. A büntetőeljárások hosszának meghatározása	154
7.2. Az eljárások hosszának ésszerűsége – a meghatározás kritériumai	156
Fő pontok	156
7.2.1. Az ügy bonyolultsága	158
7.2.2. A panaszos magatartása	159
7.2.3. A hazai hatóságok magatartása	161
7.2.4. Mi a tét a panaszos számára	163
7.3. Jogorvoslatok az eljárások túlzott elhúzóására	165
8 AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSHOZ VALÓ JOG EGYES FÓKUSZTERÜLETEKEN	167
8.1. Fogvatékossággal élők	170
Fő pontok	170
8.1.1. Az igazságszolgáltatáshoz való jog	171
8.1.2. Cselekvőképesség	174
8.2. Bűncselekmények áldozatai	177
Fő pontok	177
8.3. Elítéltek és előzetes letartóztatásban lévő személyek	184
Fő pontok	184
8.3.1. A bírósági eljáráshoz és ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog	186
8.3.2. A szabadságtól való megfosztás kifogásolásának joga	187
8.3.3. Kártalanítás jogellenes fogvatartásért	193
8.4. Környezeti jog	194
Fő pontok	194
8.5. E-igazságügy	200
Fő pont	200
AJÁNLOTT SZAKIRODALOM	205
ÍTÉLKEZÉSI GYAKORLAT	215
TÁRGYMUTATÓ	223

Ígéretes gyakorlat

Tisztességes eljárás biztosítása együttes meghallgatáson keresztül	45
Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása hátrányos mégkülönböztetés eseteiben	55
Közvetítés alkalmazása családjogi eljárásokban	56
Költségmentesség biztosítása kiszolgáltatott csoportok számára	66
Online költségmentesség felajánlása az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosítása érdekében	73
Jogi tanácsadás különféle formáinak kínálása	83
Személyesen képviselt peres felek segítése	99
Költségek csökkentése és az eljárások egyszerűsítése	134
Az igazságszolgáltatáshoz való jog elősegítése a túlzott alakiság csökkentésével	137
Az ítéletek hatékony végrehajtása	148
A családi ügyek meggyorsítása	151
Az eljárások hosszának csökkentése a bíróságot igénybe vevők meghallgatásával	163
Az eljárások gyorsítása	164
A rendőrség tájékoztatása a fogyatékossggal élők segítésében	171
A tanulási fogyatékkal élők segítése	181
A tanulási fogyatékkal élők igazságszolgáltatáshoz való jogának elősegítése	186
A környezeti demokrácia előmozdítása a gyakorlatban	196
A büntetékiszabás vizualizálása: online eszköz az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítésére	203

Rövidítések és betűszók

AVR	Alternatív vitarendezési eljárás
CCJE	Európai Bírák Konzultatív Tanácsa
CEPEJ	Az igazságszolgáltatás hatékonyságát szolgáló európai bizottság
CETS	Az Európa Tanács szerződése
CRPD	A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény
e-CODEX	e-igazságszolgáltatási kommunikáció online adatcsere révén
EEO	európai végrehajtható okirat
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EJEE	Európai Emberi Jogi Egyezmény
EK	Európai Közösség
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
e-SENS	Egyszerű elektronikus európai hálózati szolgáltatások
ET	Európa Tanács
EU	Európai Unió
EUB	Az Európai Unió Bírósága (2009 decembere előtt Európai Bíróság, EB)
EUMSZ	Az Európai Unió működéséről szóló szerződés
EUSz	Az Európai Unióról szóló szerződés
FRA	Európai Unió Alapjogi Ügynöksége
ICCPR	Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya
KHV	Környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelv
NGO	Nem kormányzati szervezetek
NHRI	Nemzeti emberi jogi intézmény
OVR	Online vitarendezés
UDHR	Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

Hogyan használjuk ezt a kézikönyvet

Ez a kézikönyv áttekintést ad az igazságszolgáltatáshoz való európai jog fő elemeiről, különös hangsúlyt helyezve az Európa Tanács Európai Emberi Jogi Egyezménye (EEJE) által biztosított és az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) által értelmezett, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájában biztosított, és az Európai Unió Bírósága által értelmezett jogokra.

Az igazságszolgáltatáshoz való jog nem csak egy önmagában álló jog, hanem egy olyan eszköz, amely lehetővé teszi más jogok érvényesítését. A kézikönyv alkalmazási körét tekintve tág, lefedi a büntető jogot és a polgári jogot is. A menekültekkel, határokkal és a bevándorlással, valamint a gyermekjogokkal kapcsolatos európai jogról szóló korábbi FRA-EJEB kézikönyvek elemzik a menedékkérők és gyermekek igazságszolgáltatáshoz való jogát, ezért ez a kézikönyv ezekkel a területekkel nem foglalkozik.

A kézikönyvet olyan jogászok segédanyagként tervezték, akik nem az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatos ügyekre szakosodtak, így bevezetést nyújthat az ezzel kapcsolatos fő kérdésekhez. Jogászoknak, bíráknak, valamint olyan személyeknek szánták, akik igazgatással és az igazságszolgáltatáshoz való joggal foglalkozó szervezetekkel dolgoznak, ideértve a peres eljárásban részt vevő nem kormányzati szervezeteket (NGO) is. A kézikönyv jogi kutatás vagy nyilvános érdekképviselet céljára is használható. Célja, hogy lehetővé tegye a jogászok számára, hogy közvetlenül utánanézhessenek valamely konkrét szakasznak/témának, amelyre szükség van; a kézikönyvet nem szükséges egészében végigolvasni. A **További olvasnivalók** szakasz olyan szakirodalmat sorol fel, amely egy konkrét témában további információt keresők érdeklődésére tarthat számot.

Az Európa Tanács (ET) és az Európai Unió (EU) releváns jogszabályait adott esetben feltüntetjük az egyes témáknál. Ugyanakkor jelentős átfedés van az EEJE-ben és az Európai Unió Alapjogi Chartájában meghatározott, az igazságszolgáltatáshoz való jog között. A Charta kifejezetten kimondja, hogy ha a Chartában szereplő jogok megfelelnek az emberi jogokról szóló európai egyezmény által garantált jogoknak, e jogok jelentése és hatálya azonos az egyezményben meghatározottal. Ezért az EJEB ítélkezési gyakorlatának jelentős része úgy tekinthető, hogy az a Chartában szereplő jogok hatályát és alkalmazását tekintve is relevánsak. Az uniós jogról vélelmezni kell, hogy összhangban van az EJEB ítélkezési gyakorlatával, kivéve ha erről kifejezetten másként

rendelkeznek. Amennyiben van releváns joggyakorlat, hivatkozunk az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlatára, alternatív forrásokat adva ezzel az igazságszolgáltatáshoz való joghoz, és ami még fontosabb, bemutatva, hogy a két jogrend miként működik egymással párhuzamosan. A hivatkozott EUB ítéletek közül sokat a nemzeti bíróságok által annak érdekében indított előzetes döntéshozatal iránti kérelem során hozott meg a Bíróság, hogy az EUB valamely nemzeti szinten folyamatban lévő ügy megoldásához értelmezze a releváns uniós rendelkezéseket. Az előzetes döntéshozatali eljárásban az EUB feladata, hogy értelmezze az uniós jogot vagy döntsön annak érvényességéről. Ezután a nemzeti bíróság feladata, hogy az adott jogszabályt az Európai Unió Bírósága értelmezésének megfelelően alkalmazza a hazai alapeljárásban felmerült tényállásbeli helyzetre. Az összetéveszthetőség elkerülése érdekében ez a kézikönyv az Európai Bíróságra (EB) az Európai Unió Bíróságaként (EUB) hivatkozik, a 2009 decembere előtt kiadott döntések esetén is.

Minden fejezet egy táblázattal kezdődik, mely felvázolja az adott fejezetben tárgyalt kérdéseket. A táblázat meghatározza a vonatkozó jogszabályokat is, és felsorolja az EUB és az EJEB vonatkozó ítélkezési gyakorlatát is. Ennek segítségével a kézikönyv használója gyorsan megtalálja a helyzete szempontjából releváns fő információkat. Azoknak a jogászoknak, akikre csak az Európa Tanács joga alkalmazandó, elegendő átnézniük az Európa Tanáccsal kapcsolatos anyagokat, míg az uniós tagállamok jogászainak mindkét oszlopot át kell nézniük, mivel ezekre a tagállamokra mindkét jogrend szabályai vonatkoznak.

Ezen felül a gyors áttekinthetőség érdekében minden egyes szakasz elején felüntetjük a fő pontokat.

Az Európa Tanács fő jogszabályait az EJEB ügyeit kiemelő keretes írás, valamint a törzsszöveg hivatkozásai tartalmazzák. Az ügyek a közelmúltból hoznak példát arra, hogy az EJEB hogyan alkalmazza az állandó ítélkezési gyakorlatában kialakult elveket. Az Európa Tanács ajánlásaira és jelentéseire adott esetben szintén hivatkozunk, akkor is, ha nem jelent jogilag kötelező kötelezettséget.

Az uniós jogot mind az EUB ítéleteit kiemelő keretes írásokban, mind pedig a törzsszövegben, a releváns uniós elsődleges jogra és jogszabályi intézkedésekre, mint például az irányelvekre és rendeletekre hivatkozva bemutatjuk. Az EUB ítéleteit ugyanúgy a jog közelmúltbeli alkalmazásának bemutatására választottuk ki. A lábjegyzetben a jogászok további példákat találnak. Emellett

a jogilag nem kötelező uniós eszközökre is hivatkozunk, ha a fő pontok szempontjából relevánsak.

Habár a kézikönyv a jogra helyezi a hangsúlyt, keretes írásokban kiemeljük az Európa Tanács és az uniós tagállamok „ígéretes gyakorlatait”. Az igazságszolgáltatási rendszerek ezekben az államokban nagymértékben eltérhetnek egymástól, de ezek az ígéretes gyakorlatok olyan kezdeményezéseket tartalmaznak, amelyek rövid és hosszútávon elősegíthetik az igazságszolgáltatáshoz való jog érvényesülését. E kezdeményezések megfelelő voltát és tényleges érvényesülését gyakran még tesztelni kell – ahhoz, hogy értéküket teljesen érvényesülését gyakran még tesztelni kell – ahhoz, hogy értéküket teljesen érvényesülését gyakran még tesztelni kell – ahhoz, hogy értéküket teljesen érvényesülését gyakran még tesztelni kell.

A kézikönyv a büntető jogra és a polgári jogra helyezi a hangsúlyt. Habár a közigazgatási jogot a környezetvédelmi joggal (lásd 8. fejezet) kapcsolatban körüljárjuk, ez általában nem tartozik a hatálya alá. A kézikönyv a nemzeti szintű jogalkalmazással foglalkozik, így nem tárgyalja az EJEB és az EUB előtti keresetösségi jogot és elfogadhatóságot, kivéve, ha ez az egyéni jogok megértését segíti. Hasonlóképpen, a nemzetközi eszközökre és ítélkezési gyakorlatra, valamint a nemzeti ítélkezési gyakorlatra csak akkor hivatkozunk, ha ezek segítik a megértést.

A kézikönyv az „igazságszolgáltatáshoz való jog” jogi értelmének rövid leírásával, valamint az Európa Tanács és az uniós jog által létrehozott két jogrendszer szerepével kezdődik (1. fejezet). Ezután hét fejezet következik, amelyek a következő kérdéseket ölelik fel:

- független és nyilvános eljárás független és pártatlan bíróság előtt (ideértve a bírósághoz jutás jogát, a tisztességes és nyilvános eljáráshoz való jog hatályát és az alternatív bírói utakat);
- költségmentesség (ideértve a „a vagyoni helyzet és az érdemi szempontok” vizsgálatát és büntetőeljárások során az „igazságszolgáltatási érdek” vizsgálatát);
- tanácsadáshoz, védelemhez és képviselő igénybeviteléhez való jog (ideértve a jogi segítségnyújtás minőségét, az érdekelt védekezése előkészítéséhez szükséges megfelelő időhöz és eszközökhöz való jogot, valamint a képviselőről való lemondáshoz való jogot);

- hatékony jogorvoslathoz való jog (ideértve az anyagi és intézményi követelményeket, valamint a rendelkezésre álló jogorvoslatokat);
- az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozása általában (ideértve a megengedhető korlátozások természetét és a korlátozások példáit);
- az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozása: az eljárás hossza (ideértve a hossz ésszerűségének meghatározási kritériumait);
- igazságszolgáltatáshoz való jog egyes fókuszterületeken (amelyre vonatkozóan konkrét elvek alakultak ki, ideértve a fogyatékossgal élőket, a bűncselekmények áldozatait, fogvatartottakat és előzetes letartóztatásban lévőket, valamint a környezetvédelmi jogot és az e-igazságügyet).

1

Mit jelent az igazságszolgáltatáshoz való jog?

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Az igazságszolgáltatáshoz való jog		
Alapjogi Charta, 47. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog)	Alkalmazási kör	EJEE, 6. cikk (tisztes eljáráshoz való jog)
Alapjogi Charta, 51. cikk (alkalmazási terület)		EJEE, 13. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog)
Alapjogi Charta, 52. cikk (3) bekezdés (jogok és elvek értelmezési hatálya)		EJEE, 35. cikk (elfogadhatóság kritériumok)
Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 4. cikk (3) bekezdés		EJEE, 46. cikk (kötelező erő és az ítéletek végrehajtása)
EUSZ, 19. cikk		

Ez a fejezet a fő európai emberi jogi normákra hivatkozva bemutatja az „igazságszolgáltatáshoz való jog” fogalmát. Bemutatja az egyéni jogokat védő európai regionális rendszert, és foglalkozik a nemzeti szinten biztosított jogvédelem hangsúlyosságával. Ez a fejezet továbbá összefoglalja az Európai Unió (EU) és az Európa Tanács (ET) igazságszolgáltatáshoz való joga közötti kapcsolatot, az **alábbi ábra** pedig a fő különbségeket vázolja fel.

Fő pontok

- A nemzetközi és az európai emberi jogi törvények értelmében az igazságszolgáltatáshoz való jog fogalma arra kötelezi az államokat, hogy minden egyén számára garantálják a bírósághoz – vagy bizonyos körülmények között alternatív vitarendezési testülethez – fordulás jogát, hogy jogorvoslatot szerezzenek, ha bebizonyosodik, hogy az egyén emberi jogait megsértették. Ezért ez egyben egy felhatalmazó jog, amely segít az egyéneknek egyéb jogukat érvényre juttatni.
- Az igazságszolgáltatáshoz való jog számos alapvető emberi jogot ölel fel, mint például az EJEE 6. cikke, valamint az EU Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jogot, és az EJEE 13. cikke, valamint a Charta 47. cikke szerinti hatékony jogorvoslathoz való jogot.
- Az Európai Unió Alapjogi Chartájában meghatározott igazságszolgáltatáshoz való jog megegyezhet az EJEE-ben meghatározott jogokkal. Az EJEB ítélkezési gyakorlata ezért fontos a Charta jogainak értelmezése szempontjából.
- Habár különböző rendszerek szabályozzák az emberi jogokról szóló európai egyezmény és az Európai Unió Alapjogi Chartájának érvényesítését, mindkettő kiemeli, hogy a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot elsődlegesen nemzeti szinten kellene érvényesíteni.

Az igazságszolgáltatáshoz való jog lehetővé teszi az egyének számára, hogy megvédjék önmagukat jogaik megsértésével szemben, orvosoljanak polgári jogellenességeket, felelőssé tegyék a végrehajtott hatalmat és megvédjék magukat büntetőjogi eljárásokban. A jogállamiság fontos eleme,¹ és átível a polgári-, büntető- és közigazgatási jogon. Az igazságszolgáltatáshoz való jog egyszerre eljárás és cél, és döntő fontosságú azon egyének számára, akik előnyt kívánnak húzni egyéb eljárási és anyagi jogokból.

Nemzetközi szinten az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága felállítása óta irányt mutatott az ENSZ alapító okiratában létrehozott szervei között az igazságszolgáltatáshoz való joghoz kapcsolódó elvek értelmezése terén.² Az igazságszolgáltatáshoz való jogot az ENSZ okmányaiban is oltalmazzák. Ilyen okmányok például az 1998. évi Aarhusi Egyezmény környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban

1 Európa Tanács (2015), *Factsheet on guaranteeing equal access of women to justice*, Strasbourg, Európa Tanács.

2 Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Emberi Jogok Bizottsága, 32. sz. általános megjegyzés (2007).

történi részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról, illetve a 2006. évi egyezmény a fogyasztóssággal élő személyek jogairól.

Az uniós politika szintjén az igazságszolgáltatáshoz való jogot az EU tagállamaiban – különösen az igazságszolgáltatási rendszerek hatékonyságát és minőségét, és a bíróság függetlenségét az Európai Unión belül – úgy nevezett uniós igazságügyi eredménytáblával rendszeresen értékeli.³ Ez főként az Európa Tanács szakértői testületétől, a CEPEJ-től származó adatokra támaszkodik, és az Európai Bizottság éves növekedési jelentésének részét képezi. Ez utóbbi tájékoztatásul szolgál az EU éves politikai ciklusának – európai szemeszter – megvitatásához, amely komoly hatással van a nemzeti költségvetésekre.⁴

Az európai emberi jogi törvényekben az igazságszolgáltatáshoz való jog fogalmát az Európai Emberi Jogi Egyezmény (EEJE) 6. és 13. cikkei, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szentesítik, melyek garantálják a tisztességes eljáráshoz és hatékony jogorvoslathoz való jogot az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB), illetve az Európai Unió Bírósága (EUB) értelmezésének megfelelően. A fent említettek szerint ezekről a jogokról nemzetközi okmányokban is rendelkeznek, például az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának (ICCPR) 2. cikke (3) bekezdése, illetve 14. cikke,⁵ valamint az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának (UDHR) 8. és 10. cikkei.⁶ E jogok központi elemei kiterjednek a vitarendező testületekhez való hatékony hozzáférési jogra, a tisztességes eljáráshoz való jogra és jogvita kellő időben történő rendezéséhez való jogra, a megfelelő jogorvoslathoz való jogra, valamint a hatékony és eredményes igazságszolgáltatás elveinek általános alkalmazására.⁷

Az EJEE-ben és az Európai Unió Alapjogi Chartájában védett jogok átfedik egymást. A Charta azon jogai, amelyek az EJEE-ben rögzített jogokkal megegyeznek, a Charta 53. cikkének megfelelően azonos jelentéstartalommal és

3 Európai Bizottság (2015), *2015. évi európai igazságügyi eredménytábla*, COM(2015) 116 végleges, Brüsszel, 2015. március 9.

4 Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) (2015), *Alapvető jogok: kihívások és eredmények 2014-ben – FRA éves jelentés*, Luxembourg, Kiadóhivatal, Focus fejezet, 14. o.

5 Az ENSZ Közgyűlése (1966), *Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (ICCPR)*, 1966. december 16.

6 Az ENSZ Közgyűlése (1948), *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (UNDHR)*, 1948. december 10.

7 FRA (2011), *Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése*, Luxembourg, Kiadóhivatal, 9. o.

hatállyal bírnak, mint az EJEE-ben lefektetett jogok. A Magyarázatok az Alapjogi Chartához⁸ – amely tartalmának megértését elősegítő értelmező eszközként szolgál, de jogilag nem kötelező érvényű – további útmutatást nyújt e ponttal kapcsolatban. Ez az átfedés azt jelenti, hogy az EJEB ítélkezési gyakorlata gyakran fontos az EU Alapjogi Chartájában biztosított jogok értelmezése szempontjából. Azonban az alábbiakban felvázoltak szerint az EJEB és az EUB jogi rendszerei különbözőek, ami nemzeti szinten hatással lehet a jogok védelmére.

Európai Emberi Jogi Egyezmény

Az ET 47 tagállamból áll, amelyek mindegyike aláírta az 1953-ban hatályba lépett Emberi Jogok Európai Egyezményét.⁹ Az EJEE 1. cikke értelmében a szerződő államok jogilag kötelesek biztosítani saját jogrendszerükben belül az egyezményben foglalt jogokat. A részes államok kötelesek biztosítani, hogy törvényeik és gyakorlatuk összhangban legyen az EJEE-vel. Elsődlegesen felelősek az EJEE-ben garantált jogok és szabadságok teljesítéséért és érvényesítéséért, azonban biztosítható számukra egy „mérlegelési mozgástér”, amely lehetővé teszi hogy a rendelkezések értelmezései összeegyeztethetők legyenek saját jogrendszerükkel.

Az EJEB felügyeleti szereppel rendelkezik: biztosítja, hogy a részes államok betartsák kötelezettségeiket azzal, hogy kivizsgálják az egyének EJEE megsértésével kapcsolatban benyújtott kereseteit.¹⁰ Az EJEE 35. cikke értelmében az egyéneknek igazolniuk kell, hogy kimerítettek minden hazai jogorvoslati lehetőséget, mielőtt az EJEB foglalkozna az ügyükkel.¹¹ Ez tükrözi a szubszidiaritás elvét, amely azt jelenti, hogy elsődlegesen a nemzeti bíróságok felelősek az emberi jogok garantálásáért és védelméért nemzeti szinten.¹² Az államok által követendő igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés vonatkozó normáit a következő fejezetek ismertetik.

8 EU (2012), *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*, 52. cikk (3) bekezdés, HL 2012. C 326. Lásd még a *Magyarázatok az Alapjogi Chartához*, HL 2007. C 303/17.

9 Európa Tanács, *Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény*, CETS 5. sz., 1950. Lásd még: Európa Tanács, *Európai Szociális Charta*, CETS 35. sz., 1961. október 18., amely felügyeli a szociális és gazdasági jogoknak való megfelelést, és az Európa Tanács, *Európai Szociális Charta (átdolgozott változat)*, CETS 163. sz., 1996. május 3.

10 A részes államok egymás ellen is terjeszthetnek elő keresetet.

11 EJEB, *Er és társai kontra Törökország*, 23016/04 sz. kereset, 2012. július 31., 57. bekezdés.

12 EJEB, *Scordino kontra Olaszország (1. sz.)*, 36813/97 sz. kereset, 2006. március 29., 140. bekezdés.

Az EEE-ben foglalt jogok nem korlátozódnak minden esetben a részes államok területére. Kivételes körülmények között ezek területen kívül is érvényesek – különösen olyan külföldön előálló helyzetekben, ahol az állami tisztviselők gyakorolják a „hatékony ellenőrzést és járnak el hivatalosan” az egyénekek szemben.¹³

Az EEE 46. cikkének értelmében az EEE előtt folytatott eljárásokban érintett részes államok kötelesek betartani annak jogerős ítéletét.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája

Az EU sajátos jogrendet alkot. Az uniós törvények szerves részét képezik a tagállamok jogrendszereinek.¹⁴ Tartalmazza az elsődleges jogot, amelyet a szerződések, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája fektetnek le, a másodlagos jogot, például a rendeleteket, irányelveket és határozatokat, valamint a nem kötelező érvényű jogi aktusokat, mint például a véleményeket és ajánlásokat.¹⁵

Az uniós jog végrehajtása és érvényesítése elsődlegesen nemzeti szinten történik. Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSz) 4. cikkének (3) bekezdése kötelezi az EU tagállamait, hogy megfelelő intézkedéseket tegyenek az uniós jogból származó kötelezettségek teljesítésének biztosítására. Ez a jóhiszemű együttműködés elve. Ezenkívül az EUSz 19. cikke megfelelő jogorvoslatot biztosít a hatékony jogvédelem biztosításához az uniós jog által lefedett területeken.

Így a nemzeti bíróságok az uniós jog elsődleges garántálói, azonban annak következetes alkalmazásának biztosításához kérhetik az Európai Unió Bíróságát, hogy hozzon döntést értelmezési kérdésekben az előzetes döntéshozatali eljárás keretében.¹⁶ Ez párbeszédet indít a nemzeti bíróságok és az EUB között. Az EUB az alapvető jogokkal kapcsolatos kötelezettségeket tartalmazó sajátos uniós jogrendnek az őre. Az egyéneknek képesnek kell lenniük arra, hogy megsemmisítés iránti keresetet nyújtsanak be az uniós jog (beleértve az alapvető jogokat érintő kérdéseket) jogszerűségének felülvizsgálatára, azonban az ilyen kereset benyújtásának feltételei korlátozóak. Az egyéneknek általában

13 EEE, *Al-Skeini és társai kontra az Egyesült Királyság*, 55721/07 sz. kereset, 2011. július 7., 133-137. bekezdés.

14 EUB, C-6/64 sz. ügy, *Flaminio Costa kontra E.N.E.L.*, 1964. július 15.

15 *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ)*, 288. cikk, HL 2012 C 326.

16 *Ugyanott*, 267. cikk.

igazolniuk kell, hogy „közvetlenül és személyükben érintettek”.¹⁷ Az EUB álláspontja, hogy az uniós intézmények intézkedéseinek ez a bírósági felülvizsgálati rendszere teljes.¹⁸

Következésképpen az uniós jog értelmében az is nagyon fontos az egyének számára, hogy jogukat a nemzeti bíróságokon tudják érvényesíteni. Eredetileg az Európai Közösségek szerződése nem tartalmazta hivatkozást az alapvető jogokra. Ehelyett az alapvető jogokat az EUB határozta meg ítélezési gyakorlata során, mint az EJE-ből és a tagállamok közös alkotmányos hagyományai-ból származó uniós jog általános elveit.¹⁹ Az EUB ezeket az elveket alkalmazta az EU jogalkotási és közigazgatási intézkedéseinek jogszerűségének, valamint az uniós jog alkalmazásakor a tagállamok által átvett intézkedések összeegyeztethetőségének felülvizsgálata során. Az ítélezési gyakorlat ezeket az általános elveket illetően döntő a jogorvoslat kereséséhez való jog mérlegelésekor, és hasznos lehet a jogászok számára.

Az alapvető jogokat és szabadságokat az **Európai Unió Alapjogi Chartája fekteti le**, amely elsődleges uniós jogként 2009 decemberében vált jogilag kötelezővé.²⁰ A Charta tartalmazza a gazdasági, szociális és kulturális jogokat. Néhány esetben a Charta „elvekre” és nem „jogokra” hivatkozik (például a 23. cikkben a nők és férfiak egyenlőségének elve). Az Európai Unió Alapjogi Chartája értelmében, ha a rendelkezések „elveknek” minősülnek, a nemzeti bíróságok azokat csak arra használják, hogy értelmezzék az uniós jogot végrehajtó tagállami törvények jogszerűségét, és döntést hozzanak azzal kapcsolatban.²¹

Az 51. cikk értelmében az Európai Unió Alapjogi Chartája korlátozás nélkül vonatkozik az uniós intézményekre és szervezetekre, illetve a tagállamokra, „annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre”.²² A Magyarázatok az

17 EUMSZ, 263. cikk (4) bekezdése. A jog e területe összetettségének szemléltetéséhez lásd EUB, C-583/11 P sz. ügyet, *Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa*, 2013. október 3.

18 *Ugyanott*, különösen 92. bekezdés.

19 EUSz 6. cikk (3) bekezdés (korábban 6. cikk (2) bekezd).

20 *Az Európai Unió Alapjogi Chartája*, HL 2012 C326. Lásd EUSz 6. cikk (1) bekezdést.

21 Lásd: Az Európai Unió Alapjogi Chartája 52. cikk (5) bekezdést, és a *Magyarázatok az Európai Unió Alapjogi Chartájához (korlátozott) útmutatásait*. Lásd még EUB, C-176/12 sz. ügy, *Association de médiation sociale kontra Union locale des syndicats CGT és társai*, 2014. január 15., 45-49. bekezdéseket. Vö. EUB, C-555/07 sz. ügy, *Kücükdeveci kontra Swedex GmbH & Co. KG*, 2010. január 19.

22 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 51. Cikk.

Európai Unió Alapjogi Chartájához kimondja, hogy a Charta kötelezettségei csak akkor vonatkoznak, amennyiben tagállamok „az uniós jog alkalmazási körében járnak el”. Az EUB megerősítette, hogy a „végrehajtják” és az „alkalmazási körében eljár” kifejezések azonos jelentéssel bírnak.²³ Ez kiterjed olyan helyzetekre is, ahol a tagállamok például az uniós irányelveket és rendeleteket hajtják végre.²⁴ Azonban az uniós 28 tagállama egyszerre az EJEE részes államai is. Ez azt jelenti, hogy még ha az Európai Unió Alapjogi Chartája nem is vonatkozik, az EJEE vonatkozhat. Ezenkívül az Európai Unió EJEE-hez való tervezett csatlakozásáról folytatott folyamatos tárgyalások érinthetik az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés kialakult gyakorlatát.²⁵

Az Európa Tanács és az EU igazságszolgáltatáshoz való joga közötti kapcsolat

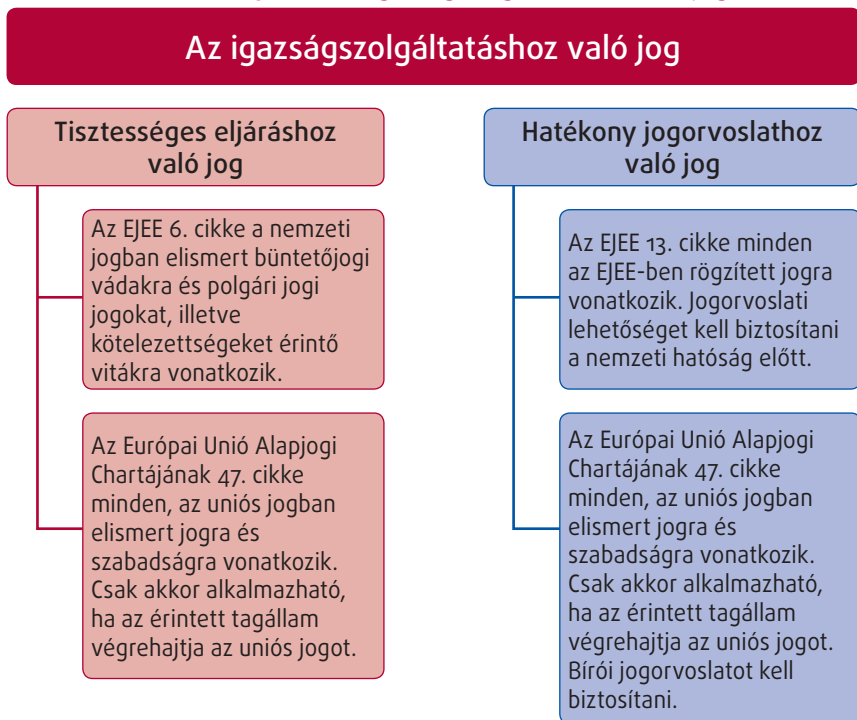
Az **ábra** összefoglalja az EU és az Európa Tanács igazságszolgáltatáshoz való joga közötti kapcsolatot. Kiemeli az igazságszolgáltatáshoz való jog két fő elemét – a tisztességes eljáráshoz való jogot és a hatékony jogorvoslathoz való jogot – és összehasonlítja az Európai Unió Alapjogi Chartája és az EJEE által kínált jogvédelmet. Erre a teljes kézikönyvben hivatkozunk.

23 EUB, C-617/10 sz. ügy, *Åklagaren kontra Hans Åkerberg Fransson*, 2013. május 7., 17-21. bekezdések.

24 EUB, C-206/13 sz. ügy, *Cruciano Siragusa kontra Regione Sicilia - Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo*, 2014. március 6., 24-25. bekezdések.

25 Lásd az EUB álláspontját az EJEE-hez történő tervezett csatlakozásról, a *Bíróság 2/13 sz. állásfoglalását*, 2014. december 18.

Ábra: Az EU és az Európa Tanács igazságszolgáltatáshoz való joga

Az ábra azt mutatja, hogy az EJE 6. cikkének alkalmazási köre korlátozott, és csak bünvádi és polgári jogi eljárásokat érintő ügyekre, illetve a nemzeti jogban elismert kötelezettségekre vonatkozik (lásd [2.1. szakaszt](#)). Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke ennyire nem körülhatárolt, és minden, az uniós jogban elismert jogra és szabadságra vonatkozik, ami tartalmaz bizonyos plusz gazdasági, szociális és kulturális jogokat. Azonban alkalmazhatóság szempontjából van egy fontos különbség. Az EJE 6. cikke minden olyan helyzetre vonatkozik, amely „a polgári jogi jogok és kötelezettségek, illetőleg büntetőjogi vádak” meghatározásába tartozik. A Charta 47. cikkét csak akkor kell alkalmazni, ha a tagállam az uniós jogot alkalmazza, például amikor az Emberkereskedelem elleni irányelvet hajtják végre. Ezért ez egy kevésbé átfogó rendszert biztosít a védelemre.

Az EJEE 13. cikke rögzíti a hatékony jogorvoslathoz való jogot hazai hatóság előtt az EJEE jogainak vitatható megsértése esetén. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti hatékony jogorvoslathoz való jog minden, az uniós jogban garantált jogra és szabadságra vonatkozik, tehát nem korlátozódik a Chartában lefektetett jogok megsértésére. A 47. cikk emellett kifejezetten garantálja a jogorvoslathoz való jogot „bírság” előtt, még kiterjedtebb védelmet biztosítva ezzel. Fontos megemlíteni, hogy amennyiben az Európai Unió tagállamaira nem vonatkozik az Európai Unió Alapjogi Chartája, az EJEE még vonatkozhat, mivel mind a 28 tagállam részese EJEE-nek.

Noha a rendszerek különbözőek, **az Európa Tanács és az EU joga egyaránt** garantálja az elsődlegesen nemzeti szinten érvényesítendő hatékony jogorvoslathoz való jogot és a tisztességes eljáráshoz való jogot a két eszköz saját alkalmazási körén belül, és az Európa Tanács, illetve az EJEB által meghatározott vonatkozó szabályoknak és feltételeknek megfelelően. Az Európai Unió Alapjogi Chartája számos jogot az EJEE-ben rögzített jogokhoz hasonlóan ismertet. A Charta 52. cikkének (3) bekezdése megerősíti, hogy azokban az esetekben, ahol a Chartában foglalt jogok megegyeznek az EJEE-ben foglalt jogokkal, az érintett jogok jelentése és hatálya azonos, jóllehet, kiterjedtebb védelem biztosítható.²⁶ Ez azt jelenti, hogy az EJEB ítélkezési gyakorlata fontos a Charta jogainak értelmezése szempontjából azokban az esetekben, ahol azonos jogokról van szó.

26 Magyarázatok az Európai Unió Alapjogi Chartájához, HL 2007. C 303/17.

2

Méltányos és nyilvános eljárás független és pártatlan bíróság és egyéb testületek előtt

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Bíróság előtti eljárás		
Alapjogi Charta, 47. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) EUB, C-128/09 - C-131/09 sz. egyesített ügyek, <i>Boxus és társai kontra Région wallonne</i> , 2011	Bírósági eljárás-hoz való jog	EJEE, 6. cikk (1) bekezdés EJEE, Hetedik kiegészítő jegyzőkönyv EJEB, <i>Golder kontra az Egyesült Királyság</i> , 4451/70 sz. kereset, 1975
EUB, C-363/11 sz. ügy, <i>Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeio Politismou kai Tourismou kontra Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou</i> , 2012 EUB, C-394/11 sz. ügy, <i>Valeri Hariev Belov kontra CHEZ Elektro Balgaria AD és társai (Bulgária és az Európai Bizottság beavatkozik)</i> , 2013	A bíróság meghatározása	EJEB, <i>Julius Kloiber Schlachthof GmbH és társai kontra Ausztria</i> , 21565/07 és egyéb sz. keresetek, 2013
A bíróságok függetlensége és pártatlansága		
Alapjogi Charta, 47. cikk EUB, C-506/04 sz. ügy, <i>Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg</i> , 2006 EUB, C-341/06 és C-342/06 sz. egyesített ügyek, <i>Chronopost SA és La Poste kontra Union française de l'express (UFEX) és társai</i> , 2008	Függetlenség és pártatlanság	EJEE, 6. cikk (1) bekezdés EJEB <i>Maktouf és Goran Damjanović Bosznia és Hercegovina elleni ügye</i> , 2312/08 és 34179/08 sz. kereset, 2013 EJEB, <i>Ibrahim Gürkan kontra Törökország</i> , 10987/10 sz. kereset, 2012

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Tisztességes és nyilvános eljárás bíróság előtt		
<p>Alapjogi Charta, 47. cikk</p> <p>A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv (2012/13/EU)</p> <p>A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló irányelv (2010/64/EU)</p> <p>Ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelv (2013/48/EU)</p>	Tisztességes eljárás	<p>EJEE, 6. cikk (1) bekezdés</p> <p>EJEB, <i>Užkauskas kontra Litvánia</i>, 16965/04 sz. kereset, 2010</p>
<p>Alapjogi Charta, 47. cikk</p>	Nyilvános eljárás	<p>EJEE, 6. cikk (1) bekezdés</p> <p>EJEB, <i>Khrabrova kontra Oroszország</i>, 18498/04 sz. kereset, 2012</p>
Az igazságszolgáltatáshoz vezető egyéb utak		
	Nem bírósági testületek	
<p>EUB, C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, <i>Rosalba Alassini és társai kontra Telecom Italia SpA</i>, 2010</p> <p>Közvetítésről szóló irányelv (2008/52/EK)</p> <p>Fogyasztói alternatív vitarendezési szülő irányelv (2013/11/EU)</p> <p>Fogyasztói online vitarendezési irányelv (524/2013)</p> <p>Az áldozatainak jogairól szóló irányelv (2012/29/EU)</p>	Alternatív vitarendezési eljárás	<p>EJEB, <i>Suda kontra a Cseh Köztársaság</i>, 1643/06 sz. kereset, 2010</p> <p>CoE Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)</p>

Ez a fejezet a bírósági eljáráshoz való jogot (az Európa Tanács és az EU joga a bíróságot törvényszéknek (tribunal) nevezi) ismerteti, amely a tisztességes eljáráshoz való jogból ered. Ezenkívül megvizsgálja „bíróság” kifejezést. A fejezetben megvitatjuk a lényeges követelményeket, köztük a független és pártatlan bíróság és egyéb testületek előtti méltányos és nyilvános eljáráshoz való jog fő szempontjait. A fejezet foglalkozik az igazságszolgáltatás nem bírósági útjaival is, beleértve a nem bírósági testületeket és az alternatív vitarendezési eljárást.

2.1. Az igazságszolgáltatáshoz való jog bíróság útján

Fő pontok

- Az EJEE 6. cikke és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke garantálja a tisztességes eljáráshoz való jogot.
- Az EJB álláspontja az volt, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog felöleli a bírósági eljáráshoz való jogot. Az 6. cikk a nemzeti jogban elismert büntetőjogi vádakra és polgári jogi jogokat, illetve kötelezettségeket érintő vitákra vonatkozik.
- A Charta 47. cikke tartalmazza a bírósági eljáráshoz való jogot. Ez nem korlátozódik a büntetőjogi vádakra és a polgári jogi jogokra, illetve kötelezettségekre, azonban belföldön csak akkor alkalmazandó, ha az érintett tagállam végrehajtja az uniós jogot (vagy eltér attól).
- Az Európa Tanács és az EU joga egyaránt a „törvényszék” kifejezést használják a „bíróság” helyett, azonban ez a két kifejezés egyenértékű. A bíróságnak rendelkeznie kell igazságszolgáltatási funkciókkal, képesnek kell lennie kötelező érvényű határozatok meghozatalára és az EJB valamint az EUB által kidolgozott egyéb feltételeknek is meg kell felelnie, beleértve a függetlenséget és pártatlanságot. Az EJB és az EUB következetes elveket alakítottak ki annak meghatározására, hogy egy testület bíróságnak minősül-e.
- A bírósági eljáráshoz való jog nem abszolút. Ez a jog korlátozható, azonban a korlátozások nem gyengíthetik a jog lényegét.

2.1.1. A bírósági eljáráshoz való jog

Az Európa Tanács és az EU joga értelmében a bírósági eljáráshoz való jog egyaránt azt jelenti, hogy a bíróságoknak hozzáférhetőnek kell lenniük. A hozzáférhetőség vonatkozhat megfelelő illetékességű bíróságok rendelkezésre állására, értelmezés rendelkezésre állására, információhoz való hozzáférésre, valamint a bírósági ítéletek hozzáférhetőségére. Vonatkozhat továbbá egy bíróság földrajzi távolságára, ha annak elhelyezkedése megakadályozza, hogy

a bírósághoz folyamodók ténylegesen részt vegyenek az eljárásban²⁷ (lásd továbbá a fogyatékosággal élő személyekről szóló **8.1. szakaszt**).

A bírósági eljáráshoz való jog fontos eleme az igazságszolgáltatáshoz való jognak, tekintettel arra, hogy a bíróságok védelmet nyújtanak a törvényellenes gyakorlatok ellen, és fenntartják a jogállamiságot.²⁸ **Az Európa Tanács jogának alkalmazásában** az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően”. A bírósági eljáráshoz való jog benne foglalja a tisztességes eljáráshoz való jogban, mivel azt sugallja, hogy a vitákról bíróságoknak kell döntenüik. Az államok nincsenek arra kényszerítve, hogy meghatározott típusú bíróságokat állítsanak fel, mint például fellebbviteli bíróságokat. Amennyiben azonban egy részes ország ilyen bíróságot állít fel, akkor a 6. cikk vonatkozni fog rá.²⁹

Példa: A *Golder kontra az Egyesült Királyság*³⁰ ügyben a kérvényező egy elítélt volt, aki becsületsértési eljárást akart indítani a börtön egyik tisztviselője ellen, aki megvádolta, hogy részt vett egy börtönlázadásban. Megtagadták tőle az engedélyt, hogy ügyvéddel beszéljen, ami állítása szerint akadályozta abban, hogy bírósági eljárást indítson.

- 27 EUB, C-567/13 sz. ügy, *Baczó Nóra és Vizsnyiczai János István kontra Raiffeisen Bank Zrt*, 2015. február 12., 56-57. bekezdés. Lásd még EUB, C-413/12 sz. ügyet, *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León kontra Anuntis Segundamano España SL*, 2013. december 5., 41. bekezdés. Bővebb információért lásd még Európa Tanács, az Igazságszolgáltatás Hatékonyságát Szolgáló Európai Bizottság (CEPEJ) (2013), *Guidelines on the Creation of Judicial Maps to Support Access to Justice within a Quality Judicial System (Irányelvek igazságügyi térkép létrehozásához az igazságszolgáltatáshoz való jog minőségi igazságügyi rendszeren belüli támogatása érdekében)*, 2013. június 21.; Európa Tanács, CEPEJ (2014), *Guidelines on the organisation and accessibility of court premises (Irányelvek a bíróság épületeinek elrendezésére és akadálymentesítésére)*, 2014. december 12.; Európa Tanács, CEPEJ (2008), *Checklist for promoting the quality of justice and the court (Az igazságszolgáltatás és a bíróságok minőségének előmozdítására szolgáló ellenőrzőlista)*, 2008. július 3. pl. 19-25. oldalakon, beleértve az értelmezést, információhoz való hozzáférést, a bírósági ítéletek hozzáférhetőségét.
- 28 EJEB, *Bëleš és tsarai kontra a Cseh Köztársaság*, 47273/99 sz. kereset, 2002. november 12.
- 29 EJEB, *Khalfaoui kontra Franciaország*, 34791/97 sz. kereset, 1999. december 14., 37. bekezdés.
- 30 EJEB, *Golder kontra az Egyesült Királyság*, 4451/70 sz. kereset, 1975. február 21. A büntetőügyekben bírósági eljáráshoz való jogra vonatkozóan lásd EJEB, *Janosevic kontra Svédország*, 34619/97 sz. kereset, 2002. július 23., 80. bekezdés.

Az EJEB álláspontja az, hogy a 6. cikk rögzíti az eljárásban részt vevő felek számára elérhető eljárási garanciákat, ami a bírósági eljáráshoz való jog nélkül értelmetlen lenne. Ezért a bírósági eljáráshoz való jog benne foglaltatik az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében rögzített tisztességes eljáráshoz való jogban.

Az EJEE értelmében a jogoknak inkább „megvalósíthatónak és hatékonynak”, semmint „elméletinek és látszólagosnak” kell lenniük.³¹ Ahhoz, hogy a bírósági eljáráshoz való jog hatékony legyen, előfordulhat, hogy az államoknak költségmentességet, fordítást vagy egyéb gyakorlati támogatást kell nyújtaniuk, hogy lehetővé tegyék az egyének bírósági eljáráshoz való jogát (lásd 3. fejezetet a költségmentességre, és a 4. fejezetet a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselő igénybevételéhez való jogra vonatkozóan).

Az EJEE 6. cikke szerinti bírósági eljáráshoz való jog a kérelmező elleni büntetőjogi vádakra vonatkozó vitákra, illetve polgári jogi jogokra és kötelezettségekre korlátozódik. Mindkét kifejezés különálló jelentést kapott, ami azt jelenti, hogy függetlenek a nemzeti jogrendszerek által alkalmazott kategorizálásoktól.³²

Annak eldöntésekor, hogy egy „büntetőjogi vád” megalapozott-e, a következő kritériumokat kell mérlegelni:

- a bűntett besorolása a nemzeti jogrendszer értelmében;
- a bűncselekmény jellege;
- a büntetés lehetséges jellege és súlyossága.³³

A kritériumok vagylagosak és nem halmazatiak.³⁴ Ha azonban nem lehet egyértelmű következtetésre jutni egyetlen kritérium vizsgálatával, halmazati

31 EJEB, *Artico kontra Olaszország*, 6694/74 sz. kereset, 1980. május 13., 33. bekezdés.

32 A büntetőjogi vádakra vonatkozóan lásd EJEB, *Engel és társai kontra Hollandia*, 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 és 5370/72 sz. keresetek, 1976. június 8., 81. bekezdést. A polgári jogi jogokra és kötelezettségekre vonatkozóan lásd EJEB, *König kontra Németország*, 6232/73 sz. kereset, 1978. június 28., 88-89. bekezdések.

33 EJEB, *Engel és társai kontra Hollandia*, 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 és 5370/72 sz. keresetek, 1976. június 8., 81-85. bekezdések.

34 EJEB, *Ziliberberg kontra Moldova*, 61821/00 sz. kereset, 2005. február 1., 31. bekezdés.

megközelítés lehet szükséges.³⁵ Az államok különbséget tehetnek büntető és szabályozói, illetve fegyelmi jog között, azonban a különbségtétel nem veszélyeztetheti a 6. cikk célját és szándékát.³⁶ A büntetőjogi büntetések rendszerint megtorló jellegűek.³⁷ A büntetés komolyságának hiánya mindazonáltal nem zárja ki a büntett „eredendően büntetőjogi jellegét”.³⁸ A vonatkozó kritériumokat a döntés meghozatala előtt kell alkalmazni.

A nem büntető eljárásoknál ahhoz, hogy az EJEE 6. cikke alkalmazandó legyen, egy vitának kell fennállnia a nemzeti jogban elismert valamely polgári jogi jogot vagy kötelezettséget illetően, függetlenül attól, hogy azt az EJEE védi-e vagy sem. A vitának hitelesnek és komolynak kell lennie, az eljárások kimene- telének pedig a jogra nézve közvetlenül döntőnek kell lennie.³⁹ Az EJEB külön- böző eljárásokat azonosított akként, hogy azok nem tartoznak a polgári jogi jogok és kötelezettségek körébe, ideértve a nem bűnvádi adóügyi eljárás- okat,⁴⁰ a külföldiek belépésére, tartózkodására és kiutasítására vonatkozó dön- téseket,⁴¹ valamint a passzív választójogra vonatkozó eljárásokat.⁴²

A bírósági eljáráshoz való jog nem abszolút. A jog korlátozható. Például, az ésszerű időre vonatkozó korlátozás kikötése előmozdíthatja a megfelelő igaz- ságszolgáltatást. Ezenkívül az eljárási illeték megfizetésének kötelezettsége kiszűrheti a komolytalan kereseteket, vagy költségvetési okokból indokolt lehet.⁴³ Azonban a korlátozások nem gyengíthetik „a jog leglényegesebb pont- ját”.⁴⁴ Például az eljárás jelentős időre történő felfüggesztése sértheti a bíró- sági eljáráshoz való jogot, mert megakadályozza, hogy az egyén megkapja

35 EJEB, *Ezeh és Connors kontra az Egyesült Királyság*, 39665/98 és 40086/98 sz. keresetek, 2003. október 9., 86. bekezdés.

36 EJEB, *Weber kontra Svájc*, 11034/84 sz. kereset, 1990. május 22., 30. bekezdés.

37 EJEB, *Öztürk kontra Németország*, 8544/79 sz. kereset, 1984. február 21., 53. bekezdés.

38 *Ugyanott*, 54. bekezdés

39 EJEB, *Boulois kontra Luxemburg*, 37575/04 sz. kereset, 2012. április 3., 90. bekezdés.

40 EJEB, *Ferrazzini kontra Olaszország*, 44759/98 sz. kereset, 2001. július 12., 29. bekezdés.

41 EJEB, *Maaouia kontra Franciaország*, 39652/98 sz. kereset, 2000. október 5., 40. bekezdés.

42 EJEB, *Pierre-Bloch kontra Franciaország*, 24194/94 sz. kereset, 1997. október 21., 49-52. bekezdés.

43 EJEB, *Ashingdane kontra az Egyesült Királyság*, 8225/78 sz. kereset, 1985. május 28., 57. bekezdés.

44 *Ugyanott*.

a jogvita „ítéletét”.⁴⁵ A megengedett korlátozásokat bővebben a 6. fejezet tárgyalja.

Az uniós jog értelmében az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke a következőket mondja ki: „Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által megelőzően létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja. Mindenkinek biztosítani kell a lehetőséget tanácsadás, védelem és képviselőt igénybevételéhez”.⁴⁶ A 47. cikk az uniós jogból eredő összes jogra és szabadságra vonatkozik. A Magyarázatok az alapjogi Chartához megerősíti, hogy az megfelel az EJE 6. cikke (1) bekezdésében foglalt jogoknak a 6. cikk polgári jogi jogokra és kötelezettségekre vonatkozó korlátozásai nélkül.⁴⁷ A 47. cikk ezért legalább az EJE 6. cikkében foglalt védelmet biztosítja az uniós jogból eredő összes jogot és szabadságot illetően.⁴⁸ Ez a kifejezett kapcsolat azt jelenti, hogy a tanácsi jog alkalmazásában említett ügyek egyéb megállapítás hiányában relevánsak az uniós jogban. Azonban, az 1. fejezetben megállapítottak szerint, az Európai Unió Alapjogi Chartája belföldön csak akkor alkalmazandó, ha az érintett tagállam végrehajtja az uniós jogot (vagy eltér attól).⁴⁹

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke az uniónak azon jogelvét testesíti meg, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell az egyén uniós jogból eredő jogainak (beleértve a Charta jogait is) hatékony bírói jogvédelmét. Ez azt jelenti, hogy a bírósági eljáráshoz való jog minden olyan esetben érvényes, amikor az uniós jog által garantált jogokról és szabadságokról van szó. Az uniós tagállamok feladata, hogy létrehozzanak egy olyan jogorvoslati és eljárási rendszert, amely biztosítja az uniós jogból eredő jogok tiszteletben

45 EJE, *Kutic kontra Horvátország*, 48778/99 sz. kereset, 2002. március 1., 25. bekezdés.

46 Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke vonatkozik maga az EUB által kínált bírói jogvédelemre is.

47 EUB, C-619/10 sz. ügy, *Trade Agency Ltd kontra Seramico Investments Ltd*, 2012. szeptember 6., 52. bekezdés.

48 EUB, C-199/11 sz. ügy, *Europese Gemeenschap kontra Otis NV és társai*, 2012. november 6., 47. bekezdés.

49 A 6. cikk korlátozására vonatkozóan lásd például, EJE, *Maaouia kontra Franciaország*, 39652/98 sz. kereset, 2000. október 5. A 47. cikk alkalmazási körére lásd EUB, C-370/12 sz. ügy, *Thomas Pringle kontra Írország kormánya, Írország és The Attorney General*, 2012. november 27., 178-182. bekezdés.

tartását.⁵⁰ A nemzeti jogszabályok nem veszélyeztethetik e jogok hatékony bírói jogvédelmét.⁵¹

Példa: A *Boxus kontra Région wallonne* ügyben⁵² a belga bíróság a környezeti hatásvizsgálatról szóló irányelvvel kapcsolatban vetett fel egy kérdést, miután a wallooni parlament egy jogi aktusa (rendelete) engedélyezett egy olyan projektet, amely ellen a nemzeti törvények értelmében nem állt rendelkezésre érdemi felülvizsgálati eljárás.

Az EUB megerősítette, hogy szükséges volt felülvizsgálati hatáskör gyakorlása a jogi aktus felett az egyes eljárás jogok hatékony bírói jogvédelmének biztosítása érdekében, még akkor is, ha azt a nemzeti jog nem írja elő.

Akárcsak az Európa Tanács jogában, a bírósági eljáráshoz való jog nem abszolút az uniós jogban sem. A nemzeti eljárások korlátozhatják azt a hatékony igazságszolgáltatás biztosítása érdekében. A megengedett korlátozásokat bővebben a **6. fejezet** tárgyalja.

A bírósági eljáráshoz való jog határon átnyúló esetekben történő előmozdítása érdekében számos nemzetközi magánjog jellegű másodlagos uniós jogi eszköz került elfogadásra, hogy segítséget nyújtsanak annak megállapítására, hogy mely tagországok bíróságai illetékesek valamely polgári jogi jogvitában. Ezek az eszközök a polgári jog területén a bíróságok illetékességével, az alkalmazandó joggal és a határozatok elismerésével és végrehajtásával foglalkoznak. Ilyenek például az illetékességgel, szabályozással és az ítéletek

50 EUB, C-432/05 sz. ügy, *Unibet (London) Ltd és Unibet (International) Ltd kontra Justitiekanslern*, 2007. március 13., 37-42. bekezdés.

51 EUB, C-279/09 sz. ügy, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland*, 2010. december 22., 59. bekezdés.

52 EUB, JC-128/09 - C-131/09, C-134/09 és C-135/09 sz. egyesített ügyek, *Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durlot és társai, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois kontra Région wallonne*, 2011. október 11., 49-57. bekezdés.

végrehajtásával foglalkozó rendeletek polgári és kereskedelmi ügyekben, házassági és örökösödési ügyekben (lásd még [6.3. szakaszt](#)).⁵³

2.1.2. A „bíróság” meghatározása

Az **Európa Tanács** és az **EU joga** egyaránt a törvényszék (tribunal) kifejezést használják a bíróság helyett. A „törvényszék” kifejezésnek külön jelentése van, továbbá az EJB és az EUB következetes elveket alakítottak ki annak meghatározására, hogy egy testület bíróságnak minősül-e.

A tanácsi jog értelmében a bíróságot igazságszolgáltatási funkciója jellemez.⁵⁴ Nem kell „klasszikus értelemben vett” bíróságnak lennie.⁵⁵ A bíróság lehet egy testület, amit korlátozott számú konkrét ügy (például kártalanítás) elbírálására állítottak fel, feltéve, hogy megfelelő garanciákat nyújt.⁵⁶

Példa: A *Julius Kloiber Schlachthof GmbH és társai kontra Ausztria* ügyben⁵⁷ a kérelmező vállalatok szarvasmarhát és disznót vágtak, amiért a nemzeti agrármarketing testületnek (AMA) agrármarketing díjat kellett fizetniük. Az AMA fizetési meghagyásokat állított ki, és a fizetés elmulasztásáért pótdíjat szabott ki. A kérelmezők fellebbeztek és szóbeli meghallgatást kértek. A szövetségi miniszter, aki fellebbezési hatóságként járt el, tár-

- 53 [A Tanács 44/2001/EK rendelete](#) (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, HL 2001 L 12; [Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete](#) (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás), HL 2012 L 351 (Dánia nem hagyta jóvá); [Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete](#) (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről, HL 2012 L 201/107; [A Tanács 2201/2003/EK rendelete](#) (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, HL 2003 L 338/1; vagy [A Tanács 4/2009/EK rendelete](#) (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről, HL 2009L 7/1.
- 54 EJB, *Belilos kontra Svájc*, 10328/83 sz. kereset, 1988. április 29., 64. bekezdés.
- 55 EJB, *Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság*, 7819/77 és 7878/77 sz. keresetek, 1984. június 28., 76. bekezdés.
- 56 EJB, *Lithgow és társai kontra az Egyesült Királyság*, 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 és 9405/81 sz. keresetek, 1986. július 8., 201. bekezdés.
- 57 EJB, *Julius Kloiber Schlachthof GmbH és társai kontra Ausztria*, 21565/07, 21572/07, 21575/07 és 21580/07 sz. keresetek, 2013. április 4.

gyalás nélkül elutasította a fellebbezésüket. A kérelmezők panaszt tettek, hogy az eljárásról nem bíróság hozott döntést.

Az EJEB megismételte, hogy a bíróságot igazságszolgáltatási funkciója jellemez, ami azt jelenti, hogy az ügyekről illetékességén belül hoz döntést a törvény alkalmazásával és az eljárás előírt módon történő levezetése után. További követelmény a bírósággal szemben a függetlenség, pártatlanság, tagjai hivatali idejének az időtartama és az eljárási garanciák rendelkezésre állása, amelyek közül több megjelent a 6. cikk szövegében is. A Bíróság úgy határozott, hogy sem az AMA sem pedig a miniszter nem minősült bíróságnak, és megsértették a 6 cikk (1) bekezdését.

A megfelelő garanciák a következőket tartalmazzák:

- kötelező érvényű határozatok kiadásának jogköre;⁵⁸
- ügyek eldöntésének képessége illetékességén belül a jogi normák alapján, az eljárások előírt módon történő levezetése után;⁵⁹
- teljes illetékesség az ügy felett;⁶⁰
- függetlenség és pártatlanság (lásd [2.2. szakaszt](#)).

A bíróságokat emellett „törvénnyel kell létrehozni”. Ez azt jelenti, hogy az államok kötelesek a nemzeti bíróságokat létrehozó, majd működésüket irányító sajátos törvényeket hozni. Ez megköveteli az állandóságot, így kizár olyan testületeket, amelyek igazságszolgáltatási funkciót az ügyben részes felek közötti megállapodás alapján gyakorol. Azonban lehet egy olyan testület, amit korlátozott számú konkrét ügy elbírálására állítottak fel, feltéve, hogy megfelelő garanciákat nyújt.⁶¹ Ha egy költségvetési intézmény nem biztosítja a 6. cikk (1) bekezdése szerinti garanciákat, kell, hogy lehessen fellebbezést benyújtani egy olyan testületnél, amely biztosítja ezeket.⁶²

58 EJEB, *Bentham kontra Hollandia*, 8848/80 sz. kereset, 1985. október 23., 40. és 43. bekezdés.

59 EJEB, *Sramek kontra Ausztria*, 8790/79 sz. kereset, 1984. október 22., 36. bekezdés.

60 EJEB, *Galina Kostova kontra Bulgária*, 36181/05 sz. kereset, 2013. november 12., 59. bekezdés.

61 EJEB, *Lithgow és társai kontra az Egyesült Királyság*, 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 és 9405/81 sz. keresetek, 1986. július 8., 201. bekezdés.

62 EJEB, *Albert és Le Compte kontra Belgium*, 7299/75 és 7496/76 sz. keresetek, 1983. február 10.

Egy testület attól még lehet bíróság, ha az igazságszolgáltatási funkción kívül egyéb funkciókat (pl. közigazgatási, fegyelmi vagy tanácsadási funkciók) is ellát, azonban nem vállalhat egyszerre igazságszolgáltatási és végrehajtási funkciókat is.⁶³ Hasonlóan, a bíróságokon lehetnek olyan bírák is, akik nem jogászok, vagy lehetnek olyan tagjai, akik nem rendelkeznek igazságszolgáltatási feladatkörrel, amíg ezek megfelelnek a függetlenség és pártatlanság követelményének.⁶⁴

Végezetül pedig annak eldöntése, hogy egy testület bíróságnak minősül-e, a tényállástól függ. A határozatot a fent ismertetett elvek alkalmazásával kell meghozni. Például, az a testület, amelyik csak tanácsadás jellegű véleményeket tud kiadni,⁶⁵ nem felel meg a bíróság definíciójának, míg egy olyan választott bírósági testület, amely megfelelő garanciákat képes nyújtani konkrét ügyek eldöntéséhez, az megfelel.⁶⁶ Bővebben erről az igazságszolgáltatás egyéb útjait tárgyaló [2.4. szakaszban](#) olvashat.

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke garantálja a bíróság előtti tisztességes eljáráshoz való jogot. Az EUB a „bíróság” jelentését annak eldöntésén keresztül vizsgálta, hogy egy adott szervezet jogosult-e egy ügyet az Európai Unió Bíróságához utalni előzetes döntéshozatalra, amit a nemzeti bíróságok és törvényszékek megtehetnek (lásd az igazságszolgáltatáshoz való jogról szóló [1. fejezetet](#)).⁶⁷ Ahhoz, hogy egy testület ebben az értelemben bíróságnak minősüljön, az ügyet az EUB-hez utaló testületre teljesülnie kell a következő feltételeknek:

- törvény hozta létre;
- állandó;
- független és pártatlan (lásd alább);

63 EJEB, *Bentham kontra Hollandia*, 8848/80 sz. kereset, 1985. október 23., 43. bekezdés.

64 EJEB, *Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság*, 7819/77 és 7878/77 sz. keresetek, 1984. június 28., 81. bekezdés. A bírósági ülnökök részvételét illetően lásd még EJEB, *Ibrahim Gürkan kontra Törökország*, 10987/10 sz. kereset, 2012. július 3., 18. bekezdés.

65 EJEB, *Bentham kontra Hollandia*, 8848/80 sz. kereset, 1985. október 23.

66 EJEB, *Lithgow és társai kontra az Egyesült Királyság*, 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 és 9405/81 sz. keresetek, 1986. július 8.

67 Az EUMSz 267. cikke. Lásd még EUB, *A nemzeti bíróságok előzetes döntéshozatal iránti kérelmeiről szóló tájékoztatója*, 2009. december 5, HL C 2009 C-297/01, 9. bekezdés (megerősíti, hogy „a bíróság fogalmát – az uniós jog önálló fogalmaként – a Bíróság értelmezi”).

- tartalmaz kontradiktórius eljárást;
- kötelező illetékessége van;
- jogi normákat alkalmaz.⁶⁸

A testület előtti eljárás célja igazságszolgáltatási jellegű határozatok meghozatala legyen.⁶⁹

Példa: Az *Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeio Politismou kai Tourismou kontra Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou* ügyben⁷⁰ a kérelmező (*Elegktiko Synedrio*, Görögország Számvevőszéke) kérdéseket vetett fel azoknak a nemzeti szabályoknak az uniós összeegyeztethetőségére vonatkozóan, amelyek engedélyezik az állami szektorban dolgozók számára szabadság kivételtét szakszervezeti ügyek miatt. Az EUB-nak mérlegelnie kellett, hogy az *Elegktiko Synedrio* az EUMSZ 267. cikke szerinti bíróság-e.

Az EUB azt a döntést hozta, hogy nem testesít meg bíróságot, mivel: (i) miniszteri kapcsolatai vannak, ami azt jelentette, hogy nem harmadik félként járt el a szóban forgó érdekekkel kapcsolatban; (ii) illetékessége az állami kiadások *a priori* ellenőrzésére korlátozódott, és nem tartalmazta a határozathozatalt; (iii) határozata nem vált jogerős ítéletté (*res judicata*) és eljárásainak célja nem volt igazságszolgáltatási jellegű határozatok meghozatala; és (iv) a kérdéses kiadások kedvezményezettje nem volt az *Elegktiko Synedrio* előtt lefolytatott eljárás részes fele.

Akárcsak az Európa Tanács joga esetében, az uniós jog értelmében a választott bírósági testületek általában nem minősülnek bíróságnak az eljárások

68 EUB, C-54/96, *Dorsch Consult Ingenieuresellschaft mbH kontra Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, 1997. szeptember 17., 23. bekezdés.

69 EUB, C-443/09 sz. ügy, *Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) di Cosenza kontra Grillo Star Srl.*, 2012. április 19., 20-21. bekezdés.

70 EUB, C-363/11 sz. ügy, *Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeio Politismou kai Tourismou kontra Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou*, 2012. december 19., 19-31. bekezdés.

opcionális jellege, és az állami hatóságok érintettségének hiánya miatt (lásd az igazságszolgáltatás egyéb útjait tárgyaló [2.4. szakaszt](#)).⁷¹

Példa: A *Valeri Hariev Belov kontra CHEZ Elektro Balgaria AD és társai* (Bulgária és az Európai Bizottság beavatkozik) ügyben ⁷² a bolgár megkülönböztetés elleni védelem bizottsága (KZD) előzetes döntéshozatalt kért az uniós jog hátrányos megkülönböztetésre és fogyasztóvédelemre vonatkozó számos rendelkezésére.

Az EUB megerősítette, hogy egy nemzeti testület minősülhet az EUMSZ 267. cikke szerinti bíróságnak vagy törvényszéknek, ha igazságszolgáltatási feladatokat lát el, azonban nem ismerhető el bíróságnak abban az esetben, ha egyéb, például közigazgatási jellegű feladatokat lát el. Ennek megfelelően szükséges volt meghatározni, hogy egy testület milyen konkrét minőségben jár el, amikor az EUB-től határozat meghozatalát kéri. Ebben az esetben számos tényező vezetett ahhoz, hogy a bíróság elutasította azt a vitát, miszerint a testület előtti eljárás célja, hogy igazságszolgáltatási jellegű határozatot hozzon. Ezek többek között: a KZD saját indítványára is eljárhatott volna és komoly vizsgálati jogkörrel rendelkezik; a KZD rendelkezik azzal a jogkörrel, hogy saját indítványára személyeket kapcsoljon be az eljárásba; a KZD a bírósági eljárásban alperes lenne, ha a határozat ellen fellebbeznének, és a KZD visszavonhatná a határozatait.

71 EUB, C-125/04 sz. ügy, *Guy Denuit és Betty Cordenier kontra Transorient - Mosaïque Voyages et Culture SA.*, 2005. január 27., 13. bekezdés. Olyan esetet, amelyben a választottbírói testületet bíróságnak tekintettek lásd az EUB, C-555/13 sz. ügy, *Merck Canada Inc. kontra Accord Healthcare Ltd és társai*, 2014. február 13., 18-25. bekezdés.

72 EUB, C-394/11 sz. ügy, *Valeri Hariev Belov kontra CHEZ Elektro Balgaria AD és társai (Bulgária és az Európai Bizottság beavatkozik)*, 2013. január 31., 26. bekezdés.

2.2. A bíróságok függetlensége és pártatlansága

Fő pontok

- A tanácsi és az uniós jog is előírja, hogy a bíróságok legyenek függetlenek és pártatlanok.
- Az EUB és az EJEB részletes szabályokat dolgozott ki a függetlenségre vonatkozóan, hogy garantálja a semlegességet. A szabályok a bírósági tagok kiválasztásának módjára, hivatali megbízásuk időtartamára és a külső nyomás elleni garanciák meglétére vonatkoznak.
- A bíróság vélelmezetten – ellenkező bizonyításig – pártatlan. Az elfogultság lehet szubjektív (az egyes bírók személyes elfogultságára vonatkozik), vagy objektív (az elfogultság megjelenésére vonatkozik). A szubjektív elfogultságot nehéz bizonyítani.

A függetlenséget és pártatlanságot gyakran együtt vizsgálják, és azok szorosan kapcsolódnak egymáshoz, ami miatt nehezen lehetnek egymástól megkülönböztethetők.⁷³ Azonban a függetlenség általában a bíróság felépítésére vonatkozik, míg a pártatlanság a döntéshozó egyéni jellemzője.⁷⁴

Függetlenség

Az Európa Tanács joga értelmében az EJEE 6. cikke alapján történő ítélezési gyakorlat részletesen szabályozza a bíróság függetlenségét, ami azt szolgálja, hogy megvédje a bíróságot a külső nyomásoktól és garantálja a semlegességet.⁷⁵ Ezek a szabályok a bírósági tagok kiválasztásának módjára, hivatali megbízásuk időtartamára és a külső nyomás elleni garanciák meglétére vonatkoznak.⁷⁶

73 Például lásd EJEB, *Findlay kontra az Egyesült Királyság*, 22107/93 sz. kereset, 1997. február 25., 73. bekezdés.

74 EJEB, *Parlov-Tkalčić kontra Horvátország*, 24810/06 sz. kereset, 2009. december 22., 86-87. bekezdés.

75 Az illetékes, független és pártatlan bíróság előtti tisztességes és nyilvános eljáráshoz való jogról bővebb információért lásd Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) Emberi Jogok Bizottsága (HRC) (2007), *32. sz. általános megjegyzés*, 2007. augusztus 23., 19-23. bekezdések.

76 EJEB, *Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság*, 7819/77 és 7878/77 sz. keresetek, 1984. június 28., 78. bekezdés.

Példa: A *Maktouf és Damjanović kontra Bosznia és Hercegovina* ügyben⁷⁷ Bosznia és Hercegovina Bírósága (állami bíróság) mindkét kérelmezőt elítélte háborús bűnök elkövetéséért. Az állami bíróság nemzetközi és nemzeti bírákból állt, és rendelkezett hatáskörrel ahhoz, hogy döntsön háborús bűnöket érintő ügyekben. Az első kérelmező fenntartotta, hogy az állami bíróság nem volt független, mivel két tagját a bosznia-hercegovinai Főképviseelő Hivatala nevezte ki kétéves, megújítható időtartamra.

Az EJEB elutasította ezt az érvelést. Nem talált okot kételkedni abban, hogy az állami bíróság nemzetközi bírái függetlenek Bosznia és Hercegovina politikai szerveitől, az ügyben részes felektől és a Főképviseelő Hivatalának intézményétől. Kinevezésüket az a szándék motiválta, hogy az állami bíróság háborús bűnökkel foglalkozó kamarájának függetlenségét megerősítsék, és helyreállítsák a nyilvánosság bizalmát az igazságszolgáltatási rendszerben. Az, hogy a szóban forgó bírakat saját országukban hivatásos bírák sorából választották, egy plusz garanciát jelentett a külső nyomással szemben. Nem sértették meg az EJEE 6. cikkét.

A bírakat kinevezheti a végrehajtó hatalmi ág, de a törvénynek garantálnia kell azt, hogy ne utasítsák őket feladatuk ellátásának módjára vonatkozóan.⁷⁸ A bíróság jogerős, kötelező érvényű és érvényesíthető ítéleteibe tilos beavatkozni.⁷⁹

A bírói kinevezések hossza szintén hozzájárul a függetlenséghez. A bírósági tagokat nem kell élethosszig tartóan kinevezni. A legfontosabb, hogy a hivatali idő hosszát tekintve stabil legyen, és mentes legyen külső beavatkozásoktól. Legalább a bíróság tagjait meg kell védeni attól, hogy a hivatali idejük alatt

77 EJEB *Maktouf és Goran Damjanović Bosznia és Hercegovina elleni ügye*, 2312/08 és 34179/08 sz. kereset, 2013. július 18., 48-53 bekezdés.

78 EJEB, *Beaumontin kontra Franciaország*, 15287/89 sz. kereset, 1994. november 24., 38. bekezdés.

79 EJEB, *DRAFT - OVA a.s. kontra Szlovákia*, 72493/10 sz. kereset, 2015. június 9., 80-86. bekezdések.

eltávolítsák őket.⁸⁰ Az eltávolítással szembeni megfelelő garanciák hiánya megmetelyezi a bíróság függetlenségét.⁸¹

A függetlenség megjelenése is fontos, azonban nem döntő a függetlenség hiányának megállapításához.⁸² Annak eldöntésekor, hogy létezik-e jogos ok tartani attól, hogy egy adott bíróság nem független vagy nem pártatlan, az eljárásban részes felek véleménye fontos, azonban nem döntő. A kétségeket objektív módon kell igazolni.⁸³ Például, abban az esetben, ahol kettő olyan ülnök vett részt egy haszonbérlet felülvizsgálatára irányuló keresetet tárgyaló bírósági eljáráson, akiket a haszonbérlet folytatóságában érdekeltséggel rendelkező egyesületek neveztek ki, a kérelmező pártatlansággal kapcsolatos aggodalma igazolt volt.⁸⁴

Az uniós jog értelmében a függetlenségre vonatkozó követelmény a bíróságot arra kötelezi, hogy a közigazgatási hatóságoktól és pártoktól független harmadik fél döntéshozóként járjon el.⁸⁵

Példa: A *Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg* ügyben⁸⁶ Wilson úr egy olyan ügygel fordult a nemzeti bíróságokhoz, amelyben vitatta, hogy a nyelvi kötelezettség bevezetésével Luxemburg számára tisztességtelen akadály gördült az ügyvédi hivatásnak a képesítés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítéséről szóló 98/5/EK irányelv végrehajtására nézve.⁸⁷ Ez előírta az ügyvédek számára, hogy részt vegyenek az ügyvédi

80 EJB, *Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság*, 7819/77 és 7878/77 sz. keresetek, 1984. június 28., 80. bekezdés.

81 EJB, *Henryk Urban és Ryszard Urban kontra Lengyelország*, 23614/08 sz. kereset, 2010. november 30., 49-53. bekezdések. Lásd még az Európa Tanács, az Európai Bírák Konzultatív Tanácsának (CCJE) (2001), 1. számú Állásfoglalását a bírói testület függetlenségére és a bírák elmozdíthatatlanságára vonatkozó szabványokról, 2001. november 23.

82 EJB, *Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság*, 7819/77 és 7878/77 sz. keresetek, 1984. június 28., 81. bekezdés.

83 EJB, *Fruni kontra Szlovákia*, 8014/07 sz. kereset, 2011. június 21., 141. bekezdés

84 EJB, *Langborger kontra Svédország*, 11179/84 sz. kereset, 1989. június 22., 35. bekezdés

85 CJEU, C-24/92, *Pierre Corbiau kontra Administration des contributions*, 1993. március 30., para. 15.

86 EUB, C-506/04 sz. ügy, *Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 2006. szeptember 19., 47-53. bekezdések.

87 *Az Európai Parlament és a Tanács 98/5/EK irányelve* (1998. február 16.) az ügyvédi hivatásnak a képesítés megszerzése országától eltérő tagállamokban történő folyamatos gyakorlásának elősegítéséről, HL 1998 L 77.

kamara tanácsának szóbeli meghallgatásán. Wilson úr elutasította ezt, és ennek következményeként az ügyvédi kamara tanácsa megtagadta a nyilvántartásba vételét. A kizárólag luxemburgi nemzetiségű ügyvédekből álló Fegyelmi és Igazgatási Bizottság előtt kifogásolta a döntést. A közigazgatási bíróság előzetes döntéshozatalt kért az EUB-től, hogy az olyan fellebbezéseket elbíráló testületek, mint a Fegyelmi és Igazgatási Bizottság, bíróság vagy törvényszék előtti jogorvoslatot nyújtanak-e a nemzeti törvényekkel összhangban az irányelv 9. cikkének értelmében.

Az EUB leszögezte, hogy az elbírálás feladatában rejlő függetlenség azt jelenti, hogy a bíróságnak a vitatott döntést hozó hatósággal szemben harmadik félként kell eljárnia. A függetlenségnek van két másik szempontja is: (i) a bíróság mentes a külső beavatkozástól vagy nyomástól; és (ii) az eljárásban részes felek számára egyenlő feltételeket biztosító „belső függetlenség”.⁸⁸

Pártatlanság

Az Európa Tanács és az Európai Unió jogának alkalmazásában a pártatlanság szorosan összefonódott a függetlenséggel. Megköveteli a döntéshozóktól, hogy elfogulatlanok és részrehajlás-mentesek legyenek a viták eldöntésekor.

Példa: Az *İbrahim Gürkan kontra Törökország* ügyben⁸⁹ egy katonai büntetőbíróság a kérelmezőt két és fél hónap szabadságvesztésre ítélte felettese utasításainak szándékos megszegése miatt. A bíróság egy jogi végzettséggel nem rendelkező katonai tisztségviselőből és kettő katonai bíróból állt.

Az EJEB leszögezte, hogy a bírósági ülnökök részvétele nem volt feltétlenül ellentétes a 6. cikkel, és a katonai tisztségviselő jogi végzettségének hiánya nem gátolta függetlenségét vagy pártatlanságát. Azonban a katonai tisztségviselő a hadsereg szolgálatában maradt, és a katonai fegyelem alá

88 A külső nyomásra vonatkozóan lásd, EUB, C-103/97 sz. ügy, *Josef Köllensperger GmbH & Co. KG és Atzwanger AG kontra Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz*, 1999. február 4., 21. bekezdés (a tagok elmozdítására vonatkozó feltételek túl homályosak voltak ahhoz, hogy garanciát nyújtsanak a megengedhetetlen nyomás ellen. A belső függetlenségre vonatkozóan lásd, EUB, C-407/98 sz. ügy, *Katarina Abrahamsson és Leif Anderson kontra Elisabet Fogelqvist*, 2000. július 6., 32. bekezdés (objektív védelmi elemek megléte az állami alkotmányban).

89 EJEB, *İbrahim Gürkan kontra Törökország*, 10987/10 sz. kereset, 2012. július 3., 19. bekezdés.

tartozott. Felettesei nevezték ki, és nem élvezte ugyanazokat az alkotmányos biztosítékokat, mint a két katonai bíró. A katonai büntetőbíróság ezért nem tekinthető függetlennek és pártatlannak.

A pártatlanságnak két eleme van:

- az egyéni bíró személyes előítéletéhez vagy elfogultságához kapcsolódó szubjektív elem;
- olyan kérdésekre vonatkozó objektív elem, mint az elfogultság megjelenése.⁹⁰

A bíróság vélelmezetten – ellenkező bizonyításig – mentes a személyes előítéletektől.⁹¹ A szubjektív pártosság igazolásához szükséges meghatározni az adott ügy egyik konkrét bírójának személyes meggyőződését, ami nagyon nehéz. A szubjektív pártatlanságra példa, amikor a bíró ellenségeskedést vagy rosszindulatot mutat, vagy amikor a bíró úgy állítja össze a bizonyítékokat, hogy a személyes okokból az ügyre őt jelöljék ki.⁹² Ezért azoknak az ügyeknek a döntő többsége, amelyeknél állítólag hiányzott a pártatlanság, annak megállapítására irányuló objektív vizsgálatra összpontosított, hogy a bíró kínált-e elegendő garanciát arra, hogy e tekintetben minden jogos kétséget kizárjon.⁹³ Az objektív pártatlanságra példa, amikor az ellenérdekelt fél ügyvédje és a bíró között szoros családi kötelék van,⁹⁴ vagy a bíró és az eljárásban részes másik fél között szakmai kapcsolat áll fenn.⁹⁵ Az objektív pártatlanság egyben e tekintetben minden jogos kétség kizárását lehetővé tevő elegendő garancia biztosítását is jelenti.⁹⁶ A pusztán tény, hogy ugyanazon döntés tekintetében a bíróság kétféle funkciót (tanácsadási és igazságszolgáltatási) lát el, kétséget

90 Lásd még Európa Tanács, CJJE (2002), 3. sz. állásfoglalását a bírói etikáról és felelősségről, 2002. november 19.

91 EJB, *Kyprianou kontra Ciprus*, 73797/01 sz. kereset, 2005. december 15., 119. bekezdés.

92 EJB, *Morice kontra Franciaország*, 29369/10 sz. kereset, 2015. április 23., 74. bekezdés.

93 *Ugyanott*, 119. bekezdés Lásd még EJB, *Gautrin és társai kontra Franciaország*, 21257/93 sz. kereset, 1998. május 20., 58. bekezdés.

94 EJB, *Micallef kontra Málta*, 17056/06 sz. kereset, 2009. október 15., 102. bekezdés.

95 EJB, *Pescador Valero kontra Spanyolország*, 62435/00 sz. kereset, 2003. június 17., 27-28. bekezdések

96 EJB, *Fey kontra Ausztria*, 14396/88 sz. kereset, 1993. február 24., 28. bekezdés.

vethet fel szerkezeti pártatlanságával kapcsolatban.⁹⁷ Továbbá, a kormány hivatalos jelenléte a bíróság tanácskozásain szintén a 6. cikk megsértésének minősült.⁹⁸ Maguknak a bíróságok által az állítólagos elfogultságra vonatkozó indítványok mérlegelésére alkalmazott eljárásoknak elfogultságtól mentesnek kell lenniük (például, az elfogultsággal vádolt bírakat nem szabad felkérni, hogy érdemben vizsgálják meg a keresetet).⁹⁹

Az uniós jog következetesen követte az EJEB ítélkezési gyakorlata által kialakított elveket a pártatlanság két előírt szempontját, a szubjektív és objektív pártatlanságot illetően. A függetlenséget a pártatlanság előfeltételeként kell tekinteni, és megfelelő szabályokra van szükség egy testület összetételét és tagjainak státuszát illetően.¹⁰⁰

Példa: A *Chronopost SA és La Poste kontra Union française de l'express* ügy¹⁰¹ tárgya az volt, hogy az infrastrukturális támogatás állami támogatásnak minősül-e. Az ügyet kétszer vitték elsőfokú bíróságra. A bíróság összetétele különböző volt, de az előadó bíró azonos volt. A második tárgyaláson az elsőfokú bíróság helybenhagyta az első ítéletét, mégpedig azt, hogy állami támogatásról volt szó. A fellebbező felek azt állították, hogy a második első fokú bíróság nem volt pártatlan, mert ugyanaz volt az előadó bíró, és a határozat nem volt elfogultságtól mentes.

Az EUB a következőképpen vizsgálta a pártatlanságot: a bíróság tagjainak szubjektív módon pártatlannak kell lenniük, vagyis senki nem mutathat elfogultságot vagy személyes előítéletet (ellenkező bizonyítékok hiányában feltételezni kell a személyes pártatlanságot); és (ii) a bíróságnak objektíve pártatlannak kell lennie azzal, hogy elegendő garanciákat biztosít minden jogos kétség kizárására e tekintetben. Az EUB elutasította az állítólagos elfogultságot. A tények nem igazolták azt, hogy a kamara összetétele törvénytelen lett volna.

97 EJEB, *Procola kontra Luxemburg*, 14570/89 sz. kereset, 1995. szeptember 28., 90. bekezdés. Vö. EJEB, *Kleyn és társai kontra Hollandia*, 39343/98, 39651/98, 43147/98 és 46664/99 sz. keresetek, 2003. május 6., 27. bekezdések.

98 EJEB, *Martinie kontra Franciaország*, 58675/00 sz. kereset, 2006. április 12., 53-55. bekezdések.

99 EJEB, *A.K. kontra Liechtenstein*, 38191/12 sz. kereset, 2015. július 9.

100 EUB, C-506/04 sz. ügy, *Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, 2006. szeptember 19., 53. bekezdés.

101 EUB, C-341/06 P és C-342/06 P sz. egyesített ügyek, *Chronopost SA és La Poste kontra Union française de l'express (UFEX) és társai*, 2008. július 1., 54. bekezdés.

2.3. Milyen a tisztességes és nyilvános eljárás?

Fő pontok

- Az igazságszolgáltatáshoz való jog eljárásjogilag tisztességes és nyilvános eljárást ír elő.
- Az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szentesíti a tisztességes eljáráshoz való jogot. Emellett az EJEE 6. cikkének (2) és (3) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikke tartalmazza a tisztességes tárgyalás konkrét biztosítékait is büntetőeljárásokban.
- A tisztességes eljáráshoz való jog lényegében magában foglalja az egyenlő erőviszonyokhoz való jogot, a kontradiktórius eljáráshoz való jogot és az indokolással alátámasztott határozathoz való jogot, valamint a jogerős ítélet végrehatásához való jogot.
- A nyilvános eljárás biztosítja a bírói testület ellenőrzését. A nyilvános eljáráshoz való jog emellett előírja, hogy az egyénnek joga van megjelenni és a vallomásokot meghallgatni.

Az Európa Tanács joga alkalmazásában az EJEE 6. cikke szerinti tisztességes és nyilvános eljáráshoz való jog bűnvádi eljárásokkal és polgári jogi jogokkal és kötelezettségekkel összefüggésben alkalmazandó (lásd [2.1. szakaszt](#)). **Az uniós jog alkalmazásába** az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerint a jog minden típusú, az uniós jogban garantált jogra és szabadságra vonatkozik.

A tisztességes eljáráshoz való jogra vonatkozó ítélkezési gyakorlat terjedelmes. Ez a szakasz a jog számos központi jellemzőjét tárgyalja, többek között: az egyenlő erőviszonyokhoz való jogot, a kontradiktórius eljáráshoz való jogot és az indokolással alátámasztott határozathoz való jogot. Az [1. fejezetben](#) említettek szerint az EJEB ítélkezési gyakorlata vonatkozik a Chartában foglalt azon jogok értelmezésére, ahol az adott jogok megegyeznek. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke ebben a kérdésben megfelel az EJEE 6. cikkének.

2.3.1. Tisztességes eljárás

A tanácsi jog értelmében az, hogy egy eljárás tisztességesnek minősül-e, függ a tényállástól, ideértve azt, hogy az egyén képes-e gyakorolni az igazságszolgáltatáshoz való jogát. Az eljárás egészét (vagyis az eljárás

megindításától, büntetőügyeknél a rendőrségi kihallgatástól kezdve a fellebbezés iránti keresetről való jogerős ítélet meghozataláig) kell mérlegelni.¹⁰² Az EJEE 6. cikke vonatkozik az ítéletek végrehajtására is, elvégre ha az egyén az eljárás végén nem tudja biztosítani az ítélet végrehajtását, a tisztességes eljáráshoz való jog nem ér sokat.¹⁰³

Ígéretes gyakorlat

Tisztességes eljárás biztosítása együttes meghallgatáson keresztül

Tarasconban (Franciaország) egy speciális gyakorlatot dolgoztak ki, az úgy nevezett „co-hearinget” (együttes meghallgatást) a gyermekek részvételének erősítése érdekében. Ez lehetővé teszi a szociális munkások számára, hogy a bíróság előtt lefolytatott tárgyalások során polgári eljárásoknál a gyerekek mellett legyenek. A szociális munkás jelenléte segít a gyermeknek kifejteni saját véleményét. Emellett ez egy gyermekbarátabb környezetet is teremt. Ez a gyakorlat biztosítja azt is, hogy a gyermek válaszait két szempontból lehessen értelmezni (a bíró és a szociális munkás szempontjából, ami az eljárást tisztességesebbé teszi. A projekt különdíjat kapott a 2012. évi „Igazság kristálymérlege” díjátadón.

Forrás: Az Európa Tanács és az Európai Bizottság által közösen megszervezett 2012. évi „Igazság kristálymérlege” díj.

Az Európa Tanács és az EU joga alkalmazásában a tisztességes eljáráshoz való jog egyik fő követelménye a felek közötti „egyenlő erőviszonyok”. Az egyenlő erőviszonyok magában foglalja annak biztosítását, hogy mindegyik félnek ésszerű lehetősége legyen ügyének olyan feltételek közötti bemutatására, amely egyik félnek sem okoz hátrányt. Az egyenlő erőviszonyok hiányára vonatkozó minden panaszt „a teljes 6. cikk (1) bekezdésének figyelembevétele mellett kell mérlegelni, mivel az egyenlő erőviszonyok elve csak egyik jellemzője a tisztességes eljáráshoz való jog szélesebb értelemben vett fogalmának,

102 EJEB, *Edwards kontra az Egyesült Királyság*, 13071/87 sz. kereset, 1992. december 16., 34. bekezdés.

103 EJEB, *Hornsby kontra Görögország*, 18357/91 sz. kereset, 1997. március 19., 40. bekezdés. Lásd még ENSZ Emberi Jogok Bizottsága (2005), 823/1998 sz. kereset, *Czermin kontra Cseh Köztársaság*, 2005. március 29. (azt állapította meg, hogy a határozatok végrehajtásának elmulasztása vagy végrehajtásának túlzott késedelme sérti az ICCPR 14. cikkét).

ami tartalmazza azt az alapvető jogot is, hogy az eljárásoknak ellentétesnek kell lenniük”.¹⁰⁴ Az EUB hasonlóan határozta meg az elvet.¹⁰⁵

Büntetőügyekben az egyenlő erőviszonyok elvét a 6. cikk (1) bekezdésének d) pontjában rögzített sajátos védelemhez való jog biztosítja, vagyis, annak joga, hogy “kérdéseket intézzen vagy intéztesen a vád tanúhoz és kieszaközölhesse a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanút megidézik, illetve kihallgatják”. Az EJE 6. cikkének (2) és (3) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikke további sajátos garanciákat fektet le a tisztességes eljárás biztosítására büntető ügyeknél. Ezek magukban foglalják azt, hogy a gyanúsítottat a legrövidebb időn belül tájékoztassák az ellene felhozott vád természetéről és indokairól, és rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel.

Az uniós jog értelmében a másodlagos jog tovább részletezi a tisztességes eljáráshoz való jog alkalmazási körét. A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló 2012/13/EU irányelv például elrendeli, hogy a tagállamok kötelesek tájékoztatni a gyanúsítottakat és a vádlottakat jogaikról, beleértve az ügyvéd igénybevételenek jogát és a hallgatáshoz való jogot.¹⁰⁶ Az irányelv értelmében az őrizetbe vett gyanúsítottaknak és vádlottaknak át kell adni a jogokról szóló írásbeli tájékoztatót, amely információt tartalmaz a kiegészítő jogokról, mint például az ügyük illetékes hatóságok birtokában lévő anyagaiba való betekintés joga –esetpéldául bizonyíték – és a sürgősségi orvosi ellátáshoz való jog. Az irányelv a gyanúsítottak és vádlottak eljárási jogainak büntetőeljárásokban való megerősítését szolgáló egyik uniós „ütemterv” részét képezi.¹⁰⁷ Az ütemtervet az egyéneket az unión belül a büntetőeljárások során megillető jogainak erősítése, valamint az egymás büntetőbíráskodási rendszere iránti kölcsönös bizalom biztosítása és az EU tagállamai közötti igazságügyi együttműködés előmozdítása céljából fogadták el. Az ütemterv továbbá tartalmazza a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog-

104 EJE, *Ruiz-Mateos kontra Spanyolország*, 12952/87 sz. kereset, 1993. június 23., 63. bekezdés.; lásd még 63-68. bekezdéseket.

105 EUB, C-199/11 sz. ügy, *Európai Unió kontra Otis NV és társai*, 2012. november 6., 71. bekezdés.

106 *Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve* (2012. május 22.) a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról, HL 2012 L 142.

107 *A Tanács állásfoglalása* (2009. november 30.) a büntetőeljárásokban a gyanúsítottak vagy vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó ütemtervről, HL 2009 C 295.

ról szóló irányelvet,¹⁰⁸ a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelvet,¹⁰⁹ Bizottság ajánlását a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltató személyek költségmentességhez való jogáról,¹¹⁰ valamint a Bizottság ajánlását a **büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltató személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról**.¹¹¹ Létezik még a Javaslat a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról,¹¹² illetve a Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak és vádlottak ideiglenes költségmentességéről, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban biztosított költségmentességéről.¹¹³

Az Európa Tanács és az EU joga értelmében egyaránt a kontradiktórius eljárás-hoz való jog a tisztességes eljáráshoz való jog egy másik lényeges komponense.¹¹⁴ E jog követelményei elvben azonosak a nem büntető és a büntetőügyek esetében.¹¹⁵ Gyakorlatban a kontradiktórius eljáráshoz való jog a következőket öleli fel:

-
- 108 *Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve* (2010. október 20.) a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról, HL 2010 L 280.
- 109 *Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve* (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról, HL 2013 L 294/1. Az Egyesült Királyság és Írország nem hagyta jóvá az irányelvet, Dániára pedig nem vonatkozik az irányelv.
- 110 Európai Bizottság (2013), *Ajánlás (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltató személyek költségmentességhez való jogáról*, HL 2013 C 378.
- 111 Európai Bizottság (2013), *Ajánlás (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltató személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról*, HL 2013 C 378.
- 112 Európai Bizottság (2013), *Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról*, COM(2013)822.
- 113 Európai Bizottság (2013), *Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak és vádlottak ideiglenes költségmentességéről, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban biztosított költségmentességéről*, COM(2013) 824.
- 114 EJB, *Ruiz-Mateos kontra Spanyolország*, 12952/87 sz. kereset, 1993. június 23., 63. bekezdés.; EUB, C-300/11 sz. ügy, *ZZ kontra Secretary of State for the Home Department*, 2013. június 4., 55. bekezdés. A büntetőeljárásokra vonatkozóan lásd, EJB, *Brandstetter kontra Ausztria*, 11170/84, 12876/87 és 13468/87 sz. keresetek, 1991. augusztus 28., 66-67. bekezdések.
- 115 EJB, *Werner kontra Ausztria*, 21835/93 sz. kereset, 1997. november 24., 66. bekezdés.

- a bírósághoz benyújtott, és a bíróság döntését befolyásoló minden bizonyíték megismeréséhez és észrevételezéséhez való jog;¹¹⁶
- elegendő időhöz való jog a bírósághoz benyújtott bizonyítékok megismeréséhez;¹¹⁷
- bizonyíték benyújtásához való jog.¹¹⁸

A bíróságoknak mérlegelniük kell, hogy az alkalmazott eljárás összességében megfelelt-e a kontradiktórius eljáráshoz való jog követelményeinek.¹¹⁹

Példa: Az *Užukauskas kontra Litvánia* ügyben¹²⁰ a litván hatóságok visszavonták a kérelmező lőfegyverviselési engedélyét, mert a rendőrségi nyilvántartásban szereplő adatok szerint állítólag veszélyt jelent a társadalomra. Kötelezték arra, hogy lőfegyvereit fizetés ellenében szolgáltatassa be a rendőrségnek. Kifogásolta nevének működési nyilvántartásba történő bejegyzését, azonban ezt a rendőrség által benyújtott minősített anyag alapján elutasították. Az információkat nem tárták fel a kérelmező előtt.

A nyilvántartásban szereplő adatok a kérelmező ügye szempontjából döntő jelentőségűek voltak, mert a bírácoknak azokat mérlegelniük kellett annak megállapítására, hogy a kérelmező érintett-e bűnözői tevékenységben. A rendőrségi akta volt az egyetlen bizonyíték arra, hogy a kérelmező állítólag veszélyt jelent a társadalomra. Tekintettel arra, hogy nem hozták a kérelmező tudomására az ellene szóló bizonyítékokat, nem volt lehetősége reagálni azokra (a rendőrséggel ellentétben), a döntéshozatali eljárás nem felelt meg a kontradiktórius eljárás, illetve az egyenlő erőviszonyok követelményeinek, és nem nyújtott megfelelő biztosítékokat a kérelmező érdekeinek védelmére. Az EJEB megállapította, hogy megsértették az EJEE 6. cikkét.

116 EJEB, *Vermeulen kontra Belgium*, 19075/91 sz. kereset, 1996. február 20., 33. bekezdés.

117 EJEB, *Krčmář és társai kontra Cseh Köztársaság*, 35376/97 sz. kereset, 2000. március 3., 42. bekezdés.

118 EJEB, *Clinique des Acacias és társai kontra Franciaország*, 65399/01, 65406/01, 65405/01 és sz. keresetek 65407/01, 2005. október 13., 37. bekezdés.

119 Például lásd EJEB, *Rowe és Davies kontra az Egyesült Királyság*, 28901/95 sz. kereset, 2000. február 16., 62. bekezdés.

120 EJEB, *Užukauskas kontra Litvánia*, 16965/04 sz. kereset, 2010. július 6., 45-51. bekezdések.

Az indokolással ellátott határozathoz való jog a tisztességes eljáráshoz való jog egy másik lényeges komponense.¹²¹ Az indokolással ellátott határozat igazolja, hogy egy ügyet megfelelően tárgyaltak, és lehetővé teszi a felek számára, hogy megfelelő és hatékony fellebbezést nyújtsanak be.¹²² A bíróságok nem kötelesek részletes választ adni minden érvre, és az indoklási kötelezettség a határozat jellegétől és az ügy körülményeitől függően eltérő.¹²³ Büntetőeljárásokban az esküdtbíráskodásnak megfelelő biztosítékokat kell biztosítani ahhoz, hogy a vádlott megértse, miért találták bűnösnek. Ez lehet a bírói kérdésekre vagy bizonyítékokra vonatkozó útmutatása, és a bíró által az esküdtszéknek feltett pontos, egyértelmű kérdés.¹²⁴

Polgári jogi eljárásokban a bíróság köteles határozatait megfelelően indokolni, hogy lehetővé tegye az egyének számára a hatékony fellebbezés benyújtását.¹²⁵ A fellebbviteli bíróság jogorvoslatot nyújthat egy alacsonyabb fokú bíróság nem megfelelő indoklásával szemben. Elvben elfogadható, hogy a fellebbviteli testület egyszerűen csak helybenhagyja az alacsonyabb fokú testület határozatának indoklását. Ez azonban nem bizonyult elegendőnek abban az esetben, amikor a tényleges fellebbezésben a fő kifogás az alacsonyabb fokú bíróság nem megfelelő indoklása volt.¹²⁶ A fellebbviteli bíróság indoklásának az eldöntendő kérdés lényegével kell foglalkoznia olyan módon, amely megfelelően tükrözi a szerepét.¹²⁷

Fellebbezési jog

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában, noha az EJEH Hetedik kiegészítő jegyzőkönyve (minden részes államra nézve kötelező érvényű) büntető

121 Lásd Európa Tanács, CCEJ (2008), *11. számú Állásfoglalása „a bírósági határozatok minőségéről”,* 2008. december 18.

122 EJEH, *Hadjianastassiou kontra Görögország*, 12945/87 sz. kereset, 1992. december 16., 33. bekezdés. Vö. EJEH, *Jodko kontra Litvánia* (hat.), 39350/98 sz. kereset, 1999. szeptember 7. Az uniós jogra vonatkozóan lásd EUB, C-619/10 sz. ügy, *Trade Agency Ltd kontra Seramico Investments Ltd*, 2012. szeptember 6., 53. bekezdés.

123 EJEH, *García Ruiz kontra Spanyolország*, 30544/96 sz. kereset, 1999. január 21., 26. bekezdés.

124 EJEH, *Taxquet kontra Belgium*, 926/05 sz. kereset, 2010. november 16., 93-100. bekezdések.

125 EJEH, *Suominen kontra Finnország*, 37801/97 sz. kereset, 2003. július 1., 36-38. bekezdések.

126 EJEH, *Hirvisaari kontra Finnország*, 49684/99 sz. kereset, 2001. szeptember 27., 32. bekezdés.

127 EJEH, *Hansen kontra Norvégia*, 15319/09 sz. kereset, 2014. október 2., 71. és azt követő bekezdések.

ügyekben konkrét fellebbezési jogot határoz meg,¹²⁸ az EJEE nem garantálja polgári jogi eljárásokban a fellebbezési jogot. Az EJEB megerősítette azonban, hogy ha polgári jogi vagy büntetőeljárásban lehetőséget biztosítanak fellebbezési eljárásra, arra a 6. cikk vonatkozik.¹²⁹ **Az uniós jog értelmében** nem szerepel konkrét fellebbezési jog az Európai Unió Alapjogi Chartájában, azonban EJEB ítélkezési gyakorlatát figyelembe kell venni a 47. cikk értelmezésekor.

2.3.2. Nyilvános eljárás

Az Európa Tanács és az EU joga értelmében az igazságszolgáltatáshoz való jog fogalma magában foglalja nyilvános eljáráshoz való jogot. Ez segít előmozdítani a bíróságokkal szembeni bizalmat az igazságszolgáltatás láthatóvá és átláthatóvá tétele révén.¹³⁰ Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke ebben a kérdésben megfelel az emberi jogokról szóló európai egyezmény 6. cikkének.

A nyilvános eljáráshoz való jogban benne foglaltatik a szóbeli tárgyaláshoz való jog.¹³¹ Például, büntetőeljárásban a vádlott rendszerint jogosult részt venni az elsőfokú tárgyaláson.¹³² A szóbeli meghallgatáshoz való jog azért fontos, mert az EJEE 6. cikke (3) bekezdése szerinti egyéb jogok nem gyakorolhatók, ha az illető személy nincs jelen. Azonban a vádlott személyes jelenléte fellebbezés esetén már nem bír olyan döntő jelentőséggel, mint az elsőfokú tárgyalás esetében. A 6. cikk fellebbviteli bíróság előtti alkalmazásának módja függ az érintett eljárás speciális jellemzőitől, és figyelembe kell venni a belső jogrendben zajló eljárás egészét, valamint a fellebbviteli bíróság

128 Európa Tanács, *Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez*, CETS 117. sz., 1984, 2. Cikk.

129 Lásd például EJEB, *Monnell és Morris kontra az Egyesült Királyság*, 9562/81 és 9818/82 sz. keresetek, 1987. március 2., 54. bekezdés.

130 EJEB, *Pretto és társai kontra Olaszország*, 7984/77 sz. kereset, 1983. december 8., 21. bekezdés.

131 EJEB, *Allan Jacobsson kontra Svédország (2. sz.)*, 16970/90 sz. kereset, 1998. február 19., 46. bekezdés. Lásd még EUB, C-399/11 sz. ügy, *Stefano Melloni kontra Ministero Fiscal*, 2013. február 26., 49. bekezdés.

132 EJEB, *Tierce és társai kontra San Marino*, 24954/94, 24971/94, 24972/94 sz. keresetek, 2000. július 25., 94. bekezdés.; EJEB, *Jussila kontra Finnország* [nagytanács], 73053/01 sz. kereset, 2006. november 23., 40. bekezdés.

abban betöltött szerepét.¹³³ Ezenkívül a szóbeli meghallgatáshoz való jog nem abszolút, és néhány körülmény indokolhatja, hogy eltekintsenek attól a bíróság által eldöntendő kérdés jellegétől függően.¹³⁴ Nincs például szükség szóbeli meghallgatásra olyan esetben, ahol nincs szó szavahihetőségi problémákról, vagy olyan vitatott tényekről, amelyek szükségessé tennék a bizonyítékok szóbeli bemutatását vagy a tanúk keresztkérdéseknek történő alávetését.¹³⁵ Ha büntetőpert a vádlott *távollétében* tartanak meg, és a vádlott nincs tisztában az eljárással, a vádlottnak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy miután tudomást szerzett az eljárásról, a bíróságtól a vádra vonatkozóan érdemben friss határozatot kapjon. Polgári jogi eljárásokban lehetőség van arra, hogy tárgyalás nélkül folytassanak eljárást korlátozott jellegű jogi kérdéseket felvető ügyekben,¹³⁶ vagy olyan ügyekben, ahol az eljárás kizárólag jogi vagy technikai jellegű.¹³⁷ Elvben azonban az egyénnek joga van az ügyét tárgyaló első és egyetlen bíróság előtti nyilvános szóbeli meghallgatásra.¹³⁸

Az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése kifejezetten megengedi a sajtó és a nyilvánosság kizárását:

- az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében,
- ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg
- ha a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

133 EJEB, *Kremzow kontra Ausztria*, 12350/86 sz. kereset, 1993. szeptember 21., 58-59. bekezdések; EJEB, *Hermi kontra Olaszország* [nagytanács], 18114/02 sz. kereset, 2006. október 18., 60. bekezdés. Az EU-ban a távollétben lefolytatott eljárásokra vonatkozóan lásd az Európai Unió Tanácsa (2009), a [Tanács 2009/299/JHA kerethatározata](#) (2009. február 29.) a 2002/584/IB, a 2005/214/IB, a 2006/783/IB, a 2008/909/IB és a 2008/947/IB kerethatározat módosításáról a személyek eljárási jogainak megerősítése, valamint a kölcsönös elismerés elvének az érintett személy megjelenése nélkül lefolytatott eljárásokat követően hozott határozatokra való alkalmazásának előmozdítása tekintetében, HL 2009 L 81/24.

134 EJEB, *Kremzow kontra Ausztria*, 12350/86 sz. kereset, 1993. szeptember 21., 59. bekezdés.

135 EJE, *Jussila kontra Finnország* [nagytanács], 73053/01 sz. kereset, 2006. november 23., 41-42. és 47-48. bekezdések.

136 EJEB, *Valová, Sležák and Sležák kontra Szlovákia*, 44925/98 sz. kereset, 2004. június 1., 65-68. bekezdések.

137 EJEB, *Koottummel kontra Ausztria*, 49616/06 sz. kereset, 2009. december 10., 19. bekezdés.

138 EJEB, *Becker kontra Ausztria*, 19844/08 sz. kereset, 2015. június 11., 39. bekezdés.

A szakmai titoktartás védelmének szükségessége szintén indokolhatja a korlátozások előírását.¹³⁹ A gyermekek kifejezett védelmet élveznek, és lehetőség van egy egész eljárás-kategória kizárására azért, mert meg kell védeni őket.¹⁴⁰

Példa: A *Khrabrova kontra Oroszország* ügyben¹⁴¹ a kérelmező egy moszkvai tanár volt, amíg 2002 februárjában el nem bocsátották azután, hogy tanóra alatt az egyik tanulóval vitába bocsátkozott. Az iskola ellen polgári jogi eljárást indított kártérítést és állásába történő visszahelyezést kérve, majd később az EJEB-hez panaszt nyújtott be arra hivatkozva, hogy az eljárás tisztességtelen volt. Különösen azt kifogásolta, hogy a nemzeti bíróság nem tartott nyilvános tárgyalást az érintett fiatalok érdekében hivatkozva.

Az EJEB a nemzeti bíróság által a *zárt ajtók mögötti tárgyalás* melletti döntésére adott indoklást homályosnak tartotta. Az indoklásban az állt, hogy a nyilvános tárgyalás hátrányosan érintené a fiatalok nem meghatározott csoportjának az oktatását. A Bíróság leszögezte, hogy a nemzeti bíróságoknak kielégítő indokot kell szolgáltatniuk az igazságszolgáltatás nyilvános ellenőrzéstől – az önkényesség elleni alapvető biztosítéktól – való megvédésének indoklására. Ezt azonban nem tették meg megfelelően. A később, a fellebbviteli bíróság előtt megtartott nyilvános tárgyalás nem orvosolta a jogsértést, mert nem rendelkezett a megkívánt hatókörrel, nevezetesen, a fellebbviteli bíróság nem hallgatta meg ismételten a tanúkat. A Bíróság megállapította, hogy ez megsértette a az EJEE 6. cikke szerinti nyilvános tárgyaláshoz való jogot.

A nyilvános tárgyaláshoz való jogról le lehet mondani; a jogról való lemondást szabad akaratból kell megtenni, egyértelmű módon, és az nem lehet ellentétes valamely lényeges közérdekkel. Például, még ha a vádlott nem is jelenik meg személyesen a tárgyaláson, nem történik jogsértés, ha a vádlottat

139 EJEB, *Diennet kontra Franciaország*, 18160/91 sz. kereset, 1995. szeptember 26., 34-35. bekezdések.

140 EJEB, *B. és P. kontra az Egyesült Királyság*, 36337/97 és 35974/97 sz. keresetek, 2001. április 24., 37-38. bekezdések.

141 EJEB, *Khrabrova kontra Oroszország*, 18498/04 sz. kereset, 2012. október 2., 50-53. bekezdések.

tájékoztatták a tárgyalás időpontjáról és helyéről, vagy védelmét egy általa meghatalmazott jogi képviselő látta el.¹⁴²

2.4. Az igazságszolgáltatáshoz vezető egyéb utak

Fő pontok

- Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés mechanizmusai magukban foglalhatnak nem bírósági testületeket is, például nemzeti emberi jogi intézményeket, egyenlőségi testületeket, adatvédelmi hatóságokat vagy ombudsmani intézményeket.
- A közigazgatási, nem bírói testületek elősegíthetik az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azzal, hogy biztosítják a jogorvoslat megszerzésének gyorsabb módjait, vagy kollektív jogorvoslatot tesznek lehetővé. Ezek azonban nem bírálhatják felül az egyén bírósági eljárásához való jogát, és általában bírósági felügyelet hatálya alá tartoznak.
- Az alternatív vitarendezési eljárások (ADR), mint például a közvetítés vagy választott bírói eljárás, az igazságszolgáltatáshoz való jog alternatív módját kínálják hivatalos bírósági úton.
- Ha a jog rákényszeríti a feleket, hogy választott bíraskodásnak vessék magukat alá, a választottbírósnak meg kell felelnie az EJEE 6. cikkének, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikkének.
- Az EU olyan jogszabályokkal bátorítja az alternatív vitarendezési eljárást, mint az EU közvetítésről szóló irányelve és számos fogyasztóvédelmi kezdeményezés.

2.4.1. Nem bírósági testületek

Számos igazságszolgáltatási rendszer egyre növekvő munkaterheléssel szembesül, és a bírósági eljárásához való jog gyakorlása költséges lehet. Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés tágabb értelmezése magában foglalja a nem bírósági testületeket, valamint a bíróságokat is.¹⁴³ Ide tartozhatnak az egyenlő

142 EJEB, *Håkansson és Sturesson kontra Svédország*, 11855/85 sz. kereset, 1990. február 21., 66. bekezdés.; EUB, C-399/11 sz. ügy, *Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal*, 2013. február 26., 49. bekezdés.

143 FRA (2012), *Bringing rights to life: The fundamental rights landscape of the European Union*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

bánásmód előmozdítását szolgáló testületek, a hátrányos megkülönböztetés eseteivel foglalkozó közigazgatási és nem bírósági intézmények, nemzeti emberi jogi intézmények (NHRI), ombudsmani intézmények, adatvédelmi hatóságok, munkaügyi felügyelőségek és szakosodott bíróságok.¹⁴⁴ Az EU tagállamai e testületek közül néhányat konkrét uniós jogszabályi követelmények nyomán hoztak létre – például a faji vagy etnikai egyenlőséggel, illetve a nemi egyenlőséggel foglalkozó egyenlő bánásmód előmozdítását szolgáló testületeket a faji egyenlőségről szóló irányelv,¹⁴⁵ a nemzeti adatvédelmi hatóságokat pedig az adatvédelmi irányelv értelmében hozták létre.¹⁴⁶

Nem bírósági testületek elé vitt kvázi-bírósági eljárások – gyakran közvetítés formájában (lásd az alternatív vitarendezésről szóló **2.4.2. szakaszt**) – gyorsabb, kevésbé formális és olcsóbb alternatívát kínálnak a kérelmezők számára. Azonban a nem bírósági testületek többségének nincs hatásköre kötelező érvényű határozatok kiadására (kivételt képeznek ez alól például az adatvédelmi hatóságok és néhány egyenlő bánásmód előmozdítását szolgáló testület), és ezek kártalanítási jogköre rendszerint korlátozott.

Az EJEB megállapította, hogy a nem igazságügyi hatóságot a nemzeti jog értelmében bíróságnak lehet tekinteni, ha elég egyértelműen lát el igazságszolgáltatási funkciókat és biztosítja az EJE 6. cikkében előírt garanciákat, például a pártatlanságot és függetlenséget (lásd **2.1.2. szakaszt**).¹⁴⁷ Ha nem lát el ilyen funkciókat, a nem igazságügyi hatóságot egy olyan bírósági testület felügyelete alá kell vetni, amely teljes illetékességgel rendelkezik és megfelel a 6. cikk előírásainak.¹⁴⁸

A közigazgatási, nem igazságügyi hatóságok elősegíthetik az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azzal, hogy kollektív jogorvoslatot vagy kereset előterjesztést tesznek lehetővé. Ez lehetővé teszi a panaszosok számára, hogy

144 Lásd, ENSZ Közgyűlésének (1993) *A/RES/48/134 sz. határozata* az emberi jogok védelmével és előmozdításával foglalkozó nemzeti intézményekről (*párizsi alapelvek*), melléklet.

145 *A Tanács 2000/43/EK irányelve (2000. június 29.) a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról*, HL 2000 L 180 (a faji egyenlőségről szóló irányelv).

146 *Az Európai Parlament és a Tanács 95/46/EK irányelve (1995. október 24.) a személyes adatok feldolgozása vonatkozásában az egyének védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról*, HL 1995 L 281 (adatvédelmi irányelv).

147 EJEB, *Oleksandr Volkov kontra Ukrajna*, 21722/11 sz. kereset, 2013. január 9., 88-91. bekezdések.

148 EJEB, *Zumtobel kontra Ausztria*, 12235/86 sz. kereset, 1993. szeptember 21., 29-32. bekezdések.

egyesítsék erejüket, így ugyanarra az ügyre vonatkozó sok egyedi keresetet lehet egyetlen bírósági eljárás alá vonni.¹⁴⁹ Ez lehetővé teszi, hogy olyan szervezetek, mint a nem kormányzati szervezetek magánszemélyek nevében keresetet nyújtsanak be.

Ígéretes gyakorlat

Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés javítása hátrányos megkülönböztetés eseteiben

Olaszországban a faji vagy etnikai hovatartozás alapján történő hátrányos megkülönböztetéssel foglalkozó egyenlő bánásmód testület – a Faji Megkülönböztetéselleni Nemzeti Hivatal – néhány helyszínen megkülönböztetés ellenes irodákat és központokat hozott létre a helyi hatóságokkal és nem kormányzati szervezetekkel együttműködésben. Emellett nemzeti és regionális szinten az egyenlő bánásmódot előmozdító tanácsadók működnek, akik a nemi alapon történő hátrányos megkülönböztetéssel foglalkoznak. Ezeket megbízása magában foglalja a panaszok fogadását, tanácsadást és a közvetítési szolgáltatások nyújtását. Együttműködnek a munkaügyi felügyelőségekkel, akik vizsgálati jogkörrel rendelkeznek a tények megállapítására a hátrányos megkülönböztetés eseteiben. Ezenkívül keresethatósági joggal rendelkeznek olyan kollektív hatású bírósági ügyekben, amelyekben nem lehet egyéni áldozatot azonosítani.

Forrás: FRA (2012), Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az EU-ban: lépések az egyenlőség előmozdítása felé, 28. o.

2.4.2. Alternatív vitarendezési eljárás

Az alternatív vitarendezési eljárás (ADR) olyan vitarendezési eljárásokat jelöl – mint például a közvetítés vagy választott bírói eljárás – amelyek lehetőséget kínálnak a viták peren kívüli rendezésére.¹⁵⁰ Az alternatív vitarendezési eljárás javíthatja az igazságszolgáltatás hatékonyságát a bíróságok leterheltségének

149 Európai Bizottság (2013), A Bizottság ajánlása (2013. június 11.) az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről, HL 2013 L 201. Lásd még, Európa Parlament, Belső Politikák Főigazgatósága (2011), *Overview of existing collective redress schemes in EU Member States*, Brüsszel, 2011. július.

150 Például lásd az Európai Bizottság (2011), *Az alternatív vitarendezési eljárásnak a kereskedelmi ügyletekhez és gyakorlatokhoz kapcsolódó uniós jogviták megoldási eszközeként történő használatáról szóló konzultációs dokumentumát*, 6. bekezdés.

csökkentésével, és azért, hogy lehetőséget kínál az egyének számára a viták költséghatékony rendezésére.¹⁵¹ Amellett, hogy ezek alacsonyabb költséggel járnak, az eljárás idejének és az eljárással járó stressz csökkentésén keresztül az egyének javát szolgálhatják. Az alternatív vitarendezési eljárások története és alkalmazása Európa-szerte eltérő. Néhány, a **2.4.1. szakaszban** említett nem bírósági testület alkalmazza az alternatív vitarendezési eljárásokat.

Ígéretes gyakorlat

Közvetítés alkalmazása családjogi eljárásokban

A legtöbb ország előnyösnek tartja a családi ügyekhez kapcsolódó viták bíróságon kívüli, közvetítésen keresztül történő rendezését. Horvátországban a válófélben lévő és gyerek-elhelyezési vitában részes szülők számára kötelező megpróbálni a közvetítést. A közvetítést a szociális ellátási központok pszichológusai végzik.

A közvetítést néha egyéb funkciókkal is kiegészítik. Észtországban például egy gyerektartási ügyekben szakértő segíti a szülőket közvetítéssel az eljárás első szakaszaiban. Németországban a gyermek jogi képviselője nyújt szülői közvetítési támogatást.

Forrás: FRA (2015), Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a szakemberek álláspontja és tapasztalatai a gyermekek büntetőjogi és polgári bírósági eljárásokban való részvételének gyakorlatáról az EU 10 tagállamában), 47. o.

151 Európa Tanács, CEPEJ (2014), *Report on „European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice” (Jelentés „Európai igazságügyi rendszerek - 2014. évi kiadás (2012-es adatok): az igazságszolgáltatás hatékonysága és minősége)*, 6. fejezet, megemlítve az EJB, *Momčilović kontra Horvátország*, 11239/11 sz. kereset, 2015. március 26., 33. bekezdés.

Az Európa Tanácson belül a közvetítés a polgári jogi eljárások összefüggésében olyan vitarendezési eljárásként került meghatározásra, amelyben a felek tárgyalás útján próbálnak meg egyezsége jutni egy közvetítő segítségével.¹⁵² Büntetőeljárásokkal összefüggésben a közvetítés olyan eljárásként került meghatározásra, amelyben egy pártatlan közvetítő – mindkét fél hozzájárulásával – segít az áldozatnak és az elkövetőnek aktívan részt venni a bűncselekményből eredő problémák megoldásában.¹⁵³ A választottbíráskodásban legalább egy olyan személy vesz részt, akinek egy választott bírói megállapodás értelmében jogerős határozatot kell hoznia a megállapodásban részes felek által elé terjesztett vitában.¹⁵⁴ Meg kell jegyezni, hogy a jogerős választott bírósági határozat végrehajtásának elmulasztása az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megszegését testesítheti meg.¹⁵⁵

Példa: A *Suda kontra a Cseh Köztársaság* ügyben¹⁵⁶ a kérelmező egy nyilvánosan működő részvénytársaság kisebbségi részvényese volt (C.). 2003 novemberében a vállalat közgyűlése többségi határozatot hozott, miszerint „C”-t felszámolás nélkül bezárják, és eszközeit a fő részvényes veszi át (E.). A kisebbségi részvényesek, köztük a kérelmező birtokában lévő részvények visszavásárlási értékét szerződés határozta meg. A szerződés választottbírói kikötése úgy rendelkezett, hogy a visszavásárlási érték minden felülvizsgálatát választottbíráskodás, nem pedig rendes bírósági eljárás alá kell vetni. A választottbíró elé vitelre vonatkozó megállapo-

- 152 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2002) *a tagállamokhoz intézett Rec (2002) 10. számú ajánlása a polgári ügyekben végzett közvetítésről*, 2002. szeptember 18., 1. alapelv. Lásd még Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (1998), *Rec(98)1 sz. ajánlása a családi ügyekben végzett közvetítésről*, 1998. január 21.; Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2001), *a tagállamokhoz intézett Rec(2001)9 sz. ajánlása a közigazgatási hatóságok és a magánszemélyek közötti eljárások alternatív rendezéséről*, 2001. szeptember 5.; Európa Tanács, CEPEJ (2007), *Analysis on assessment of the impact of Council of Europe recommendations concerning mediation (Az Európa Tanács közvetítésre vonatkozó ajánlásai hatásának elemzése)*; Európa Tanács, CEPEJ (2007), *Guidelines for a better implementation of the existing recommendation on alternatives to litigation between administrative authorities and private parties (Útmutató a közigazgatási hatóságok és magánszemélyek közötti eljárások alternatív rendezésére vonatkozó meglévő ajánlások jobb végrehajtásához)*.
- 153 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (1999) *R (99) 19 számú Ajánlása a büntető ügyekben alkalmazott mediációról*, 1999. szeptember 15.
- 154 Európa Tanács, *Kiegészítő jegyzőkönyv a korrupcióról szóló büntetőjogi egyezményhez*, CETS 191. sz., 2003. 1. cikk. Ezt nem ratifikálták széles körben. Lásd még az ENSZ Nemzetközi Kereskedelmi Jogi Bizottságának (UNCITRAL) (1985), *UNCITRAL Mintatörvény a nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodásról*, 1985. december 11. (2006. évi módosítás).
- 155 EJEB, *Regent Company kontra Ukrajna*, 773/03 sz. kereset, 2008. április 3., 60. bekezdés.
- 156 EJEB, *Suda kontra a Cseh Köztársaság*, 1643/06 sz. kereset, 2010. október 28.

dás „C” és „E” között jött létre. A kérelmező különféle bírósági eljárásokat folytatott nemzeti szinten, amelyekben a visszaváltási érték felülvizsgálatát és érvénytelenítését kérte, azonban ezek eredménytelenek voltak.

Az EJEB azt állapította meg, hogy a vitarendezésre vonatkozó megállapodás önmagában nem volt kellően egyértelmű ahhoz, hogy a bírósági eljáráshoz való jog lemondását testesítse meg, és hogy ha a felek választottbíráskodásra kényszerülnének, a bíróságnak meg kellene felelnie a 6. cikk rendelkezéseinek. A Bíróság megállapította a 6. cikk (1) bekezdésének megsértését, mivel a választott bírói eljárás nem teljesített két alapvető követelményt: (i) a választottbírói kikötés döntéshozatali jogkörrel ruházott fel egy korlátozott felelősségű társaság listáján szereplő választott bírákat, ami nem minősül törvény által létrehozott választottbírói eljárásnak; és (ii) a választott bírói eljárás nem tette lehetővé a nyilvános tárgyalást, és a kérelmező semmilyen módon nem mondott le erről a jogáról.

Az uniós jog a közvetítést egy strukturált folyamatként írja le, amelyben a vitában részes felek önként megpróbálnak egyezsége jutni egy közvetítő segítségével.¹⁵⁷ Az EU számos eszközt fogadott el az alternatív vitarendezési eljárás ösztönzésére. Például az EU közvetítésről szóló irányelv támogatja a közvetítés alkalmazását határon átnyúló vitákkal kapcsolatban bizonyos polgári és kereskedelmi ügyekben.¹⁵⁸ Az irányelv nem vonatkozik a bevételeket, illetve vámokat érintő vagy adminisztratív ügyekre, vagy az állam felelősségével kapcsolatos vitákra, továbbá nem vonatkozik a foglalkoztatás vagy a családjogi törvény azon területeire sem, ahol a felek önmaguk nem képesek szabadon dönteni az alkalmazandó jog szerint jogokról és kötelezettségekről, például a jogállapottal kapcsolatos ügyekre. Az irányelv nem kötelezi a feleket a közvetítésre: a célja a választott bírósági eljáráshoz való hozzáférés előmozdítása, és a viták békés úton történő rendezésének elősegítése közvetítéssel.

157 *Az európai parlament és a tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól* (a közvetítésről szóló irányelv), HL 2008 L 136, 3. cikkDániára nem vonatkozik az irányelv.

158 *Ugyanott*, A 2. cikk (1) bekezdése alkalmazásában a „határokon átnyúló” vita olyan vita, amelyben legalább az egyik fél a másik felétől eltérő tagállamban rendelkezik állandó lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel a következő időpontok egyikében: (i) amikor a felek a vita felmerülését követően megállapodnak a közvetítés igénybevételéről; (ii) a közvetítést a bíróság rendeli el; vagy (iii) a nemzeti jog alkalmazásában a feleket felhívják a közvetítés igénybevételére.

keresztül.¹⁵⁹ Az irányelv célja továbbá, hogy kiegyensúlyozott kapcsolatot biztosítson a közvetítés és a bírósági eljárások között, valamint megerősíti, hogy a vitában részes feleket nem kell megakadályozni abban, hogy gyakorolják az igazságszolgáltatási rendszerekhez való jogukat.¹⁶⁰

Az EU az alternatív vitarendezési eljárásokat a fogyasztóvédelem területén is szabályozta.¹⁶¹ A fogyasztói viták alternatív vitarendezési eljárásaira vonatkozó irányelv és rendelet kötelezi a tagállamokat arra, hogy olyan rendszereket mozdítsanak elő és alakítsanak ki, amelyek lehetővé teszik a fogyasztói viták hatékony és gyors rendezését.¹⁶² Az irányelv célja biztosítani, hogy a hatóságok nemzeti szinten jegyzéket vezessenek és kövessenek nyomon az irányelv követelményeinek megfelelő alternatív vitarendezési szolgáltatókról. Ezek az AVR-szolgáltatók kötelesek weboldalaikat naprakészen tartani, és szolgáltatásaikat költségmentesen vagy minimális költségen nyújtani. A tagállamoknak az irányelvet 2015 júliusáig kellett nemzeti jogszabályaikba átültetniük.

A rendelet előírja egy online interaktív portál (az OVR portál) létrehozását a szerződéses viták bíróságon kívüli, például e-közvetítés útján történő rendezésére. A rendelet a belföldi és a határokon átnyúló vitákban érintett fogyasztókra és kereskedőkre, illetve a kereskedők fogyasztókkal szemben kezdeményezett bizonyos jogvitáira vonatkozik. Miután az uniós fogyasztók benyújtják vitájukat online, nemzeti alternatív vitarendezési szolgáltatókkal hozzák kapcsolatba őket, akik segítenek nekik a vita rendezésében.¹⁶³ A tagállamok kötelesek online vitarendezési (OVR) kapcsolattartót javasolni, aki segít az OVR platformon keresztül benyújtott viták rendezésében. Az online kereskedőknek tájékoztatniuk kell ügyfeleiket az alternatív vitarendezés lehetőségéről, és weboldalukon fel kell tüntetniük az OVR platformra mutató lin-

159 *Ugyanott*, 1. cikk Az irányelv hatásáról folytatott vitát lásd az Európai Parlament (2014), *'Rebooting' the Mediation Directive: assessing the limited impact of its implementation and proposing measures to increase the number of mediations in the EU* című dokumentumát, Brüsszel, Európai Unió.

160 *Ugyanott*, 5. cikk (2) bekezdés.

161 Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 38. cikke leszögezi, hogy „Az Unió politikáiban biztosítani kell a fogyasztók védelmének magas szintjét”.

162 Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 2013/11/EU irányelve (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták alternatív rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, HL L 165 (fogyasztói alternatív vitarendezési irányelv) és az Európai Parlament és a Tanács 524/2013/EU rendelete (2013. május 21.) a fogyasztói jogviták online rendezéséről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2009/22/EK irányelv módosításáról, HL L 165 (fogyasztói online vitarendezési irányelv).

163 Lásd a fogyasztói online vitarendezési irányelvet.

ket. A mechanizmus 2016 januárjától lét életbe. További e-igazságszolgáltatási kezdeményezéseket a **8.5. szakasz** tárgyal.

A közvetítés, mint lehetséges költség- és időhatékony mechanizmus növekvő népszerűsége néhány államot arra késztetett, hogy kötelező mechanizmusokat vezessen be. Az alábbi eset körvonalazza, hogy az EUB miként biztosítja, hogy ezek a kötelező mechanizmusok megfeleljenek a hatékony bírói jogvédelem alapelvével.

Példa: A *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA* ügyben¹⁶⁴ az EUB Ischia városi bíróságának négy egyesített előzetes döntéshozatal iránti kérelmét mérlegelte azokra a kikötésekre vonatkozóan, amelyek értelmében a peren kívüli egyezség megkísérlése bizonyos viták esetében kötelező ahhoz, hogy azokat nemzeti bíróság elé lehessen vinni. A kikötések akkor lettek életbe léptetve, amikor az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelv át lett ültetve a nemzeti jogszabályokba. A városi bíróság megkérdezte az EUB-t, hogy a hatékony bírói jogvédelem alapelve kizárja-e a kötelező közvetítést.

Az EUB megállapította, hogy a hatékony bírói jogvédelem alapelve nem zárja ki a kötelező közvetítést mindaddig, amíg bizonyos előírások teljesülnek: (i) az eljárás nem eredményezhet kötelező érvényű határozatot; (ii) nem eredményezheti a bírósági kereset benyújtásának lényeges késedelmét; (iii) az egyeztetési eljárás idejére fel kell függeszteni az érintett jogok elévülését; (iv) nem járhat semmilyen (vagy legalábbis nem számottevő) költséggel a felek számára; (v) az elektronikus út nem képezheti az egyeztetési eljáráshoz való hozzáférés egyetlen módját; és (vi) kivételes esetekben, kell, hogy legyen lehetőség ideiglenes intézkedések meghozatalára.

Az alternatív vitarendezési mechanizmusok a büntetőjog területén is rendelkezésre állnak. Az Európa Tanács ajánlása útmutatást ad a közvetítés

¹⁶⁴ EUB, C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA*, 2010. március 18., 67. bekezdés.

büntetőügyekben történő alkalmazására.¹⁶⁵ A közvetítéshez való hozzájárulás előtt a feleket teljes körűen kell tájékoztatni jogaikról, a közvetítési eljárás jellegéről és döntésük lehetséges következményeiről.¹⁶⁶ Sem az áldozatot, sem az elkövetőt nem szabad tisztességtelen eszközökkel – például az ügyész kényszerítése útján vagy jogi tanácsadás hiány miatt – rávenni a közvetítés elfogadására¹⁶⁷. Azonban a közvetítés büntető ügyekben nem mindig megfelelő. Például, az Európa Tanács Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról tiltja ezen a területen a kötelező alternatív konfliktuskezelést, beleértve a közvetítést és az egyeztetést.¹⁶⁸

Az uniós jog alkalmazásában az áldozatok jogairól szóló irányelv lefekteti az áldozatok helyreállító igazságszolgáltatási szolgáltatások keretében igénybe vehető biztosítékokhoz való jogát.¹⁶⁹ A bűncselekmények áldozatainak jogait részletesebben a **8.2. szakasz** tárgyalja.

165 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (1999), R (99) 19 számú Ajánlása a büntető ügyekben alkalmazott mediációról, 1999. szeptember 15.

166 *Ugyanott*, 10. bekezdés.

167 *Ugyanott*, 11. bekezdés.

168 Az Európa Tanács **Egyezménye a nők elleni és a családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról** (Isztambuli Egyezmény), CETS 210.sz., 2011.

169 Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, HL 2012 L 315, 12. cikk. Lásd EUB C-483/09 és C-1/10 sz. egyesített ügyek, *Magatte Gueye és Valentin Salmerón Sánchez elleni büntetőeljárások*, 2011. szeptember 15., 74. bekezdés, és EUB C-205/09 sz. ügy, *Eredics Emil és Vassné Sápi Mária ellen folytatott büntetőeljárás*, 2010. október 21., 40. bekezdés. Lásd még az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának a Nők Támogatását Segítő Divíziója (DAW) (2009), *Handbook for Legislation on Violence against Women (Kézikönyv a nők elleni erőszakra vonatkozó jogszabályokról)*, New York, ENSZ.

3

Költségmentesség

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Költségmentesség nem büntetőeljárásokban		
<p>Alapjogi Charta, 47. cikk (hatékony jogorvoslatához való jog)</p> <p>EUB, <i>C-279/09 sz. ügy, DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland</i>, 2010</p> <p>A költségmentességre vonatkozó irányelv (2002/8/EK)</p> <p>604/2013 rendelet, 27. cikke (5) és (6) bekezdése</p>	<p>Alkalmazási kör</p> <p>Az anyagi helyzetre és a kérelem meg-alapozottságára vonatkozó vizsgálatok</p>	<p>EJEE, 6. cikk (1) bekezdés</p> <p>EJEB, <i>Airey kontra Írország</i>, 6289/73 sz. kereset, 1979</p> <p>A költségmentesség iránti kérelmek továbbításáról szóló európai megállapodás, CETS 92. sz., 1977</p> <p><i>EJEB, McVicar kontra az Egyesült Királyság</i>, 46311/99 sz. kereset, 2002</p>
Költségmentesség büntetőeljárásokban		
<p>Alapjogi Charta, 48. cikk (2) bekezdés (az ártatlanság véelme és a védelemhez való jog)</p>	<p>Alkalmazási kör</p> <p>Az anyagi helyzetre vonatkozó vizsgálat</p>	<p>EJEE, 6. cikk (3) bekezdés c) pont</p> <p>EJEB, <i>Tsonyo Tzonev kontra Bulgária (2. sz.)</i>, 2376/03 sz. kereset, 2010</p> <p>EJEB, <i>Twalib kontra Görögország</i>, 24294/94 sz. kereset, 1998</p>

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
	Az igazságszolgáltatási érdek vizsgálata	EJEB, <i>Zdravko Stanev kontra Bulgária</i> , 32238/04 sz. kereset, 2012

A költségmentességhez való jog fontos része az EJEE 6. cikke és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti tisztességes eljáráshoz való jognak. A költségmentességhez való jog biztosítja a hatékony igazságszolgáltatáshoz való jogot azok számára, akik nem rendelkeznek megfelelő anyagi erőforrásokkal a bírósági eljárások költségeinek fedezésére, mint például perköltségek vagy a jogi képviselő költségei (a tanácsadáshoz, képviselőhöz és védelemhez való jogot a **4. fejezetben** vizsgáljuk).

Az Európa Tanács és EU joga értelmében a költségmentességnek nincs kötelezően alkalmazandó formája, az államok szabadon dönthetnek törvényi kötelezettségük teljesítésének módjáról. Ennek eredményeképp a költségmentesség rendszere gyakran nagyon eltérő.¹⁷⁰ Például a költségmentesség állhat ingyenes jogi képviseletből vagy ingyenes ügyvédi támogatásból, és/vagy az eljárási költségek, köztük a perköltségek elengedéséből.¹⁷¹ Ezek az intézkedések létezhetnek egyéb kiegészítő támogatási rendszerek mellett, mint például a *pro bono* védelem, a jogi tanácsadó központok vagy a jogi költségekre kötött biztosítás – mely lehet állami finanszírozású, magán szektor által üzemeltetett vagy nem kormányzati szervek által kezelt.¹⁷² Ez a fejezet a nem büntetőeljárásokban alkalmazott költségmentességgel (**3.1. szakasz**) és a büntetőeljárásokban alkalmazott költségmentességgel (**3.2. szakasz**) külön foglalkozik, mert az alkalmazandó jogok eltérőek.

170 EJEB, *Airey kontra Írország*, 6289/73 sz. kereset, 1979. október 9., 26. bekezdés.

171 EUB, C-279/09 sz. ügy, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland*, 2010. december 22., 48. bekezdés.

172 FRA (2011), *Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése*, 47. o.

3.1. Költségmentesség nem büntetőeljárásokban

Fő pontok

- Az EJE 6. cikkének (1) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke garantálja a költségmentességet a polgári eljárásokban. Ez lehetővé teszi az egyének számára, hogy anyagi eszközeiktől függetlenül férjenek hozzá az igazságszolgáltatáshoz.
- A költségmentesség általában az anyagi helyzetre és a kérelem megalapozottságára vonatkozó vizsgálat függvénye. Az államok eldönthetik, hogy az igazságszolgáltatás érdekében áll-e a költségmentesség biztosítása az ügy egyén számára képviselt fontosságának, az ügy bonyolultságának és az egyén arra való képességének figyelembe vétele mellett, hogy hatékonyan tudja-e érvényesíteni jogait.
- Az Európa Tanács és az EU jogának alkalmazásában a költségmentesség biztosítása jogi személyek (pl. vállalatok) számára elvben nem lehetetlen, azonban azt a vonatkozó nemzeti szabályok és az érintett jogi személy helyzetének figyelembevételével értékelni kell.

3.1.1. Alkalmazási kör

Az Európa Tanács és az EU joga értelmében a (tiszteséges eljáráshoz való jogból eredő) bírósági eljáráshoz való jognak minden egyén számára anyagi eszközeiktől függetlenül hatékonynak kell lennie. Ez arra kötelezi az államokat, hogy egyenlő hozzáférést biztosítsanak az eljárásokhoz, például megfelelő költségmentességi rendszerek kialakításával.¹⁷³ A költségmentesség emellett az igazságszolgáltatást is elősegítheti, mivel a peres felek gyakran nincsenek tisztában az eljárási szabályokkal, és jelentős segítségre van szükségük a bíróságok részéről, ami késedelemhez vezethet.

¹⁷³ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (1978), 78 (8) sz. ajánlása a jogsegély és jogi tanácsadás rendszeréről, 1978. március 2.

Ígéretes gyakorlat

Költségmentesség biztosítása kiszolgáltatott csoportok számára

Az ingyenes jogsegélyhez való hozzáférés romák számára történő biztosítása érdekében Magyarországon az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2001 óta üzemelteti a Roma Anti-diszkriminációs Ügyfélszolgálati Hálózatot. A hálózatban részt vevő ügyvédek ingyenes jogsegélyt (jogtanácsadás, hivatalos dokumentumok szerkesztése, peres eljárások kezdeményezése és ügyfelek képviselése a bíróság előtt) biztosítanak olyan esetekben, ahol az ügyfelek jogai roma származásuk miatt sérültek. A hálózat üzemeltetéséhez szükséges anyagi erőforrásokat (ügyvédi díjak) és a peres eljárások kezdeményezésének költségeit a minisztérium finanszírozza.

Forrás: FRA (2011), Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése, 50. o.

Az egyének számára lehetőség van arra, hogy eredményesen lehessen a bírói úthoz folyamodni magasabb fokú bíróság előtt, ha az eljárási szabályok és a bíróság útmutatásai némi jogi tanácsadással és segítséggel együtt kielégítőek ahhoz, hogy hatékony lehetőséget biztosítsanak ügyük érvényesítésére.¹⁷⁴ Az, hogy mi szükséges a hatékony bírósági eljáráshoz való jog biztosításához, az adott ügy tényeitől függ (lásd még a személyes képviselőhez való jogról szóló [4.3. szakaszt](#)).

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában nem áll fenn kötelezettség költségmentesség biztosítására minden polgári jogi jogot és kötelezettséget érintő eljárás esetében¹⁷⁵ (a kifejezés definícióját lásd a [2.1. szakaszban](#)). A kérelmező számára a jogi segítség biztosításának elmulasztása sértheti az EJE 6. cikkét olyan esetekben, ahol ez a segítség elengedhetetlen a hatékony bírósági eljáráshoz való joghoz vagy azért, mert kötelező a jogi képviselőt (mint a különféle peres eljárások esetében), vagy azért, mert az ügyre alkalmazandó eljárás különösen bonyolult.¹⁷⁶ A jogrendszerek kiválasztási eljárásokat alakíthatnak ki annak megállapítására, hogy polgári ügyekben biztosítanak-e költségmentességet, azonban ezek nem működhetnek önkényes vagy aránytalan, vagy a

¹⁷⁴ EJE, *A. kontra az Egyesült Királyság*, 35373/97 sz. kereset, 2002. december 17., 97. bekezdés.

¹⁷⁵ EJE, *Del Sol kontra Franciaország*, 46800/99 sz. kereset, 2002. február 26., 20. bekezdés.

¹⁷⁶ EJE, *P., C. és S. kontra az Egyesült Királyság*, 56547/00 sz. kereset, 2002. július 16., 88-91. bekezdések

bírósági eljáráshoz való jog lényegébe ütköző módon. Például, a költségmentesség elutasítása azon az alapon, hogy a fellebbezés a kereset benyújtásakor nem tűnt megalapozottnak, bizonyos körülmények között gyengítheti a kérelmező bírósági eljáráshoz való jogának lényegét.¹⁷⁷

Példa: Az *Airey kontra Írország* ügyben¹⁷⁸ a kérelmező a házassága bírósági úton történő felbontását kérte, de nem tudott bírósági végzést szerezni, mert költségmentesség nélkül nem engedhette meg, hogy ügyvédet bizon meg.

Az EJEB megerősített, hogy noha az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése nem rendelkezik kifejezetten a költségmentességről polgári eljárásokban, az államok kényszeríthetők költségmentesség biztosítására, ha a jogi segítségnyújtás elengedhetetlen a hatékony bírósági eljáráshoz való jog biztosítása érdekében. Ez nem vonatkozik minden polgári jogi jogot és kötelezettséget érintő ügyre. Sok múlik az egyes ügyek konkrét körülményein. A jelen esetben a költségmentesség biztosítása mellett szóló tényezők a következők voltak: az eljárás és a jogkérdések bonyolultsága, a tények megállapításának szükségessége szakértői bizonyítékok és a tanúk meghallgatása útján, és az, hogy ez érzelmi érintettséggel járó házastársi vita volt. A Bíróság megállapította az EJEE 6. cikkének megsértését.

Az Európa Tanács joga értelmében a költségmentesség biztosítása jogi személyek (például vállalatok) számára elvben nem lehetetlen, azonban azt a vonatkozó nemzeti szabályok és az érintett vállalat helyzetének figyelembevételével értékelni kell. Az EJEB megjegyezte, hogy az államok között e kérdésben nincs „konszenzus vagy akár konszolidált tendencia”.¹⁷⁹ A csak non-profit jogi személyek számára elérhető költségmentességi rendszer nem sérti az igazságszolgáltatáshoz való jogot, ha létezik objektív és ésszerű indoklás a korlátozásra (például azért, mert a nyereségorientált vállalatok a perköltséget le tudják vonni az adójukból).¹⁸⁰

177 EJEB, *Aerts kontra Belgium*, 25357/94 sz. kereset, 1998. július 30. E határozatot követően Belgium törvényt módosított, hogy az elutasításokat a nyilvánvalóan megalapozatlan keresetekre korlátozza.

178 EJEB, *Airey kontra Írország*, 6289/73 sz. kereset, 1979. október 9., 26. bekezdés.

179 EJEB, *Granos Organicos Nacionales S.A. kontra Németország*, 19508/07 sz. kereset, 2012. március 22., 47. és 53. bekezdések.

180 EJEB, *VP Diffusion Sarl kontra Franciaország*, 14565/04 sz. kereset, 2008. augusztus 26.

Ezenkívül az Európa Tanács jogának alkalmazásában a költségmentesség iránti kérelmek továbbításáról szóló európai megállapodás lehetővé teszi, hogy azok, akiknek a szokásos tartózkodási helye az egyik szerződő államban van, a megállapodás egy másik részes államában folyamodjon jogsegélyért polgári, kereskedelmi vagy közigazgatási ügyekben.¹⁸¹

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke rendelkezik a költségmentesség biztosításáról azok számára, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel, amennyiben az igazságszolgáltatás hatékony igénybeviteléhez erre szükség van. A 47. cikk az uniós jogban garantált minden joghoz és szabadsághoz kapcsolódó eljárásra vonatkozik. A Magyarázatok az Alapjogi Chartához megerősítik, hogy elérhetővé kell tenni a költségmentességet, „amennyiben az ilyen segítségnyújtás hiánya lehetetlenné tenné a hatékony jogorvoslat biztosítását”.¹⁸² Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 52. cikkének (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatok szintén megerősítik, hogy a 47. cikk megegyezik EJE 6. cikkével. Ez a kifejezett kapcsolat azt jelenti, hogy az Európa Tanács joga alkalmazásában említett ügyek relevánsak az uniós jogban (lásd [1. fejezetet](#)).¹⁸³

A nemzeti bíróságoknak meg kell állapítaniuk, hogy a költségmentesség biztosításának meghatározott feltételei a bírósági eljáráshoz való jog tisztességtelen korlátozását jelentik-e.¹⁸⁴ A korlátozások nem jelenthetik a jogba „való aránytalan és megengedhetetlen beavatkozást” (lásd még a törvényes korlátozásokról szóló [6. fejezetet](#)).¹⁸⁵

181 Európa Tanács, *A költségmentesség iránti kérelmek továbbításáról szóló európai megállapodás*, CETS 92. sz., 1977.

182 *Magyarázatok* az Európai Unió Alapjogi Chartájához HL 2007. C 303/17.

183 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 52. cikk (3) bekezdés. Lásd még EUB, C-619/10 sz. ügy, *Trade Agency Ltd kontra Seramico Investments Ltd*, 2012. szeptember 6., 52. bekezdés.

184 EUB, C-156/12 sz. ügy, *GREP GmbH kontra Freistaat Bayern*, 2012. június 13.

185 A védelemhez való jog korlátozására vonatkozóan lásd, EUB, C-418/11 sz. ügy, *Texdata Software GmbH*, 2013. szeptember 26., 84. bekezdés. Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 52. cikk (1) bekezdés.

Példa: A *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland*,¹⁸⁶ DEB ügyben egy energiaszolgáltató vállalat a német állam ellen akart keresetet indítani két irányelv végrehajtásának késedelme miatt, ami állítása szerint pénzügyi veszteséget okozott.¹⁸⁷ Azt mondta, hogy e veszteségek miatt nem álltak rendelkezésre a perköltség, illetve az alkalmazandó eljárási törvényben előírt ügyvéd megfizetéséhez szükséges anyagi eszközök. A peres felek kötelesek voltak jogi képviselőről gondoskodni, azonban a jogi személyek csak „kivételes körülmények között” kaphattak költségmentességet. A német bíróság az EUB elé terjesztette.

Az EUB mérlegelte az EJB ítélezési gyakorlatát. Megjegyezte, hogy a költségmentesség biztosítása jogi személyek számára elvben nem lehetetlen, azonban azt a vonatkozó nemzeti szabályok és az érintett vállalat helyzetének figyelembevételével értékelni kell. A költségmentesség iránti kérelem elbírálásakor a nemzeti bíróságoknak a következőket kell mérlegelni: (i) a per tárgyát; (ii) a költségmentességet kérelmező pernyertességének ésszerű esélyét; (iii) az ügy tétjének a kérelmező számára képviselt fontosságát; (iv) a jogi kérdés és az alkalmazott eljárás bonyolultságát; (v) a kérelmező arra való képességét, hogy hatékonyan tudja-e érvényesíteni jogait; valamint, (vi) hogy az eljárás költségei esetlegesen a bírósághoz fordulás megkerülhetetlen akadályát képezik-e, vagy sem. Kifejezetten a jogi személyeket illetően a bíróságok figyelemmel lehetnek a következőkre is: (i) a kérdéses jogi személy társasági formája, és hogy nyereségszerzési célú jogi személy-e, vagy sem; (ii) a tagjainak vagy részvényeseinek pénzügyi teljesítőképessége; és (iii) annak lehetősége, hogy e tagok vagy részvényesek biztosítani tudják-e a bíróság előtti igényérvényesítéséhez szükséges összeget. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkében szentesített hatékony bírói jogvédelem elve alapján nem lehetetlen, hogy a jogi személyek költségmentességben részesüljenek.

186 EUB, C-279/09 sz. ügy, *DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland*, 2010. december 22., 52-54. és 62. bekezdések.

187 A földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról szóló, 1998. június 22-i 98/30/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, HL 1998 L 204, és az Európai Parlament és Tanács 2003/55/EK irányelve (2003. június 26.) a földgáz belső piacára vonatkozó közös szabályokról és a 98/30/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL 2003 L 176.

Az uniós jog alkalmazásában egy sajátos másodlagos jog megteremti a határokon átnyúló polgári ügyekben a költségmentesség szabályait.¹⁸⁸ Például a költségmentességre vonatkozó irányelv megteremti azt az alapelvet, hogy azok, akik nem rendelkeznek elégséges pénzeszközökkel törvényes jogaik megvédésére, megfelelő költségmentességre legyenek jogosultak.¹⁸⁹ Leszögezi, hogy milyen szolgáltatásokat kell nyújtani ahhoz, hogy a költségmentesség megfelelőnek minősüljön: például a bírósági eljárás megkezdését megelőző jogvita lezárására irányuló, a pert megelőző tanácsadás, jogsegély és a bíróság előtti képviselő, valamint az eljárási költséggel kapcsolatos könnyítés vagy az az alóli mentesség, beleértve az ügy határon átnyúló vonatkozású jellegéhez kapcsolódó költségeket. Az uniós jog konkrét rendelkezéseket tartalmaz a jogi segítségnyújtásra és a költségmentességre vonatkozóan a menekültügy kapcsán.¹⁹⁰ A hatékony bírói jogvédelem elve a tagállamokat kötelezi arra, hogy biztosítsák ezen uniós eszközök céljainak teljesülését.

3.1.2. Az anyagi helyzetre és a kérelem megalapozottságára vonatkozó vizsgálatok

Az anyagi helyzetre vonatkozó vizsgálat tekintetében az EJEB kimondta, hogy a 6. cikk (1) bekezdése nem sérül, ha egy kérelmező a költségmentességi

188 Lásd még *A Bizottság határozata (2005. augusztus 26.) a 2003/8/EK tanácsi irányelv alapján a költségmentesség iránti kérelem továbbításához használandó formanyomtatvány kidolgozásáról*, HL 2005 L 225 and *A Bizottság határozata (2004. november 9.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról* szóló 2003/8/EK tanácsi irányelv alapján a költségmentesség iránti kérelem benyújtásához használandó formanyomtatvány kidolgozásáról (az értesítés a B(2004) 4285. számú dokumentummal történt), HL 2004 L 365.

189 *A Tanács 2003/8/EK irányelve (2003. január 27.) a határon átnyúló vonatkozású jogviták esetén az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében az ilyen ügyekben alkalmazandó költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról*, HL 2003 L 026.

190 *A Tanács 2005/85/EK irányelve (2005. december 1.) a menekültstátusz megadására és visszavonására vonatkozó tagállami eljárások minimumszabályairól*, HL 2005 L 326 (a menekültügyi eljárásról szóló irányelv), 10. és 15. cikk; *Az Európai Parlament és a Tanács 2013/32/EU irányelve (2013. június 26.) a nemzetközi védelem megadására és visszavonására vonatkozó közös eljárásokról*, HL 2013 L 180 (Átdolgozott eljárási irányelv), 8., 12., 20. és 21. cikkek; valamint az Európai Parlament és a Tanács 604/2013/EU rendelete (2013. június 26.) egy harmadik országbeli állampolgár vagy egy hontalan személy által a tagállamok egyikében benyújtott nemzetközi védelem iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról (átdolgozás), HL 2013 L 180/31, 27. cikk (5) és (6) bekezdések. Lásd még FRA (2014), *Kézikönyv a menekültügyre, határookra és bevándorlásra vonatkozó európai jogról*, Luxembourg, Kiadóhivatal, 113-114. o.

rendszer hatókörén kívül esik, mert jövedelme meghaladja az anyagi helyzetre vonatkozó kritériumokat, feltéve, ha ezzel a bírósági eljáráshoz való jog nem gyengül.¹⁹¹

Az államok nem kötelesek közpénzeket költeni a támogatott személy és az ellenérdekelt fél közötti teljes egyenlő erőviszonyok biztosítására, mindaddig, „amíg mindkét fél lehetőséget kap ügyének olyan feltételek melletti bemutatására, amelyek nem hozzák jelentős hátrányba az ellenérdekű féllel szemben”.¹⁹²

A költségmentesség biztosításának elutasítása a kérelem megalapozatlansága miatt – nem megfelelő kilátások a pernyertességre, vagy a kérelem komolytalan vagy rosszhiszemű jellege miatt (például ha a kérelmet pusztán azért nyújtották be, hogy azzal bosszúságot okozzanak) – szintén jogszerű lehet.¹⁹³ Az önkényeskedés elkerülése érdekében a költségmentességi rendszernek egy tisztességes mechanizmust kell kialakítania az olyan ügyek kiválasztására, amelyek valószínűsíthetően valóban rászorulnak erre.¹⁹⁴ Az államok feladat olyan rendszerek kialakítása, amelyek megfelelnek az EJE-nek.¹⁹⁵ A költségmentességi kérelmekre vonatkozó hivatalos döntés elmulasztása sértheti a 6. cikk (1) bekezdését.¹⁹⁶

Az Európa Tanács és az EU értelmében az, hogy az igazságszolgáltatás érdeke megköveteli-e, hogy az egyén számára költségmentességet biztosítsanak, olyan tényezőkön múlik, mint például:

- az ügy egyén számára való fontossága;
- az ügy bonyolultsága;
- az egyén arra való képességét, hogy tudja-e érvényesíteni jogait.

191 EJE, *Glaser kontra az Egyesült Királyság*, 32346/96 sz. kereset, 2000. december 19., 99. bekezdés. Lásd még EJE, *Santambrogio kontra Olaszország*, 61945/00 sz. kereset, 2004. szeptember 21., 58. bekezdés (a kérelmező családja fizette a képviselést).

192 EJE, *Steel és Morris kontra az Egyesült Királyság*, 68416/01 sz. kereset, 2005. február 15., 62. bekezdés.

193 EJE, *Staroszczyk kontra Lengyelország*, 59519/00 sz. kereset, 2007. március 22., 129. bekezdés. Lásd még EJE, *Steel és Morris kontra az Egyesült Királyság*, 68416/01 sz. kereset, 2005. február 15., 62. bekezdés.

194 EJE, *Gnahoré kontra Franciaország*, 40031/98 sz. kereset, 2000. szeptember 19., 41. bekezdés.

195 EJE, *Siałkowska kontra Lengyelország*, 8932/05 sz. kereset, 2007. március 22., 107. bekezdés.

196 EJE, *A.B. kontra Szlovákia*, 41784/98 sz. kereset, 2003. március 4., 61-63. bekezdések.

Például, az eljárás bonyolultsága, vagy egy ügy jogi vagy tényszerű kérdései költségmentességet tehetnek szükségessé. Akkor is szükség lehet erre, ha költségmentesség nélkül a kérelmező bírósági eljáráshoz való jogának "leglényegesebb pontja" sérülne (lásd a gyakorlatias és hatékony jogi segítségnyújtásról szóló **4.1.2. szakaszt**).¹⁹⁷ Az EJB figyelembe veszi a jogi képviselet törvényi előírásait.¹⁹⁸

Minden egyes ügy konkrét körülményei fontosak. A fő vizsgálat arra irányul, hogy az egyén „képes lenne-e ügyét megfelelően és kielégítően képviselni ügyvédi segítség nélkül”.¹⁹⁹ Például, az egyén számára különös fontosságot képviselő kérdésekre vonatkozó ügyekben (például gyermekeivel való kapcsolattartás) költségmentességre lehet szükség különösen akkor, ha az egyén kiszolgáltatott (például mentális problémákkal küzd).²⁰⁰ A költségmentesség kötelező lehet a tapasztalt ügyvéd általi folyamatos képviseletet igénylő bonyolult eljárásoknál is.²⁰¹ A felek által elérhető jogi segítségnyújtás hatalmas egyenlőtlenségei (például multinacionális vállalatot átvevő egyének) sérthetik az EJE 6. cikkét²⁰²

Példa: A *McVicar kontra az Egyesült Királyság* ügyben²⁰³ a kérelmező egy cikket tett közzé, amelyben arra utalt, hogy egy jól ismert sportoló doppingszert fogyasztott. A sportoló rágalmazási pert indított. A kérelmező, akit nem képviseltek, elvesztette az ügyet, és a perköltség megfizetésére kötelezték. Panaszt terjesztett elő az EJB-nek azzal, hogy a költségmentesség hiánya sértette a bírósági eljáráshoz való jogát. Ő volt az alperes, így a költségmentesség kérdése az eljárás tisztességére vonatkozott.

197 EJB, *Mirosław Orzechowski kontra Lengyelország*, 13526/07 sz. kereset, 2009. január 13., 22. bekezdés.

198 EJB, *Airey kontra Írorság*, 6289/73 sz. kereset, 1979. október 9., 26. bekezdés.

199 EJB, *McVicar kontra az Egyesült Királyság*, 46311/99 sz. kereset, 2002. május 7., 48. bekezdés.

200 EJB, *Nenov kontra Bulgária*, 33738/02 sz. kereset, 2009. július 16., 52. bekezdés.

201 EJB, *Steel és Morris kontra az Egyesült Királyság*, 68416/01 sz. kereset, 2005. február 15., 69. bekezdés.

202 *Ugyanott*.

203 EJB, *McVicar kontra az Egyesült Királyság*, 46311/99 sz. kereset, 2002. május 7., 48-53. bekezdés.

Az EJEB úgy határozott, hogy a jogi képviselő szükségessége az ügy konkrét körülményeitől függ, és különösen attól, hogy az egyén képes lenne-e ügyét megfelelően és kielégítően képviselni ügyvédi segítség nélkül. Az alperesre alkalmazott elvek ebben az ügyben azonosak voltak az *Airey kontra Írország* ügyében alkalmazott elvekkel. A rágalmazási pert egy viszonylag vagyonos személy indította a High Court előtt. A kérelmezőt tanúk bidézésére és bizonyítékok megvizsgálásra kötelezték egy több mint két hétig tartó tárgyalás során. Másrészt viszont egy képzett és tapasztalt újságíró volt, aki képes lett volna meggyőző érveket megfogalmazni a bíróság előtt. Ilyen körülmények között a Bíróság megállapította, hogy az EJEE 6. cikke nem lett megsértve.

Ígéretes gyakorlat

Online költségmentesség felajánlása az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosítása érdekében

Spanyolországban a Spanyol Ügyvédek Általános Tanácsa sikeresen valósított meg egy olyan rendszert, amely lehetővé teszi a kérelmezők számára, hogy egyetlen online belépési ponton bírói segítséget kérjenek az eljárási költségekre és ügyvéd kijelölésére. Ez megkíméli a kérelmezőket attól, hogy különböző dokumentumokat kelljen beszerezniük kérelmük alátámasztására, és drámaian csökkenti a keresetek feldolgozásának idejét.

Forrás: Az Európa Tanács és az Európai Bizottság által közösen megszervezett 2014. évi Igazság kristálymérlege díj.

3.2. Költségmentesség büntetőeljárásokban

Fő pontok

- Az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikkének (2) bekezdése garantálja a jogi segítségnyújtáshoz való jogot a büntetőeljárásokban.
- A költségmentesség megítélése általában az anyagi helyzetre és a kérelem megalapozottságára vonatkozó vizsgálat (igazságszolgáltatási érdek) függvénye.
- Az egyéneknek bizonyítaniuk kell, hogy nem rendelkeznek elegendő anyagi eszközökkel. Az „elegendő anyagi eszközökre” nincs definíció. A vádlott vagy gyanúsított viseli az anyagi eszközök hiánya bizonyításának terhét.
- Az „igazságszolgáltatási érdekre” vonatkozó vizsgálat kiterjed a bűncselekmény nagyságának és a lehetséges büntetőítélet súlyosságának, az ügy bonyolultságának és a vádlott személyes helyzetének mérlegelésére. Amikor a szabadság forog kockán, az igazságszolgáltatási érdek jogi képviselőt tesz szükségessé.

3.2.1. Alkalmazási kör

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja kifejezetten rögzíti a költségmentességhez való jogot a büntetőeljárásokban. Ez rendelkezik arról, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek (a büntetőjogi vád jelentését lásd a [2.1. szakaszt](#)) joga van ingyenes jogsegélyre, ha „nem állnak rendelkezésére” eszközök a jogi segítségnyújtás megfizetésére (az anyagi körülmények vagy megalapozottság vizsgálata), amennyiben az „igazságszolgáltatás érdekei” ezt követelik meg (az igazságszolgáltatás érdekének vizsgálata). Büntetőeljárásokban az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog a teljes eljárás során alkalmazandó, a rendőrségi kihallgatástól kezdve a fellebbezés benyújtásáig (lásd a jogi segítségnyújtáshoz való jogról szóló [4.2.1. szakaszt](#)).²⁰⁴

Az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja rögzíti azt is, hogy a gyanúsítottak joga van arra, hogy az általa választott védő segítségével védekezhessék, amire korlátozások alkalmazhatók, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei

²⁰⁴ EJB, *Salduz kontra Törökország*, 36391/02 sz. kereset, 2008. november 27.

ezt követelik meg (lásd a személyesen választott védő segítségével történő védekezésről szóló **4.2.3. szakaszt**). Ez azt jelenti, hogy nincs abszolút jog saját hivatalból kirendelt, ingyenes ügyvéd választására. Annak az egyénnek, aki az ingyenes kirendelt ügyvéd lecserélését kéri, bizonyítékot kell szolgáltatnia arra, hogy az ügyvéd nem látta el kielégítően a feladatát.²⁰⁵ Az ügyvéd megválasztására vonatkozó elfogadható korlátozások körébe tartozik szakügyvéd előírása szakosodott eljárások esetén.²⁰⁶

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkében védett jogokon túl a 48. cikk (2) bekezdése garantálja minden gyanúsított személy számára a védelemhez való jogot. A Magyarázatok az Alapjogi Chartához megerősíti, hogy a 48. cikk (2) bekezdése értelmét tekintve azonos az EJEE 6. cikke (3) bekezdésével.²⁰⁷ Ezért az EJEB alább ismertetett ítélkezési gyakorlata releváns a 48. cikk alkalmazásában. Az EU másodlagos jogszabályai szempontjából az Európa Tanács beleegyezett a gyanúsítottak, illetve vádlottak eljárási jogainak jogszabályok útján történő erősítésébe a büntető-eljárásokban.²⁰⁸ Ez magában foglalja a *Javaslatot a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak és vádlottak ideiglenes költségmentességéről, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban biztosított költségmentességéről szóló irányelv*re.²⁰⁹ Ez az EU tagállamait arra kötelezné, hogy haladéktalanul biztosítsanak ideiglenes költségmentességet a szabadságuktól megfosztott személyek számára, már a kihallgatás előtt. Az ideiglenes költségmentesség addig lenne érvényben, amíg nem lehet dönteni a költségmentességre való jogosultságról. A Bizottság ajánlást is kiadott a gyanúsított és vádlott kiszolgáltató személyek költségmentességhez való jogáról.²¹⁰ Ez az anyagi helyzet és megalapozottság vizsgálatára, valamint a költségmentesség minőségére és hatékonyságára vonatkozó nem kötelező útmutatást ad.

205 EJEB, *Lagerblom kontra Svédország*, 26891/95 sz. kereset, 2003. január 14., 60. bekezdés.

206 Például EJEB, *Meftah és társai kontra Franciaország*, 32911/96, 35237/97 és 34595/97 sz. keresetek, 2002. július 26., 47. bekezdés.

207 *Magyarázatok* az Európai Unió Alapjogi Chartájához HL 2007. C 303/17.

208 A *Stockholmi Program*, HL 2010 C 115.

209 Lásd Európai Bizottság (2013), *Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a szabadságuktól megfosztott gyanúsítottak és vádlottak ideiglenes költségmentességéről, valamint az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban biztosított költségmentességéről*, COM(2013) 824, végleges, Brüsszel.

210 Lásd Európai Bizottság *Ajánlás (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádlott kiszolgáltató személyek költségmentességhez való jogáról*, HL 2013 C 378.

3.2.2. Anyagi eszközök vizsgálata

Az EJEB nem rendelkezett az „elegendő anyagi eszközök” meghatározásáról. Az egyedi ügyek adott körülményeit kell figyelembe venni annak meghatározására, hogy a vádlott anyagi helyzete indokolja-e a költségmentesség biztosítását. A vádlott vagy gyanúsított viseli az anyagi eszközök elégtelensége bizonyításának terhet.²¹¹ Ezt azonban nem kell minden kétséget kizáróan igazolni.²¹² Minden bizonyítékot mérlegelni kell, beleértve a kérelmező státuszát (például, hogy volt-e már őrizetben), az egyén által szolgáltatott információkat, és minden a kérelmező állításának ellentmondó bizonyítékot.²¹³

E kérdésnek az eldöntése a nemzeti bíróságokra tartozik, amelyeknek a 6. (1) bekezdésének előírásaival összhangban kell értékelnie a bizonyítékot.²¹⁴

Példa: A *Tsonyo Tsonov kontra Bulgária* (2. sz.) ügyben²¹⁵ a kérelmezőt testi sértés okozásáért és más otthonába történő betörésért ítélték el. Tizennyolc hónapos szabadságvesztésre ítélték. A kérelmező azt kérte, hogy rendeljenek neki ki jogi képviselőt a fellebbezésének Legfelsőbb Semmítőszékhez történő benyújtásához, de ezt konkrét indoklás nélkül elutasították. A kérelmező sérelmezte, hogy ez sértette a tisztességes eljáráshoz való jogait.

Az EJEB megjegyezte, hogy nehéz volt megállapítani, hogy a kérelmezőnek valóban nem állt-e rendelkezésre elegendő anyagi eszköz a jogi segítségnyújtás megfizetéséhez. Az álláspontja az volt azonban, hogy bizonyos jelek arra utaltak, hogy ez volt az eset: először is, az előző eljárásban jogi képviselőt jelöltek ki a kérelmező számára, másodsor pedig, a kérelmező kifejezetten kitartott amellett, hogy nem engedheti meg magának, hogy ügyvédet fogadjon. A Bíróság álláspontja szerint egyértelmű ellentétes jelek hiányában a kérelmezőnek nem álltak rendelkezésére elegendő anyagi eszközök a jogi képviselőtének megfizetéséhez. Megállapította, hogy ez sértette a 6. cikk (1) és (3) bekezdését.

211 EJEB, *Croissant kontra Németország*, 13611/88 sz. kereset, 1992. szeptember 25., 37. bekezdés.

212 EJEB, *Pakelli kontra Németország*, 8398/78 sz. kereset, 1983. április 25., 34. bekezdés.

213 *Ugyanott*.

214 EJEB, *R. D. kontra Lengyelország*, 29692/96 és 34612/97 sz. keresetek, 2001. december 18., 45. bekezdés.

215 EJEB, *Tsonyo Tsonov kontra Bulgária* (2. sz.), 2376/03 sz. kereset, 2010. január 14.

Példa: A *Twalib kontra Görögország* ügyben²¹⁶ a kérelmező három évet töltött börtönben, és egy hivatalból kirendelt ügyvéd képviselte a tárgyaláson, a fellebbviteli eljárásban pedig egy humanitárius szervezet. Ezek a tényezők „határozottan azt jelezték”, hogy nem álltak rendelkezésre az anyagi eszközök a jogi képviselet megfizetéséhez. Az állam mulasztott, amikor nem biztosította számára a költségmentességet fellebbviteli eljárásában a Legfelsőbb Semmitőszéken, és ezzel megsértette az EJEE 6. cikkében garantált jogait.

3.2.3. Az igazságszolgáltatási érdek vizsgálata

Annak megállapítására, hogy az „igazságszolgáltatási érdek” (megalapozottság) előírja-e a költségmentesség biztosítását, három tényezőt kell figyelembe venni, mégpedig:

- bűncselekmény nagyságát és a lehetséges büntetőítélet súlyosságát;
- az ügy bonyolultsága;
- vádlott társadalmi és személyes helyzetét.²¹⁷

Mindhárom tényezőt mérlegelni kell, azonban ezek nem feltétlenül összesítenedők; e három bármelyike indokolhatja a költségmentességet.

Példa: A *Zdravko Stanev kontra Bulgária* ügyben²¹⁸ a kérelmező munkanélküli volt. Sérelmezte, hogy megtagadták tőle a költségmentességet egy magánokirat hamisításért folytatott a büntetőeljárásban. A bűncselekményért elítélték és 250 euró pénzbírságra büntették. Ezenkívül 8 000 euró összegű kártérítést is fizetnie kellett.

Az EJEB megjegyezte, hogy a kérelmezőt eleinte börtönbüntetés fenyegette; noha ezt nem szabták ki, a kártérítés megfizetésére vonatkozó ítélet jelentős volt, tekintettel a pénzügyi helyzetére. A kérelmező egyetemi végzettségű volt, de nem részesült jogi képzésben. Az eljárás nem volt mérhetetlenül bonyolult, azonban a bizonyítékok megengedhetőségének

216 EJEB, *Twalib kontra Görögország*, 24294/94 sz. kereset, 1998. június 9., 51. bekezdés.

217 EJEB, *Quaranta kontra Svájc*, 12744/87 sz. kereset, 1991. május 24.

218 EJEB, *Zdravko Stanev kontra Bulgária*, 32238/04 sz. kereset, 2012. november 6., 40. bekezdés.

szabályaira, eljárási szabályokra, valamint a szándék jelentésére vonatkozó kérdéseket érintett. Ezenkívül az a bűncselekmény, amellyel a kérelmezőt vádolták, a bírói testület egy magas rangú tagjának megtámadására is kiterjedt, és megkérdőjelezte a bolgár igazságszolgáltatási folyamat feddhetetlenségét. Egy képesített ügyvéd kétségtelenül érthetőbben elő tudta volna adni az ügyet a perben, és jobban tudott volna reagálni a vád által felhozott érvekre. A Bíróság végül megállapította az EJEE 6. cikke (3) bekezdése c) pontjának a megsértését.

Fontosak a vádlott vagy gyanúsított személyes körülményei. Az igazságszolgáltatási érdek vizsgálata jelzi, hogy ingyenes jogi képviselőt lehet szükséges a kiszolgáltatottnak tekintett személyek esetében, mint a gyermekek, a mentális problémával küzdők vagy a menekültek.²¹⁹ Azokban az esetekben, amikor „az eljárás egyértelműen számos következménnyel jár a kérelmezőre nézve” és az ügy bonyolult, költségmentességet kell biztosítani.²²⁰ Még azokban az ügyekben is, ahol a kérelmező tanult ember, aki képes megérteni az eljárást, fontos kérdés, hogy képesek-e magukat ügyvéd nélkül ténylegesen megvédeni.²²¹ A kérelmezőknek nem kell igazolniuk, hogy a költségmentesség hiánya a védelmükben „tényleges kárt” okozott; mindössze azt kell igazolniuk, hogy „az adott körülmények között” egy ügyvéd segítséget jelentene.²²²

Amikor az egyén szabadsága forog kockán, az igazságszolgáltatási érdek elvben jogi képviselőt tesz szükségessé.²²³ Ez a kötelezettség akkor is felmerül, ha csak az esélye áll fenn a szabadságvesztéssel járó büntetőítéletnek.²²⁴

A büntetőeljárás fellebbviteli szakasza alatt a következő tényezők fontosak az igazságszolgáltatási érdek vizsgálatához:

- az eljárások jellege;

219 EJEB, *Quaranta kontra Svájc*, 12744/87 sz. kereset, 1991. május 24., 32-36. bekezdések.

220 EJEB, *Pham Hoang kontra Franciaország*, 13191/87 sz. kereset, 1992. szeptember 25., 40-41. bekezdések.

221 EJEB, *Zdravko Stanev kontra Bulgária*, 32238/04 sz. kereset, 2012. november 6., 40. bekezdés.

222 EJEB, *Artico kontra Olaszország*, 6694/74 sz. kereset, 1980. május 13., 34-35. bekezdések.

223 EJEB, *Benham kontra az Egyesült Királyság*, 19380/92 sz. kereset, 1996. június 10., 61. bekezdés.

224 Lásd például EJEB, *Quaranta kontra Svájc*, 12744/87 sz. kereset, 1991. május 24., 3. bekezdés.; EJEB, *Perks és társai kontra az Egyesült Királyság*, 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 és 28456/95 sz. keresetek, 1999. október 12.

- a képviselet nélküli fellebbező azon képessége, hogy előterjesszen egy adott jogi érvet;
- az alsóbb fokú bíróságok által hozott ítélet súlyossága.

Ahol a fellebbviteli tárgyaláson jelentős jogkérdések merülnek fel, ott ingyenes jogi segítségnyújtást írtak elő.²²⁵ Miután világossá válik, hogy egy felülvizsgálati kérelem bonyolultsági és fontossági kérdést vet fel, a kérelmezőnek az igazságszolgáltatás érdekében költségmentességet kell biztosítani.²²⁶ Az EJB leszögezte, hogy ugyanakkor az igazságszolgáltatási érdek nem teszi automatikusan szükségessé a költségmentességet azokban az esetekben, amikor egy elítélt a pernyertesség objektív valószínűsége nélkül kíván fellebbezést benyújtani, miután első fokon biztosították számára az EJE 6. cikke szerinti tisztességes tárgyalást.²²⁷

Végezetül megjegyzendő, hogy a költségmentesség biztosítása önmagában nem jeleneti azt, hogy az hatékony lesz. Például, egy kirendelt ügyvéd megbetegedhet, vagy előfordulhat, hogy nem végzi el a feladatát.²²⁸ Az állam nem vonható felelősségre a költségmentesség céljából kirendelt ügyvéd minden hibájáért. Azonban a költségmentes ügyvéd nyilvánvaló képtelensége arra, hogy valódi és hatékony védelmet építsen fel, a 6. cikk megsértésének minősülhet.²²⁹ Ezzel részletesebben a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jogot tárgyaló 4. fejezet foglalkozik.

225 EJB, *Pakelli kontra Németország*, 8398/78 sz. kereset, 1983. április 25., 36-38. bekezdés.

226 EJB, *Granger kontra az Egyesült Királyság*, 11932/86 sz. kereset, 1990. március 28., 47. bekezdés.

227 EJB, *Monnell és Morris kontra az Egyesült Királyság*, 9562/81 és 9818/82 sz. keresetek, 1987. március 2., 67. bekezdés.

228 EJB, *Artico kontra Olaszország*, 6694/74 sz. kereset, 1980. május 13.

229 EJB, *Czekalla kontra Portugália*, 38830/97 sz. kereset, 2002. október 10., 63-66. bekezdések.

4

A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog nem büntetőeljárásokban		
Az Alapjogi Charta 47. cikke (a hatékony jogorvoslatához való jog) és 48. cikkének (2) bekezdése (az ártatlanság vétele és a védelemhez való jog)	Alkalmazási kör	EJEE 6. cikk (1) bekezdése és 6. cikk (3) bekezdésének b) és c) pontja
	„Valódi és hatékony” bírósági eljáráshoz való jog	EJEB, <i>Bertuzzi kontra Franciaország</i> , 36378/97 sz. kereset, 2003 EJEB, <i>Anghel kontra Olaszország</i> , 5968/09 sz. kereset, 2013
A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog büntetőeljárásokban		
Büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló 2013/48/EU irányelv	Alkalmazási kör	EJEB, <i>Salduz kontra Törökország</i> , 36391/02 sz. kereset, 2008
Büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló 2013/48/EU irányelv, 3. cikk (3) bekezdés b) pont	A jog segítségnyújtás minősége	EJEB, <i>Aras kontra Törökország</i> (2. sz.), 15065/07 sz. kereset, 2014
	Jogi segítségnyújtás saját választás alapján	EJEB, <i>Lagerblom kontra Svédország</i> , 26891/95 sz. kereset, 2003

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
<p>Alapjogi Charta, 48. cikk (2) bekezdés</p> <p>Büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló 2013/48/EU irányelv, 3. cikk (1) bekezdés, 3. cikk (3) bekezdés a) pont, és 4. cikk</p> <p>A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló (2012/13/EU) irányelv</p> <p>A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló 2010/64/EU irányelv, 2. cikk (2) bekezdés</p>	<p>Megfelelő idő és eszközök a védekezés előkészítéséhez</p>	<p>EJEE 6. cikk (3) bekezdés b) pontja</p> <p>EJEB, <i>Lanz kontra Ausztria</i>, 24430/94 sz. kereset, 2002</p>
<p>Ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló 2013/48/EU irányelv, 9. cikk</p>	<p>Jogról való lemondás</p>	<p>EJEB, <i>Pishchalnikov kontra Oroszország</i>, 7025/04 sz. kereset, 2009</p>
Személyes képviselőhöz való jog		
	<p>Alkalmazási kör</p>	<p>EJEE, 6. cikk (3) bekezdés c) pont</p> <p>EJEB, <i>Galstyan kontra Örményország</i>, 26986/03 sz. kereset, 2007</p>

Ez a fejezet foglalja össze az **Európa Tanács és az EU jogát** a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselő igénybevételéhez való jogra vonatkozóan nem büntetőeljárások (4.1. fejezet) és büntetőeljárások során (4.2. fejezet).²³⁰ A jog alkalmazási körét a költségmentesség hatékonyságára vonatkozó követelménnyel együtt vizsgáljuk. A büntetőeljárásokkal összefüggésben további és társult jogokat – például a saját maga által választott védő segítségével történő védekezés jogát (4.2.3. szakasz) és a védekezés előkészítéséhez szükséges időhöz és eszközökhöz való jogot (4.2.4. szakasz) – szintén megvizsgáljuk. Ez a fejezet továbbá foglalkozik azokkal a körülményekkel, amelyek között le lehet mondani a jogi segítségnyújtáshoz való jogról (4.2.5. szakasz), valamint a személyes képviselőhöz való joggal (4.3. szakasz) is.

²³⁰ A menekültügyi és visszatérési eljárásokban nyújtott jogi segítségre vonatkozóan, lásd FRA (2014), *Kézikönyv a menekültügyre, határookra és bevándorlásra vonatkozó európai jogról*, 113-114. oldalak A gyermekek ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogát büntető-igazságszolgáltatási és alternatív (nem bírósági) eljárásokban lásd FRA (2015), *Kézikönyv a gyermekek jogaira vonatkozó európai jogról*, Luxembourg, Kiadóhivatal, 195-218. oldalak

4.1. A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog nem büntetőeljárásokban

Fő pontok

- Az EJEE 6. cikke kifejezetten garantálja a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jogot büntetőeljárásokban, azonban a nem büntetőeljárásokban nem garantálja azt. Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke kifejezetten rendelkezik erről a jogról olyan szituációkban, ahol a tagállamok az uniós jogot hajtják végre (vagy térnek el attól).
- A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog nem büntetőeljárásokban nem abszolút, ésszerű korlátozások alkalmazhatók rá. Az, hogy jogi képviselet nyújtása szükséges-e a nem büntető eljárásokban az egyes ügyek konkrét körülményeitől függ – különösen az ügy jellegétől és a kérelmező háttérétől, tapasztalatától és érzelmi érintettségének szintjétől.

4.1.1. Alkalmazási kör

Ígéretes gyakorlat

Jogi tanácsadás különféle formáinak kínálása

A Wikivorce évente több mint 50 000 ember számára nyújt ingyenes tanácsadást, ami azt jelenti, hogy az Egyesült Királyságban minden harmadik válásban nyújt segítséget. Ez a világ legnagyobb online válást támogató közössége több mint 100 000 regisztrált taggal. Önkéntesen működtetett, államilag támogatott és jótékonyági alapon finanszírozott díjnyertes társadalmi vállalkozás. Különféle jogi szolgáltatást kínál, többek között: vitafórumot, ingyenes útmutatást a válással, közvetítéssel, pénzügyekkel, a gyermekkel való kapcsolattartással és a gyermek lakóhelyével kapcsolatban, ingyenes „csináld magad” válási útmutatást, ingyenes szaktanácsadást heti hét nap elérhető telefonos segélyvonalon keresztül, és csevegőszobákat azonnali támogatáshoz.

Lásd www.wikivorce.com/divorce, megemlítve a Smith, R. (2014), *Digital delivery of legal services to people on low incomes* dokumentumban, *The Legal Education Foundation*.

A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog segíti az egyéneket, hogy ügyüket tisztességesen tárgyalják és jogaikat érvényesítsék. A tisztességes eljáráshoz való jog nem büntetőeljárásokban magában foglalja a bírósági eljáráshoz való jogot (lásd [2.1.1. szakaszt](#)). Az egyéneknek jogi képviselőre vagy segítségre lehet szükségük – és ezért az állam köteles ezt biztosítani – annak biztosítására, hogy bírósághoz tudjanak folyamodni és ügyüket tisztességesen tárgyalják.²³¹

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában „polgári jogi jogokkal és kötelezettségekkel” kapcsolatos vitákban (meghatározását lásd [2.1. szakaszban](#)) ennek követelménye az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében előkerül.²³² Ezek felmerülhetnek minden olyan eljárás bármely szakaszában, az eljárás megindításától az ítélet végrehajtásáig, amelyekre a 6. cikk vonatkozik. Noha a 6. cikk nem garantálja a fellebbezési jogot, ez vonatkozik a fellebbviteli eljárásokra azokban az esetekben, ahol van ilyenre lehetőség.²³³ Ez azt jelenti, hogy a jogi segítségnyújtáshoz való jog fellebbviteli eljárásokra is vonatkozhat.

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke kifejezetten rendelkezik a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jogról nem büntetőeljárások során. A jogot az uniós jog az EUB ítélkezési gyakorlatában általános elvként is elismeri.²³⁴ Az EJEE 6. cikke és a Charta 47. cikke közötti kapcsolat részletesebb ismertetéséért lásd [ábrát az 1. fejezetben](#).

Az Európa Tanács és az EU jogának értelmében a jog nem abszolút, és arra ésszerű korlátozások alkalmazhatók (lásd [6. fejezet](#)).

4.1.2. Valódi és hatékony jogi segítségnyújtás

Az Európa Tanács jogának értelmében a 6. cikk (1) bekezdése rákényszerítheti az államokat, hogy ügységi segítséget nyújtsanak a hatékony bírósági eljáráshoz való jog biztosításához. Így a jogi segítségnyújtás és a költségmentesség

231 EJEB, *Airey kontra Írország*, 6289/73 sz. kereset, 1979. október 9., 26. bekezdés.

232 EJEB, *Ringeisen kontra Ausztria*, 2614/65 sz. kereset, 1971. július 16., 94. bekezdés.

233 EJEB, *T. kontra az Egyesült Királyság*, 24724/94 sz. kereset, 1999. december 16.; *V. kontra az Egyesült Királyság*, 24888/94 sz. kereset, 1999. december 16.

234 EUB, C-305/05 sz. ügy, *Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres*, 2007. június 26., 31. bekezdés.

szorosan kapcsolódik egymáshoz az EJEB ítélkezési gyakorlatában.²³⁵ A kérdés, hogy a 6. cikk előírja-e a jogi képviselet biztosítását a nem büntető eljárásokban, az egyes ügyek konkrét körülményeitől függ.²³⁶ Különösen a Bíróság fogja mérlegelni, hogy az egyén képes lenne-e ügyét megfelelően és kielégítően képviselni ügyvédi segítség nélkül.²³⁷ Az ügy jellege, valamint a kérelmező háttere, tapasztalata és érzelmi érintettségének szintje fontos tényező, amit a Bíróságnak mérlegelni kell, amikor dönt a jogi segítségnyújtás kérdéséről.²³⁸

Példa: A *Bertuzzi kontra Franciaország* ügyben,²³⁹ a kérelmező költségmentességet kapott azért, hogy kártérítést perit indíthasson egy ügyvéd ellen. Azonban a kirendelt három ügyvéd mindegyike a kereset visszavonására törekedett a kérelmező által beperelni kívánt ügyvédhez fűződő személyes kapcsolatok miatt.

Az EJEB megállapította, hogy az a bíróság, amelyik engedélyezte a kérelmező számára, hogy képviselje magát a jogással szemben folytatott eljárásban, az EJE 6. cikke (1) bekezdésének megsértésével nem biztosította számára a bírósági eljáráshoz való jogot olyan feltételek mellett, amelyek biztosították volna jogainak hatékony gyakorlását.

Az államoknak törekedniük kell arra, hogy biztosítsák a 6. cikkben foglalt jogok „valódi és hatékony” gyakorlását.²⁴⁰

Példa: Az *Anghel kontra Olaszország* ügyben²⁴¹ a Gyermekrablás polgári jogi vonatkozásairól szóló Hágai Egyezmény értelmében a kérelmező kérvényezte, hogy a román igazságügyi miniszter segítsen neki biztosítani fiának visszajuttatását, akit az anyja Olaszországba vitt. Ennek eredményeképp az ügyész visszatérési eljárást indított egy olasz bíróságon, amely azt állapította meg, hogy a gyermeket nem jogellenesen vitték el. A kérelmező a határozat ellen fellebbezni akarát, azonban mivel ismételtan pon-

235 EJEB, *Airey kontra Írország*, 6289/73 sz. kereset, 1979. október 9., 26. bekezdés.

236 EJEB, *Steel és Morris kontra az Egyesült Királyság*, 68416/01 sz. kereset, 2005. február 15., 61. bekezdés

237 EJEB, *McVicar kontra az Egyesült Királyság*, 46311/99 sz. kereset, 2002. május 7., 48. bekezdés.

238 *Ugyanott*, 49-52. bekezdések.

239 EJEB, *Bertuzzi kontra Franciaország*, 36378/97 sz. kereset, 2003. február 13., 31. bekezdés.

240 EJEB, *Staroszczyk kontra Lengyelország*, 59519/00 sz. kereset, 2007. március 22., 128. bekezdés.

241 EJEB, *Anghel kontra Olaszország*, 5968/09 sz. kereset, 2013. június 25., 64. bekezdés.

tatlan vagy félrevezető információkat kapott a fellebbviteli eljárásról, ezt nem tette meg az előírt határidőn belül.

Az EJEB egyhangúan azon az állásponton volt, hogy megsértették a 6. cikket. Az olasz hatóságok késlekedése, hogy releváns és pontos útmutatást adjon, a valós és hatékony képviselő hiányával társulva gyengítette a kérelmező bírósági eljáráshoz való jogának leglényegesebb pontját.

Az uniós jog alkalmazásában az EUB az ügyvéd megválasztásához való jogot a jogvédelmi biztosítással kapcsolatos irányelv összefüggésében mérlegelte az alapvető jogokra való reflektálás nélkül, és nem tárgyalta e kérdést illetően a 47. cikk alkalmazási körét.²⁴² Azonban az Európai Unió Alapjogi Chartájának elfogadása előtt az EUB megállapította, hogy a jogi képviselőhez való jog és az ügyvéd, illetve ügyfele közötti kapcsolat privilegizált jellege alapvető része az EU jogrendjének, és ezt az előzetes vizsgálati szakasztól kezdve tiszteletben kell tartani.²⁴³ Továbbá, amint azt megjegyezte, az EJEB ítélkezési gyakorlata vonatkozik a Charta 47. cikke alkalmazási körének értelmezésére (lásd **ábrát** az **1. fejezetben**).

242 Lásd EUB, C-442/12 sz. ügy, *Jan Sneller kontra DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV*, 2013. November, 7. a törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések összehangolásáról szóló 87/344/EGK (1987. június 22.) irányelvet illetően, HL 1987 L 185, 4. cikk (1) bekezdés.

243 EUB, C-46/87 és C-227/88 sz. egyesített ügyek, *Hoechst AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága*, 1989. szeptember 21., 15. bekezdés.

4.2. A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog büntetőeljárásokban

Fő pontok

- Az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikk (2) bekezdése kifejezetten garantálja a jogi segítségnyújtáshoz való jogot a büntetőeljárásokban.
- Az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének b) pontja rögzíti a védekezés előkészítéséhez szükséges megfelelő időhöz és eszközökhöz való jogot. Ez szorosan kapcsolódik a 6. cikk (3) bekezdésének c) pontjához, mert megfelelő időt és eszközöket kell biztosítani ahhoz, hogy a jogi segítségnyújtáshoz való jog hatékony legyen.
- A jogi segítségnyújtáshoz való jog a teljes eljárásra vonatkozik a rendőrségi nyomozástól kezdve a fellebbezés lezárásáig. Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog különösen fontos az eljárás kezdeti szakaszaiban.
- A jogra korlátozások alkalmazhatók, feltéve, hogy a korlátozások nem veszélyeztetik a jog lényegét.
- A jogi segítségnyújtáshoz való joghoz nem pusztán az ügyvéd jelenléte szükséges, hanem megköveteli a hatékony képviseletet.
- A jogról való lemondást (i) egyértelmű módon kell megtenni; (ii) fontosságával arányos minimális biztosítékokkal kell járnia; (iii) önkéntesnek kell lennie és (iv) a jog tudatos és intelligens feladását kell megtestesítenie. Azt is igazolni kell, hogy a vádlott ésszerűen előre látta magatartásának következményeit.

4.2.1. Alkalmazási kör

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja rendelkezik arról, hogy minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van arra, hogy „személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessék” (a büntetőjogi vádak meghatározását lásd a [2.1. szakaszban](#)). Ezért a bűncselekménnyel gyanúsított személy választhat, hogy saját magát védi, vagy jogi képviselő útján védekezik. A személyes képviselethez való jog azonban korlátozott lehet az igazságszolgáltatás érdekében (lásd [4.3. szakaszt](#)). A jogi képviselethez való jog kapcsolódik a költségmentességhez való joghoz (lásd a [3.2.1. szakaszt](#) a büntetőeljárásokban

alkalmazott költségmentességről) és, az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének b) pontja értelmében, a védekezés előkészítéséhez szükséges megfelelő időhöz és eszközökhöz való joghoz is. Egyszerűen fogalmazva, a jogi segítségnyújtás nem lehet hatékony, ha a vádlottnak nem áll rendelkezésére megfelelő idő és eszköz ahhoz, hogy tanácsot kapjon, és ügyét megfelelően készítse elő (lásd [4.2.4. szakaszt](#)).²⁴⁴

Az államok saját belátásuk alapján dönthetnek arról, hogyan biztosítják saját igazságszolgáltatási rendszerükben a jogi segítségnyújtáshoz való jogot.²⁴⁵ A jogi segítségnyújtásnak számos formája létezhet – például tanácsadás kihallgatás alatt, bíróság előtti képviselő, és fellebbezések előkészítése – azonban a jog a teljes eljárásra vonatkozik.²⁴⁶ Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog különösen fontos a büntetőeljárás kezdeti szakaszaiban, mert a vádlott vagy gyanúsított hallgatásából hátrányos következtetéseket lehet levonni.²⁴⁷ Az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog az eljárás kezdeti szakaszaiban magában foglalja az arra való jogot is, hogy a vádlott vagy gyanúsított bizalmasan beszéljen az ügyvéddel még azelőtt, hogy kihallgatásra kerülne sor.²⁴⁸

Példa: A *Salduz kontra Törökország* ügyben²⁴⁹ a kérelmezőt a PKK (kurd munkáspárt) támogatása melletti illegális demonstráción való részvétel miatt ítélték el. Nem tudott ügyvédi segítséget igénybe venni, és rendőrségi őrizetben a kihallgatás során bűnösségét elismerő nyilatkozatokat tett. Később tagadta nyilatkozatait. A hazai bíróság elítéléskor az első nyilatkozataira támaszkodott.

Az EJEB megerősítette, hogy ahhoz, hogy a tisztességes eljáráshoz való jog „valós és hatékony” legyen, biztosítani kell az ügyvédi segítség igénybevételét már az első rendőrségi kihallgatástól kezdve. A bíróság megjegyezte, hogy a gyanúsítottak különösen kiszolgáltatottak a nyomozási szakaszban, és hogy az összegyűjtött bizonyítékok határozhatják meg

244 EJEB, *Goddi kontra Olaszország*, 8966/80 sz. kereset, 1984. április 9., 31. bekezdés.

245 EJEB, *Quaranta kontra Svájc*, 12744/87 sz. kereset, 1991. május 24., 30. bekezdés.

246 EJEB, *Salduz kontra Törökország*, 36391/02 sz. kereset, 2008. november 27.; lásd még EJEB, *Yevgeniy Petrenko kontra Ukrajna*, 55749/08 sz. kereset, 2015. január 29., 89. bekezdés.

247 EJEB, *John Murray kontra az Egyesült Királyság*, 18731/91 sz. kereset, 1996. május 8., 66. bekezdés.

248 EJEB, *A.T. kontra Luxemburg*, 30460/13 sz. kereset, 2015. április 9., 86. bekezdés.

249 EJEB, *Salduz kontra Törökország*, 36391/02 sz. kereset, 2008. november 27., 54-62. bekezdések

az ügyük kimenetét. Az ügyvédi segítség korai igénybevétele védi az önvádra kötelezés tilalmát és alapvető biztosítékot jelent a nem megfelelő bánásmód ellen. E jog alóli bármely kivételt egyértelműen meg kell határozni, és időben korlátozni kell. Még kényszerítő körülmények felmerülésekor sem szabad a korlátozásoknak indokolatlanul sérteni a vádlott jogait. A kérelmező esetében az ügyvéd hiánya a rendőrségi őrizet alatt a 6. cikk (3) bekezdése c), illetve 6. cikk (1) bekezdésének megsértésével helyrehozhatatlanul befolyásolta védelemhez fűződő jogait.

Az ügyvédi segítség igénybeviteléhez való jognak valósnak és hatékonynak kell lennie. Például, a rendőrségi őrizetben lévő egyéneket hivatalosan meg kell ismertetni védelemhez való jogukkal, ideértve a bizonyos feltételek mellett igénybe vehető ingyenes jogi segítségnyújtáshoz való jogot, de a rendőrségnek biztosítania kell a védőügyvéddel való kapcsolatfelvétel és kommunikáció valós lehetőségét (lásd még 4.2.4. szakasz). Azokban az esetekben, amikor a törvények megakadályozzák, hogy a bűncselekmény elkövetésével vádlottak rendőrségi őrizetben jogi segítségnyújtást vehessenek igénybe, sérül a 6. cikk, még akkor is, ha a bűncselekmény elkövetésével vádlottak hallgatnak.²⁵⁰ A jogi segítségnyújtáshoz való jog rendőrségi kihallgatás kezdeti szakaszaiban történő korlátozásának törvényességét a tisztességes tárgyaláshoz való jogra gyakorolt általános hatás tükrében kell mérlegelni.²⁵¹

Az ügyvéddel való bizalmas beszélgetés joga is korlátozható, azonban a korlátozásokhoz alapos indok szükséges.²⁵² Ez különösen fontos része a jogi segítségnyújtáshoz való jognak – a bizalmas utasítások átadásának és fogadásának képessége nélkül a jog elveszíti hasznosságát jelentős részét.²⁵³ Az EJEB következetesen azon az állásponton volt, hogy „alapos indok” szükséges a jog felülbírálásához, például, a kérelmező és ügyvédje közötti kapcsolattartás megfigyelése indokolt lehet olyan esetekben, amikor a kérelmező gyanítottnak tartják, és ez szükséges a banda többi tagjának elkapásához.²⁵⁴

250 EJEB, *Dayanan kontra Törökország*, 7377/03 sz. kereset, 2009. október 13., 33. bekezdés.

251 EJEB, *Pishchalnikov kontra Oroszország*, 7025/04 sz. kereset, 2009. szeptember 24., 67. bekezdés.

252 EJEB, *Sakhnovskiy kontra Oroszország*, 21272/03 sz. kereset, 2010. november 2., 97. bekezdés.

253 EJEB, *S. kontra Svájc*, 12629/87 és 13965/88 sz. keresetek, 1991. november 28., 48. bekezdés. Lásd még EJEB, *Brennan kontra az Egyesült Királyság*, 39846/98, 98 sz. kereset, 2001. október 16., 58-63. bekezdések.

254 EJEB, *George Kempers kontra Ausztria*, 21842/93 sz. kereset. A Bizottság 1998. január 14-én elfogadott jelentése.

Példa: Az *Lanz kontra Ausztria* ügyben²⁵⁵ a kérelmezőt csalás gyanúja miatt tartóztatták le és helyezték előzetes letartóztatásba. Az előzetes letartóztatásban az ügyvédjével fenntartott kapcsolatát megfigyelték, mivel fennállt annak kockázata, hogy a kérelmező befolyásolja a tanúkat vagy eltünteti a még le nem foglalt dokumentumokat. A kérelmező kifogásolta, hogy ezzel sérültek a védelemhez való jogai.

Az EJEB megállapította az EJE 6. cikke (3) bekezdése b és c) pontjainak a megsértését. A védőügyvéddel való, harmadik fél hallótávolságán kívül történő kommunikáció joga demokratikus társadalomban a tisztességes tárgyalás alapvető követelményének része. Ha az ügyvéd nem tud tanácskozni az ügyfelével, az ügyvédi segítség hasznosságának java részét elveszíti, és nem lesz hatékony. A vizsgálóbíró általi felügyelet súlyosan megsértette a vádlott védelemhez való jogát, és nagyon nyomós indok kellett ennek jogosságához.

Az uniós jog alkalmazásában a jogi segítségnyújtáshoz való jogot az Európai Unió Alapjogi Chartája 48. cikkének (2) bekezdése rögzíti. Ez garantálja minden vádlott személy védelemhez való jogának tiszteletben tartását. Akárcsak a tanácsi jog értelmében, a jog az uniós jog értelmében sem abszolút, azonban elismerték a tisztességes tárgyaláshoz való jog egyik alapvető elemeként,²⁵⁶ a kirendelt ügyvédeknek megfelelő időt és eszközöket kell biztosítani ügyfele védelmének előkészítéséhez (lásd [4.2.4. szakaszt](#)).

Példa: Az *Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres* ügyben²⁵⁷ az EUB megjegyezte, hogy az ügyvédek nem tudnák kielégítően elvégezni ügyfeleik tanácsadására, védelmére és képviselésére vonatkozó feladataikat, ha arra köteleznék őket, hogy működjenek együtt a hatóságokkal a kapcsolódó jogi tanácsadások során megszerzett információk átadásával.

A büntetőeljárás során igénybe vehető jogi segítségnyújtáshoz való jog szintén az uniós másodlagos jogba ágyazott: a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez

255 EJEB, *Lanz kontra Ausztria*, 24430/94 sz. kereset, 2002. január 31., 50-52. bekezdések.

256 EUB, C-7/98 sz. ügy, *Dieter Krombach kontra André Bamberski*, 2000. március 28., 39. bekezdés.

257 EUB, C-305/05 sz. ügy, *Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres*, 2007. június 26., 32. bekezdés.

való jogról szóló irányelvbe,²⁵⁸ amelyre az EJEB is hivatkozott.²⁵⁹ Ennek célja, hogy lefedtesse a gyanúsítottakat vagy vádlottakat a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban megillető jogainak minimumszabályait. Az irányelv vonatkozik a büntetőeljárásban gyanúsítottakra vagy vádlottakra „attól az időponttól kezdve, hogy valamely tagállam illetékes hatóságai hivatalos értesítés útján vagy más módon tájékoztatja őket arról, hogy bűncselekvés elkövetésével gyanúsítják vagy vádolják őket”, egészen „az eljárások lezárásáig” (vagyis a bűncselekmény jogerős megállapításáig, beleértve az elítélést és a fellebbezést).²⁶⁰ Az irányelv azokra is vonatkozik, akik nem gyanúsítottak, de kihallgatás során gyanúsítottá válnak.²⁶¹ Azonban különböző védelmi szabályok vonatkoznak azokra az egyénekre, akiket szabadságuktól nem fosztottak meg. Noha saját megállapodáson keresztül ügyvédjük szabadon felveheti velük a kapcsolatot, adhat nekik tanácsot vagy segítheti őket, a tagállamok nem kötelesek „aktív lépéseket tenni” annak biztosítására, hogy ügyvéd segítse őket.²⁶² Az irányelv az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban is biztosítja a védelmet.²⁶³ A védelem alól hatékonyan kizárja a „kisebb súlyú jogsértéseket”.²⁶⁴

Az EU és Európa Tanács jogának alkalmazásában a jogi segítségnyújtáshoz való jog különösen fontos a kiszolgáltatott gyanúsítottak vagy vádlottak számára, mint a fogyatékkal élők, a bevándorlók és a gyerekek.²⁶⁵ Az államoknak kiegészítő intézkedéseket kell tenniük annak elősegítésére, hogy megértsék az eljárást és hatékonyan részt tudjanak venni abban, hogy – ha szükséges,

258 Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról, HL 2013 L 294/1. Az Egyesült Királyság és Írország nem hagyta jóvá az irányelvet, Dániára pedig nem vonatkozik az irányelv.

259 EJEB, *A.T. kontra Luxemburg*, 30460/13 sz. kereset, 2015. április 9., 38. bekezdés.

260 2013/48/EU irányelv, 2. cikk (1) bekezdés.

261 *Ugyanott*, 2. cikk (3) bekezdés.

262 2013/48/EU irányelv, 27. preambulumbekkezdés.

263 *Ugyanott*, 10. bekezdés.

264 *Ugyanott*, 2. cikk (4) bekezdés.

265 Lásd FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a szakemberek álláspontja és tapasztalatai a gyermekek büntetőjogi és polgári bírósági eljárásokban való részvételének gyakorlatáról az EU 10 tagállamában)*. Lásd még FRA (2015), *Kézikönyv a gyermekek jogaira vonatkozó európai jogról*, 195-218. o.

tolmács, ügyvéd, szociális munkás vagy barát segítségével – megértsék az elhangzottak „lényegi mondanivalóját”.²⁶⁶ Képesnek kell lenniük arra is, hogy az események saját változatát előadják ügyvédjüknek. Az államoknak amennyire csak lehet csökkenteniük kell a megfélemlítettség érzését, és biztosítaniuk kell, hogy a gyerekek mélységében megértsék a nyomozás jellegét és azt, hogy mi forog kockán. Biztosítani kell, hogy a gyerekek és egyéb kiszolgáltatott személyek tájékoztatást kapjanak a jogi segítségnyújtás igénybevételéhez való jogukról (lásd még a fogyatékossgal élőkről szóló **8.1. szakaszt**).²⁶⁷ A bíróságon a vádlottaknak képesnek kell lenniük követni a vád tanúi által elmondottakat, és képesnek kell lenniük kiemelni azokat a nyilatkozatokat, amelyekkel nem értenek egyet.²⁶⁸

A bűncselekmény elkövetésével vádolt vagy gyanúsított gyermekekről szóló **uniós** irányelvtervezet a büntetőeljárásban gyanúsított vagy vádolt gyermekek számára kötelező ügyvédi segítség igénybevételét javasolja.²⁶⁹ Az Európai Bizottság szintén kiadott egy *ajánlást a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról*, amely javaslatot tesz arra, hogy azok a vádlottak vagy gyanúsítottak, akik nem képesek megérteni az eljárást, ne mondhassanak le az ügyvéd igénybevételéhez való jogukról (lásd a joglemondásról szóló **4.2.5. szakaszt**).²⁷⁰

4.2.2. A jog segítségnyújtás minősége

A jogi segítségnyújtáshoz való jog a hatékony segítségnyújtáshoz és képviselőlethez való jog.²⁷¹ Egy olyan ügyvéd jelenléte, akinek nincs lehetősége beavatkozni annak érdekében, hogy biztosítsa a vádlott vagy gyanúsított jogainak tiszteletben tartását, nem hasznos a vádlott vagy gyanúsított számára.²⁷²

266 EJEB, *S.C. kontra az Egyesült Királyság*, 60958/00 sz. kereset, 2004. június 15., 29. bekezdés.

267 EJEB, *Panovits kontra Ciprus*, 4268/04 sz. kereset, 2008. december 11., 67. bekezdés. A fogyatékkal élőkre vonatkozóan lásd még EJEE, 5. cikk (4) bekezdését, és az EJEB, *Megyeri kontra Németország*, 13770/88 sz. kereset, 1992. május 12., 27. bekezdés.

268 EJEB, *S.C. kontra az Egyesült Királyság*, 60958/00 sz. kereset, 2004. június 15., 29. bekezdés.

269 *Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádolt gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról*, COM(2013) 822/2, 6. cikk

270 *A Bizottság ajánlása (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról*, HL 2013 C378.

271 EJEB, *Imbrioscia kontra Svájc*, 13972/88 sz. kereset, 1993. november 24., 43. bekezdés.

272 EJEB, *Aras kontra Törökország (2. sz.)*, 15065/07 sz. kereset, 2014. november 18., 40. bekezdés.

Példa: Az *Aras kontra Törökország* (2. sz.) ügyben²⁷³ a kérelmezőt minősített csalás gyanújával tartóztatták le. A rendőrség ügyvéd nélkül hallgatta ki, és a bűncselekménnyel összefüggésben tett nyilatkozatokat. Ezután az államügyész elé vitték, ahol ügyvéd jelenléte nélkül a kérelmező megismételte a rendőrségen tett nyilatkozatait. Amikor a kérelmezőt a vizsgálóbíró elé vitték, a bíró engedélyezte a kérelmező ügyvédjének, hogy jelen legyen a tárgyalóteremben, azonban nem engedélyezte, hogy részt vegyen a tárgyaláson vagy tanácsot adjon a kérelmezőnek.

Az EJEB megállapította, hogy az ügyvéd „puszta jelenléte” nem volt elegendő ahhoz, hogy a 6. cikk (3) bekezdésének c) pontja szerinti jog megvalósuljon. A kérelmezőnek már az első kihallgatástól kezdve biztosítani kellett volna az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogot. A kérelmező ügyvédjének passzív jelenléte a tárgyalóteremben nem tekintendő kielégítőnek az EJEB szabályai szerint.

Az Európa Tanács jogának értelmében a védelem lefolytatásának módja lényegében a vádlott vagy gyanúsított és ügyvédje közötti megállapodás kérdése, de ha a vonatkozó hatóságok figyelmét felhívják az ügyvéd „nyilvánvaló hiányosságaira”, intézkedniük kell.²⁷⁴ Ez a kötelezettség csak akkor merül fel, amikor a hatékony képviselő elmulasztása „nyilvánvaló vagy arra megfelelően felhívják [az állam] figyelmét”.²⁷⁵ Például, amikor a fellebbezés el nem fogadhatónak minősül az ügyvéd mulasztásai miatt, az sértheti a valós és hatékony védelemhez való jogot.²⁷⁶ Csak az állami hatóságoknak betudható hiányosságok idézhetik elő a 6. cikk (3) bekezdése c) pontjának megsértését.²⁷⁷ Például az állam felelőssége merülhet fel olyan esetekben, amikor az állam tisztában van azzal, hogy az ügyvéd nem járt el a vádlott érdekében.²⁷⁸ Azonban a tisztességes eljárás még komoly hiányosságai sem feltétlenül idéznek elő jogsértést, ha a kérelmező elmulasztja ezt felvetni a fellebbezésnél.²⁷⁹

273 *Ugyanott*.

274 EJEB, *Daud kontra Portugália*, 22600/93 sz. kereset, 1998. április 21., 42. bekezdés.

275 EJEB, *Imbrioscia kontra Svájc*, 13972/88 sz. kereset, 1993. november 24., 41. bekezdés.

276 EJEB, *Czekalla kontra Portugália*, 38830/97 sz. kereset, 2002. október 10., 63-65. bekezdések; EJEB, *Vamvakas kontra Görögország (2. sz.)*, 2870/11 sz. kereset, 2015. április 9., 39-43. bekezdések.

277 EJEB, *Tripodi kontra Olaszország*, 13743/88 sz. kereset, 1994. február 22., 30. bekezdés.

278 EJEB, *Artico kontra Olaszország*, 6694/74 sz. kereset, 1980. május 13., 33. bekezdés.

279 EJEB, *Twalib kontra Görögország*, 24294/94 sz. kereset, 1998. június 9.

Az uniós jog alkalmazásában az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelv megerősíti, hogy a gyanúsítottak vagy a vádlottak joga van ahhoz, hogy ügyvédje „jelen legyen, és hatékonyan részt vegyen”.²⁸⁰ Az ügyvéd részvételére „a nemzeti jog szerinti eljárásokkal összhangban kerülhet sor, feltéve, hogy ezen eljárások nem sértik az érintett jogok tényleges gyakorlását és lényegét”.²⁸¹

4.2.3. Jogi segítségnyújtás saját választás alapján

Az ügyvéd és ügyfele között bizalmas kapcsolat fontossága ellenére, a saját választás alapján történő ügyvéd igénybevételéhez való jog nem abszolút. Szükségszerűen szabályozás alá tartozik minden olyan esetben, ahol költségmentességről van szó, mivel az állam ellenőrzi a jogi segítségnyújtás kritériumait és finanszírozását (lásd még a költségmentességről szóló [3. fejezetet](#)).²⁸² A jogra szakmai szabályozás útján korlátozások alkalmazhatók, például, az igazságszolgáltatás különböző szintjein különböző képesítések lehetnek szükségesek.

Példa: Az *Lagerblom kontra Svédország* ügyben²⁸³ a kérelmező, aki Finnországból származott, az ingyenesen kirendelt ügyvédjének a cseréjét kérte. Finnül beszélő ügyvédet akart. A hazai bíróságok elutasították ezt a kérést. A kérelmező azzal érvelt, hogy ez az EJE 6. cikke (3) bekezdése c) pontjának megsértése.

Az EJE megjegyezte, hogy a 6. cikk (3) bekezdésének c) pontja a vádlottat feljogosítja, hogy „az általa választott védő segítségével védekezhessék”, azonban ez a jog nem tekinthető abszolútnak. Védőügyvéd kirendelésekor a bíróságoknak figyelembe kell venniük a vádlott kívánságait, azonban ezek felülbírálhatók olyan esetekben, amikor lényeges és kielégítő ok van azt feltételezni, hogy ez az igazságszolgáltatás érdekében áll. A kérelmező megfelelő svéd nyelvtudással rendelkezett ahhoz, hogy kommunikáljon ügyvédjével, és képes volt hatékonyan részt venni a tárgyaláson. A bíróságok jogosultak voltak elutasítani a választása szerinti ügyvédet. Nem sértették meg az EJE 6. cikkét.

²⁸⁰ 2013/48/EU irányelv, 3. cikk (3) bekezdés b) pont.

²⁸¹ *Ugyanot*.

²⁸² EJE, *Croissant kontra Németország*, 13611/88 sz. kereset, 1992. szeptember 25., 29. bekezdés.

²⁸³ EJE, *Lagerblom kontra Svédország*, 26891/95 sz. kereset, 2003. január 14.

Hivatásos ügyvéd kirendelése civil védő helyett az igazságszolgáltatási érdekét szolgálhatja komoly és összetett vádak esetén.²⁸⁴ Ezenkívül az eljárás speciális jellege indokolhatja a szakosodott ügyvédek igénybevételét.²⁸⁵

4.2.4. Megfelelő idő és eszközök a védekezés előkészítéséhez

Az Európa Tanács és az EU joga értelmében a vádlott vagy gyanúsított megfelelő időre és eszközökre jogosult védelmének előkészítéséhez. Erre azért van szükség, mert az ügyvéd képességét, hogy hatékony jogi segítséget nyújtson, veszélyeztethetik olyan körülmények, amelyek között nem tud ügyfelével találkozni, vagy kommunikálni. Ezt a jogot az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének b) pontja rögzíti, valamint tartalmazza az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikkének (2) bekezdésében foglalt védelemhez való jog is.

Az Európa Tanács jogának értelmében a hatékony segítséghez való jog magában foglalja az aktához való hozzáférést.²⁸⁶ Az akta minden olyan dokumentumot tartalmaz, amely hasznos lehet a megfelelő jogi minősítés meghatározásához.

Az, hogy a rendelkezésre álló idő és eszközök megfelelőek-e, az egyes ügyek körülményeinek tükrében vizsgálendő.²⁸⁷ Egyensúlyt kell teremteni az eljárások ésszerű időn belül történő levezetésének biztosítása (lásd az eljárások hosszáról szóló **7. fejezetet**) és a védelem előkészítéséhez és ellátásához történő elegendő idő engedélyezése között. A megvizsgálandó kérdés az, hogy bármely nehézség általános hatása sértette-e a tisztességes eljáráshoz való jogot.²⁸⁸ Például, a bűncselekménnyel vádolt személy és ügyvédje közötti megbeszélésre való idő hiánya megtestesítheti a 6. cikk (3) bekezdése b) pontjának megszegését, mert a bűncselekménnyel vádolt személy anélkül nem segíthető megfelelően.²⁸⁹

284 EJEB, *Mayzit kontra Oroszország*, 63378/00 sz. kereset, 2005. január 20., 70-71. bekezdések.

285 EJEB, *Meftah és társai kontra Franciaország*, 32911/96, 35237/97 és 34595/97 sz. keresetek, 2002. július 26., 47. bekezdés.

286 EJEB, *Dayanan kontra Törökország*, 7377/03 sz. kereset, 2009. október 13.

287 EJEB, *Iglin kontra Ukrajna*, 39908/05 sz. kereset, 2012. január 12., 65. bekezdés.

288 EJEB, *Öcalan kontra Törökország*, 46221/99 sz. kereset, 2005. május 12., 148. bekezdés.

289 EJEB, *Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság*, 7819/77 és 7878/77 sz. keresetek, 1984. június 28., 99. bekezdés.

Az uniós jog alkalmazásában számos irányelv ró konkrét kötelezettséget az EU tagállamokra (lásd a tisztességes tárgyaláshoz való jogról szóló **2.3.1. szakaszt**).²⁹⁰ Például, az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelv 3. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy abban az időpontban és olyan módon lehessen ügyvédi segítséget igénybe venni, hogy az érintett személy a gyakorlatban hatékonyan érvényesíthesse a védelemhez való jogát. A 3. cikk (3) bekezdése feljogosítja a gyanúsítottakat vagy vádlottakat, hogy az őt képviselő ügyvéddel négy szemközt tudjanak beszélni és kommunikálni. A 3. cikk (4) cikk az EU tagállamait arra kötelezi, hogy a gyanúsítottak és a vádlottak részére általános tájékoztatást nyújtsanak annak érdekében, hogy azok könnyebben találjanak ügyvédet.

Ezenkívül a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv kötelezettséget ír elő a gyanúsítottak és vádlottak tájékoztatására az őket a büntetőeljárásban megillető jogokról, köztük az ügy anyagába történő betekintés jogát védelem előkészítéséhez.²⁹¹

Végezetül a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló irányelv 2. cikkének (2) bekezdése előírja, hogy tolmácsolás álljon rendelkezésre a gyanúsítottak vagy a vádlottak és jogi képviselőjük közötti, az eljárás során lefolytatott bármely kihallgatással vagy meghallgatással, illetve fellebbezési vagy más eljárási kérelmek benyújtásával közvetlen összefüggésben álló kommunikáció céljára.²⁹²

4.2.5. Jogról való lemondás

A jogi segítségnyújtáshoz való jog olyannyira alapvető fontosságú, hogy a vádlottak vagy gyanúsítottak csak korlátozott körülmények között mondhatnak le

²⁹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/48/EU irányelve (2013. október 22.) a büntetőeljárás során és az európai elfogatóparancshoz kapcsolódó eljárásokban ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról, valamint valamely harmadik félnek a szabadságelvonáskor történő tájékoztatásához való jogról és a szabadságelvonás ideje alatt harmadik felekkel és a konzuli hatóságokkal való kommunikációhoz való jogról, HL 2013 L 294/1. Az Egyesült Királyság és Írország nem hagyta jóvá az irányelvet, Dániára pedig nem vonatkozik az irányelv.

²⁹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2012. május 22.) a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról, HL 2012 L 142.

²⁹² Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2010. október 20.) a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról, HL 2010 L 280.

arról.²⁹³ Az EJEB szigorúan korlátozta a jogról való lemondást, és hangsúlyozta a biztosítékok nyújtásának fontosságát.

Példa: A *Pishchalnikov kontra Oroszország* ügyben²⁹⁴ a kérelmezőt minősített rablás gyanújával tartóztatták le. Ügyvéd jelenléte nélkül lett kihallgatva, és beismerte részvételét a bűncselekményben. Az ezt követő eljárás során elutasította a jogi segítségnyújtást. Ezután ingyenes ügyvédet rendeltek ki mellé. Az ügyvéd jelenlétében végzett kihallgatás során visszavonta nyilatkozatait. A letartóztatáskor tett nyilatkozatai alapján különféle bűncselekmények vádjával ítélték el.

Az EJEB megjegyezte, hogy annak a vádlottnak, akinek nincs ügyvédje, kevesebb esélye van arra, hogy jogairól tájékoztassák, következésképp, kisebb esélye van annak, hogy e jogokat tiszteletben tartsák. Ugyanakkor saját, szabad akaratból le lehet mondani a tisztességes eljárás garanciáiról, akár kifejezetten, akár hallgatólagosan. Ahhoz, hogy a garanciák hatékonyak legyenek, a jogról való lemondást (i) egyértelmű módon kell megtenni; (ii) fontosságával arányos minimális biztosítékokkal kell járnia; (iii) önkéntesnek kell lennie; (iv) a jog tudatos és intelligens feladását kell megtestesítenie, és (v) ha a jogról való lemondás a vádlott magatartásából következik, igazolni kell, hogy a vádlott ésszerűen előre látta magatartásának következményeit.

Ebben az esetben a Bíróság azon az állásponton volt, hogy a kérelmező valószínűleg nem volt képes ésszerűen felmérni a jogi segítség nélküli kihallgatás következményeit. A Bíróság megállapította az EJEE 6. cikkének megsértését, mivel érvényes jogról való lemondás nem történt.

Nem helyénvaló azt feltételezni, hogy a gyanúsított vagy vádlott lemondott jogáról azért, mert nem volt hajlandó ügyvédet megbízni.²⁹⁵ Ezenkívül, érvényes jogról való lemondás nem következik hallgatólagosan abból, hogy a bűncselekménnyel vádolt személy válaszol a nyomozó kérdéseire azután, hogy

293 EJEB, *A.T. kontra Luxemburg*, 30460/13 sz. kereset, 2015. április 9., 59. bekezdés. Ez az ügy az ügyvédi segítség igénybevételéről szóló irányelvet vizsgálta.

294 EJEB, *Pishchalnikov kontra Oroszország*, 7025/04 sz. kereset, 2009. szeptember 24., 77-78. bekezdések.

295 EJEB, *Sakhnovskiy kontra Oroszország*, 21272/03 sz. kereset, 2010. november 2., 89-93. bekezdések.

emlékezették a hallgatáshoz való jogáról.²⁹⁶ Ésszerű lépéseket kell tenni annak biztosítására, hogy a vádolt vagy gyanúsított személy teljes mértékben tisztában legyen védelemhez való jogaival, és amennyire az adott helyzetben lehetséges, fel tudja mérni a jogról való lemondásának következményeit.²⁹⁷ Sértheti a 6. cikk (3) bekezdésének c) pontját, ha a bűncselekménnyel vádolt személy, tolmács segítsége nélkül, nem képes ésszerűen felmérni az ügyvéd jelenléte nélkül történő kihallgatás következményeit.²⁹⁸ Az államoknak kiegészítő intézkedéseket kell tenniük a kiszolgáltatott gyanúsítottak vagy vádlottak, mint a fogyatékkal élők vagy a gyermekek jogainak védelmére, például ezek támogatására harmadik felek felkérésével (lásd 8. fejezet).²⁹⁹

Az uniós jog alkalmazásában a büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételehez való jogról szóló irányelv 9. cikke a jogról való érvényes lemondás három feltételét határozza meg:

- (i) a gyanúsított vagy a vádlott egyszerű és közérthető nyelven – akár írásban, akár szóban – egyértelmű és kellő tájékoztatást kapjon az érintett jog tartalmáról és az arról való lemondás lehetséges következményeiről;
- (ii) a jogról való lemondás önkéntes és egyértelmű legyen;
- (iii) a jogról való lemondást az érintett tagállam jogában meghatározottakkal összhangban rögzíteni kell.³⁰⁰

Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a bűncselekmény elkövetésével vádolt vagy gyanúsított gyermekekről szóló uniós irányelvtervezet értelmében a

296 EJEB, *Pishchalnikov kontra Oroszország*, 7025/04 sz. kereset, 2009. szeptember 24., 79. bekezdés.

297 EJEB, *Panovits kontra Ciprus*, 4268/04 sz. kereset, 2008. december 11., 68. bekezdés.

298 EJEB, *Şaman kontra Törökország*, 35292/05 sz. kereset, 2011. április 5., 35. bekezdés.

299 EJEB, *Panovits kontra Ciprus*, 4268/04 sz. kereset, 2008. december 11., 67-68. bekezdések. Lásd még Európai Bizottság (2013), *Javaslat európai parlamenti és tanácsi irányelvre a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárásai biztosítékokról*, COM(2013) 822/2; Európai Bizottság (2013) ajánlása (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról, HL 2013 C378; és FRA (2015), *Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States* (Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a szakemberek álláspontja és tapasztalatai a gyermekek büntetőjogi és polgári bírósági eljárásokban való részvételének gyakorlatáról az EU 10 tagállamában).

300 Lásd 2013/48/EU irányelvet.

gyermek nem mondhatnak le az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogukról.³⁰¹ Továbbá, az Európai Bizottságajánlása a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltató személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról azt javasolja, hogy a kiszolgáltató személyek ne mondhassanak le az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogukról.³⁰²

4.3. Személyes képviselőhöz való jog

Fő pontok

- Büntető és nem büntetőeljárásokban a személyek képviselhetik önmagukat, kivéve, ha az igazságszolgáltatási érdek mást tesz szükségessé, például, a vádolt vagy gyanúsított személy jogainak védelme érdekében, vagy ha a hatékony igazságszolgáltatáshoz képviselőre van szükség.
- Annak eldöntése, hogy az igazságszolgáltatási érdek ügyvéd kötelező kirendelését teszi-e szükségessé, a hazai bíróságok mérlegelési mozgásterébe tartozik.

Ígéretes gyakorlat

Személyesen képviselt peres felek segítése

Az Egyesült Királyságban a Personal Support Unit (PSU) segít azoknak a peres feleknek, akik jogi képviselő nélkül mennek keresztül a bírósági eljárás során. A PSU képzett önkéntesei adnak ingyenes segítséget azoknak, akik jogi képviselő nélkül néznek szembe polgári és családjogi bíróságok és törvényszékek eljárásaival Angliában és Walesben. A PSU gyakorlati útmutatást ad arról, hogy mi történik a bíróságon; segíteni tud a nyomtatványok kitöltésében vagy elkíséri az egyéneket a bíróságra; és érzelmi, illetve erkölcsi támogatást is nyújt. Nem nyújt tanácsadási szolgáltatást, illetve nem nyújt jogi képviselőt a tárgyaláson. Ugyanakkor az egyéneket kapcsolatba hozhatja ilyen jogi szolgáltatásokat nyújtó más ügynökségekkel.

Forrás: <https://www.thepsu.org/>.

301 Európai Bizottság (2013), Javaslát irányelve a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádolt gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról, 6. cikk.

302 Európai Bizottság (2013), Ajánlás a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltató személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról, 11. bekezdés.

Említettük, hogy az egyéneknek joguk van képviselőnek nem büntetőeljárásokban, ha az szükséges a valós és hatékony bírósági eljáráshoz való biztosításához. Az EJEE 6. cikke (3) bekezdésének c) pontja feljogosítja a bűncselekménnyel gyanúsított személyt, hogy a büntetőeljárásban képviselőt vagy személyes képviselőt útján vegyen részt.

A személyes képviselőt mindaddig megengedett, amíg az igazságszolgáltatási érdek mást nem tesz szükségessé, például, a vádlott vagy gyanúsított személy jogainak védelme érdekében, vagy ha a hatékony igazságszolgáltatáshoz képviselőre van szükség. Például néhány nemzeti törvény a vádlottak képviselőt az eljárásnak csak bizonyos szakaszaiban vagy a fellebbezési eljárás során írja elő.

A személyes képviselőt való jog nem büntetőeljárásokban nem abszolút.³⁰³ Annak eldöntése, hogy az igazságszolgáltatási érdek ügyvéd kötelező kirendelését teszi-e szükségessé, a hazai hatóságok mérlegelési mozgásterébe tartozik.³⁰⁴

Korlátozások írhatók elő például a tárgyalóterem méltóságával való visszaélések megakadályozása, a kiszolgáltatott tanúk traumáktól való megóvása, valamint annak megelőzése érdekében, hogy a gyanúsítottak vagy vádlottak tartósan akadályozzák az eljárásokat.³⁰⁵ A mérlegelési jogkört arányosan kell gyakorolni, míg a korlátozásokat óvatosan kell előírni.³⁰⁶

Példa: A *Galstyan kontra Örményország* ügyben³⁰⁷ a kérelmezőt letartóztatták, tájékoztatták jogairól, majd ő kifejezetten visszautasította ügyvéd igénybevételét.

Az EJEB megállapította, hogy a 6. cikk (3) bekezdésének c) pontja a vádlottak biztosítja a választási lehetőséget, hogy „személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessenek”. Ezért a személyes

303 EJEB, *Philis kontra Görögország*, 16598/90 sz. kereset, 1992. július 1. Lásd még EUB, C-399/11 sz. ügy, *Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal*, 2013. február 26., 49-52. bekezdések.

304 EJEB, *Correia de Matos kontra Portugália*, 48188/99 sz. kereset, 2001. november 15. Lásd még EJEB, *Croissant kontra Németország*, 13611/88 sz. kereset, 1992. szeptember 25.

305 *Ugyanott*, 12-13. bekezdések.

306 *Ugyanott*, 18. bekezdés.

307 EJEB, *Galstyan kontra Örményország*, 26986/03 sz. kereset, 2007. november 15., 91. bekezdés.

képviselet mindaddig megengedett, amíg az igazságszolgáltatási érdek mást nem tesz szükségessé. A kérelmező esetében nem volt bizonyíték arra, hogy a személyes képviselet választása fenyegetés vagy fizikai erőszak következménye lett volna, illetve hogy rávették arra, hogy elutasítsa az ügyvédi segítséget. A kérelmező saját döntése volt, hogy nem vett ügyvédet igénybe, ezért az államot nem lehetett felelősségre vonni a képviselet hiánya miatt. Nem sértették meg az EJE 6. cikkét.

Ha egy vádolt vagy gyanúsított személy szándékosan lemond az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogáról, a vádolt vagy gyanúsított személy kötelessége gondossággal eljárni, például azzal, hogy beszerzi a bíróság ítéletének másolatát, ha a fellebbezéshez az szükséges.³⁰⁸

308 EJE, *Melin kontra Franciaország*, 12914/87 sz. kereset, 1993. június 22., 25. bekezdés.

5

A hatékony jogorvoslathoz való jog

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Milyen a hatékony jogorvoslat?		
Alapjogi Charta, 47. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) EUB, C-583/11 P sz. ügy, <i>Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa</i> , 2013 EUB, T-49/07 sz. ügy, <i>Sofiane Fahas kontra az Európai Unió Tanácsa</i> , 2010	Anyagi követelmények	EJEE, 13. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) EJEB, <i>McFarlane kontra Írország</i> , 31333/06 sz. kereset, 2010 EJEB, <i>Rotaru kontra Románia</i> , 28341/95 sz. kereset, 2000 EJEB, <i>Yarashonen kontra Törökország</i> , 72710/11 sz. kereset, 2014
EUB, C-69/10 sz. ügy, <i>Brahim Samba Diouf kontra Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , 2011	Intézményi követelmények	EJEB, <i>Ramirez Sanchez kontra Franciaország</i> , 59450/00 sz. kereset, 2006
Példák konkrét jogorvoslatokra		
EUB C-6/90 és C-9/90 sz. egyesített ügyek, <i>Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra az Olasz Köztársaság</i> , 1991 Faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK), 15. cikk	Kártalanítás	EJEB, <i>Ananyev és társai kontra Oroszország</i> , 42525/07 és 60800/08 sz. keresetek, 2012

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
<p>EUB, C-65/09 és C-87/09 sz. egyesített ügyek, <i>Weber és Putz</i>, 2011</p> <p>A fogyasztási cikkek adásvételéről szóló irányelv (1999/44/EK), 3. cikk (2) és (3) bekezdése</p> <p>A szervezett utazási formákról szóló irányelv (90/314/EGK), 4. cikk (6) és (7) bekezdése</p>	<p>Végrehajtási intézkedés</p>	
<p>Alapjogi Charta, 52. cikk (1) bekezdése (alkalmazási terület)</p> <p>C-314/12 EUB, <i>UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film</i>, 2014</p>	<p>Bírósági meghagyás</p>	<p>EJEE, 10. cikk (a véleménynyilvánítás szabadsága)</p> <p>EJEB, <i>Brosa kontra Németország</i>, 5709/09 sz. kereset, 2014</p>

Ez a fejezet, és a kézikönyv további részei az EJEB és EUB előtti keresetőségi jog és jogorvoslatok helyett inkább a hazai jogorvoslatokra összpontosít. Először a fejezet ismerteti a hatékony jogorvoslat eljárási és intézményi követelményeit. Ezt követően példákat szolgáltat konkrét jogorvoslat típusokra. A jogorvoslat számos típusa hatékonyan orvosolja a jogok megsértését. Az ebben a fejezetben tárgyalt jogorvoslatok (kártalanítás, végrehajtási intézkedés és a bírósági meghagyások) pusztán szemléltető jellegűek és nem teljes körűek.

5.1. Milyen a hatékony jogorvoslat?

Fő pontok

- Az EJEE 13. cikke és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke garantálja a hatékony jogorvoslatához való jogot. Ez a jog az igazságszolgáltatáshoz való jog lényeges komponense. Lehetővé teszi az egyének számára, hogy jogaik megsértése esetén jogorvoslatot keressenek. A jogorvoslatok különböző típusaival különböző típusú jogsértéseket lehet orvosolni.
- Sem az EJEE, sem az Európai Unió Alapjogi Chartája nem definiálja a „jogorvoslat” fogalmát. A jogorvoslattal szemben támasztott legfontosabb követelmény, hogy mind a jogalkotás, mind a tényleges alkalmazás terén „hatékony” legyen. Nincs előírás a jogorvoslat formáját illetően, és az államok e tekintetben bizonyos mérlegelési szabadsággal rendelkeznek. Annak eldöntésére, hogy mi minősül hatékornak, a jogorvoslat összességét (teljes jogorvoslatot) kell mérlegelni.
- Az EJEE 13. cikkének és az Európai Unió Alapjogi Chartája 47. cikkének az alkalmazási köre eltérő. A 13. cikk biztosítja a jogot, „hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérjék” az EJEE-ben lefektetett jogok „vitatható” megsértésért.
- Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke az Unió joga által biztosított jogok bíróság előtti hatékony védelmét írja elő. Az EJEE 13. cikkén alapul, azonban kiterjedtebb védelmet nyújt. A 47. cikk bíróság előtti jogorvoslatához való jogról rendelkezik, és az összes uniós jogból származó jogra és szabadságra vonatkozik. A jogorvoslat nem korlátozódik a Charta által biztosított jogokra.
- Az uniós jog értelmében általában a jogorvoslatnak meg kell felelnie az egyenértékűség elvének. Ez azt jelenti, hogy az uniós jogból eredő követelésekhez kapcsolódó feltételek nem lehetnek hátrányosabbak a nemzeti jogból eredő hasonló intézkedésekhez kapcsolódó feltételeknél.

Ahhoz, hogy a jogorvoslat hatékony legyen, az [5.1.1](#) és [5.1.2 szakaszokban](#) meghatározott konkrét alanyi, eljárási és intézményi követelményeknek kell megfelelnie. Megjegyzendő, hogy az Európa Tanács és EU joga szerinti követelmények némileg eltérőek.

5.1.1. A hatékony jogorvoslat alanyi és eljárási követelményei

Az egyének jogosultak jogorvoslatot szerezni emberi jogaik megsértéséért. Ez azt jelenti, hogy rendelkezniük kell a jogorvoslat szerzésére való képességgel.

A jogorvoslatok különböző típusaival különböző típusú jogsértéseket lehet orvosolni (lásd [5.2. szakaszt](#)).

A „jogorvoslat” kifejezést sem az Európa Tanács sem az EU joga nem definiálja. A hatékony jogorvoslathoz való jogot az EJEE 13. cikke és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke rögzíti. Megtalálható a nemzetközi okmányokban is, például az UDHR 8. cikkében és az ICCPR 2. cikkének (3) bekezdésében.³⁰⁹

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE 13. cikke védelmet nyújt olyan egyének számára, akik az egyezményben garantált jogaik állítólagos megsértéséért kívánnak panasszal élni. A 13 cikk a következőképpen szól: „Bármelynek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg”.

Példa: A *Rotaru kontra Románia* ügyben³¹⁰ a kérelmező kifogásolta, hogy a román hírszerzési szolgálat szabályellenesen és titkosan gyűjtött, tárolt, illetve használt személyes adatokat a gyalázkodó viselkedésért – a kommunista rendszer alatt diákként írt levelei alapján – történő elítélésére vonatkozóan. Nem sikerült elérnie, hogy elrendeljék az információk törlését vagy módosítását, és azt állította, hogy megsértették a 13. cikket.

Az EJEB megerősítette, hogy a 13. cikk garantálja a jogorvoslatot nemzeti szinten az EJEE-ben rögzített jogok és szabadságok érvényesítésére, és hogy ennek a jogorvoslatnak mind a jogalkotás, mind a tényleges alkalmazás terén hatékonynak kell lennie. A kérelmező sérelmével kapcsolatban ilyen jogorvoslat a tényállás időpontjában nem volt Romániában, ami előidézte az EJEE 13. cikkének megsértését.

A 13. cikk lehetővé teszi az egyének számára, hogy nemzeti hatóság előtt jogorvoslatot szerezzenek az EJEE-ben rögzített egy vagy több joguk vitatható

309 Ne feledjük, hogy az ICCPR 2. cikke (3) bekezdésének b) pontja úgy rendelkezik, hogy a jogorvoslathoz való jog „tekintetében az illetékes bírói, államigazgatási vagy törvényhozó hatóság vagy az állam jogrendszere szerint illetékes más hatóság határon”. Az őrizetésekre vonatkozó hasonló védelem az EJEE 5 cikkének (4) bekezdésében is található, amely garantálja a *habeas corpus*-t. Lásd még az Európai Unió Alapjogi Chartája, 6. cikkét és az ICCPR 9. cikkének (4) bekezdését.

310 EJEB, *Rotaru kontra Románia*, 28341/95 sz. kereset, 2000. május 4., 67. bekezdés.

megsértéséért.³¹¹ A 13. cikk ezért az EJEE rendelkezéseinek állítólagos érdemi megsértésére is kiterjed. Ez megerősíti az EJEE 35. cikkét, amely előírja, hogy az ügyet csak akkor lehet az EJEB elé terjeszteni, ha az összes hazai jogorvoslati lehetőséget már kimerítették – és egy további garanciát ad annak biztosítására, hogy a jogokat mindenekelőtt nemzeti szinten védjék.³¹²

Az uniós jog alkalmazásában az Alapjogi Charta 47. cikke a következőket mondja ki: „Mindenkinek, akinek az Unió joga által biztosított jogait és szabadságait megsértették, az e cikkben megállapított feltételek mellett joga van a bíróság előtti hatékony jogorvoslathoz”. A Charta már az elsődleges uniós jog részét képezi, azonban a 47. cikk tükrözi az Unió meglévő ítélkezési gyakorlatát, amely hasznos precedenst szolgáltathat.³¹³ A hatékony jogorvoslathoz való jog hosszú ideig egy a jogállamiságon alapuló uniós jogrend fő elemét képezte.³¹⁴ Az EUB is hangsúlyozta az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti hatékony bírói jogvédelem és EJEE 6. és 13. cikkei közötti szoros kapcsolatot.

Példa: Az *Sofiane Fahas kontra az Európai Unió Tanácsa* ügyben³¹⁵ a kérelmező – egy Németországban élő algír állampolgár – a terrorizmus elleni küzdelmet korlátozó intézkedéseket elfogadó számos tanácsi határozat korlátozását kérte.

Az EUB megismételte, hogy „a hatékony bírói jogvédelem elve a közösségi jog tagállamok közös alkotmányos hagyományáiból fakadó általános elve, amelyet szentesít az EJEE 6. és 13. cikke, és amelyet az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke is megerősít”.

A Magyarázatok az Alapjogi Chartához megerősíti, hogy a 47. cikk szerinti jogorvoslathoz való jog „az EJEE 13. cikkén alapul”. Az EJEB ítélkezési gyakorlata

311 EJEB, *Klass és társai kontra Németország*, 5029/71 sz. kereset, 1978. szeptember 6., 64. bekezdés.

312 EJEB, *Kudła kontra Lengyelország*, 30210/96 sz. kereset, 2000. október 26., 152. bekezdés.

313 EUB, C-402/05 P és C-415/05 P sz. egyesített ügyek, *Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra az Európai Unió Tanácsa és az Európai Közösségek Bizottsága*, 2008. szeptember 3., 335. bekezdés.

314 EUB, C-294/83 sz. ügy, *Parti écologiste „Les Verts” kontra az Európai Parlament*, 1986. április 23.; EUB, C-50/00 P sz. ügy, *Unión de Pequeños Agricultores kontra az Európai Unió Tanácsa*, 2002. július 5.; EUB, C-222/84 sz. ügy, *Marguerite Johnston kontra Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary*, 1986. május 15.

315 EUB, T-49/07 sz. ügy, *Sofiane Fahas kontra az Európai Unió Tanácsa*, 2010. december 7.

fontos a hatékony jogorvoslathoz való jog jelentésének értelmezéséhez. Léteznek azonban fontos különbségek a Charta 47. cikkének és az EJEE 6. cikkének alkalmazási körét tekintve (lásd **ábrát az 1. fejezetben**).

Az Európa Tanács és az EU jogának alkalmazásában sem az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke, sem EJEE 13. cikk nem írja elő a jogorvoslati lehetőségek meghatározott formáját. Az elsődleges követelmény, hogy a jogorvoslat „mind a jogalkotás, mind a gyakorlati alkalmazás terén hatékony legyen”.³¹⁶ Valamely jogorvoslat hatékonysága nem függ a kedvező kimenet bizonyosságától.³¹⁷ Az, hogy milyen típusú jogorvoslatra van szükség, egyes ügyek konkrét körülményeitől függ.

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában kidolgoztak néhány alapelvet a hatékonyság meghatározására. Például, a hatékony jogorvoslatnak:

- elérhetőnek kell lennie;
- képesnek kell lennie arra, hogy orvosolja a kérelmező sérelmét;
- a sikerre vonatkozóan ésszerű kilátásokat kell kínálnia.³¹⁸

Példa: A *McFarlane kontra Írország* ügyben³¹⁹ a kérelmezőt a szabadlábra helyezések tartóztatták le Észak-Írországban 1998-ban. Az Ír Köztársaságban 1983-ban elkövetett bűncselekmények miatt tartóztatták le, és óvadék mellett helyezték feltételes szabadlábra. Kettő keresetet nyújtott be a büntetőeljárás leállítására azzal, hogy tisztességes eljáráshoz való joga visszavonhatatlanul sérült az eredeti ujjlenyomati bizonyíték elvesztésével és az eljárás elhúzódásával. Mindkét keresetet elutasították. A kérelmezőt 2008-ban felmentették.

Az EJEB kételkedett a javasolt jogorvoslat hatékonyságában (kártérítési per az alkotmányos jog megszegéséért) a következő okokból: (i) jelentős

316 EJEB, *M.S.S. kontra Belgium és Görögország*, 30696/09 sz. kereset, 2011. január 21., 288. bekezdés.

317 EJEB, *Costello-Roberts kontra az Egyesült Királyság*, 13134/87 sz. kereset, 1993. március 25., 40. bekezdés.

318 EJEB, *Vučković és társai kontra Szerbia*, 17153/11 sz. kereset és 29 másik ügy, 2014. március 25., 71. és 74. bekezdések.

319 EJEB, *McFarlane kontra Írország*, 31333/06 sz. kereset, 2010. szeptember 10.

volt a bizonytalanság a javasolt alkotmányos jogorvoslat rendelkezésre állását illetően, mert noha az elvben közel 25 éven keresztül rendelkezésre állt, soha nem érvényesítették; (ii) a javasolt jogorvoslat a tényállás tekintetében nem biztos, hogy rendelkezésre állt lehetséges bírói sérthetlenség miatt; és (iii) eljárásilag bonyolult lett volna, az eljárás elhúzódását és költségek felmerülését eredményezte volna. A Bíróság ezért megállapította az EJEE 13. cikke, valamint a 6. cikk (1) bekezdésének (eljárás hossza) megsértését.

Az uniós jog alkalmazásában az EUB elismerte a tagállamok olyan jogorvoslatok nyújtására való kötelezettségét, amelyek kielégítőek a hatékony bírói jogvédelem biztosításához az uniós jog által lefedett területeken. Ez a tényleges érvényesülés és egyenértékűség elvein alapszik. A tényleges érvényesülés elve előírja, hogy a hazai jog nem teheti gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását.³²⁰ Az egyenértékűség elve előírja, hogy az uniós jogból eredő követelésekhez kapcsolódó feltételek nem lehetnek hátrányosabbak a hazai jogból eredő hasonló intézkedésekhez kapcsolódó feltételeknél.

Ezért az uniós jog értelmében a tagállamok törvényileg kötelesek jogorvoslati rendszereket és eljárásokat kidolgozni az uniós jog által garantált hatékony bírói jogvédelemhez való jog tiszteletben tartásának biztosítására.³²¹ Ezt veszélyeztethetik az olyan nemzeti jogszabályok vagy bírói gyakorlatok, amelyek hátrányosan befolyásolják az uniós jog hatékonyságát.³²² Azt, hogy a nemzeti rendelkezés megfelel-e a tényleges érvényesülés elvének, „az adott rendelkezés eljárásban betöltött szerepének, lefolyásának és speciális jellemzőinek egészére hivatkozással kell vizsgálni a különböző nemzeti hatóságok

320 EUB, C-33/76 sz. ügy, *Rewe-Zentralfinanz eG és Rewe-Zentral AG kontra Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 1976. december 16. Frissebb példákért lásd, EUB, C-415/11 sz. ügy, *Mohamed Aziz kontra Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, 2013. március 14., 50. bekezdés.; EUB, C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13 sz. egyesített ügyek, *Unicaja Banco SA kontra José Hidalgo Rueda és társai, Caixabank SA kontra Manuel María Rueda, Ledesma és társai, Caixabank SA kontra José Labella Crespo és társai és Caixabank SA kontra Alberto Galán Luna és társai*, 2015. január 21.

321 EUSz 4. cikk (3) bekezdése és 19. cikke. Lásd EUB, C-50/00 P sz. ügy, *Unión de Pequeños Agricultores kontra az Európai Unió Tanácsa*, 2002. július 25. 39-41. bekezdés. Lásd még EUB, T-461/08 sz. ügy, *Evropaiki Dynamiki – Proigmena Systimata Tilepikoinonion Pliroforikis kai Tilematikis AE kontra Európai Beruházási Bank (EIB)*, 2011. szeptember 20., 46. bekezdés.

322 EUB, C-213/89 sz. ügy, *The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai*, 1990. június 19., 20. bekezdés.

előtt”.³²³ A felek helyzetét és az ügy körülményeit figyelembe kell venni annak megállapítására, hogy valóban nem valósult meg a hatékony védelem.³²⁴

Példa: Az *Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra a Parlament és a Tanács*³²⁵ ügyben az EUB a fókavadászok arra való *kereshetőségi jogát* mérlegelte, hogy megtámadhatják-e a fókatermékek uniós belső piacon történő forgalmazását tiltó rendeletet.

Az EUB áttekintette a bírói jogvédelem rendszerét az EU-ban. Megállapította, hogy az uniós szerződések nem keletkeztetnek új jogorvoslatokat a nemzeti bíróságok előtt, és hogy ha az ügyet nem szabályozza uniós jogszabály, akkor az egyes tagállamok nemzeti jogrendszerének kell döntenie arról, hogy mely eljárási szabályok irányadók a jogok biztosítását szolgáló eljárásokra. A tagállamoknak e szabályok felállításakor megfelelő figyelmet kell fordítaniuk a tényleges érvényesülés és egyenértékűség elvére. Az EUB megállapította, hogy a fókavadászok nem rendelkeztek kereshetőségi joggal arra, hogy közvetlen eljárást folytassanak a megsemmisítés iránt.

A szóban forgó jog jellege utal az állam által biztosítandó jogorvoslat típusára.³²⁶ **Az Európa Tanács jogának értelmében** például, vagyoni és nem vagyoni kártérítés kérhető elvben az EJEE 2. cikkének megsértéséért. A vagyoni kártérítés a pontosan kiszámolható károkra vonatkozik. A nem vagyoni kártérítés, például fájdalomért és szenvedésért nem számítható ki pontosan. Annak mérlegelésekor, hogy egy jogorvoslat hatékony orvoslást nyújt-e, a hazai jog értelmében nyújtott jogorvoslatok összessége figyelembe vehető.³²⁷ Azokban az esetekben, amikor az EJEE által garantált valamely olyan jog megsértéséért keresnek jogorvoslatot, amely egyben a 6. cikk szerinti „polgári jog”

323 EUB, C-312/93 sz. ügy, *Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS kontra a belga állam*, 1995. december 14., 14. bekezdés. Frissebb ügyért lásd az EUB, C-249/11 sz. ügy, *Hristo Byankov kontra Glaven sekretar na Ministerstvo na vatreshnite raboti*, 2012. október 4., 75. bekezdés.

324 EUB, C-169/14 sz. ügy, *Juan Carlos Sánchez Morcillo és María del Carmen Abril García kontra Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA*, 2014. július 17., 43-51. bekezdés.

325 EUB, C-583/11 P sz. ügy, *Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa*, 2013. október 3., 102-103. bekezdések.

326 Lásd EJEB, *Budayeva és társai kontra Oroszország*, 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 and 15343/02 sz. keresetek, 2008. március 20., 191. bekezdés.

327 EJEB, *De Souza Ribeiro kontra Franciaország*, 22689/07 sz. kereset, 2012. december 13., 79. bekezdés.

is, a 6. cikk (1) bekezdésének szélesebb körű és szigorúbb biztosítékait kell alkalmazni.³²⁸

Az államok szolgálthatnak bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy létezik hatékony jogorvoslat – például hasonló ügyek kiemelésével, amelyekben sikeresen vettek igénybe jogorvoslatot.³²⁹

Példa: Az *Yarashonen kontra Törökország* ügyben³³⁰ egy csecsen származású orosz Törökországba menekült, miután az orosz biztonsági erők állítólag meggyilkolták a testvérét. Később visszatért, és letartóztatták illegális belépésért. Őrizetbe vették annak ellenére, hogy menedékjog iránti kérelmet nyújtott be, és nem kapott orvosi ellátást. Később megkapta a menedékjogot. A kérelmező sérelmezte törvényellenes fogvatartását és a 13. cikk szerinti hatékony hazai jogorvoslat hiányát az EJEE 3. cikke megsértése tekintetében.

Az EJEB megállapította, hogy nem volt elegendő, hogy a kérelmező keresetet tudott benyújtani az általános igazságszolgáltatási felülvizsgálati eljárás keretében. A kormány nem tudott egyetlen olyan határozatot sem felmutatni, amellyel igazolta volna, hogy a bevándorolt fogvatartott képes volt igénybe venni ezeket az általános felülvizsgálati eljárásokat jogainak biztosítása érdekében. Ilyen bizonyíték hiányában az általános jogorvoslatok azon képessége, hogy hatékony megelőző és/vagy kompenzációs jogorvoslatot biztosítson nem volt kielégítő bizonyossággal igazolt. A Bíróság megállapította az EJEE 13. valamint 3. cikkének megsértését.

Az állam ésszerű korlátozásokat alkalmazhat a hatékony jogorvoslathoz való jog tekintetében a megfelelő igazságszolgáltatás biztosítása érdekében (példáért lásd az elévülési időkre vonatkozó **6.2.2. szakaszt**).³³¹ Valamely újonnan létrehozott kötelező jogorvoslat hatékony működésével kapcsolatos kétségek nem akadályozhatják meg, hogy azt az egyén megpróbálja igénybe venni.³³²

328 EJEB, *Kudła kontra Lengyelország*, 30210/96 sz. kereset, 2000. október 26., 146. bekezdés.

329 *Ugyanott*, 159. bekezdés.

330 EJEB, *Yarashonen kontra Törökország*, 72710/11 sz. kereset, 2014. június 24., 63-66. bekezdések.

331 Lásd EJEB, *Stubbings és társai kontra az Egyesült Királyság*, 22083/93 és 22095/93 sz. keresetek, 1996. október 22.

332 EJEB, *Krasuski kontra Lengyelország*, 61444/00 sz. kereset, 2005. június 14., 71. bekezdés.

Az Európa Tanács azt javasolta, hogy új jogorvoslatok kidolgozásakor – adott esetben – az államok visszamenőleges hatállyal biztosítsák azokat a jogorvoslatokat, amelyek szisztematikus vagy strukturális problémák orvoslását szolgálják.³³³

5.1.2. A hatékony jogorvoslat intézményi követelményei

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJE 13. cikke biztosítja a hatékony jogorvoslatához való jogot egy „nemzeti hatóság” előtt. Ennek a hatóságnak nem kell igazságszolgáltatási hatóságnak lennie, azonban elfogadott tény, hogy a bírósági jogorvoslatok erős biztosítékokat nyújtanak a függetlenségre, az áldozatok és családjaik általi igénybe vételre és az ítéletek végrehajthatóságára a 13. cikk előírásainak megfelelően (lásd általában a nem bírósági testületekre vonatkozóan a **2.4.1. szakaszt**).³³⁴

Annak eldöntésekor, hogy egy testület képes-e hatékony jogorvoslatot biztosítani, a tényállást, a szóban forgó jog jellegét és a testület hatáskörét és garanciáit kell mérlegelni.³³⁵

Példa: A *Ramirez Sanchez kontra Franciaország* ügyben³³⁶ a kérelmezőt életfogytiglan büntetésre ítélték Franciaországban elkövetett terroristamadásokért. Nyolc év és két hónap magánzárkában letöltendő fogságra ítélték, látszólag a veszélyessége, a börtön rendje és biztonsága fenntartásának szükségessége, valamint amiatt, mert tartani lehetett a szökéstől. Keresetet nyújtott be egy közigazgatási hatóságnál a magánzárkában letöltendő fogságra vonatkozó ítélet megsemmisítéséért. A bíróság kérelmét elutasította, kiemelve, hogy az intézkedés belső intézkedés volt,

333 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010) *a tagállamokhoz intézett Rec(2010)3 számú ajánlása az elhúzódo eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról*, 2010. február 24., 11. bekezdés.

334 EJE, *Z és társai kontra az Egyesült Királyság*, 29392/95 sz. kereset, 2001. május 10., 110. bekezdés.

335 EJE, *Kudla kontra Lengyelország*, 30210/96 sz. kereset, 2000. október 26., 157. bekezdés. Egy frissebb ügyért lásd EJE, *Ališić és társai kontra Bosznia és Hercegovina, Horvátország, Szerbia, Szlovénia és Makedónia volt Jugoszláv Köztársaság*, 60642/08 sz. kereset, 2014. július 16., 131-136. bekezdések.

336 EJE, *Ramirez Sanchez kontra Franciaország*, 59450/00 sz. kereset, 2006. július 4.

ami abban az időben nem jogosította fel ügye közigazgatási bíróság elé terjesztésére.

Az EJEB megállapította, hogy megvalósult a 13. cikk megsértése, azonban a 3. cikket nem sértették meg abból kifolyólag, hogy nem volt a francia jogban olyan jogorvoslatra lehetőség, amely lehetővé tette volna a kérelmező számára, hogy megtámadja a magánzárkában történ fogvatartásának meghosszabbítására irányuló ítéletet. A Bíróság megjegyezte, hogy figyelemmel a magánzárkra súlyos utóhatásaira, elengedhetetlen egy bírói testület előtti hatékony jogorvoslat.

Az EJEE 13. cikkében hivatkozott nemzeti hatóságok kötelesek megfelelni bizonyos kritériumoknak. Intézményi függetlenségre van szükség. Például, amikor a rendőrkapitány mérlegelheti, hogy egy ügyet a rendőrség panaszírodája (független testület) elé terjesszen kivizsgálásra, a függetlenség megkívánt feltételei nem teljesülnek.³³⁷ A kötelező érvényű határozatok kiadásának jogköre is fontos. Az a testület, amely nem rendelkezik ilyen jogkörrel, nem tekinthető hatékony jogorvoslatot biztosítani tudó testületnek – különösen akkor, ha eljárási biztosítékokkal sem rendelkezik, mint például a jogi képviselőhez vagy a határozat nyilvánosságra hozatalához való jog.³³⁸ A teljes mértékben politikai mérlegeléstől függő jogorvoslat nem elégséges.³³⁹

Az uniós jog alkalmazásában az **5.1.2. szakaszban** ismertetettek szerint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke feljogosítja az egyéneket bíróság előtti hatékony jogorvoslatra. A „bíróság” jelentését a **2.1. szakasz** tárgyalja. A bíróságnak szigorú feltételeket kell teljesítenie: törvény hozza létre, állandó legyen; legyen független és pártatlan; tartalmazzon ellenérdekű felek közötti (*inter partes*) eljárást; illetékessége kötelező legyen, és jogi normákat alkalmazzon.³⁴⁰ Azonban a bíróság előtti hatékony jogorvoslat szerzésének joga nem korlátlan.

337 EJEB, *Khan kontra az Egyesült Királyság*, 35394/97 sz. kereset, 2000. május 12., 47. bekezdés.

338 EJEB, *Chahal kontra az Egyesült Királyság*, 22414/93 sz. kereset, 1996. november 15., 154. bekezdés.

339 Az ilyen jellegű jogorvoslatra példa a belügyminiszterhez intézett panasz az elítéltek levelezést ellenőrző végzést illetően. Lásd EJEB, *Silver és társai kontra az Egyesült Királyság*, 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 és 7136/75 sz. keresetek, 1983. július 25., 116. bekezdés.

340 EUB, C-54/96 sz. ügy, *Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH kontra Bundesbaugesellschaft Berlin mbH*, 1997. szeptember 17., 23. bekezdés.

Példa: A *Brahim Samba Diouf kontra Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration* ügyben³⁴¹ Diouf úr menedékjog iránti kérelmet nyújtott be Luxemburgban, azt állítva, hogy Mauritániából rabszolgaság elől menekült, és hogy korábbi munkaadója üldözte. Kérelmét gyorsított eljárásban bírálták el, és megalapozatlanságra hivatkozva elutasították, és elrendelték a kiutasítását. A kérelmező a közigazgatási bíróság határozatának megsemmisítését kérte, amely előzetes döntéshozatalért az EUB-hez fordult. Megkérdezte, hogy a hatékony jogorvoslat nyújtásának kötelezettsége kizárja-e a fellebbezést megakadályozó nemzeti törvényeket.

Az EUB leszögezte, hogy jogorvoslatot bírósági testület előtt kell nyújtani, de a hatékony bírói jogvédelem elve nem követeli meg az igazságszolgáltatás számos szintjéhez való hozzáférést. Az arra irányuló előzetes döntésnek, hogy egy nemzetközi védelemért folyamodó kérelmet gyorsított eljárásban vizsgáljanak felül, nem kell bírósági felülvizsgálat hatálya alá tartoznia, feltéve, hogy ez a döntés a védelem magadására vagy megtagadására irányuló végső érdemi döntés bírói mérlegelésének részeként felülvizsgálható volt.

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke nem zárja ki azt, hogy egy bizonyos bíróságot jelöljenek ki meghatározott típusú ügyek (például mezőgazdasági támogatásokat érintő ügyeket) tárgyalására, feltéve, hogy a jogok érvényesítését túlzottan nem nehezítik meg (például az eljárás elhúzódásával).³⁴²

5.2. Példák konkrét jogorvoslatokra

Ez a szakasz számos példát ad különböző típusú jogorvoslatokra, azonban nem tekintendő a jogorvoslatok teljes körű felsorolásának. Egyéb példák közé tartozik a jóvátétel (arra való kötelezettség, hogy az egyén visszakapjon pénzben, vagy természetben valamit, amit elvettek tőle), vagy jogorvoslat egy államból való eltávolítás ellen (felfüggesztő jogorvoslat emberi jogok megsértésének megakadályozására, amit az egyén egy adott állam joghatóságából történő elmozdítása idézhet elő). Ezek a példák konkrét anyagi jogokra vonatkoznak,

341 EUB, C-69/10 sz. ügy, *Brahim Samba Diouf kontra Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration*, 2011. július 28., 69. bekezdés.

342 EUB, C-93/12 sz. ügy, *ET Agroconsulting-04-Velko Stoyanov kontra Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond Zemedelie - Razplasztatelna agentsia*, 2013. június 27., 56-61. bekezdések.

mint amilyen a tulajdonhoz való jog, vagy konkrét politikai területekre, mint a menekültügy és a bevándorlás, és így túlmutatnak a jelen fejezet központi témáján. A bírósági ítéletek végrehajtásának elhúzódsát az **5.2.1. szakasz** tárgyalja, míg a jogorvoslatokat túlzottan elhúzódsó eljárásokért a **7.3. szakasz** vizsgálja.

Fő pontok

- Kártalanítás: a kompenzációs jogorvoslatok nem mindig nyújtanak hatékony orvoslást, például jobb lehet az eljárások meggyorsítása. Az EUB kidolgozta az állam kártérítés fizetési kötelezettségére vonatkozó elveket. A hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó konkrét uniós irányelvek a kártalanításokra vonatkozóan is tartalmaznak rendelkezéseket: például a faji egyenlőségről szóló irányelv 15. cikke.
- Végrehajtási intézkedés: a végrehajtási intézkedést illetően jelentős különbségek vannak az európai jogrendszerek között. Az uniós jog szektor-specifikus szinten mérlegelést kizáró végrehajtási intézkedésre vonatkozó rendelkezéseket határoz meg.
- Bírósági meghagyások: az EJEB és az EUB megjegyezte a versengő jogok és a korlátozások jellege és arányossága egyensúlyának fontosságát a jogsértés megszüntetésének mérlegelésekor. Néhány jog csak meghatározott kritériumok teljesülése mellett lehet korlátozott.

5.2.1. Kártalanítás

A kártalanítás a jóvátétel egyik formája a törvényes jogok megsértésének eredményeképp elszenvedett kár ellentételezésére. **Az Európa Tanács jogának alkalmazásában** kompenzációs jogorvoslatok rendszerint elegendőek az EJEE megsértéséért, azonban ezek nem nyújtanak minden helyzetben hatékony jogorvoslatot. Például, amikor a jogsértés fogvatartást érint, és a kérelmező még mindig büntetésben van, a kártalanítás nem biztos, hogy elégséges.³⁴³ Ezenkívül a kompenzációs jogorvoslatok olyan esetekben, amikor nem hajtották végre az ítéletet (lásd **6.3. szakaszt**) csak meghatározott feltételek teljesülése esetén lehetnek megfelelőek:

- a kereset ésszerű időn belül tárgyalják;

343 EJEB, *Torreggiani és társai kontra Olaszország*, 43517/09 sz. kereset, 2013. január 8., 96. bekezdés.

- a kártérítést azonnal kifizetik;
- az eljárás megfelel az EJEE 6. cikkének;
- a peres felekre nem ró túlzott költségeket;
- a kártalanítás szintje nem méltánytalan az EJEB által hasonló ügyekben hozott ítéletekkel összehasonlítva.

Példa: A *Burdov kontra Oroszország (2. sz.)* ügyben³⁴⁴ a kérelmező javára a csernobili vészhelyzeti műveletek során végzett munkájáért ellátás fizetését elrendelő határozatokat hoztak. Néhány határozatot évekig nem hajtottak végre. Egy korábbi ügyben az EJEB megállapította az EJEE 6. cikkének és az Első kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikkének megsértését. A Bíróság saját indítványára döntött a 13. cikk hatálya alá tartozó kérdés kivizsgálása mellett, miután megállapította, hogy egyre nagyobb a száma azoknak az ügyeknek, amelyeknél az ítéletet nem hajtották végre.

A Bíróság megerősítette, hogy azoknál az ügyeknél, ahol nem hajtották végre a bíróság ítéletét, az időben történő ítélet végrehajtás szempontjából a „legnagyobb értékkel” a hazai intézkedések bírnak. Azonban az államok dönthetnek úgy, hogy tisztán kompenzációs jogorvoslatot alkalmaznak, ha az megfelel a meghatározott előírásoknak: az eljárást elfogadható időn belül tárgyalták; a kártérítést azonnal kifizették; az eljárási szabályok megfelelnek a 6. cikkben garantált elveknek; a peres felekre nem ró túlzott költségeket; és a kártalanítás szintje nem volt méltánytalan a Bíróság által hozott egyéb ítéletekkel összehasonlítva. Létezik egy komoly, azonban cáfolható feltevés, mi szerint a túlzottan hosszú eljárás nem anyagi kártérítést keletkeztet.

Ebben az esetben az EJEB megállapította az EJEE 13. cikkének megsértését, mivel a bírósági ítéletek elhúzódó végre nem hajtása a kérelmezőt mindenféle jogorvoslattól megfosztotta.

Az EJEB emellett meghatározta a túlzottan elhúzódó bírósági eljárások tekintetében alkalmazott kompenzációs jogorvoslat hatékonysága ellenőrzésének fő

344 EJEB, *Burdov kontra Oroszország (2. sz.)*, 33509/04 sz. kereset, 2009. január 15., 98-100. bekezdések.

kritériumait is (lásd 7.3. szakasz).³⁴⁵ Ha a kártalanítást jogorvoslatnak tekintjük, a bíróságoknak kerülniük kell a túlzott alakiságot, különösen a kár bizonyításával kapcsolatban.³⁴⁶ A kártérítési keresetek kivizsgálását szabályozó eljárási szabályoknak összhangban kell lenniük az EJEE 6. cikkében szentesített méltányosság elvével. Ez kiterjed arra, hogy az ügyet ésszerű időn belül kell tárgyalni, és hogy a költségekre irányadó szabályok nem róhatnak túlzott terhet a peres felekre.

Példa: Az *Ananyev és társai kontra Oroszország* ügyben³⁴⁷ a kérelmező 2005 és 2008 közötti különböző büntetésvégrehajtási intézményekben való fogvatartásának körülményeit vizsgálta.

Az EJEB megállapította, hogy megsértették az EJEE 3. (az embertelen és megalázó bánásmód tiltása) és 13. cikkét. A hatékony jogorvoslathoz való jogot illetően az EJEB megerősítette, hogy az államok kötelesek hatékony hazai, megelőző és kompenzációs jogorvoslatokat kidolgozni. A Bíróság azt is megjegyezte, hogy bárki, akit a 3. cikk sértő bánásmódnak tesznek ki, jogosult pénzügyi kártérítésre, és a panaszosra kiszabott bizonyítási teher nem lehet túlzó.

A megítélt kártérítés biztosításának folytatólagos elmulasztása akadályozhatja a kérelmezőnek az EJEE Első kiegészítő jegyzőkönyvének 1. cikkében oltalmazott tulajdon békés élvezetének jogát.³⁴⁸ A tulajdontól való megfosztással foglalkozó ügyekben, bárkinek, akit tulajdonától megfosztanak, elvben képesnek kell lennie „értékéhez ésszerűen kapcsolódó” kártalanítást szerezni, még akkor is, ha a „jogszerű „közérdekű” célkitűzés a teljes piaci érték megtérítésénél kevesebbet kíván meg”.³⁴⁹

345 EJEB, *Yuriy Nikolayevich Ivanov kontra Ukrajna*, 40450/04 sz. kereset, 2009. október 15., 65. bekezdés.

346 EJEB, *Radkov kontra Bulgária (2. sz.)*, 18382/05 sz. kereset, 2011. február 20., 38-40. bekezdések.

347 EJEB, *Ananyev és társai kontra Oroszország*, 42525/07 és 60800/08 sz. keresetek, 2012. január 10.

348 EJEB, *Kirilova és társai kontra Bulgária*, 42908/98, 44038/98, 44816/98, 44038/98 és 7319/02 sz. keresetek, 2005. június 9., 123-124. bekezdések.

349 EJEB, *Pincová és Pinc kontra a Cseh Köztársaság*, 36548/97 sz. kereset, 2002. november 5., 53. bekezdés.

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartája nem tartalmaz olyan rendelkezést, amely a tagállamokat kifejezetten arra kötelezné, hogy az uniós jogból eredő jogok megsértéséért kártalanítást nyújtsanak. Azonban az egyének a nemzeti bíróságok előtt hivatkozhatnak az uniós jogból eredő jogaira, és a tagállamok bizonyos körülmények között kártérítési felelősséggel tartozhatnak.³⁵⁰

Példa: A *Francovich és Bonifaci kontra Olaszország* ügyben³⁵¹ a fizetésképtelenség elleni védelemről szóló 80/987/EGK irányelv értelmében Francovich úrnak és Bonifaci kisasszony (valamint 33 kollégájuknak) munkaadójuk felszámolását követően pénzzel tartoztak. Az irányelvet 1983-ig kellett végrehajtani, de Olaszország ennek nem tett eleget. Öt évvel később a dolgozóknak semmit sem fizettek. A vállalat felszámoló tájékoztatták őket, hogy nem maradt pénz. Keresetet nyújtottak be az állam ellen, amelyben kifejtették, hogy az irányelv végrehajtásának elmulasztása miatt elszenvedett veszteségük kártalanítására kártérítést köteles fizetni.

Az EUB megerősítette, hogy az (akkor hatályos) EGK-Szerződés egy saját jogrendszert hozott létre, amelyet a tagállamok bíróságai kötelesek alkalmazni. Továbbá, a közösségi jog szintén jogokat keletkeztet a szerződés által az egyénekre, a tagállamokra és a közösségi intézményekre egyértelműen meghatározott módon kiszabott kötelezettségek folytán. Az alapelv, miszerint a tagállamok kötelesek felelősséget vállalni az egyéneknek az uniós jog tagállamoknak felróható megsértésével okozott károkért és veszteségekért, „a Szerződés rendszerében foglaltatik”.

Állami felelősség akkor merül fel, amikor az uniós szerződéseket az államnak tulajdoníthatóan szegik meg,³⁵² vagy elmulasztják az EUB ítélezési gyakorlatát

350 EUB, C-26/62 sz. ügy, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Netherlands Inland Revenue Administration*, 1963. február 5.

351 EUB, C-6/90 és C-9/90 sz. egyesített ügyek, *Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra az Olasz Köztársaság*, 1991. november 19.

352 EUB, C-46/93 és C-48/93 sz. egyesített ügyek, *Brasserie du Pêcheur SA kontra Bundesrepublik Deutschland és The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai*, 1996. március 5., 34. bekezdés.

követni.³⁵³ Tagállami felelősség az egyének közötti esetekben is felmerülhet, ha az uniós jogból eredő jogokról van szó.³⁵⁴

Egy irányelv végrehajtásának elmulasztása szintén felvetheti az állam kártérítési felelősségét. Ahhoz, hogy felelősség merüljön fel:

- egy irányelvnek jogokkal kell az egyéneket felruháznia;
- a jogokat egyértelműen definiálni kell;
- kell, hogy legyen okozati kapcsolat az irányelv végrehajtásának tagállam általi elmulasztása és az elszenvedett veszteség között.

Ezt az elvet kiterjesztették olyan helyzetekre, amikor a tagállamok elmulasztották módosítani a meglévő nemzeti jogszabályokat, vagy pontatlanul hajtották végre egy irányelvet. Továbbá a hatályát kiterjesztették az uniós jog bármely állami hatóság (ideértve a bírói testületet) általi megsértésére.³⁵⁵ Azonban az ilyen esetekben azt is igazolni kell, hogy a jogsértés kellően súlyos volt. Annak eldöntésében, hogy a „jogsértés kellően súlyos” volt-e, a következő tényezőket kell mérlegelni:

- a megsértett jogszabály egyértelműsége és pontossága;
- a jogszabály által a tagállamra hagyott mérlegelési szabadság mértéke;
- a jogsértés szándékos volt-e;
- a jogsértés kimenthető-e;
- milyen mértékben járult hozzá valamely uniós intézmény álláspontja a jogsértéshez;

353 Lásd még EUB, C-224/01 sz. ügy, *Gerhard Köbler kontra az Osztrák Köztársaság*, 2003. szeptember 30., 56. bekezdés.

354 EUB, C-453/99 sz. ügy, *Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai*, 2001. szeptember 20.

355 EUB, C-46/93 és C-48/93 sz. egyesített ügyek, *Brasserie du Pêcheur SA kontra Bundesrepublik Deutschland és The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai*, 1996. március 5., 34. bekezdés.

- a tagállam milyen mértékben alkalmazott vagy tartott meg az uniós joggal ellentétes nemzeti intézkedéseket.³⁵⁶

A hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó konkrét uniós irányelvek a kártalanításokra vonatkozóan is tartalmazzak rendelkezéseket: például a faji egyenlőségről szóló irányelv 15. cikke.³⁵⁷ Azokban az esetekben, ahol pénzügyi kártérítésre vonatkozó intézkedéseket alkalmaznak, azoknak megfelelőknek és alkalmasnak kell lenniük arra, hogy jóvátegyék az elszenvedett károkat és veszteségeket.³⁵⁸ Ezenkívül egy felső határ megállapítása a fizetendő kártérítés összegére megszüntetheti a jogorvoslat hatékonyságát.³⁵⁹ Az egyenértékűség elvének meg kell felelni a jogorvoslatok szempontjából.³⁶⁰

5.2.2. Végrehajtási intézkedés

A végrehajtási intézkedés érvényre juttatja egy szerződés feltételeit, lehetővé téve, hogy a szerződő felek megkapják azt, amire szerződtek azáltal, hogy olyan helyzetbe hozza őket, amelyben a szerződés megkötésével lettek volna. A végrehajtási intézkedést illetően jelentős különbségek vannak az európai jogrendszerek között.³⁶¹

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában a végrehajtási intézkedés elvét konkrétan nem ismerik el.

Az uniós jog alkalmazásában azonban mérlegelést kizáró végrehajtási intézkedési kötelezettséget határoztak meg szektor-specifikus szinten. Lásd például

356 EUB, C-46/93 és C-48/93 sz. egyesített ügyek, *Brasserie du Pêcheur SA kontra Bundesrepublik Deutschland és The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai*, 1996. március 5., 56. bekezdés. Lásd még EUB, C-224/01 sz. ügy, *Gerhard Köbler kontra az Osztrák Köztársaság*, 2003. szeptember 30., 59. bekezdés.

357 A Tanács 2000/43/EK irányelve (2000. június 29.) a személyek közötti, faji- vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, HL 2000 L 180 (a faji egyenlőségről szóló irányelv).

358 EUB, C-271/91 sz. ügy, *M. Helen Marshall kontra Southampton és South-West Hampshire Area Health Authority*, 1993. augusztus 2., 26. bekezdés.

359 EUB, C-180/95 sz. ügy, *Nils Draehmpaehl kontra Urania Immobilienservice OHG*, 1997. április 22., 43. bekezdés.

360 EUB, C-78/98 sz. ügy, *Shirley Preston és társai kontra Wolverhampton Healthcare NHS Trust és társai és Dorothy Fletcher és társai kontra Midland Bank plc*, 2000. május 16., 55. bekezdés.

361 A magánjogi alapelvekről szóló összeurópai nyilatkozat ad némi útmutatást: Study Group on a European Civil Code és Research Group on EC Private Law (2009), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*.

a fogyasztási cikkek adásvételéről szóló 1999/44/EK irányelv 3. cikkének (2) és (3) bekezdését, valamint a szervezett utazási formákról szóló 90/314/EGK irányelv 4. cikkének (6) és (7) irányelvét.³⁶²

Példa: A *Weber és Putz* ügyben³⁶³ a német bíróságok előzetes döntést kértek az EUB-től arra vonatkozóan, hogy az 1999/44/EK irányelv 3. cikke előírja-e az eladók számára, hogy viseljék a szerződésnek nem megfelelő áruk eltávolításának, illetve a csereként átadott áru beépítésének a költségét.

Az EUB megerősítette, hogy az irányelv előírja az eladók számára, hogy – ingyenesen – kijavítsák vagy kicseréljék az árukat, kivéve, ha ez lehetetlen vagy aránytalan.

Az EUB azt is megerősítette, hogy az eladó nem támaszthat pénzügyi követelést arra vonatkozó kötelezettségét illetően, hogy biztosítsa az áruk szerződésnek való megfelelőségét. Például, az eladó nem kötelezheti a vevőt, hogy kárpótlást fizessen a hibás áruk azok cseréjéig történő használatáért.³⁶⁴

5.2.3. Bírósági meghagyás

A bírósági meghagyás egy bírósági végzés, amely előírja egy személynek valami megtételét, vagy valamely cselekedet megszüntetését. **Az Európa Tanács és az EU joga egyaránt** engedélyezi a jogsértés megszüntetésére irányuló jogorvoslatot különböző körülmények között. Ez védhet egyéni jogokat, azonban ezáltal korlátozhatja mások jogait. Ez egy óvatos kiegyensúlyozó intézkedést jelent, amelyet meg kell tenni annak érdekében, hogy biztosított legyen az arányosság és méltányosság.³⁶⁵

362 Például a *fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól* szóló, 1999. május 25-i 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, HL 1999 L 171, és *A Tanács 1990. június 13-i 90/314/EGK irányelve a szervezett utazási formákról*, HL 1990 L 158.

363 EUB, C-65/09 és C-87/09 sz. egyesített ügyek, *Gebr. Weber GmbH kontra Jürgen Wittmer és Ingrid Putz kontra Medianess Electronics GmbH*, 2011. június 16.

364 EUB, C-404/06 sz. ügy, *Quelle AG kontra Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände*, 2008. április 17., 41-43. bekezdések.

365 EUB, C-70/10 sz. ügy, *Scarlet Extended SA kontra Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)*, 2011. november 24., 49. bekezdés.

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában a bírósági meghagyásokat gyakran mérlegelték az EJEE 10. cikkében garantált véleménynyilvánítás szabadságával összefüggésben.³⁶⁶ Ilyen esetekben a Bíróság ismételten leszögezte, hogy, mint ilyen, a 10. cikk nem tiltja a közzététel előzetes korlátozását vagy a terjesztés tilalmát.³⁶⁷ Azonban, mivel az ilyen jellegű korlátozások veszélyt jelentenek a demokratikus társadalomra, a legalaposabb vizsgálatra van szükség. Mint minden egyéb, az egyének véleménynyilvánítási szabadságának akadályozását érintő ügy esetében, az EJEB feladata megvizsgálni, hogy az adott ügyben a korlátozást törvény írta-e elő, egy törvényes cél elérése érdekében,³⁶⁸ és az arányos volt-e.

Az előzetes értesítési kötelezettség tekintetében az EJEE nem írja elő a médiának, hogy előzetesen értesítést adjon a közzétételekről az abban érintettek számára. Az ilyen kötelezettség – amely lehetővé tenné az egyének számára, hogy bírósági meghagyáshoz folyamodjanak a közzététel megakadályozása érdekében magánélet tiszteletben tartásához való jogukra hivatkozva – kockáztatja azt, hogy az esetleg „gátat szabhat” a véleménynyilvánítás szabadságának.³⁶⁹

Példa: A *Brosa kontra Németország* ügyben³⁷⁰ a kérelmező sérelmezte, hogy szórólapjának, amely a helyi választásokon induló egyik jelöltről azt állította, hogy egy neonáci szervezetet „fedez”, terjesztését megtiltó bírósági meghagyás megsértette az EJEE 10. cikke szerinti véleménynyilvánítási szabadsághoz való jogát.

A szórólapot a választási hajrában terjesztették, és az a kérelmező véleményét fogalmazta meg a jelölt hivatalra való alkalmasságát illetően. Mivel politikai természetű volt és közérdekű kérdést érintett, kevés

366 A nemzeti szinten túl az EJEB elé terjesztett kilakoltatási intézkedések vagy egy államból való kiadatás felfüggesztését kérő keresetekben az EJEB elrendelhet egy ideiglenes intézkedést, amelyben arra kéri az államot, hogy függeszse fel a kérelmező kilakoltatását vagy kiadatását addig, amíg a Bíróság megvizsgálja a keresetet. Lásd pl. EJEB, *Abdollahi kontra Törökország*, 23980/08 sz. kereset, 2009. november 3.

367 Lásd például EJEB, *Éditions Plon kontra Franciaország*, 58148/00 sz. kereset, 2004. augusztus 18.

368 Ilyen célok lehetnek: nemzetbiztonsági, területi integritási vagy közbiztonsági érdeket szolgáló célok; rendzavarás vagy bűncselekmény megelőzése; egészség vagy erkölcs védelme; mások hírnevének vagy jogainak védelme; a bizalmasan kapott információk közzétételének megakadályozása; vagy a bírói testület hatáskörének vagy pártatlanságának fenntartása.

369 EJEB, *Mosley kontra az Egyesült Királyság*, 48009/08 sz. kereset, 2011. május 10., 132. bekezdés.

370 EJEB, *Brosa kontra Németország*, 5709/09 sz. kereset, 2014. április 17.

mozgástér volt a kérelmező véleménynyilvánítási szabadságának korlátozására. A kérelmező véleménye nem nélkülözött minden ténybeli alapot, azonban a hazai bíróság előírta a „kétségtelen bizonyítást” – egy aránytalanul nagyfokú tényszerű bizonyítékot. A hazai bíróság elmulasztott méltányos egyensúlyt teremteni a vonatkozó érdekek között, és nem állapított meg kényszerítő társadalmi igényt, ami indokolta azt, hogy jelölt személyiségi jogainak védelmét a véleménynyilvánítás szabadsága elé helyezze. Az EJEB ezért megállapította az EJEE 10. cikkének megsértését.

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartájának 11. cikke garantálja a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot. A Charta 52. cikke ismerteti a Charta által garantált jogok megengedett korlátozásait, előírva, hogy ezeket:

- törvénynek kell előírnia;
- tiszteletben kell tartaniuk a jogok lényeges tartalmát;
- arányosnak kell lenniük;
- elengedhetetlennek kell lenniük;
- ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét kell szolgálniuk.

Példa: A *UPC Telekabel kontra Constantin Film* ügyben³⁷¹ egy filmgyártó vállalat megpróbálta leállítani filmjeinek egy meghatározott weboldalon történő jogosulatlan sugárzását. Az internetszolgáltató megtagadta az oldal blokkolás iránti kérelmet, így a vállalat bírósági meghagyásért folyamodott.

Az EUB mérlegelte a szerzői jog tulajdonosainak érdekeit és az internetszolgáltató vállalkozás működtetéséhez való szabadságát. A tagállamok, egy irányelv átültetésekor kötelesek gondoskodni arról, hogy az irányelv olyan értelmezésére támaszkodjanak, amely lehetővé teszi a méltányos egyensúly megteremtését az uniós jogrendben védett, alkalmazandó

371 EUB, C-314/12 sz. ügy, *UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH és Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH*, 2014. március 27, 46-51. bekezdések.

alapvető jogok között. A tagállamok kötelesek nemzeti törvényeiket az adott irányelvvel és az alapvető jogokkal összhangban értelmezni. A bírósági meghagyás korlátozza a vállalkozás működtetéséhez való jogot, azonban ebben az esetben az sértette a „szabadság alapvető lényegét”.

6

Az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozása általában

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Törvényes cél és arányosság		
Alapjogi Charta, 47. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) Alapjogi Charta, 48. cikk (az ártatlanság védelme és a védelemhez való jog) Alapjogi Charta, 52. cikk (1) bekezdése (alkalmazási terület) EUB, C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, <i>Rosalba Alassini és társai kontra Telecom Italia SpA</i> , 2010	Megengedhető korlátozások	EJEE, 6. cikk (tisztesleges eljáráshoz való jog) EJEE, 13. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) EJEB, <i>Harrison Mckee kontra Magyarország</i> , 22840/07 sz. kereset, 2014
Példák a korlátozásokra a jogerős ítélet vagy döntés előtt		
EUB, C-530/11 sz. ügy, <i>Európai Bizottság kontra Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Észak-Írország</i> , 2014	Eljárási illetékek	EJEB, <i>Stankov kontra Bulgária</i> , 68490/01 sz. kereset, 2007
	Túlzott alakiság	EJEB, <i>Poirot kontra Franciaország</i> , 29938/07 sz. kereset, 2011 EJEB, <i>Maširević kontra Szerbia</i> , 30671/08 sz. kereset, 2014

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
<p>EUB C-415/10 sz. ügy, <i>Galina Meister kontra Speech Design Carrier Systems GmbH</i>, 2012</p> <p>Faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK), 8. cikk</p> <p>A nők és férfiak közötti egyenlő bánásmód elve a munkaerőpiacon kívül (2004/113/EK irányelv), 9. cikk</p> <p>A nemek közötti egyenlőségről szóló irányelv (2006/54/EK), 18. cikk</p> <p>Irányelv a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról (2000/78/EK), 10. cikk</p>	<p>Bizonyítékgyűjtést gátló tényezők</p>	<p>EJEB, <i>Klouvi kontra Franciaország</i>, 30754/03 sz. kereset, 2011</p>
<p>EUB C-89/10 és C-96/10 sz. egyesített ügyek, <i>Q-Beef NV kontra Belgische Staat és Frans Bosschaert kontra Belgische Staat és társai</i>, 2011</p>	<p>Elévülési idők</p>	<p>EJEB, <i>Bogdel kontra Litvánia</i>, 41248/06 sz. kereset, 2013</p>
	<p>Mentességek</p>	<p>EJEB, <i>C.G.I.L. és Cofferati (2. sz.) kontra Olaszország</i>, 2/08 sz. kereset, 2010</p>

A jogerős ítéletek végrehajtásának elhúzódása

<p>EUSz 4. cikk (3) bekezdése és 19. cikke.</p> <p>Európai végrehajtási okirat (805/2004/EK rendelet)</p> <p>Brüsszeli rendelet (a Tanács 44/2001/EK rendelete)</p> <p>1215/2012 rendelet</p> <p>650/2012/EU rendelet</p> <p>A Tanács 2201/2003/EK rendelete</p> <p>A Tanács 4/2009/EK rendelete</p>		<p>EJEB, <i>Yuriy Nikolayevich Ivanov kontra Ukrajna</i>, 40450/04 sz. kereset, 2009</p> <p>EJEB, <i>Burdov kontra Oroszország (2. sz.)</i>, 33509/04 sz. kereset, 2009</p>
--	--	---

Ez a fejezet részletesen ismerteti az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozásaira vonatkozó jogszabályokat, amelyek a jelen kézikönyvben tárgyalt összes többi jogra is vonatkoznak. Korlátozások megengedettek, ha azoknak van törvényes céljuk, arányosak és nem gyengítik a jog leglényegesebb pontját. A 6.2. szakasz példákat szolgáltat az ET és az EU jogában is alkalmazott közös korlátozásokra. E korlátozások felsorolása nem kimerítő, pusztán példaként

szolgál. A szakasz végigveszi az eljárási illetékeket, a túlzott alakiságot, a bizonyítékgyűjtést gátló tényezőket, az elévülési időket és a mentességeket. Az utolsó rész (6.3. szakasz) az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozásának másik formájával, az ítéletek végrehajtásának elhúzódsával foglalkozik. Ezenkívül áttekinti az ítéletek EU-n belüli végrehajtásának megkönnyítését szolgáló uniós jogi mechanizmusokat, például a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat.³⁷²

6.1. Törvényes cél és arányosság

Fő pontok

- Korlátozások megengedettek, ha azoknak van törvényes céljuk és arányosak. Nem gyengíthetik a jog leglényegesebb pontját.
- A törvényes célra példa lehet a megfelelő igazságszolgáltatás (például költségek kiszabása) és a szólásszabadság védelme.
- Az arányosság megköveteli a tisztességes egyensúly megteremtését az elérendő cél és az alkalmazott intézkedések között.

Az EJEE 6. és 13. cikkében, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. és 48. cikkében garantált jogok nem abszolútak és azok meghatározott körülmények között korlátozhatók. Ezenkívül a nemzetközi emberi jogi normák eltérési záradékai megengedik az államoknak, hogy kivételes körülmények között – például a nemzet létét fenyegető rendkívüli állapot esetén (lásd, például az EJEE 15. cikkét) – néhány kötelezettségüket ideiglenesen felfüggeszék.

Az Európa Tanács jogának értelmében a korlátozás törvényszerűségének vizsgálatakor az EJEB figyelembe veszi az igazságszolgáltatáshoz való jog, mint demokratikus elv fontosságát.³⁷³ A törvényszerű korlátozásokkal szembeni követelmény, hogy:

- legyen törvényes céljuk;

372 Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról, HL 2004 L143. Dániára nem vonatkozik az irányelv.

373 EJEB, *Kijewska kontra Lengyelország*, 73002/01 sz. kereset, 2007. szeptember 6., 46. bekezdés.

- arányosnak kell lenniük;
- biztosítsák, hogy a jog leglényegesebb pontja ne gyengüljön.

Az EJEE 6. cikk nem határozza meg a „törvényes célt”, azonban az EJEE ítélkezési gyakorlat szolgáltat példákat az ilyen törvényes célokra. Ilyenek például a bírósági eljáráshoz való jog korlátozása annak érdekében, hogy megvédjék a betegek ellátásáért felelős személyeket attól, hogy tisztességtelenül zaklassák őket perekkel,³⁷⁴ a megfelelő igazságszolgáltatás biztosítása érdekében,³⁷⁵ és a parlamenti képviselők szólásszabadságának védelme, valamint az igazságszolgáltatási és jogalkotási hatalmi ágak szétválasztásának érdekében.³⁷⁶

Az arányosság kulcsfontosságú elv az EJEB ítélkezési gyakorlatában. Megköveteli a tisztességes egyensúly megteremtését az állam törvényes céljai és e célok elérésére az állam által alkalmazott intézkedések között. Az arányosság emellett megköveteli az egyéni jogok és a közérdek közötti tisztességes egyensúly megteremtését is.³⁷⁷ Minél komolyabb a jog gyakorlásának akadályozása, annál nagyobb indoklás szükséges.³⁷⁸ Például, a fellebbviteli tárgyalás előtti őrizetbe vételi kötelezettséget aránytalannak minősítették, mert akadályozta a bírósági eljáráshoz való jogot.³⁷⁹ Az államnak kell igazolnia, hogy valamely jog gyakorlásának akadályozása arányos, és mérlegelnie kell a legkevésbé beavatkozó intézkedés alkalmazását.³⁸⁰

Példa: A *Harrison Mckee kontra Magyarország* ügyben³⁸¹ a kérelmező, akit ügyvéd képviselt, polgári eljárást indított egy államügyész ellen azt állítva, hogy a büntetőeljárás során küldött egyik levele hamis információkat tartalmazott róla. A Fővárosi Törvényszék álláspontja az volt, hogy

374 EJEB, *Ashingdane kontra az Egyesült Királyság*, 8225/78 sz. kereset, 1985. május 28., 57. bekezdés.

375 EJEB, *Harrison Mckee kontra Magyarország*, 22840/07 sz. kereset, 2014. június 3.

376 EJEB, *A. kontra az Egyesült Királyság*, 35373/97 sz. kereset, 2002. december 17., 77. bekezdés.

377 A tanúk védelme és a védelemhez való jog közötti egyensúly megteremtésére vonatkozó példáért lásd EJEB, *Van Mechelen és társai kontra Hollandia*, 21363/93, 21364/93, 21427/93, 5354/72 és 22056/93 sz. keresetek, 1997. június 23., 59-65. bekezdések.

378 *Ugyanott*, 60. bekezdés.

379 EJEB, *Papon kontra Franciaország (2. sz.)*, 54210/00 sz., 2002. július 25., 100. bekezdés.

380 EJEB, *Saint-Paul Luxembourg S.A. kontra Luxemburg*, 26419/10 sz. kereset, 2013. április 18., 44. bekezdés.

381 EJEB, *Harrison Mckee kontra Magyarország*, 22840/07 sz. kereset, 2014. június 3.

megsértették a jóhírnévhez való jogát, de kártérítési igényét elutasította, azzal, hogy az túlzott és nem tudja igazolni, hogy valóban kárt szenvedett. A kérelmezőt nagyjából 2 900 euró összegű eljárási illeték megfizetésére kötelezték. A kérelmező fellebbezést nyújtott be a Fővárosi Ítéletáblához, amely helybenhagyta az első fokú bíróság határozatát, hogy a kérelmező fizesse meg a keresetének elutasítása arányában kiszámolt eljárási illetéket.

Az EJB megismételte, hogy a bírósági eljáráshoz való jog nem abszolút, és az korlátozható. A korlátozások nem korlátozhatják vagy gyengíthetik valamely személy jogát olyan módon vagy mértékben, hogy a jogának leglényegesebb pontja sérüljön. Ebben az esetben a Bíróság nem látott okot kételkedni abban, hogy a kérelmező, ügyvédje segítségével meg tudta volna határozni egy „ésszerű” követelés nagyságát, és így a pervesztesség esetén fizetendő eljárási illeték összege előrelátható volt. Az eljárási illeték kiszabásának célja összeegyeztethető volt a megfelelő igazságszolgáltatással, és az eljárások megfelelő biztosítékot nyújtottak annak biztosítására, hogy ez az előírás ne rójon aránytalan pénzügyi terhet a *jóhiszemű* kérelmezőkre. A Bíróság megállapította, hogy az EJE 6. cikkét nem sértették meg.

Az **uniós jog** hasonló megközelítést alkalmaz. A korlátozásoknak arányosnak kell lenniük, és tiszteletben kell tartaniuk a jogok lényeges tartalmát. Ez azt jelenti, hogy a korlátozások nem mutathatnak túl azon, ami arányos és szükséges ahhoz, hogy „az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket” vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálják.³⁸² Az államnak a lehető legkevésbé aránytalan intézkedést kell használniuk.³⁸³

382 A *Magyarázatok* az Alapjogi Chartához megerősíti, hogy „Az Unió által elismert általános érdekekre tett hivatkozás mind az Európai Unióról szóló szerződés 3. cikkében említett célkitűzésekre, mind a Szerződések konkrét rendelkezései, úgy mint az Európai Unióról szóló szerződés 4. cikkének (1) bekezdése, az Európai Unió működéséről szóló szerződés 35. cikkének (3) bekezdése, valamint ez utóbbi szerződés 36. és a 346. cikke által védett más érdekekre is kiterjed”. EUB, C-92/09 és C-93/09 sz. ügyek, *Volker und Markus Schecke GbR és Hartmut Eifert kontra Land Hessen*, 2010. november 9., 74. bekezdés.

383 Büntetésekre vonatkozó példaként lásd EUB, C-443/13 ügy, *Ute Reindl kontra Bezirkshauptmannschaft Innsbruck*, 2014. november 13., 40. bekezdés.

Példa: A *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA* ügyben³⁸⁴ az EUB *Giudice di Pace di Ischia* bíróság négy egyesített előzetes döntéshozatal iránti kérelmét mérlegelte azokra a kikötésekre vonatkozóan, amelyek értelmében a peren kívüli egyezség megkísérlése bizonyos viták esetében kötelező ahhoz, hogy azokat nemzeti bíróság elé lehessen vinni. A kikötések az Európai Parlament és a Tanács egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról szóló 2002/22/EK irányelvének (2002. március 7.) átültetésével léptek életbe.

Az EUB megerősítette, hogy a legalapvetőbb jogok nem jelentenek „korlátlan előjogokat”, és azok korlátozhatók. Hivatkozott az EJB ítélezési gyakorlatára, és hangsúlyozta, hogy a korlátozásoknak meg kell felelniük az általános érdekű célkitűzéseknek. Nem lehetnek aránytalanok vagy nem sérthetik a garantált jogok leglényegesebb elemét. A szóban forgó nemzeti rendelkezések célja – gyorsabb és kevésbé költséges vitarendezés, és az igazságszolgáltatási rendszer terheinek csökkentése – törvényes volt, és a peren kívüli egyezség kiszabása a tények alapján aránytalannak tűnik az elérendő célkitűzésekhez viszonyítva.

384 EUB, C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA*, 2010. március 18., 63-65. bekezdések.

6.2. Példák a korlátozásokra a jogerős ítélet vagy döntés előtt

Fő pontok

- Az eljárási illetékek és költségek, ha azok túl magasak, törvényellenesen korlátozhatják az igazságszolgáltatáshoz való jogot, mert ezek megfoszthatják az egyént a bírósági eljáráshoz való joguktól. Az illeték arányossága függ az egyes ügyek tényállásától, beleértve a kérelmező anyagi helyzetét.
- A túlzott alakiság (az eljárási szabályok szigorú értelmezése) megfoszthatja a kérelmezőket a bírósági eljáráshoz való joguktól.
- A magas bizonyítási küszöbértékek gátolhatják az igazságszolgáltatáshoz való jogot. Tények vagy törvény vélelmezése (pl. hátrányos megkülönböztetés vélelme) segítheti az egyéneket ügyeik kivizsgálásában.
- Az elévülési időknek arányosnak kell lenniük, és törvényes célt kell szolgálniuk – mint a megfelelő igazságszolgáltatást vagy a régi követelésekből eredő jogtalanság megelőzését.
- Mentesség akkor megengedett, ha az törvényes célt szolgál – például, parlamenti beszéd védelme vagy feladatukat ellátó köztisztviselők.

Ez a szakasz néhány olyan korlátozással foglalkozik, amelyek az EJEB vagy az EUB ítéleteinek tárgyát képezték. Néhány gátló tényező tényszerű körülményként jellemezhető – például az eljárás elhúzódása vagy a túlzott alakiság – míg mások jogszabályokból következnek – például az elévülési idők, a mentességek és a bizonyítékgyűjtést gátló tényezők. A felsorolás nem kimerítő. Egyéb gátló tényező lehet a kereshetőségi jog (részletesebb kifejtését lásd a környezeti jogról szóló [8.4. szakaszban](#)) és az eljárások túlzott hossza (lásd [7. fejezetet](#)).³⁸⁵

6.2.1. Eljárási illetékek

Az eljárási illetékek segíthetik a hatékony igazságszolgáltatást (például azzal, hogy elriasztanak a perrel való visszaélésektől vagy csökkentik az adminisztrációs költségeket), de korlátozhatják az igazságszolgáltatáshoz való jogot is.

385 FRA (2011), *Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése*, 38. o.

Azok a túlzott eljárási illetékek, amelyek megakadályozzák, hogy a peres felek polgári keresetet nyújtsanak be, sérthetik az EJEE 6. cikke (1) bekezdését.³⁸⁶

Az Európa Tanács és az EU jogának alkalmazásában az eljárási illetékek nem automatikusan összeegyeztethetetlenek az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésével vagy az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkével. Azonban ha túl magasak az eljárási illetékek, megfoszthatják az egyént a bírósági eljáráshoz való joguktól.³⁸⁷ Például, az EJEB talált olyan aránytalan illetékeket is, amelyek nagyjából a kérelmező havi keresetének négyszeresét tették ki.³⁸⁸

Példa: A *Stankov kontra Bulgária* ügyben³⁸⁹ a kérelmező sikeresen perelte be az államot törvénytelen fogvatartás miatt, és kártérítést ítélt meg neki. Azonban eljárási illeték megfizetését írták számára el, ami az állam által fizetendő kártérítés közel 90 %-át tette ki. Ennek következtében a kérelmező ténylegesen elvesztette a kártérítését annak ellenére, hogy a bolgár bíróságok egyhangúan elfogadták, hogy jogosult arra.

Az EJEB megjegyezte, hogy az állam ellen folytatott kártérítési pereknél az eljárási költségekre vonatkozó szabályoknak nem szabad túlzott terhet rónia a peres felekre. Az eljárási illetékek nem lehetnek túlzottak vagy nem korlátozhatják méltánytalanul a bírósági eljáráshoz való jogot. Noha az eljárási illetékek kiszabása összeegyeztethető volt a jó igazságszolgáltatással, a relatíve magas összegű és rugalmatlan illeték ebben az esetben a kérelmező bírósági eljáráshoz való jogának aránytalan korlátozásának minősült. Hiányoztak a más tagállamokban alkalmazott különféle eljárási megoldások – mint az eljárási illetékek csökkentése vagy elengedése az állam ellen folytatott perekben, vagy a költségek meghatározása tekintetében a mérlegelési jogkör biztosítása a bíróságnak. A Bíróság megállapította az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértését.

386 EJEB, *Kreuz kontra Lengyelország*, 28249/95 sz. kereset, 2001. június 19., 61-67. bekezdések.

387 EJEB, *Perdigão kontra Portugália*, 24768/06 sz. kereset, 2010. november 16., 74. bekezdés. Lásd még az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ), Emberi Jogok Bizottsága (2008), 1514/2006 sz. kereset, *Casanovas kontra Franciaország*, 2008. október 28., 11.3 bekezdés.

388 EJEB, *Kijewska kontra Lengyelország*, 73002/01 sz. kereset, 2007. szeptember 6., 47. bekezdés.

389 EJEB, *Stankov kontra Bulgária*, 68490/01 sz. kereset, 2007. július 12.

Az uniós jog alkalmazásában az illetékek kérdését az Aarhusi Egyezményt végrehajtó irányelv értelmében az igazságszolgáltatáshoz való joggal kapcsolatban mérlegelték (lásd a környezeti jogról szóló **8.4. szakaszt**).³⁹⁰

Példa: Az *Európai Bizottság kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága* ügyben³⁹¹ környezetvédelmi nem kormányzati szervezetek egy csoportja keresetet nyújtott be az Európai Bizottságnak, amelyben azt állította, hogy magánszemélyek és civil társadalmi csoportok nem tudták ügyeiket kivizsgáltatni az Egyesült Királysági bíróságain a per „mértéktelenül drága” volta, és különösen a „vesztes fizet szabály” alkalmazása miatt, amely előírja a pereszes fél számára, hogy megfizesse a pernyertes fél perköltségeit. Azzal érveltek, hogy ez sértette az igazságszolgáltatáshoz való jogot (az Aarhusi Egyezményt végrehajtó irányelv 3. cikkének (7) és 4. cikkének (4) bekezdését, ami többek között tiltja, hogy a felülvizsgálati eljárások „mértéktelenül drágák” legyenek. Az Európai Bizottság az ügyet az EUB-hez utalta.

Az EUB mérlegelte, hogy mit jelent az irányelvben a „mértéktelenül drága” meghatározás. Ennek értékeléséhez objektív és szubjektív elemzésre is szükség volt. A költségek nem lehetnek „objektíve ésszerűtlenek”, de nem haladhatják meg az érintett személy pénzügyi forrásait sem. Annak vizsgálatakor, hogy mi minősül szubjektíve ésszerűnek, számos tényezőt figyelembe kell venni, köztük: (i) a pernyertesség ésszerű esélyét; (ii) az ügy téjténe a kérelmező, illetve a környezet védelme számára képviselt fontosságát; és (iii) a jogi kérdés és az alkalmazott eljárás bonyolultságát. Ez a vizsgálat első fokon és a fellebbezés során nem különbözik. Az Egyesült Királyság elmulasztotta pontosan átültetni az irányelvet.

Az illetékeket az ügy adott körülményinek tükrében kell vizsgálni – beleértve az egyén fizetőképességét – annak megállapítása érdekében, hogy az egyén

390 ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) (1998), *Egyezmény környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról*, 1998. június 25.

391 EUB, C-530/11 sz. ügy, *Európai Bizottság kontra Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Észak-Írország*, 2014. február 13. Lásd még EUB, C-260/11 sz. ügy, *David Edwards, Lilian Pallikaropoulos kérelme alapján The Queen kontra az Environment Agency és társai*, 2013. április 11.

még mindig képes-e gyakorolni a bírósági eljáráshoz való jogát.³⁹² Ezt a jogot sértheti a pernyertes fél perköltségei megtérítésének megtagadása.³⁹³ Az államoknak biztosítaniuk kell, hogy az igazságszolgáltatás finanszírozásának szükségessége ne negálja a bírósági eljáráshoz való jogot. A nemzeti törvények gyakran lehetőséget biztosítanak költségmentesség kérelmezésére az eljárási illetékek fedezése érdekében (lásd a költségmentességről szóló **3. fejezetet**). Az egyszerűsített eljárások is segíthetnek; ezek jellegüket tekintve hasonlóak lehetnek a **8.5. szakaszban** tárgyalt kis értékű követelések európai eljáráshoz és gyakran kevésbé költségesek, és gyorsabbak.

Ígéretes gyakorlat

Költségek csökkentése és az eljárások egyszerűsítése

Az Egyesült Királyságban (Angliában és Walesben) a kormány bevezette a *Money Claim Online* (online pénzkövetelés - MCOL) megoldást a kis értékű követeléseket érintő hosszadalmas és költséges eljárásokra. A követelés nem haladhatja meg a 100 000 brit fontot, és angliai vagy walesi lakcímmel rendelkező ellen lehet benyújtani.

Forrás: Európa Tanács, CEPEJ (2014), *Report on "European judicial systems – Edition 2014 (2012 data): efficiency and quality of justice"*, 260. o. Lásd még www.gov.uk/make-money-claim-online és www.inbrief.co.uk/preparing-for-trial/problems-with-small-claims.htm.

6.2.2. Túlzott alakiság

A túlzott alakiság az eljárási szabályok különösen szigorú értelmezésére utal, ami megfoszthatja a kérelmezőket a bírósági eljáráshoz való joguktól. Ez kiterjedhet a határidők, az eljárási és a bizonyítási szabályok szigorú értelmezésére.

Példa: A *Poirot kontra Franciaország* ügyben³⁹⁴ a kérelmező, egy foggyatékkal élő nő büntető feljelentést tett egy bentlakásos otthonban az őt

392 Lásd még EJB, *Tolstoy Miloslavsky kontra az Egyesült Királyság*, 18139/91 sz. kereset, 1995. július 13., 61-67. bekezdések (a bíróság ésszerűnek tartotta a jelentős összegű óvadékfizetési kötelezettséget az ellenérdekű fél perköltségei tekintetében, mivel a fellebbezés nem minősült érdeminek).

393 EJB, *Stankiewicz kontra Lengyelország*, 46917/99 sz. kereset, 2006. április 6., 60. és 75. bekezdések.

394 EJB, *Poirot kontra Franciaország*, 29938/07 sz. kereset, 2011. december 15., 46. bekezdés.

ért állítólagos szexuális támadás és nemi erőszak miatt. Az állítások bírói kivizsgálását 2002-ben kezdték meg. 2006-ban a vizsgálóbíró a vádat csak szexuális támadásra módosította, és a vádlottat a helyi büntetőbíróság elé állította. A kérelmező fellebbezett az állítólagosan elkövetett büntett átminősítése és a büntetőbíróság elé állítás ellen, mert úgy vélte, hogy a bűncselekmény elég súlyos volt ahhoz, hogy azt a *Cour d'Assise* tárgyalja. Fellebbezését elutasították. Az ítélet leszögezte, hogy fellebbezése nem említette kifejezetten a fellebbezés indokait. Ezután a kérelmező e határozat ellen jogkérdések vonatkozásában nyújtott be fellebbezést, de eredménytelenül. Az elkövetőt később felmentették. A kérelmező azt állította, hogy fellebbezésének elutasítása megfosztotta őt a bírósági eljárás-hoz való jogától.

Az EJEB megállapította, hogy a büntetőeljárás törvénykönyv hivatalosan nem írja elő a kérelmező számára, hogy kifejezett hivatkozást tegyen a fellebbezése indokaira. A szóban forgó törvénykönyv vonatkozó rendelkezése volt az egyetlen, amely lehetővé tette, hogy a kérelmező megtámadja a vizsgálóbíró által elrendelt bíróság elé állítást. A Bíróság elfogadta, hogy a nemzeti hatóságok voltak a legjobb helyzetben a hazai jogszabályok értelmezése tekintetében. Azonban az igazságügyi hatóságok túlzottan ragaszkodtak az előírásokhoz a vonatkozó eljárási szabályok alkalmazásakor, ezáltal megsértették a kérelmező bírósági eljárás-hoz való jogát. A Bíróság ezzel megállapította az EJE 6. cikke (1) bekezdésének megsértését.

A bíróság szerepe és a kérelmező rendelkezésére álló alternatív jogorvoslati utak lényegesen lehetnek az alakítás kérdésének vizsgálatában. Azokban az esetekben például, ahol az első és a legfelsőbb fokon is eljáró bíróság szerepe egyedülálló a közigazgatási határozatok felülvizsgálatát tekintve, eljárása nem ragaszkodhat túlzottan az előírásokhoz, mivel az megfosztja az egyéneket a jogorvoslat útjaitól.³⁹⁵

Az alkotmánybíróságok által különösen szigorúan értelmezett eljárási szabályok megfoszthatják a kérelmezőket a bírósági eljárás-hoz való joguktól.³⁹⁶

395 Lásd például, EJEB, *S.A. Sotiris és Nikos Koutras ATTEE kontra Görögország*, 39442/98 sz. ügy, 2000. november 16., 22. bekezdés, és EJEB, *Shulgin kontra Ukrajna*, 29912/05 sz. kereset, 2011. december 8., 65. bekezdés.

396 EJEB, *Béleš és társai kontra a Cseh Köztársaság*, 47273/99 sz. kereset, 2002. november 12., 69. bekezdés.

Például, ha egy eljárási szabály – mint a határidő – úgy van értelmezve, hogy az megakadályozza a kérelmező eljárásának érdemi kivizsgálását, az veszélyezteti a bírósági eljáráshoz való jogot.³⁹⁷

Példa: A *Maširević kontra Szerbia* ügyben,³⁹⁸ a kérelmező egy gyakorló ügyvéd, polgári keresetet nyújtott be egy városi bíróságon, hogy egy magán biztosítótársaságot ügyvédi díjmegállapodás alapján nyújtott szolgáltatás ellenértékének megfizetésére kötelezzen. A bíróság először elrendelte a fizetést, majd a biztosító társaság ellenkeresetét követően megsemmisítette a határozatot, és a szerződést semmisnek minősítette. A fellebbviteli bíróság helybenhagyta az ítéletet, és a kérelmező fellebbezést nyújtott be a jogkérdések vonatkozásában a legfelsőbb bíróságon. A legfelsőbb bíróság elutasította a fellebbezést, leszögezve, hogy a kérelmező nem jogosult fellebbezést benyújtani, mivel a szerb polgári eljárási törvény 84. cikk kiköti, hogy a jogkérdések vonatkozásában benyújtott fellebbezést csak ügyvéd nyújthatja be, maga a felperes nem. A legfelsőbb bíróság megállapította, hogy e törvény értelmében az eljárásban részes felek elvesztik cselekvőképességüket arra vonatkozóan, hogy jogkérdések vonatkozásában egyénileg fellebbezést nyújtsanak be még akkor is, ha saját maguk ügyvédek.

Az EJEB álláspontja az volt, hogy az eljárási szabályok e különösen szigorú értelmezése veszélyeztette a kérelmező bírósági eljáráshoz való jogát. A Bíróság leszögezte, hogy olyan esetekben, mint amilyen ez is, az ő szerepe az, hogy eldöntse, vajon a kérdéses eljárási szabályok biztosítani szándékozták-e a megfelelő igazságszolgáltatást és a jogbiztonság elvét. A legfelsőbb bíróság kérdéses szabályra vonatkozó értelmezése nem szolgálta ezeket a célokat, és megfosztotta a kérelmezőt állításainak teljes körű érdemi kivizsgálásától. A Bíróság ezért megállapította az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértését.

Túlzott alakóság akkor is előfordul, amikor a bíróság kiemelkedő fontosságot tulajdonít egy tényszerű mérlegelésnek (mint például a kérelmező törvénytelen tartózkodási státusza) anélkül, hogy megfelelő egyensúlyt teremtené ez és

397 EJEB, *Miragall Escolano és társai kontra Spanyolország*, 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 és 41509/98 sz. keresetek, 2000. május 25., 33. és 36. bekezdések.

398 EJEB, *Maširević kontra Szerbia*, 30671/08 sz. kereset, 2014. február 11.

a kérelmező alapvető jogai (például a 8. cikk szerinti családi élethez való jog) között.³⁹⁹ Saját gyakorlatának megvizsgálása segítheti a bíróságokat elkerülni az olyan gyakorlatok alkalmazását, amelyek veszélyeztethetik az igazságszolgáltatáshoz való jogot.

Ígéretes gyakorlat

Az igazságszolgáltatáshoz való jog elősegítése a túlzott alakiság csökkentésével

A Jamboli Közigazgatási Bíróság (Bulgária) 2010-ben elnyerte az Igazság kristálymérlege díjat arra való törekvései miatt, hogy világos és nyílt tájékoztatást nyújtson szolgáltatásairól az igazságügyi eljárás iránti bizalom elősegítése érdekében. A bíróság az állampolgárokat és a médiát célzó cselekvési tervet valósított meg, és igazságügyi dolgozótól megköveteli, hogy az állampolgárokkal való kommunikáció során egyszerű nyelvezett használjanak. Egyéb intézkedések közé tartozik az „Ügyfél Charta” elfogadása, amely a bíróság írásos kötelezettségvállalása arra, hogy szolgáltatásait érhetően, nyíltan és pontosan nyújtja. Az ilyen intézkedések javítják az egyének bírósági eljáráshoz való jogát, mert segítenek mérsékelni a túlzottan bonyolult kommunikációt. Felmérések megerősítették, hogy a nyilvánosság bíróság munkájával kapcsolatos érzékelése nagymértékben javult.

Forrás: Az Európa Tanács és az Európai Bizottság által közösen megszervezett 2010. évi Igazság kristálymérlege díj.

6.2.3. Bizonyítékgyűjtést gátló tényezők

Ahhoz, hogy az egyének megfelelő jogorvoslatot szerezzen, kielégítő bizonyítékot kell szolgáltatniuk a bíróságnak ügyük alátámasztására. A túl magas bizonyítási küszöbértékek közvetlen következménye lehet a bírósági eljárások sikertelensége, és így az egyén törvényes jogainak gyakorlati érvényesítése lehetetlenné válhat.⁴⁰⁰

Néhány esetben a bizonyítékgyűjtést gátló tényezők csökkenthetők konkrét előírások bevezetésével arra vonatkozóan, hogy melyik félnek kell bizonyítania

399 EJEB, *Rodrigues Da Silva és Hoogkamer kontra Hollandia*, 50435/99 sz. kereset, 2006. január 31., 44. bekezdés.

400 FRA (2011), *Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése*, 62. o.

az ügy elemeit (bizonyítási teher). Például, büntetőügyekben a bizonyítási terhet a vád viseli. A vád ennél fogva köteles bizonyítani az ügyet a bűncselekménnyel vádolt személy ellen. Ez kapcsolódik az EJEE 6. cikke (2) bekezdése szerinti ártatlanság vélelméhez, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 48. cikkének (1) bekezdéséhez. A fordított bizonyítási teher veszélyeztetheti az ártatlanság vélelmét.

Azonban nagyon sajátos és korlátozott számú esetben a **tanácsi jog értelmében** a bizonyítási teher a védelemre is hárítható. Annak eldöntésekor, hogy elfogadható-e a fordított bizonyítási teher, mérlegelni kell a tét fontosságát és a védelem jogának védelmét szolgáló biztosítékokat.⁴⁰¹

Példa: A *Klouvi kontra Franciaország* ügyben⁴⁰² a kérelmező 1994-ben büntetőeljárást indított korábbi felettese (P.) ellen azt állítva, hogy az megerőszakolta és szexuálisan zaklatta őt. 1998-ban a vizsgálóbíró megállapította, hogy nincs ügy, mivel nem állt rendelkezésre elegendő bizonyíték. Eközben P. büntetőeljárást indított a kérelmező ellen hamis vád miatt. A kérelmező felfüggesztett börtönbüntetést kapott, és kártérítés megfizetésére kötelezték. Fellebbezését elutasították. Sérelmezte, hogy az ártatlanság vélelmét megsértették.

Az EJEB elismerte, hogy minden hazai rendszer jogi vélelmeket alkalmaz. A jelen esetben ugyanakkor, az ítéletet a büntető törvénykönyv szigorú alkalmazására alapozták – először is azzal, hogy ha nincs ügy, akkor az szükségszerűen azt jelenti, hogy a kérelmező vádjai hamisak voltak, másodsor pedig azzal, hogy mivel a kérelmező ismételt erőszakos nemi közöszülés és szexuális zaklatás miatt panaszkodott, akkor tudnia kellett volna, hogy állításai valótlanok, és ezzel szándékos hamis vádat alapít. A vélelmézések azt jelentették, hogy semmilyen eszköze nem volt, hogy megvédje magát a hamis vád vádjával szemben. Ez sértette az EJEE 6. cikkének (2) bekezdését.

Sajátos körülmények között egyéb ténybeli vélelem merülhet fel. Például az EJEE 3. cikkét (kínzás vagy embertelen, megalázó bánásmód tilalma), érintő esetekben, ahol a vonatkozó események az állam ellenőrzése alatt történnek (például börtönben), a bizonyítási teher az államra hárulhat. Ez azt jelenti, hogy

401 EJEB, *Salabiaku kontra Franciaország*, 10519/83 sz. kereset, 2000. október 7., 1988. bekezdés.

402 EJEB, *Klouvi kontra Franciaország*, 30754/03 sz. kereset, 2011. június 30.

a hatóságoknak kielégítő és meggyőző magyarázatot kell adniuk a fogvatartás alatt elszenvedett sérülésekre.⁴⁰³

Az unión belül az Európai Bizottság az Európai Parlament és a Tanács irányelveire irányuló javaslatának célja, hogy erősítse az ártatlanság védelmének bizonyos szempontjait az EU-n belül.⁴⁰⁴ A jelenlegi kompromisszumos szövegtervezet 5. cikke megerősíti az ártatlanság védelmét, kérve a tagállamokat, hogy biztosítsák, hogy a gyanúsított és vádolt személyek bűnösségének megállapítása során a bizonyítási terhet a vád viselje.⁴⁰⁵

Továbbá **az uniós jogban** jelenleg egy sajátos rendszer vonatkozik azokra a hátrányos megkülönböztetést megállapítani próbáló egyénekre, akik hagyományosan különösen összetett bizonyítékgyűjtést gátló tényezőkkel szembesültek.⁴⁰⁶ Az uniós jog alkalmazásában miután a felperes megállapított egy kezdeti tényállást, felmerül a hátrányos megkülönböztetés védelme, és az alperesnek kell bizonyítania, hogy nem történt hátrányos megkülönböztetés. A bizonyítási tehernek ez az áthárítása most már beépült az unió egyenlő bánásmódra vonatkozó jogszabályaiba, mint a faji egyenlőségről szóló irányelv és a nemek közötti egyenlőségről szóló irányelv.⁴⁰⁷ Ezek az irányelvek kivételt képeznek a szokásos bizonyítási előírások alól, amelyek a kérelmezőket kötelezik ügyük minden elemének bizonyítására.

Példa: A *Galina Meister kontra Speech Design Carrier Systems GmbH*⁴⁰⁸ ügyben egy orosz állampolgár „tapasztalt szoftverfejlesztői” álláshirdetésre jelentkezett. Pályázatát elutasították. Nem sokkal ezután ugyanez

403 EJEB, *Gurgurov kontra Moldova*, 7045/08 sz. kereset, 2009. június 16., 56. bekezdés.

404 Európai Bizottság (2013), *Javaslat a büntetőeljárás során az ártatlanság védelme joga egyes vonatkozásainak és a saját tárgyaláson való jelenlét jogának megerősítésére*, COM(2013) 821 végleges, Brüsszel, 2013. november 27., 5. cikk (2) bekezdés.

405 Lásd: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13471-2015-INIT/en/pdf>.

406 EUB, C-127/92 sz. ügy, *Dr. Pamela Mary Enderby kontra Frenchay Health Authority és Secretary of State for Health*, 1993. október 27. Lásd még FRA-ECTHR (2011), *Handbook on European non-discrimination law* (Kézikönyv az egyenlő bánásmódra vonatkozó európai jogról), Luxembourg, Kiadóhivatal.

407 Az uniós jogba beépített áthárított bizonyítási teherre vonatkozóan lásd a faji egyenlőségről szóló irányelv 9. cikkét, a nemek közötti egyenlőségről szóló irányelv 18. cikkét és a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló irányelv 10. cikkét.

408 EUB C-415/10 sz. ügy, *Galina Meister kontra Speech Design Carrier Systems GmbH*, 2012. április 19. Lásd még CJEU, C-83/14 sz. ügy, *CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD kontra Komisia za zashita ot diskriminatsia*, 2015. július 16.

a vállalat azonos tartalommal egy második hirdetést is megjelentetett. A kérelmező ismételt pályázatát újfent elutasították. Állította, hogy neme, életkora és etnikai hovatartozása alapján hátrányos megkülönböztetés áldozatává vált. Pert indított, amelyben kártérítést követelt foglalkoztatás során alkalmazott hátrányos megkülönböztetés miatt, és aktájának nyilvánosságra hozatalát kérte. Keresetét elutasították, és a határozat elleni fellebbezését is elutasították. Ezután fellebbezést nyújtott be a szövetségi munkaügyi bíróságra, amely az EUB-hez fordult azzal a kérdéssel, hogy vajon a kérelmező követelhet-e tájékoztatáshoz való jogot több irányelv alapján.

Az EUB megjegyezte, hogy azoknak a személyeknek, akik magukat hátrányosan megkülönböztetve érzik, először meg kell határozniuk azokat a tényeket, amelyekből a hátrányos megkülönböztetés vélelmezhető. Csak e tények meghatározása után kell az alperesnek bizonyítani, hogy nem történt hátrányos megkülönböztetés. Az EUB megállapította, hogy a nyilvánosságra hozatal alperes általi megtagadása megakadályozhatja, hogy a kérelmező meghatározza a kezdeti tényeket. A kérdést előterjesztő bíróságnak meg kellett győződnie arról, hogy a nyilvánosságra hozatal megtagadása nem akadályozta meg a kérelmezőt abban, hogy ügyét megalapozza.

6.2.4. Elévülési idők

Az elévülési idők határidőt szabnak, amelyen belül valamely félnek igényt kell benyújtania vagy a másik felet értesítenie kell az igényéről. Az igényérvényesítésre meghatározott ésszerű határidők és eljárási feltételek elősegíthetik a megfelelő igazságszolgáltatást azáltal, hogy biztosítják a jogbiztonságot és véglegességet, valamint védik a lehetséges alpereseket az olyan régi követelésektől, amelyeknek az idő múlása miatt nehéz lehet ellentmondani.⁴⁰⁹

Az Európa Tanács és az EU joga értelmében a határidő elvben nem sérti az EJEE 6. cikkének (1) bekezdését, illetve az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkét.

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában noha az elévülési idők a hazai jogrendszereknek közös jellemzői és számos fontos célt szolgálnak, ahhoz, hogy

⁴⁰⁹ EJEB, *MPP Golub kontra Ukrajna*, 6778/05 sz. kereset, 2005. október 18.

törvényesek legyenek, valamely törvényes célt kell követniük, és azzal a céllal arányosnak kell lenniük.⁴¹⁰

Példa: A *Bogdel kontra Litvánia* ügyben⁴¹¹ a kérelmezők egy földterületet örököltek, amelyet az államtól vásároltak. Tíz évvel később a bíróság úgy határozott, hogy a kezdeti adásvétel törvénytelen volt, és a földet ellenszolgáltatás nélkül vissza kell adni az államnak. A kérelmezők fellebbeztek. A fellebbviteli bíróság megállapította, hogy a földért eredetileg fizetett összeget vissza kell téríteni, de a tulajdonjogot megtagadta. A kérelmezők fenntartották, hogy az állam földkövetelése már elévült.

Az EJEB megismételte, hogy az elévülési idők „a részes államok jogrendszereinek közös jellemzője”. Biztosítják a jogbiztonságot, védik a lehetséges alpereseket és megakadályozzák azokat az igazságtalanságokat, amelyek akkor állhatnának elő, ha a bíróságoknak a múltban történt eseményekről kellene döntenük olyan bizonyítékok alapján, amelyek már nem megbízhatók vagy teljesek. Ebben az esetben a kérelmezők az EJEB előtt azzal érveltek, hogy az elévülési idő kezdetére az állami hatóságok és magánszemélyek tekintetében különféle szabályok alkalmazása megkülönböztető volt, ezt a kérdést azonban hazai bíróságon nem vetették fel. Az EJEB még így is azt a következtetést vonta le, hogy ennek a megkülönböztetésnek a hatása összeegyeztethető volt a kérelmező bírósági eljárás-hoz való jogával, és hogy az EJE 6. cikkének (1) bekezdését nem sértették meg.

Hasonlóan az uniós jog alkalmazásában a nemzeti bíróságok előtt keresetbenyújtására meghatározott törvényi elévülési határidők nem feltétlenül törvénytelenek.⁴¹²

Példa: A *Q-Beef és társai* ügyben⁴¹³ a kérelmezők 2007. április 2-án kezdeményeztek eljárást a belga állam ellen az 1993 januárja és 1998 áprilisa

410 EJEB, *Stubbings és társai kontra az Egyesült Királyság*, 22083/93 és 22095/93 sz. keresetek, 1996. október 22., 50-56. bekezdések.

411 EJEB, *Bogdel kontra Litvánia*, 41248/06 sz. kereset, 2013. november 26.

412 EUB, C-231/96 sz. ügy, *Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) kontra Ministero delle Finanze*, 1998. szeptember 15., 34-36. bekezdés.

413 EUB, C-89/10 és C-96/10 sz. egyesített ügyek, *Q-Beef NV kontra Belgische Staat és Frans Bosschaert kontra Belgische Staat és társai*, 2011. szeptember 8.

között fizetett járulékok visszafizetését követelve. Az eljáró bíróság álláspontja szerint a kérelmező követelésére irányadó öt éves elévülési határidő lejárt.

Az EUB álláspontja a tényleges érvényesülés elvére vonatkozóan az volt, hogy az a jogbiztonság és az eljárás indításának ésszerű határideje érdekében összeegyeztethető az Unió joggal. Ezeknek az elévülési időknél nem szabad gyakorlatilag lehetetlenné tenni vagy túlzott mértékben megakadályozni az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását.

Ezenkívül az uniós jog alapján biztosított határidők nem lehetnek kevésbé előnyösekké a hasonló hazai követelésekre vonatkozó határidőknél.⁴¹⁴ Számos uniós másodlagos jogi eszköz sajátos szabályokat tartalmaz e tekintetben, például a közvetítésről szóló irányelv (lásd **2.4.2. szakaszt**) kötelezi államokat, hogy biztosítsák, hogy a vitarendezés közvetítési szakasza alatt az elévülési idő ne teljen.⁴¹⁵

6.2.5. Mentességek

A mentességek az eljárási akadályok nagyon speciális típusát képviselik. Az államok bevezethetnek mentességeket annak érdekében, hogy megakadályozzák követelések előterjesztését. A törvényi mentesítés a teljes jogi eljárás vagy annak egy része – például a törvényi kötelezettség, büntetés vagy vádemelés – alól biztosít mentességet.⁴¹⁶ Néhány mentesség a nemzetközi közjogról eredő kötelezettségeknek való megfelelést szolgálja – ilyen az állami mentesség vagy a diplomáciai mentesség, míg mások nemzeti szinten adhatók –, például a közalkalmazottak védelmét hivatali feladataik ellátása során hozott döntésekből eredő felelősséggel szemben, vagy a parlamenti képviselők szólásszabadságának védelmét.

A parlamenti mentelmi jog összeegyeztethető lehet a 6. cikkel, ha a parlamenti képviselők szólásszabadsága védelmének, vagy az igazságszolgáltatási

414 EUB, C-261/95 sz. ügy, *Rosalba Palmisani kontra Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)*, 1997. július 10., 27-28. bekezdések.

415 *Az európai parlament és a tanács 2008/52/EK irányelve (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól* (a közvetítésről szóló irányelv), HL 2008 L 136, 8. cikk.

416 Kloth, M. (2010), *Immunities and the right of access to the court under Art. 6 of the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 1. o.

és jogalkotási hatalmi ágak szétválasztásának törvényes célját szolgálja.⁴¹⁷ A mentesség könnyebben indokolható, ha az szorosan kapcsolódik a parlamenti tevékenységhez.⁴¹⁸

Példa: A *C.G.I.L. és Cofferati (2. sz.) kontra Olaszország* ügyben⁴¹⁹ a kérelmező egy olasz szakszervezeti szövetség és annak főtítkára volt. 2002-ben a munkaügyi miniszter egyik tanácsadóját a vörös brigádok meggyilkolták. Egy parlamenti vita során felmerült egy állítólagos kapcsolat a terrorizmus és a szakszervezeti kampány között. Egy parlamenti képviselő a sajtót tájékoztatta az állításokról. A kérelmezők kártérítési pert indítottak ellene azzal, hogy a nyilatkozatai rontották a hírnevüket. A képviselőház kijelentette, hogy a nyilatkozatok parlamenti mentelmi jogot élveznek. A kérelmezők sérelmezték, hogy ez akadályozta őket a bírósági eljáráshoz való joguk gyakorlásában.

Az EJEB megállapította az EJE 6. cikkének megsértését. A parlamenti mentelmi jog a parlamenti képviselők szólásszabadságának védelmét szolgáló régóta bevett gyakorlat. A kérelmezők jogainak akadályozása törvényes célt szolgált, azonban nem volt arányos. Szigorúan véve a nyilatkozatok nem kapcsolódtak a parlamenti feladatok ellátásához. A hatóságok nem teremtettek méltányos egyensúlyt a közösség általános érdeke és az egyén alapvető jogainak védelmére vonatkozó előírás között.

Úgy tartják, hogy az állami (vagy szuverén) mentesség a bírósági eljáráshoz való jog korlátozásának indoklására irányuló törvényes célt szolgálja, mert a nemzetközi jog egyik elfogadott fogalma segíti elő az államok közötti jó viszonyt (kölcsönös tisztelet) és jó kapcsolatokat.⁴²⁰ Állami mentesség még az állítólagos kínzásokot érintő esetekben is alkalmazható. Ugyanakkor az EJEB megjegyezte, hogy a nemzetközi közjog e területén zajló jelenlegi fejlemények

417 EJEB, *A. kontra az Egyesült Királyság*, 35373/97 sz. kereset, 2002. december 17., 75-77. bekezdések.

418 EJEB, *Cordova kontra Olaszország (2. sz.)*, 45649/99 sz. kereset, 2003. január 30., 64. bekezdés.

419 EJEB, *C.G.I.L. és Cofferati (2. sz.) kontra Olaszország*, 2/08 sz. kereset, 2010. április 6., 44. bekezdés.

420 EJEB, *Al-Adsani kontra az Egyesült Királyság*, 35763/97 sz. kereset, 2001. november 21., 56. bekezdés.

tükrében ezt a kérdést az államoknak folyamatos felülvizsgálat alatt kell tartaniuk⁴²¹

Egyéb mentesség lehet az egyén arra való képességének korlátozása, hogy köztisztviselők által tett nyilatkozatok és megállapítások megtámadása érdekében eljárást kezdeményezzenek. Az ilyen korlátozások elfogadhatók, ha azok törvényes célt szolgálnak, például egy nyomozás hatékony levezetését.⁴²² Azonban kell, hogy legyen arányossági kapcsolat az alkalmazott eszközök és a követendő törvényes cél között.⁴²³

6.3. A jogerős ítéletek végrehajtásának elhúzódása

Fő pontok

- A bírósági eljáráshoz való jog magában foglalja a bírósági ítélet végrehajtásához való jogot is. Az ítélet végrehajtásának elmulasztása indokolatlanul akadályozhatja az igazságszolgáltatáshoz való jogot, és sértheti az EJEE 13. cikkét.
- Az EJEB ítélkezési gyakorlata számos kritériumot határoz meg az elhúzódás ésszerűségének meghatározásához, mint például a végrehajtási eljárások bonyolultsága, a kérelmező és az illetékes hatóság magatartása, valamint a bírósági ítélet mennyisége és jellege.
- Az uniós jog értelmében az ítélet végrehajtásának elmulasztása sérti a tagállamoknak az EUSz 4. cikke (3) bekezdése, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 19. cikke szerinti kötelezettségeit. Az EUB (még) nem hozott határozatot e kérdésben a 47. cikk alapján.

A bírósági ítéletek végre nem hajtása korlátozza az igazságszolgáltatáshoz való jogot. Veszélyeztetheti az alapvető jogok védelmét és megfoszthatja az

421 EJEB, *Jones és társai kontra az Egyesült Királyság*, 34356/06 és 40528/06 sz. keresetek, 2014. július 14., 215. bekezdés.

422 EJEB, *Fayed kontra az Egyesült Királyság*, 17101/90 sz. kereset, 1994. december 21., 70. bekezdés.

423 *Ugyanott*, 75-82. bekezdések.

egyéneket a hatékony bírói jogvédelemtől. Ezzel a bírósági ítéletek végrehajtásának elmulasztása a jogállamiságot is veszélyezteti.⁴²⁴

A tanácsi jog alkalmazásában a bírósági eljáráshoz való jog magában foglalja a bírósági ítélet haladéktalan végrehajtásához való jogot is. A hazai ítéletek végrehajtásának elmulasztása ezért az EJEE 6. cikkének hatálya alá tartozik.⁴²⁵ Az ítéletek végrehajtásának elhúzódása jogsértéshez is vezet.⁴²⁶ Az államok kötelesek gondoskodni arról, hogy a jogerős és kötelező érvényű ítéleteket végrehajtsák. Ha az ítélet végrehajtásának késedelme vagy elmulasztása az államnak róható fel, ez az EJEE 13. cikke szerinti követelést keletkeztet.

Példa: Az *Ivanov kontra Ukrajna*⁴²⁷ ügyben a kérelmező sérelmezte a javára hozott ítéletek végrehajtásának elmulasztását és a hatékony jogorvoslat hiányát hazai szinten.

Az EJEB megerősítette, hogy az állam felelős a jogerős határozatok végrehajtásáért, ha azok időben történő teljes körű végrehajtását gátló vagy megakadályozó tényezők a hatóságok ellenőrzési körébe tartozik. A Bíróság áttekintette az ítéletek 6. cikk szerinti végrehajtását, és a késedelem ésszerűségének meghatározása szempontjából releváns tényezőként a következőket azonosította: (i) a végrehajtási eljárások bonyolultsága, (ii) a kérelmező és az illetékes hatóság magatartása, valamint (iii) a bírósági ítélet mennyisége és jellege. A Bíróság megállapította az EJEE 6. és 13. cikkének megsértését.

424 Európa Tanács, CCJE (2010), *13. sz. vélemény a bírának a bírósági ítéletek végrehajtásában betöltött szerepéről*, Strasbourg, 7. bekezdés.; Európa Tanács, CEPEJ (2007), *A bírósági ítéletek végrehajtása Európában*, CEPEJ 8. sz. tanulmány, Strasbourg; CEPEJ (2010), *Az igazságszolgáltatáshoz való jog Európában*, Strasbourg; Európa Tanács, CEPEJ (2008), *A bíróságok minőségének előmozdítására szolgáló ellenőrzőlista*, Strasbourg, pl. 16. o.

425 EJEB, *Hornsby kontra Görögország*, 18357/91 sz. kereset, 1997. március 19., 40. bekezdés. Lásd még ENSZ Emberi Jogok Bizottsága (2005), *823/1998 sz. kereset, Czerin kontra Cseh Köztársaság*, 2005. március 29. (a határozatok végrehajtásának elmulasztása vagy végrehajtásának túlzott késedelme sérti az ICCPR 14. cikkét).

426 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2003), *a tagállamokhoz intézett Rec (2003) 17. számú ajánlása az ítéletek végrehajtásáról*, 2003. szeptember 9. Lásd még Európa Tanács, CEPEJ (2009), *Guidelines for a better implementation of the existing Council of Europe Recommendation on enforcement* (Útmutató az Európai Bizottság ítéletek végrehajtására vonatkozó meglévő ajánlásának jobb alkalmazásához).

427 EJEB, *Yuriy Nikolayevich Ivanov kontra Ukrajna*, 40450/04 sz. kereset, 2009. október 15., 53-57. bekezdés.

Nem helyénvaló egy egyént, aki az állam ellen ítéletet szerzett arra kötelezni, hogy eljárást indítson annak érdekében, hogy abból kielégítést szerezzen.⁴²⁸ Az állam köteles cselekedni. Egy állami hatóság a bírósági ítéletben elrendelt adósság meg nem fizetésekor nem hivatkozhat a szükséges erőforrások hiányára.⁴²⁹ Ezenkívül a végrehajtási eljárást követő késedelmes fizetés nem nyújt megfelelő jogorvoslatot.⁴³⁰ Az EJEB leszögezte, hogy azoknál az eseteknél, ahol nem hajtották végre a bíróság ítéletét, az időben történő ítélet végrehajtás szempontjából a „legnagyobb értékkel” a hazai intézkedések bírnak. Azonban az államok dönthetnek amellet, hogy tisztán kompenzációs jogorvoslatot nyújtanak, ha a jogorvoslat megfelel a meghatározott követelményeknek (a végrehajtás elmulasztása esetén fizetendő kártérítésre mint jogorvoslatra vonatkozóan bővebb információért lásd **5.2.1. szakaszt**).

Az uniós jog alkalmazásában az Európai Unió Alapjogi Chartája az uniós jogból eredő összes jogra vonatkozik, és feljogosítja az egyéneket e jogok bíróság előtti hatékony védelmére. Az ítélet végrehatásának elmulasztása sérti a tagállamoknak az EUSz 4. cikke (3) bekezdése, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 19. cikke szerinti (lásd **1. fejezet**) kötelezettségeit. Az EUB (még) nem hozott határozatot e kérdésben a 47. cikk alapján.

Az ítéletek végrehajtásának általánosabb kérdésével kapcsolatban az EU másodlagos jogszabályokat fogadott el az ítéletek határon túli elismerésére és végrehajtásával kapcsolatban. Például:⁴³¹

428 EJEB, *Scordino kontra Olaszország (1. sz.)*, 36813/97 sz. kereset, 2006. március 29., 198. bekezdés.

429 EJEB, *Sacaleanu kontra Románia*, 73970/01 sz. kereset, 2005. szeptember 6.

430 EJEB, *Karahalios kontra Görögország*, 62503/00 sz. kereset, 2003. december 11., 23. bekezdés.

431 Egyéb példák közé tartozik az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről, HL L 201/107; a Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, HL L 338/1; és a Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről, HL L 7/1.

- Az európai végrehajtható okirat (EVO) a nem vitatott polgári vagy kereskedelmi ítéletek végrehajtására vehető igénybe az EU tagállamain belül.⁴³² A nem vitatott azt jelenti, hogy az alperes elfogadta a követelést, a bíróság jóváhagyta az egyezséget vagy az alperes nem jelent meg, hogy megvédje a követelést. Az egyének a követelést végrehajthatóvá nyilváníthatják. Az európai végrehajtó okiratot megküldik az érintett EU tagállam végrehajtó hatóságának. Vannak kifejezett kivételek, mint a végrendeletet vagy örökösödést, illetve házassági vagyonközösséget érintő ügyek.
- Ha az európai végrehajtási okirat nem használható, az egyének az ítéletet a 2001. évi Brüsszel I. rendelet igénybevételével hajttathatják végre.⁴³³ Ez alól kizárt eljárások a választott döntőbírói eljárások, a csődeljárások és a házassági ügyekkel kapcsolatos eljárások. A Brüsszel I. rendelet egy új átdolgozása – amely a 2001. évi Brüsszel I. rendelet helyébe lép – 2015. január 15-én lépett hatályba.⁴³⁴ A Brüsszel rendelet azonban még mindig vonatkozik azokra az ítéletekre, amelyekre vonatkozóan ezt a dátumot megelőzően indítottak eljárást.

432 Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról, HL 2004 L143. Dániára nem vonatkozik az irányelv.

433 A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, HL 2001 L12. A rendelkezéseket Dániára a A Tanács határozata (2006. április 27.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló megállapodásnak az Európai Közösség és a Dán Királyság közötti megkötéséről (2006/325/EK) határozattal terjesztették ki, HL 2006 120. Lásd még aláírta Svájjal, Norvégiával és Izlanddal folytatott együttműködés megerősítése: (a *Luganói Egyezmény*), HL 2007 L339, 2007. október 30., aláírta az EU, Dánia, Izland, Norvégia és Svájc.

434 Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (átdolgozás), HL 2012 L351. Dánia nem hagyta jóvá.

Ígéretes gyakorlat

Az ítéletek hatékony végrehajtása

Svédországban a tartozásokat a svéd végrehajtási hatóság (SEA) hajtja végre. A hitelező végrehajtási kérelmet nyújt be. Ha az összes szükséges dokumentumot csatolta, a SEA értesíti az adóst a tartozásról, amelyben két hetes határidőt kap arra, hogy fizessen vagy ellentmondjon. Ha az adós nem fizet, megkezdődhet a végrehajtás. A SEA felkutatja azokat az eszközöket, amelyek lefoglalhatók a tartozás kifizetéséhez (például a földhivatalon, cégbíróságon és adóhatóságon keresztül). Az adós köteles információt szolgáltatni eszközeiről és ezzel kapcsolatban ki is kérdezhető. A harmadik felek kötelesek információt szolgáltatni az adós tulajdonába tartozó, de harmadik felek birtokában lévő eszközökről. A SEA értékeli a megszerzett információkat és lefoglalja azokat az eszközöket, amelyek az adós legkisebb károsításával fedezhetik a tartozást. Ha bankszámlán tartott pénz kerül lefoglalásra, a pénzt néhány napon belül átutalják a SEA-nak, majd ezután kifizetik a hitelezőnek.

Forrás: A svéd végrehajtási hatóság.

7

Az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozása: az eljárások hossza

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Az eljárások hossza		
Alapjogi Charta, 47. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog)	Az eljárások hosszának meghatározása	EJEE, 6. cikk (tiszteséges eljáráshoz való jog)
Alapjogi Charta, 41. cikk (megfelelő ügyintézéshez való jog)	Nem büntetőeljárások	EJEB, <i>Oršuš és társai kontra Horvátország</i> , 15766/03 sz. kereset, 2010
	Büntetőeljárások	EJEB, <i>Malkov kontra Észtország</i> , 31407/07 sz. kereset, 2010
Az eljárások hosszának ésszerűsége		
EUB, C-500/10 sz. ügy, <i>Ufficio IVA di Piacenza kontra Belvedere Costruzioni Srl</i> , 2012	Az ésszerűség meghatározásának kritériumai	EJEB, <i>Starokadomskiy kontra Oroszország (2. sz.)</i> , 27455/06 sz. kereset, 2014
	Az ügy bonyolultsága	EJEB, <i>Matoń kontra Lengyelország</i> , 30279/07 sz. kereset, 2009
	A kérelmező magatartása	EJEB, <i>Veliyev kontra Oroszország</i> , 24202/05 sz. kereset, 2010
	A hazai hatóságok magatartása	EJEB, <i>Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. és társai kontra Portugália</i> , 56637/10 és egyéb sz. keresetek, 2014
	A szóban forgó jog fontossága	EJEB, <i>Mikulić kontra Horvátország</i> , 53176/99 sz. kereset, 2002

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Jogorvoslatok az eljárások túlzott elhúzóására		
EUB, C-58/12 P sz. ügy, <i>Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság</i> , 2013		EJEB, <i>Scordino kontra Olaszország</i> (1. sz.), 36813/97 sz. kereset, 2006

A nem büntetőeljárások és büntetőeljárások esetén egyaránt alapvető emberi jog, hogy a bírósági eljárások ésszerű időn belül lezáródjanak. Ez a fejezet részletesen foglalkozik az Európa Tanácsnak és az Európai Uniónak az eljárások hosszának meghatározására és annak eldöntésére vonatkozó jogával, hogy az eljárás hossza ésszerű-e. A 7.3. szakasz ismerteti a túlzottan elhúzódo eljárásoknál igénybe vehető jogorvoslatokat.

7.1. Az eljárások hosszának meghatározása

Fő pontok

- Az ésszerű időn belül történő tárgyaláshoz való jogot biztosítja mind az EJEE 6. cikke, mind pedig az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke.
- Az eljárások teljes hosszát akkor mérlegelik, amikor dönteni kell arról, hogy az eljárást ésszerű időn belül folytatták-e le.
- Nem büntetőügyekben az eljárás ideje rendszerint az eljárás bíróság előtti megindításának pillanatában kezdődik meg.
- A büntetőügyekben az eljárás ideje rendszerint a személy „megvádolásának” pillanatában kezdődik meg. Ez azt jelenti, hogy attól a pillanattól kezdődően, amikor az egyén helyzete „lényegesen érintve” van.
- Büntetőügyekben és nem büntetőügyekben az eljárás ideje akkor egyaránt végződik, amikor az ítélet jogerőssé válik (nem lehet ellene fellebbezni).

Ígéretes gyakorlat

A családi ügyek meggyorsítása

A berlini (Németország) családjogi bíróságok és a berlini ügyvédi kamara sikeresen valósítottak meg egy közös projektet Berlinben a családi ügyekkel kapcsolatos bírósági eljárások felgyorsítása érdekében. A projekt például az eljárások hosszával és a szülők közötti lehetséges konfliktusok megoldásával foglalkozik. Egy következetes, multidiszciplináris megközelítést vezet be a szakemberek (ügyvédek, társadalmi munkások és bírák) között, közös beavatkozásokkal segítve a szülőket, hogy önállóan azonosítsák és teljesítsék gyermekeik szükségleteit, és hatékonyabban oldják meg az eljárásokat.

Forrás: Az Európa Tanács és az Európai Bizottság által közösen megszervezett 2014. évi „Igazság kristálymérlege” díj.

Az ésszerű időn belül történő tárgyaláshoz való jog megtalálható az EJJE 6. cikkében, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkében. E jog fontosságának ellenére az eljárások túlzott hossza messze az EJEB-hez benyújtott keresetekben leggyakrabban felhozott probléma.⁴³⁵

Az eljárások ésszerű időn belül történő lezárásának követelménye „a bírósági eljárásban részes összes félre vonatkozik, és célja, hogy védje őket a túlzott eljárási késedelmektől”.⁴³⁶ A túlzott késedelmek veszélyeztethetik a jogállamiság tiszteletben tartását és akadályozhatják az igazságszolgáltatáshoz való jogot. Az ítélet szerzésének és végrehajtásának késedelme az igazságszolgáltatáshoz való jog eljárási akadályát képezi (lásd **6.3. szakaszt**). Az államoknak úgy kell szervezniük jogrendszereiket, hogy bíróságaik teljesíteni tudják az ügyek ésszerű időn belül történő eldöntésére vonatkozó kötelezettségüket.⁴³⁷ Az ésszerű időn belül történő döntéshozatal elmulasztása hatékony

435 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), a tagállamokhoz intézett Rec(2010)3 számú ajánlása az elhúzó eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról, 2010. február 24. Lásd még Európa Tanács, Európa Tanács az Emberi Jogok Európai Bíróságának Hivatala, *Éves jelentés* 2014, 174-175. o.

436 EJEB, *Stögmüller kontra Ausztria*, 1602/62 sz. kereset, 1969. november 10., 5. bekezdés.

437 EJEB, *Scuderi kontra Olaszország*, 12986/87 sz. kereset, 1993. augusztus 24., 16. bekezdés. EJEB, *Jama kontra Szlovénia*, 48163/08 sz. kereset, 2012. július 19., 36. bekezdés.

jogorvoslatra való jogosultságot keletkeztet (lásd **7.3. szakaszt**).⁴³⁸ Az államoknak garantálniuk kell bizonyos jogi utakat, amelyeken keresztül az egyének jogorvoslatot szerezhetnek az indokolatlanul hosszú eljárások miatt. Ennek elmulasztása a 13. cikk külön megsértését testesíti meg.⁴³⁹

Sem az Európa Tanács, sem az EU joga nem állapított meg konkrét határidőket arra vonatkozóan, hogy mi jelenti az „ésszerű időt”. Az ügyek elbírálása egyedileg történik az összes egyedi körülmény figyelembevételével. Ez az elbírálás az EJEB ítélkezési gyakorlatában meghatározott és az EUB által is alkalmazott kritériumok mentén történik. Az EJEB először azonosítja az eljárás hosszának megállapításánál figyelembe veendő időszakot. Ezután mérlegeli, hogy az idő hossza ésszerű-e (továbbiakat lásd **7.2. szakaszban**).⁴⁴⁰ Az **1. fejezet** (különösen az **ábra**) ismerteti a kapcsolatot az Európai Unió Alapjogi Chartájában és az EJE-ben lefektetett jogok között – e kapcsolat következtében az alább ismertetett tanácsi jog szintén vonatkozik a 47. cikk szerinti uniós jogra.

Az ésszerű időn belül történő tárgyalás elve vonatkozik a közigazgatási eljárásokra is az EU-n belül.⁴⁴¹ Ezt az Európai Unió Alapjogi Chartájának 41. cikke is kiköti, amely minden állampolgárnak biztosítja azt a jogot, hogy ügyeit az Unió intézményei, szervei és hivatalai részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.

7.1.1. A nem büntetőeljárások hosszának meghatározása

Nem büntetőügyekben az eljárás ideje rendszerint az eljárás bíróság előtti megindításának pillanatában kezdődik meg.⁴⁴² Azonban néha már a bírósági eljárás megkezdése előtt elkezdődik.⁴⁴³ Ez csak akkor történik, ha kivételes

438 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010) *Rec (2003) 17. számú ajánlása*. Lásd még Európa Tanács, CEPEJ (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights (A bírósági eljárások hossza az Európa Tanács tagállamaiban az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlata alapján)*. A jelentések azonosítják és elemzik az „ésszerű időre” vonatkozó ítélkezési gyakorlatból nyert fő alapelveket.

439 EJEB, *Kudła kontra Lengyelország*, 30210/96 sz. kereset, 2000. október 26., 159-160. bekezdés.

440 *Ugyanott*, 124. bekezdés.

441 Lásd még EUB, T-214/06 sz. ügy, *Imperial Chemical Industries Ltd kontra Európai Bizottság*, 2012. június 5., 284. bekezdés.

442 EJEB, *Poiss kontra Ausztria*, 9816/82 sz. kereset, 1987. április 23., 50. bekezdés.

443 EJEB, *Golder kontra az Egyesült Királyság*, 4451/70 sz. kereset, 1975. február 21., 32. bekezdés.

körülmények állnak fenn, mint amikor bizonyos előzetes intézkedések megtétele szükséges az eljárások bevezetéseképp.⁴⁴⁴ Például, ha egy kérelmezőnek az eljárás bíróság előtti megindítása előtt kérelmet kell benyújtania valamely közigazgatási hatósághoz, a vizsgált idő ezt az időszakot is tartalmazhatja.⁴⁴⁵ Az időszak lefedi a teljes szóban forgó eljárást, beleértve a fellebbviteli eljárásokat is.⁴⁴⁶

Az időnek akkor van vége, amikor az ítélet jogerősség válik (ez magában foglalja az ítélet utáni kárfelvételt is).⁴⁴⁷ Az EJEB az eljárás egészét vizsgálja annak eldöntésekor, hogy hossza ésszerű volt-e.⁴⁴⁸ Az eljárások lezárásával kapcsolatban az ítélet végrehajtása vagy a végrehajtási eljárás az ügy szerves részének minősül a vonatkozó időszak kiszámolás szempontjából.⁴⁴⁹

Példa: Az *Oršuš és társai kontra Horvátország* ügyben⁴⁵⁰ a kérelmező 15 roma származású tanuló volt, akik 1996 és 2000 között kettő általános iskolába jártak. Kizárólag roma tanulókból álló osztályokba jártak. 2002. április 19-én eljárást indítottak az iskolák ellen faji alapon történő hátrányos megkülönböztetés és az oktatáshoz való jogok megsértése miatt. 2002. szeptemberében a bíróság keresetüket elutasította, és ezt a határozatot fellebbezéskor is helybenhagyta. 2007. február 7-én az alkotmánybíróság elutasította a kérelmezők keresetét. Kifogásolták az eljárás hosszúságát.

Az EJEB megjegyezte, hogy az eljárások 2002. április 19-én indultak, és a városi és megyei bíróságok előtt folytatott eljárásokat követően az alkotmánybíróság 2007. február 7-i határozatával zárultak le. Álláspontja az volt, hogy míg az első fokú és a fellebbviteli bíróságon gyorsan határoztak, az alkotmánybíróság előtti eljárás négy évig, egy hónapig és 18 napig tartott. Az EJEB megállapította, hogy ez megsértette az EJE 6. cikkének (1) bekezdését.

444 EJEB, *Blake kontra az Egyesült Királyság*, 68890/01 sz. kereset, 2006. szeptember 26., 40. bekezdés.

445 EJEB, *König kontra Németország*, 6232/73 sz. kereset, 1978. június 28., 98. bekezdés.

446 EJEB, *Poiss kontra Ausztria*, 9816/82 sz. kereset, 1987. április 23., 50. bekezdés.

447 EJEB, *Guincho kontra Portugália*, 8990/80 sz. kereset, 1984. július 10.

448 EJEB, *Dobbetin kontra Franciaország*, 13089/87 sz. kereset, 1993. február 25., 44. bekezdés.

449 EJEB, *Martins Moreira kontra Portugália*, 11371/85 sz. kereset, 1988. október 26., 44. bekezdés.

450 EJEB, *Oršuš és társai kontra Horvátország*, 15766/03 sz. kereset, 2010. március 16.

Az alkotmánybíróságok előtti eljárásokat illetően az EJB figyelembe veszi azoknak az „alkotmány őrzőjeként” betöltött speciális szerepét.⁴⁵¹ Annak eldöntésénél, hogy az alkotmánybírósági eljárás figyelembe vehető-e az eljárások hosszúsága ésszerűségének vizsgálatakor, azt kell megvizsgálni, hogy az eljárások kimenete képes-e befolyásolni a rendes bíróságok előtti vita eredményét.⁴⁵²

Amikor a peres fél meghal, és egy másik személy nyilatkozik abbéli szándékáról, hogy az eredeti kérelmező örököséként folytatja az eljárást, az eljárás egésze figyelembe vehető az eljárás hosszának vizsgálatakor.⁴⁵³ Ezzel szemben, amikor egy egyén harmadik félként avatkozik közbe egy ügybe kizárólag saját érdekében, az eljárási idő az e célból történő beavatkozás dátumától kezdődik.⁴⁵⁴

7.1.2. A büntetőeljárások hosszának meghatározása

Büntetőeljárásokban az ésszerű idő követelményének célja biztosítani, hogy a „vádolt személyeknek ne kelljen túl sokáig bizonytalanságban maradniuk az ellenük felhozott büntetővádak eredményét illetően”.⁴⁵⁵ A büntetőügyekben az eljárás ideje a személy „megvádolásának” pillanatában kezdődik meg.⁴⁵⁶ Ez azt jelenti, hogy attól a pillanattól kezdődően, amikor a vádolt helyzete „lényegesen érintve” van.⁴⁵⁷ Megjegyzendő, hogy az idő az ügy bíróság elé terjesztése előtt is megkezdődhet, például a letartóztatás időpontjától,⁴⁵⁸ vagy az előzetes vizsgálati eljárás megindításakor.⁴⁵⁹

451 *Ugyanott*, 109. bekezdés.

452 EJB, *Süssmann kontra Németország*, 20024/92 sz. kereset, 1996. szeptember 16., 39. bekezdés.

453 EJB, *Scordino kontra Olaszország (1. sz.)*, 36813/97 sz. kereset, 2006. március 29., 220. bekezdés.

454 *Ugyanott*.

455 EJB, *Wemhoff kontra Németország*, 2122/64 sz. kereset, 1968. június 27., 18. bekezdés.

456 EJB, *Tychko kontra Oroszország*, 56097/07 sz. kereset, 2015. június 11., 63. bekezdés.

457 EJB, *Eckle kontra Németország*, 8130/78 sz. kereset, 1982. július 15.

458 EJB, *Wemhoff kontra Németország*, 2122/64 sz. kereset, 1968. június 27., 19. bekezdés.

459 EJB, *Ringeisen kontra Ausztria*, 2614/65 sz. kereset, 1971. július 16., 110. bekezdés.

Példa: A *Malkov kontra Észtország* ügyben⁴⁶⁰ kérelmezőt egy taxi sofőr meggyilkolásáért ítélték el 2008-ban. A bűnügyi nyomozás 1998. augusztus 6-án kezdődött. A kérelmező kifogásolta az eljárás túlzott hosszát.

Az EJEB megismételte, hogy büntetőügyekben az idő abban a pillanatban kezdődik telni, amikor a személyt „megvádolják”, ami az előtti megtörténhet, hogy az ügy bíróság elé kerülne. A „megvádol” kifejezés megfelel az arra vonatkozó vizsgálatnak, hogy a gyanúsított helyzete lényegesen érintett-e. A Bíróság az eljárás kezdő időpontjának 2001. augusztus 17-ét vette – azt a napot, amikor a rendőrségi nyomozó a kérelmező ellen vádatkat sorakoztatott fel, és a kérelmezőt szökésben lévőknek minősítették. Az eljárás lezárásának dátuma 2009. április 22. volt, amikor a legfelsőbb bíróság elutasította a kérelmező fellebbezését. Összességében az eljárás hét évig és nyolc hónapig tartott az igazságszolgáltatás három szintjén. Az eljárás rendkívül hosszú ideig tartott, megsértve ezzel az EJE 6. cikkének (1) bekezdését. Ezt a kérelmező büntetésének csökkentésével orvosolták.

Az ésszerű idő követelménye a kérdéses eljárás egészére vonatkozik, beleértve a fellebbezési eljárást is.⁴⁶¹ Ezért az eljárás ideje a vádat megállapító ítéletig addig tart, ami lehet a fellebbezési eljárás érdemi döntése.⁴⁶² Egy bűncselekmény csak akkor minősül „megállapítottnak”, amikor a büntetőítélet végérvényes meghatározásra került.⁴⁶³ A bíróság ítéletének végrehajtása a 6. cikk alkalmazásában az eljárás szerves részét képezi. Ebbe beletartozik a felmentésre vonatkozó határozat is.⁴⁶⁴

460 EJEB, *Malkov kontra Észtország*, 31407/07 sz. kereset, 2010. február 4.

461 EJEB, *König kontra Németország*, 6232/73 sz. kereset, 1978. június 28., 98. bekezdés.

462 EJEB, *Neumeister kontra Ausztria*, 1936/63 sz. kereset, 1968. június 27., 19. bekezdés.

463 EJEB, *Eckle kontra Németország*, 8130/78 sz. kereset, 1982. július 15., 77. bekezdés.

464 EJEB, *Assanidze kontra Grúzia*, 71503/01 sz. kereset, 2004. április 8., 181-182. bekezdések.

7.2. Az eljárások hosszának ésszerűsége – a meghatározás kritériumai

Fő pontok

- A büntető és nem büntetőügyek hosszának ésszerűsége az egyes ügyek konkrét körülményein múlik.
- A következő négy kritérium használatos a büntető és nem büntetőügyek hossza ésszerűségének megállapítására: az ügy bonyolultsága; a panaszos magatartása; a hazai hatóságok magatartása és a tét fontosságát a panaszos számára.

Annak megállapítására irányuló megközelítést, hogy az eljárás indokolatlanul hosszú volt-e „inkább pragmatikusként, semmint tudományosként” jellemezték.⁴⁶⁵ **Az Európa Tanács és az EU joga értelmében** az eljárás hosszának ésszerűsége az egyes ügyek konkrét körülményein múlik büntető és nem büntetőügyekben egyaránt.⁴⁶⁶

Az ésszerűség mérésére büntető és nem büntetőügyekben egyaránt négy kritériumot használnak:

- (i) az ügy bonyolultsága;
- (ii) a panaszos magatartása;
- (iii) a vonatkozó hatóságok magatartása;
- (iv) mi a tét a panaszos számára (lásd [7.2.1. - 7.2.4. szakaszokat](#)).⁴⁶⁷

E kritériumok alkalmazásával az EJEB például 10,⁴⁶⁸ illetve 13 évet⁴⁶⁹ ésszerűtlennek tartott büntetőügyekben. Polgári eljárásokban a 10 évet szintén

465 Sharpston főtanácsnok véleménye az EUB, C-58/12 P sz. ügyben, *Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság*, 2013. május 30.

466 EJEB, *König kontra Németország*, 6232/73 sz. kereset, 1978. június 28., 110. bekezdés.

467 Például EJEB, *Frydender kontra Franciaország*, 30979/96 sz. kereset, 2000. június 27., 43. bekezdés (foglalkoztatás).

468 EJEB, *Milasi kontra Olaszország*, 10527/83 sz. kereset, 1987. június 25.

469 EJEB, *Baggetta kontra Olaszország*, 10256/83 sz. kereset, 1987. június 25.

ésszerűtlennek tartotta, fegyelmi eljárásokban⁴⁷⁰ pedig a 7 évet.⁴⁷¹ Az ügyek számos igazságszolgáltatási szinten mehetnek keresztül (például fellebbezés útján). Ezt az ésszerűség mérlegelésekor figyelembe veszik. Az eljárás egyes szinteken való elhúzódásának kumulatív hatását akkor mérlegelik, amikor meghatározzák, hogy mi minősül ésszerűnek.⁴⁷²

Azonban egyensúlyt kell teremteni az eljárás meggyorsítása és a megfelelő igazságszolgáltatás között. Például, az ügyek gyors eldöntésének szükségessége nem foszthatja meg a vádlottat a védelemhez való jogától (lásd a védelem előkészítéséhez szükséges megfelelő időről és eszközökről szóló [4.2.4. szakaszt](#)).⁴⁷³

Példa: A *Starokadomskiy kontra Oroszország (2. sz.)* ügyben⁴⁷⁴ a kérelmezőt 1998 februárjában minősített gyilkossággal vádolták meg. Ezt követően számos egyéb erőszakos bűncselekményekkel is megvádolták számos gyanúsított társával együtt. 2004 novemberében számos bűncselekményért elítélték, köztük bünszövetkezetben elkövetett gyilkosságért. Ítéletét a fellebbviteli bíróság fenntartotta, és végül 2005 novemberében tíz év börtönbüntetésre ítélték. A kérelmező sérelmezte, hogy a büntetőeljárás ésszerűtlenül hosszú volt.

Nem volt arra való utalás, hogy az „ésszerű idő” követelménye a hazai bíróság indokolásának részét képezte volna. A 6. cikk elrendeli, hogy a bírósági eljárást ésszerű időn belül kell lezárni, de lefekteti a megfelelő igazságszolgáltatás még általánosabb elvét is. Ebben az esetben a Bíróság nem volt elégedett azzal, hogy a hatóságok sikeresen tartották fenn a tisztességes egyensúlyt ennek az alapvető követelménynek a különböző szempontjai között. A kérelmező fogságban volt, így különös gondosságra volt szükség. A Bíróság megállapította az EJE 6. cikke (1) bekezdésének megsértését.

470 EJB, *Capuano kontra Olaszország*, 9381/81 sz. kereset, 1987. június 25.

471 EJB, *Kincses kontra Magyarország*, 66232/10 sz. kereset, 2015. január 27.

472 EJB, *Deumeland kontra Németország*, 9384/81 sz. kereset, 1986. május 29., 90. bekezdés.

473 EJB, *Boddaert kontra Belgium*, 12919/87 sz. kereset, 1992. október 12., 39. bekezdés.

474 EJB, *Starokadomskiy kontra Oroszország (2. sz.)*, 27455/06 sz. kereset, 2014. március 13.

Az EUB az EU Törvényszéke előtti eljárásokra ugyanazokat a kritériumokat alkalmazta.⁴⁷⁵ Az EUB emellett azt is kimondta, hogy az uniós törvényi kötelezettségek nem nyújtanak igazolást arra, ha a tagállamok nem teljesítik az ésszerű idő követelményét.

Példa: Az *Ufficio IVA di Piacenza kontra Belvedere Costruzioni Srl* ügyben⁴⁷⁶ egy olasz törvény az első fokú eljárás megindításától számított több mint tíz éve tartó és a harmadfokú adóügyi bíróság előtt lévő bizonyos adóügyi eljárások automatikus lezárását írja elő. Azt állapította meg, hogy ez összeegyeztethető az uniós joggal.

Az EUB megjegyezte, hogy az Európai Unió erőforrásainak hatékony biztosítására vonatkozó kötelezettség nem lehet ellentétes az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikkéből, illetve az EJEE 6. cikke (1) bekezdéséből származó elvvel, amely előírja, hogy az ítéleteket ésszerű időn belül kell meghozni.

7.2.1. Az ügy bonyolultsága

A bonyolultság a tényekre és a törvényre egyaránt vonatkozik. Egy bonyolult ügy érinthet a kérelmező egészségi állapotára vonatkozó kérdéseket,⁴⁷⁷ nagy mennyiségű bizonyítékot,⁴⁷⁸ összetett jogi kérdéseket,⁴⁷⁹ nagyszámú tanú kihallgatásának szükségességét,⁴⁸⁰ vagy érintett személyek nagy számát.⁴⁸¹ Néhány ügy jellegénél fogva bonyolultabbnak tűnhet – például, ha közösségi és egyéni érdekeket is érintenek.⁴⁸² Azonban pusztán az, hogy egy ügyet

475 EUB, C-58/12 P sz. ügy, *Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság*, 2013. november 26., 82-88. bekezdések.

476 EUB, C-500/10 sz. ügy, *Ufficio IVA di Piacenza kontra Belvedere Costruzioni Srl*, 2012. március 29., 23. bekezdés.

477 EJEB, *Yaikov kontra Oroszország*, 39317/05 sz. kereset, 2015. június 18., 76. bekezdés.

478 EJEB, *Eckle kontra Németország*, 8130/78 sz. kereset, 1982. július 15.

479 EJEB, *Breinesberger és Wenzelhuemer kontra Ausztria*, 46601/07 sz. kereset, 2012. november 27., 30-33. bekezdések.

480 EJEB, *Mitev kontra Bulgária*, 40063/98 sz. kereset, 2004. december 22., 99. bekezdés.

481 EJEB, *Papachelas kontra Görögország*, 31423/96 sz. kereset, 1999. március 25., 39. bekezdés (a tények bonyolultsága).

482 EJEB, *Wiesinger kontra Ausztria*, 11796/85 sz. kereset, 1991. október 30., 55. bekezdés.

nagyon bonyolultnak minősítenek, még nem jelenti azt, hogy elhúzódása ésszerűnek minősül majd.⁴⁸³

Példa: A *Matoń kontra Lengyelország* ügyben⁴⁸⁴ 2000. június 19-én a kérelmezőt kábítószer-kereskedelemmel, lőfegyverek törvénytelen birtoklásával és szervezett bűnözői bandában való részvétellel vádolták meg. Az ügyben 36 alperes és 147 tanú volt. A kérelmezőt 2008-ban elítélték. Fellebbezést nyújtott be a törvényszéken, amely az EJEB tárgyalásának idejére még nem hozott döntést a fellebbezéséről. Ezenkívül panaszt nyújtott be a fellebbviteli bíróságon azt állítva, hogy megsértették azt a jogát, hogy ügyét ésszerű időn belül tárgyalják. Ez a bíróság elutasította ezt a keresetet.

Az EJEB elfogadta, hogy az ügy rendkívül bonyolult volt, számos alperest és nagy mennyiségű bizonyítékot ölelt fel. Azonban leszögezte, hogy ez önmagában nem igazolhatja a büntetőeljárás teljes hosszát. Még ha figyelembe is vesszük azokat a komoly nehézségeket, amelyekkel a hazai hatóságok szembesültek, kötelesek voltak az eljárást hatékonyan megszervezni és biztosítani az EJEE garanciáit. A több mint nyolc évig tartó büntetőeljárás nem tartotta tiszteletben az ésszerű idő követelményét. Ez megsértette az EJEE 6. cikkét.

Így, noha a bonyolult ügyek lezárásához több időre lehet szükség, a bonyolultság nem feltétlenül indokolja a hosszadalmas eljárásokat.⁴⁸⁵

7.2.2. A panaszos magatartása

A kérelmező magatartása az eljárásoknak egy objektív jellemzője, amely kívül áll az állam ellenőrzésén. Ezért kell figyelembe venni annak meghatározásakor, hogy az eljárás meghaladta-e az ésszerű időt.⁴⁸⁶

483 EJEB, *Ferrantelli és Santangelo kontra Olaszország*, 19874/92 sz. kereset, 1996. augusztus 7., 42. bekezdés. Lásd még EJEB, *Ringeisen kontra Ausztria*, 2614/65 sz. kereset, 1971. július 16., 110. bekezdés.

484 EJEB, *Matoń kontra Lengyelország*, 30279/07 sz. kereset, 2009. június 9.

485 Európa Tanács, CEPEJ (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights (A bírósági eljárások hossza az Európa Tanács tagállamaiban az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlatára alapján)*, 20. o.

486 EJEB, *Wiesinger kontra Ausztria*, 11796/85 sz. kereset, 1991. október 30., 57. bekezdés.

Az egyének nem hibáztathatók jogaik gyakorlásáért, vagy a számukra nyitott összes fellebbezési út igénybevételéért.⁴⁸⁷ Nem kötelesek aktívan együttműködni az ellenük folytatott eljárás felgyorsításában.⁴⁸⁸ A kérelmező kötelessége, hogy ügyének tárgyalásakor gondossággal járjon el, tartózkodjon a tárgyalás elhúzásra irányuló taktikáktól, és hogy kihasználja a tárgyalás lerövidítését elősegítő lehetőségeket.⁴⁸⁹

Példa: A *Veliyev kontra Oroszország* ügyben⁴⁹⁰ a kérelmezőt 2004. február 26-án letartóztatták és őrizetbe vették számos szervezett fegyveres rablásban való részvétel gyanújával. Az elsőfokú ítélet 2006. június 21-én született meg. Az elítélést a fellebbezési eljárásban helybenhagyták. Az állam azzal érvelt, hogy az eljárás a vádlott társ szándékos cselekedetei, az oroszról azeri nyelvre történő fordítás, és a kérelmező, a vádlott társ és az ügyvédek időnkénti megbetegedése miatt húzódott el.

Az EJEB megismételte, hogy a kérelmező nem kötelezhető az aktív együttműködésre az igazságszolgáltatási hatóságokkal, és nem bírálható azért, hogy kihasználja a rendelkezésre álló hazai jogorvoslatok teljes körét. Ebben az esetben a kérelmező nem járult jelentősen hozzá az eljárás hosszához, és az elhúzódás bizonyos részben a hazai hatóságoknak tulajdonítható. A 6. cikk előírja, hogy a bírósági eljárás gyors legyen, és lefekteti a megfelelő igazságszolgáltatás még általánosabb elvét is. A hazai hatóságok nem teremtették meg az egyensúlyt ennek az alapvető követelménynek a különböző szempontjai között, megszegve ezzel az EJEE 6. cikkét.

Az egyén eljárás elhúzódásához hozzájáruló magatartása többek között az országból való elmenekülés is. Általános szabály ezért, hogy a vádlott nem panaszkodhat az eljárások rendkívüli elhúzódása miatt, miután elmenekült, kivéve ha erre kielégítő indoka volt.⁴⁹¹ A kérelmező magatartása nem használható a hatóságok tétlenségének indoklására.

487 EJEB, *Gubkin kontra Oroszország*, 36941/02 sz. kereset, 2009. április 23., 167. bekezdés. Lásd még EJEB, *Moiseyev kontra Oroszország*, 62936/00 sz. kereset, 2008. október 9., 192. bekezdés.

488 EJEB, *Eckle kontra Németország*, 8130/78 sz. kereset, 1982. július 15., 82. bekezdés.

489 EJEB, *Unión Alimentaria Sanders SA kontra Spanyolország*, 11681/85 sz. kereset, 1989. július 7., 35. bekezdés.

490 EJEB, *Veliyev kontra Oroszország*, 24202/05 sz. kereset, 2010. június 24.

491 EJEB, *Vayıç kontra Törökország*, 18078/02 sz. kereset, 2006. június 20., 44. bekezdés.

7.2.3. A hazai hatóságok magatartása

Az eljárás államnak felróható elhúzódsát figyelembe kell venni,⁴⁹² azonban a felelősség áthárítását óvatosan kell mérlegelni. Például, az eljárások valamely kérdés EUB-hez előzetes döntéshozatal iránti kérelem iránt történő beterjesztéséből eredő elhúzódsája nem az állam hibája.⁴⁹³

Az államoknak úgy kell szervezniük jogrendszereiket, hogy bíróságaik garantálni tudják a jogerős ítéletek ésszerű időn belül történő megszerzésére vonatkozó jogot.⁴⁹⁴ Azonban egy ügy előkészítésének és a tárgyalás gyors lefolytatásának fő felelősségét a bíró viseli.⁴⁹⁵ Az EJEB megállapította, hogy a bíró ismételt cseréje „nem tehermentesítheti az államot, amely felelős annak biztosítására, hogy az igazságszolgáltatás megfelelően megszervezett legyen”.⁴⁹⁶ Hasonlóan a bíróságok „krónikus túlterheltsége” nem indokolja a túlzottan elhúzódsó tárgyalásokat.⁴⁹⁷ Az állam felelős az összes állami hatóságért – nemcsak a bíróságokért.⁴⁹⁸

Példa: A *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. és társai kontra Portugália*⁴⁹⁹ ügyben a portói Porto bűnüldöző hatóságok 1999. szeptember 17-én kezdtek el nyomozni a kérelmező múltbeli pénzügyi tevékenységével kapcsolatban. Ezután két külön büntetőeljárás indult a portói és barcelosai bíróságon. Az EJEB előtti tárgyalás előtt mindkét eljárás még folyamatban volt.

Az EJEB megjegyezte, hogy az eljárások már meghaladták a 14 évet. 1999 decembere, amikor a kérelmezők alperessé váltak, és 2003 novembere, illetve áprilisa között, amikor vádat emeltek ellenük, majdnem négy évre

492 EJEB, *Buchholz kontra Németország*, 7759/77 sz. kereset, 1981. május 6., 49. bekezdés. Lásd még EJEB, *Yagtzilar és társai kontra Görögország*, 41727/98 sz. kereset, 2001. december 6.

493 EJEB, *Pafitis és társai kontra Görögország*, 20323/92 sz. kereset, 1998. február 26., 95. bekezdés.

494 EJEB, *Cocchiarella kontra Olaszország*, 64886/01 sz. kereset, 2006. március 29., 119. bekezdés. Egy büntetőügyért lásd EJEB, *Dobbertin kontra Franciaország*, 13089/87 sz. kereset, 1993. február 25., 44. bekezdés.

495 EJEB, *Capuano kontra Olaszország*, 9381/81 sz. kereset, 1987. június 25., 30-31. bekezdések.

496 EJEB, *Lechner és Hess kontra Ausztria*, 9316/81 sz. kereset, 1987. április 23., 58. bekezdés.

497 EJEB, *Probstmeier kontra Németország*, 20950/92 sz. kereset, 1997. július 1., 64. bekezdés.

498 EJEB, *Martins Moreira kontra Portugália*, 11371/85 sz. kereset, 1988. október 26., 60. bekezdés.

499 EJEB, *Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. és társai kontra Portugália*, 56637/10, 59856/10, 72525/10, 7646/11 és 12592/11 sz. keresetek, 2014. október 30.

abba is maradtak. Egy további két éves elhúzódás 2003 és 2005 között következett be, amikor kitűzték az egyik tárgyalás napját. Ez azt mutatja, hogy a hazai bíróságok az elejétől kezdve nem jártak el kellő gondossággal a kérelmező ügyének kezelésekor. A Bíróság leszögezte, hogy indokolt lehet a hazai bíróságok számára – az eljárási hatékonyság érdekében – megvárni a párhuzamos eljárások kimenetét, de ennek arányosnak kell lennie, mivel ez a vádlottat hosszú időn keresztül bizonytalanságban tartaná. Megállapította az EJEE 6. cikkének megsértését.

A bíróság átmeneti hátraléka nem váltja ki az állam felelősségét, ha az azonnali és megfelelő jogorvoslati intézkedéseket tesz a probléma megoldására.⁵⁰⁰ A hátralékok áthidalására az államok hozhatnak ideiglenes intézkedéseket, például dönthetnek az ügyek meghatározott sorrendben történő kezelése mellett.⁵⁰¹ Azonban ha ezek az ideiglenes intézkedések nem válnak be, az államoknak hatékonyabb intézkedéseket kell bevezetnie a probléma megoldására.⁵⁰² Az államoknak meg kell találniuk annak módját, hogy biztosítsák, hogy az igazságszolgáltatási rendszereik ne okozzák az eljárások elhúzódását.

500 EJEB, *Probstmeier kontra Németország*, 20950/92 sz. kereset, 1997. július 1., 64. bekezdés. Lásd még Európa Tanács, CEPEJ (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights (A bírósági eljárások hossza az Európa Tanács tagállamaiban az Eurpai Emberi Jogi Bíróság ítélkezési gyakorlatára alapján)*, 3. o.

501 EJEB, *Zimmermann és Steiner kontra Svájc*, 8737/79 sz. kereset, 1983. július 13., 29. bekezdés. Lásd még EJEB, *Rutkowski és társai kontra Lengyelország*, 72287/10, 13927/11 és 46187/11 sz. keresetek, 2015. július 7., 207-210. bekezdések. Egy büntetőügyért lásd EJEB, *Milasi kontra Olaszország*, 10527/83 sz. kereset, 1987. június 25., 18. bekezdés.

502 EJEB, *Zimmermann és Steiner kontra Svájc*, 8737/79 sz. kereset, 1983. július 13., 29. bekezdés.

Ígéretes gyakorlat

Az eljárások hosszának csökkentése a bíróságot igénybe vevők meghallgatásával

Svédországban a minőségi bíróságszervezés projekt sikeresen csökkentette az eljárások hosszát a fellebbviteli és a kerületi bíróságokon. A projekt belső visszajelzéseket kért a bíróságszervezésről a bíraktól és a bírósági alkalmazottaktól. Külső visszajelzéseket is kért alperesektől, tanúktól és ügyvédektől. Erre a párbeszédre felméréseken, kérdőíveken és kiscsoportos munka keretében került sor. A bíróság ügykezelésének javítására tett javaslatokat megvalósították a gyakorlatban, és csökkentették az ügyek lezárásához szükséges időt.

Carboni, N. (2014), „From quality to access to justice: Improving the functioning of European judicial systems”, Civil and Legal Sciences, Volume 3, Issue 4, 4. o.

7.2.4. Mi a tét a panaszos számára

Egy másik kritérium, amit figyelembe kell venni az eljárások hosszának vizsgálatakor a tét fontossága a panaszos számára. Egy szigorúbb szabály érvényes akkor, ha a vádlott őrizetben van, ami a hatóságok részéről „különös gondosságot” követel meg.⁵⁰³ A gyermekeket vagy életveszélyes betegséget érintő ügyek szintén rászolgálnak a gyorsabb ítélethozatalra.⁵⁰⁴

503 EJEB, *Jabłoński kontra Lengyelország*, 33492/96 sz. kereset, 2000. december 21., 102. bekezdés. Lásd még EJEB, *Chudin kontra Oroszország*, 20641/04 sz. kereset, 2011. június 21., 112. bekezdés.

504 EJEB, *Hokkanen kontra Finnország*, 19823/92 sz. kereset, 1994. szeptember 23., 72. bekezdés („elengedhetetlen, hogy a [gyermek]elhelyezési pereket gyorsan lefolytassák”). Lásd még EJEB, *X kontra Franciaország*, 18020/91 sz. kereset, 1992. március 31., 45. bekezdés (az ügyet sürgősségi alapon kellett elbírálni az érintett személyek várható élettartama miatt).

Ígéretes gyakorlat

Az eljárások gyorsítása

Finnország Espoo-i területén a bűnügyi bíróságok bevezették az úgy nevezett „Jouko-napokat”, amelyek alatt a gyermekeket érintő ügyek élveznek elsőbbséget, és azokat automatikusan a sor elejére helyezik. Ez rövidebb eljárásokat és az érintett gyermekek számára kisebb stresszt eredményez.

Forrás: FRA (2015), Child-friendly justice – Perspectives and experiences of professionals on children’s participation in civil and criminal judicial proceedings in 10 EU Member States (Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a szakemberek álláspontja és tapasztalatai a gyermekek büntetőjogi és polgári bírósági eljárásokban való részvételének gyakorlatáról az EU 10 tagállamában), 35. o.

Például, egy, gyermekeknek a gyermekek jogellenes külföldre viteléről szóló Egyezmény alapján Norvégiába való visszatérésére irányuló keresetben az EJEB hangsúlyozta az idő múlásának „kritikus fontosságát” az ilyen típusú eljárásokban, ahol az elhúzóds ténylegesen befolyásolhatja az ügy kimenetét.⁵⁰⁵ Különös gondosság szükséges a közlekedési balesetek, áldozatainak fizetendő kártérítés megállapítására⁵⁰⁶ és a munkaügyi vitákra irányuló eljárásoknál.⁵⁰⁷

Példa: A *Mikulić kontra Horvátország* ügyben⁵⁰⁸ a kérelmezőt és édesanyja apasági pert indított H.P. ellen. Ez 15 ütemezett tárgyaláshoz vezetett, amelyek közül hatot elnapoltak, mivel H.P. nem jelent meg. Kitartóan nem jelent meg a DNS vizsgálaton sem. Mire az ügy az EJEB elé került, az eljárás már négy éve folyamatban volt, és még mindig tartott.

Az ügy a 8. cikk állítólagos megsértésére összpontosított, de az EJEB megismételte, hogy különös gondossággal kell eljárni a személyi állapotot és cselekvőképességet érintő ügyekben. Itt annak szempontjából, hogy a

505 EJEB, *Hoholm kontra Szlovákia*, 35632/13 sz. kereset, 2015. január 13., 51. bekezdés.

506 EJEB, *Martins Moreira kontra Portugália*, 11371/85 sz. kereset, 1988. október 26.

507 EJEB, *Vocaturu kontra Olaszország*, 11891/85 sz. kereset, 1991. május 24., 17. bekezdés; EJEB, *Bauer kontra Szlovénia*, 75402/01 sz. kereset, 2006. március 9., 19. bekezdés. A különös gondosságot igénylő ügyekre vonatkozó részletes információkért lásd még Európa Tanács, CEPEJ (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights (A bírósági eljárások hossza az Európa Tanács tagállamaiban az Eurpai Emberi jogi Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján)*, 3. o. Lásd még Európa Tanács, (CEPEJ) (2013), *States appeal and supreme courts’ lengths of proceedings (Eljárások hossza az államok fellebbviteli és legfelsőbb bíróságai előtt)*.

508 EJEB, *Mikulić kontra Horvátország*, 53176/99 sz. kereset, 2002. február 7.

kérelmező számára mi volt a tét, és hogy joga volt az apaság megállapítására vagy megdöntésére a természetes apja személyazonosságára vonatkozó bizonytalanságának megszüntetése érdekében, a 6. cikk az illetékes nemzeti hatóságoknak előírja, hogy különös gondossággal járjanak el. Megvalósult az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértése.

7.3. Jogorvoslatok az eljárások túlzott elhúzódására

A 7. fejezet ismereti az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz való jogot.⁵⁰⁹ Ez a szakasz az EJEB megközelítését vizsgálja meg a túlzottan elhúzódó eljárások hatékony jogorvoslatát illetően. Megjegyzendő, hogy az államokat arra ösztönzik, hogy megakadályozzák a túlzottan elhúzódó eljárásokat – az igazságszolgáltatási rendszer átszervezésével – nem pedig arra, hogy kártalanítással orvosolják ezeket. Az EJEB leszögezte, hogy kívánatosak az eljárásokat meggyorsító jogorvoslatok a túlzottan elhúzódó eljárások megakadályozása érdekében, mert ezzel elkerülhető a sorozatos követő jogsértések megállapítása ugyanazon eljárás tekintetében.⁵¹⁰

Példa: A *Scordino kontra Olaszország (1. sz.)*⁵¹¹ ügyben kártérítési kereset indítottak föld kisajátításáért. Keresetett indítottak az eljárás hossza miatt is, ami nyolc és fél évig tartott az igazságszolgáltatás két szintjén.

A hatékony jogorvoslatot illetően, az EJEB leszögezte, hogy a jogsértéseket különféle típusú jogorvoslatokkal lehet orvosolni. Néhány állam dönthet a jogorvoslatok kombinálása mellett az eljárások kártalanítással történő felgyorsítása érdekében. Az államok bizonyos fokú mérlegelési jogkörrel rendelkeznek; egy kompenzáló jogorvoslat bevezetése mindaddig nem tekintendő hatástalannak, amíg a jogorvoslat megfelel az EJEE-nek. Létezik

509 Az ésszerűség megállapításának tényezőit az EJEB ítélkezési gyakorlata határozza meg; lásd például EJEB, *Kemmache kontra Franciaország (1. és 2. sz.)*, 12325/86 és 14992/89 sz. keresetek, 1991. november 27, 60. bekezdés. Az EUB ugyanezt a megközelítést alkalmazza. Lásd EUB, C-185/95 P sz. ügy, *Baustahlgewebe GmbH kontra az Európai Közösségek Bizottsága*, 1998. szeptember 17., 29. bekezdés.

510 EJEB, *Scordino kontra Olaszország (1. sz.)*, 36813/97 sz. kereset, 2006. március 29., 183. bekezdés; EJEB, *Kudła kontra Lengyelország*, 30210/96 sz. kereset, 2000. október 26., 152. bekezdés.

511 EJEB, *Scordino kontra Olaszország (1. sz.)*, 36813/97 sz. kereset, 2006. március 29., 106-108 és 201-205. bekezdések.

egy komoly, azonban cáfolható feltevés, mi szerint a túlzottan hosszú eljárások nem anyagi kártérítést keletkeztetnek. Azonban a kártalanítás szintje függ a hazai jogorvoslat jellemzőitől és hatékonyságától.

Az Európa Tanács joga értelmében megelőző jogorvoslat – például olyan, amelyek a tárgyalási nap azonnali kitűzésével meggyorsítja az eljárásokat – a kívánatos. Azonban a kompenzációs jogorvoslat hatékony lehet, ha az eljárások már hosszú ideje húzódnak és nincs megelőző jogorvoslat.⁵¹² Büntetőügyekben az EJB megállapíthatja, hogy a büntetés csökkentése egy hatékony jogorvoslat.⁵¹³

Az uniós jog alkalmazásában az EUB nem szabályozta a hazai eljárások hosszát az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke értelmében, azonban hatékony jogorvoslatként elfogadott kártérítést az EUB Törvényszéke előtt folytatott olyan eljárásért, amely sértette a 47. cikket.

Példa: A *Groupe Gascogne kontra Bizottság* ügyben⁵¹⁴ az EUB túlzottan elhúzódó eljárások miatti ügyeket, valamint a Törvényszék előtti eljárásokkal kapcsolatos megfelelő jogorvoslatokat mérlegelt.

Az EUB megállapította, hogy azokban az esetekben, ahol az Európai Unió valamely bírósága megsérti az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti kötelezettségét, hogy az általa tárgyalt ügyekben ésszerű időn belül hozzon döntést, a büntetés a Törvényszék elé terjesztett kártérítési per legyen. Ez egy hatékony jogorvoslat.

2010-ben az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága egy ajánlást adott ki, amelyben az államoknak gyakorlati útmutatást nyújt e kérdéssel kapcsolatban a jogorvoslat vonatkozásában.⁵¹⁵ A hangsúlyt az eljárások felgyorsítására helyezi.

512 EJB, *McFarlane kontra Írország*, 31333/06 sz. kereset, 2010. szeptember 10., 180. bekezdés.

513 EJB, *Orchowski kontra Lengyelország*, 17885/04 sz. kereset, 2009. október 22., és *Norbert Sikorski kontra Lengyelország*, 17559/05 sz. kereset, 2009. október 22.

514 EUB, C-58/12 P sz. ügy, *Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság*, 2013. november 26., 82-88. bekezdések.

515 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (2010), *a tagállamokhoz intézett Rec(2010)3 számú ajánlása az elhúzódó eljárásokban alkalmazandó hatékony jogorvoslatról*, 2010. február 24.

8

Az igazságszolgáltatáshoz való jog egyes fókuszterületeken

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Fogyatékossgal élők		
Alapjogi Charta, 6. cikk (a szabadsághoz és biztonsághoz való jog), 20. cikk (törvény előtti egyenlőség), 21. cikk (a megkülönböztetés tilalma) és a 47. cikk (hatékony jogorvoslathoz való jog) Az áldozatok jogairól szóló irányelv (2012/29/EU) A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló irányelv (2010/64/EU) A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv (2012/13/EU) Ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelv (2013/48/EU)	Az igazságszolgáltatáshoz való jog	EJEE, 5. cikk (a szabadsághoz és biztonsághoz való jog), 6. cikk (tisztes eljáráshoz való jog) és 14. cikk (megkülönböztetés tilalma) EJEB, <i>A.K. és L. kontra Horvátország</i> , 37956/11 sz. kereset, 2013
	Cselekvőképesség	EJEB, <i>Shtukaturov kontra Oroszország</i> , 44009/05 sz. kereset, 2008

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Bűncselekmények áldozatai		
<p>Alapjogi Charta, 47. cikk EUB, C-105/03, <i>Maria Pupino elleni büntetőeljárás</i>, 2005 Az áldozatok helyzetéről szóló európai kerethatározat (2001/220/JHA) Az áldozatok jogairól szóló irányelv (2012/29/EU) A kárenyhítésről szóló irányelv (2004/80/EC)</p>		<p>EJEE, 13. cikk (hatékony jogorvoslatához való jog) EJEB, <i>Dink kontra Törökország</i>, 2668/07 és egyéb sz. keresetek., 2010 Az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról szóló egyezmény (CETS 116. sz.)</p>
Elítéltek és előzetes letartóztatásban lévő személyek		
<p>Alapjogi Charta, 6. cikk A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló irányelv (2010/64/EU) A büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv (2012/13/EU) Ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelv (2013/48/EU)</p>	<p>A bírósági eljáráshoz és ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog</p>	<p>EJEE, 5. cikk</p>
<p>Alapjogi Charta, 6. cikk</p>	<p>A szabadságtól való megfosztás kifogásolásának joga</p>	<p>EJEE 5. cikk (1), (3) és (4) bekezdése EJEB, <i>Stanev kontra Bulgária</i>, 36760/06 sz. kereset, 2012 EJEB, <i>Hassan és társai kontra Franciaország</i>, 46695/10 54588/10 sz. keresetek, 2014</p>
<p>Alapjogi Charta, 6. cikk</p>	<p>Kártalanítás jogellenes fogvatartásért</p>	<p>Európai egyezmény az emberi jogokról, 5. cikk (5) bekezdése</p>

EU	Tárgyalt területek	Európa Tanács
Környezeti jog		
<p>EUB, C-115/09, <i>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV kontra Bezirksregierung Arnsberg</i>, 2011</p> <p>A környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről szóló irányelv (2003/4/EK)</p> <p>A nyilvánosság részvételéről szóló irányelv (2003/35/EK)</p> <p>1367/2006/EK rendelet – az Aarhusi Egyezmény alkalmazása</p>		<p>EJEB, <i>Tătar kontra Románia</i>, 67021/01 sz. kereset, 2009</p> <p>Európai Szociális Charta, 11. cikk (az egészség védelméhez való jog)</p>
E-igazságügy		
<p>EUB, C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, <i>Rosalba Alassini és társai kontra Telecom Italia SpA</i>, 2010.</p> <p>1896/2006/EK rendelet az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról</p> <p>861/2007/EK rendelet a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről</p>		<p>EJEB, <i>Lawyer Partners a.s. kontra Szlovákia</i>, 54252/07 és egyéb sz. keresetek, 2009</p>

Ez a fejezet az igazságszolgáltatáshoz való jogot egyes olyan speciális csoportok esetében és olyan fókuszterületeken tárgyalja, amelyek tekintetében konkrét elvek alakultak ki a tanácsi és az uniós jogban: a fogyatékosokkal élők (8.1. szakasz), a bűncselekmények áldozatai (8.2. szakasz), elítéltek előzetes letartóztatásban lévők (8.3. szakasz), a környezetvédelmi jog (8.4. szakasz) és az e-igazságügy (8.5. szakasz). A menekültekkel, határokkal és a bevándorlással kapcsolatos európai jogról, valamint a gyermekek jogaira vonatkozó európai jogról szóló meglévő FRA-EJEB kézikönyvek egyéb csoportokra (különösen a gyermekekre és az illegális bevándorlókra) helyezték a hangsúlyt.⁵¹⁶ Megjegyzendő, hogy az 1.-7. fejezetekben ismertetett jog a 8. fejezetre is vonatkozik. A 8. fejezet olyan kiegészítő intézkedéseket vizsgál meg, amelyek biztosíthatják, hogy az egyének teljes körűen gyakorolhassák az igazságszolgáltatáshoz való jogukat.

⁵¹⁶ FRA (2014), *Kézikönyv a menekültügyre, határookra és bevándorlásra vonatkozó európai jogról*, és FRA (2015), *Kézikönyv a gyermekek jogaira vonatkozó európai jogról*.

8.1. Fogyatékossgal élők

Fő pontok

- Az Európa Tanács és az EU joga az ENSZ a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményre (CRPD) és annak elveire hagyatkozik.
- Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 20. cikke, amely megerősíti, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő, illetve a 21. cikke, amely tiltja a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetést, megerősíti a fogyatékossgal élők igazságszolgáltatáshoz való jogait. Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE 14. cikke tiltja a különböző alapokon történő megkülönböztetést az EJEE jogaival kapcsolatban. Nem utal kifejezetten a fogyatékossgal, azonban az EJEB a cikk értelmében védett „egyéb” alapokra vonatkozó értelmezésébe belevette a fogyatékossgal.
- A hozzáférhetőség a CRPD egyik fő elve. A CRPD részes államai kötelesek biztosítani, hogy a fogyatékossgal élők – másokkal azonos alapon – hozzáférjenek a fizikai környezethez, az információkhoz és kommunikációhoz, a szolgáltatásokhoz és lehetőségekhez. A CRPD megfelelő alkalmazkodást is előír annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élők másokkal azonos alapon tudjanak eljutni a bíróságra és részt venni az eljárásban.
- A CRPD, az EJEE és az Európai Unió Alapjogi Chartája eljárási védelmet tartalmaznak a mentális problémáik miatt fogva tartott személyek számára, továbbá annak biztosítására, hogy a cselekvőképességgel nem rendelkező személyek hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz.

A fogyatékossgal élők számos speciális akadállyal szembesülnek, amikor megpróbálnak eljutni a bíróságra. Az államoknak ezért további kötelezettségeik vannak, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élők számára, hogy teljes mértékben gyakorolhassák igazságszolgáltatáshoz való jogukat.⁵¹⁷ Ez a szakasz számos releváns fő kérdést vizsgál meg, beleértve a hozzáférhetőséget és a cselekvőképességet. A **8.3. szakasz** a pszichoszociális fogyatékossgal élők kényszerfogyvatartását – az EJEB előtt gyakorta felmerülő kérdést – tárgyalja.⁵¹⁸

517 Lásd például Európa Tanács, Emberi jogi biztos (2008), *Emberi jogok és fogyatékossgal: egyenlő jogokat mindenkinek*, 3.4. bekezdés, és 4. sz. ajánlás Lásd még Európa Tanács, CEPEJ (2010), *Az igazságszolgáltatáshoz való jog Európában*, 9. sz. CEPEJ tanulmány.

518 EJEB, *Gorshkov kontra Ukrajna*, 67531/01 sz. kereset, 2005. november 8., 44. bekezdés. FRA (2012), *A mentális egészségi problémákkal küzdők kényszerelhelyezése és kényszergyógykezelése*, 18-19. o.

A CRPD 1. cikke úgy definiálja a fogyatékossgal élő személyeket, mint minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, „amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását”. A CRPD megerősíti, hogy a fogyatékossgal élők egyenlő jogok tulajdonosai, nem pedig adományok élvezői. Az EU és 25 tagállama ratifikálta az CRPD-t.⁵¹⁹

8.1.1. Az igazságszolgáltatáshoz való jog

Ígéretes gyakorlat

A rendőrség tájékoztatása a fogyatékossgal élők segítésében

Spanyolországban a Guardia Civil egy speciális útmutatót dolgozott ki a rendőrségnek, hogy jobb szolgáltatásokat tudjon nyújtani az értelmi fogyatékossgal élőknek.

Lásd Carrasco, A. et al (2013), Guía de intervención policial con personas con discapacidad intelectual, Madrid, Fundación Carmen Pardo-Valcarce.

A hozzáférhetőség a CRPD egyik fő alapelve, és „a fogyatékossgal élők különféle polgári, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális jogai hatékony és egyenlő élvezetének alapvető előfeltétele”. A 9. cikk értelmében a részes államok kötelesek biztosítani, hogy a fogyatékossgal élők másokkal azonos alapon hozzáférjenek a fizikai környezethez (pl. épületek), az információkhoz és kommunikációhoz, és más, nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz. A CRPD részes államai kötelesek a segítségnyújtás megfelelő formáinak biztosítására, ideértve az útmutatókat, olvasókat/olvasóprogramokat és szakképzett jelnyelvi tolmácsokat a hozzáférhetőség elősegítése érdekében. A bírósági eljáráshoz való jog sérülhet, ha a kérelmező nem volna képes – például csökkent mobilitása miatt – fizikailag belépést nyerni a bíróságra.⁵²⁰

519 A FRA [online ratifikációs táblája](#) jelzi, hogy mely államok ratifikálták. Egy másik [online tábla](#) az ENSZ CRPD 33. cikk szerinti testületeket (az egyezmény végrehajtását ellenőrző testületeket) sorol fel.

520 EJEB, *Farcaș kontra Románia*, 32596/04 sz. kereset, 2010. szeptember 14., 48. bekezdés.

Az eljárásban való részvétel joga az igazságszolgáltatáshoz való jog elengedhetetlen része.⁵²¹ A CRPD 13. cikkében garantálja az igazságszolgáltatáshoz való hatékony hozzáférést. Ez rögzíti, hogy a fogyatékossgal élő személyek a bíróság más felhasználóival azonos jogokkal rendelkeznek arra, hogy bírósági eljárást indítsanak, másokra bíróság elé vigyenek, tanúként eljárjanak vagy részt vegyenek a bírósági eljárásban. Megfelelő alkalmazkodást kell tenni annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élők másokkal azonos alapon tudják gyakorolni e jogaikat. Ezért a CRPD részes államainak szükség esetén megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak érdekében, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élők igazságszolgáltatási folyamathoz való hozzáférést és az abban történő részvételét. A támogatás magában foglalhatja a jelnyelv biztosítását, a hozzáférhető formátumú, Braille-írású vagy könnyen olvasható, stb. dokumentumok használatát.⁵²² A 13. cikk előírja a bírósági, rendőrségi és büntetés-végrehajtási alkalmazottak megfelelő képzését is.

Az Európa Tanács jogának értelmében az EJEE 6. cikke alapján a fogyatékossgal élő személyeknek joga van az igazságszolgáltatáshoz. A 14. cikk hivatkozása az „egyéb” alapra szintén védi őket minden hátrányos megkülönböztetéstől jogaik gyakorlása során.⁵²³ Azonban a 14. cikk nem egy önálló jog: a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetést csak az EJEE alanyi jogaival kapcsolatban tiltja. Míg az EJEE 12. kiegészítő jegyzőkönyve a védelmet kiterjeszti a hazai törvényben vagy bármely állami hatóság jogi aktusában garantált jogokkal kapcsolatos hátrányos megkülönböztetésre, és ezzel hatálya szélesebb, mint a 14. cikké,⁵²⁴ azonban csak a jegyzőkönyvet ratifikáló államokra vonatkozik.⁵²⁵

521 Az FRA jelentése az igazságszolgáltatáshoz való jogról hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben javaslatokat tesz az igazságszolgáltatáshoz való jogot elősegítő struktúrákra, eljárásokra és támogatási mechanizmusokra vonatkozóan. Lásd FRA (2012), *Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az EU-lépések az egyenlőség előmozdítása felé*.

522 Lásd például Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve (2010. október 20.) a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról, HL 2010 L 378., és a Európai Bizottság (2013), ajánlása (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltattott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról, HL 2013 C378.

523 EJEB, *Glor kontra Svájc*, 13444/04 sz. kereset, 2009. április 30.

524 Európa Tanács, Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény, Tizenkettedik kiegészítő jegyzőkönyv, CETS 177. sz., Róma, 2000. 11. 4, 1-3. o.

525 Az EJEE tizenkettedik kiegészítő jegyzőkönyvét ratifikáló államok aktuális listáját lásd: http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/177/signatures?p_auth=w7ZQNTfu

Az uniós jog értelmében az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke az igazságszolgáltatáshoz való általános jogot rögzíti. A fogyatékossgal élőket a hátrányos megkülönböztetés ellen az Európai Unió Alapjogi Chartájának 20. cikke is védi, amely megerősíti, hogy a törvény előtt mindenki egyenlő, illetve a 21. cikke, amely tiltja a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetést.

A tanácsi és az uniós jog alkalmazásában is a hátrányos megkülönböztetés tiltsa azt jelenti, hogy az államoknak pozitív intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élők jogait ténylegesen gyakorolni tudják. A szükséges intézkedés a körülményektől függ. Például, ingyenes jogi képviselő biztosítása lehet szükséges a fogyatékossgal élők számára a tisztességes eljáráshoz való jog biztosításához, ha az egyének nehezen értik meg az eljárás összetettségét (lásd [3.1.2.](#) és [3.2.3. szakaszokat](#)).⁵²⁶

Példa: Az *A.K. és L. kontra Horvátország* ügyben⁵²⁷ egy gyermeket nem sokkal megszületése után anyja hozzájárulásával nevelőotthonban helyezték el. Az anya szülői jogait megvonták azzal, hogy enyhe értelmi fogyatékossga van és nem képes megfelelően gondoskodni fiáról. Keresetet nyújtottak be a szülői jogok visszaállítására, de azt elutasították, mert már örökbe fogadták a fiút. Az anyát nem tájékoztatták az örökbefogadási eljárásról és annak nem volt részese.

Az EJEB álláspontja az volt, hogy a nemzeti hatóságoknak biztosítaniuk kellett volna az anya érdekeinek megfelelő védelmét az eljárás során. Figyelemmel a személyes körülményekre, világos volt, hogy az anya nem volt képes megfelelően értelmezni egy ilyen eljárás teljes jogi hatását, vagy megfelelően érvelni ügye mellett, azonban a nemzeti hatóságok megengedték, hogy képviselő nélkül maradjon. A Bíróság nehezen fogadta el, hogy az anya, akinek beszédhibája és korlátozott szókinccse volt az indok arra, hogy nem lesz képes megtanítani gyermekét megfelelően beszélni, képes lenne ügye mellett érvelni a szülői jogiról szóló eljárás során. Ezzel megvalósult az EJEE 8. cikkének megsértése.

Ezenkívül az **uniós jog értelmében** a másodlagos uniós jog konkrét jogokat biztosít a fogyatékossgal élők számára. Az áldozatok jogairól szóló irányelv

⁵²⁶ EJEB, *Nenov kontra Bulgária*, 33738/02 sz. kereset, 2009. július 16., 52. bekezdés.

⁵²⁷ EJEB, *A.K. és L. kontra Horvátország*, 37956/11 sz. kereset, 2013. január 8.

(lásd 8.2. szakaszt) kiköti, hogy az áldozatoknak képesnek kell lenniük gyakorolni az irányelvben rögzített összes jogot.⁵²⁸ Az EU a fogyatékossgal élők számára a büntetőeljárásokban biztosítandó sajátos védelmekről is hozott törvényt. Például a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról szóló irányelv kötelezi a tagállamokat, hogy biztosítsák, az információt egyszerű és érthető nyelven nyújtsák a kiszolgáltatott gyanúsított vagy kiszolgáltatott vádolt személyek különleges szükségleteinek figyelembevételével.⁵²⁹ A büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló irányelv előírja a hallásban vagy beszédben akadályozott személyeknek történő megfelelő segítségnyújtást.⁵³⁰ Továbbá, a büntetőeljárás során ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelv kötelezi a tagállamokat, hogy biztosítsák a kiszolgáltatott gyanúsított vagy kiszolgáltatott vádolt személyek különleges szükségleteinek figyelembevételét.⁵³¹ Végezetül a Bizottság elfogadott egy ajánlást, amelyben eljárási biztosítékokra tesz javaslatot a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyek számára.⁵³²

8.1.2. Cselekvőképesség

A cselekvőképesség is fontos kérdés lehet számos értelmi és pszichoszociális fogyatékkal élő számára. A CRPD 12. cikke elismeri, hogy a fogyatékossgal élők „törvény előtt személyek” és másokkal azonos alapon jog-, illetve cselekvőképesek. A cselekvőképességre nincs nemzetközileg elfogadott definíció. A cselekvőképességet a következőképpen jellemzik: „valamely személy által meghozott döntések törvény általi elismerése: a személyt a jog alanyává és törvényes jogok és kötelezettségek birtokosává teszi”.⁵³³ Ez az elismerés szükséges annak biztosítására, hogy az egyén döntéseinek legyen jogérvényessége. Az igazságszolgáltatáshoz való jog szempontjából a cselekvőképesség hiánya megakadályozhatja, hogy az illető személy eljárást indítson vagy ügyvédet fogadjon annak érdekében, hogy gyakorolhassa igazságszolgáltatáshoz való jogát.

528 2012/29/EU irányelv, 15. preambulumbekendés.

529 2012/13/EU irányelv, 3. cikk (2) bekezdés.

530 2010/64/EU irányelv, 2. cikk (3) bekezdés.

531 2013/48/EU irányelv, 13. cikk.

532 A Bizottság ajánlása (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról, HL 2013 C 378.

533 Lásd FRA (2013), *Az értelmi fogyatékossgal élő és a mentálhigiénés problémákkal küzdő személyek cselekvőképessége*, 9. o.

Az államok kötelesek biztosítani, hogy a cselekvőképességgel nem rendelkező személyek hatékonyan részt tudjanak venni az eljárásokban.⁵³⁴ Az EJEE 6. cikke előírja a kérelmező jelenlétét azon a tárgyaláson, amelyen cselekvőképességét megállapítják.

Például: A *Shtukaturov kontra Oroszország* ügyben⁵³⁵ a kérelmezőnél korábban előfordultak mentális betegségek. Anyja bírósági végzés iránt nyújtott be keresetet, hogy megfossa fiát cselekvőképességétől arra hivatkozva, hogy képtelen önálló életet folytatni és gyámra van szüksége. A kérelmezőt hivatalosan nem értesítették az eljárásról. A bíróság egy tárgyalás keretében, amelyen részt vett a kerületi ügyész és annak a pszichiátriai kórháznak a képviselője, ahol a kérelmezőt korábban az év folyamán elhelyezték, kivizsgálta a keresetet. A kérelmezőt nem értesítették a tárgyalásról és nem is vet részt rajta. A kérelmezőt cselekvőképtelennek nyilvánították, és anyját nevezték ki gyámjának. A kérelmező később felvette a kapcsolatot egy ügyvéddel, aki úgy gondolta, hogy a kérelmező teljes mértékben képes arra, hogy megértsen összetett jogi kérdéseket. Fellebbezést nyújtottak be, azonban azt kivizsgálás nélkül elutasították arra hivatkozva, hogy a kérelmező cselekvőképtelen, és fellebbezést csak hivatalos gyámján keresztül nyújthatna be. A kérelmező anyja a kérelmezőt egy pszichiátriai kórházba utaltatta, ahol megtiltották neki, hogy találkozzon ügyvédjével, majd pedig megtiltották neki minden kapcsolatot a külvilággal. Ügyvédje próbálkozásai, hogy kiengedtesse a kórházból, sikertelenek voltak. Keresetet nyújtott be az EJEB-hez, amely – a Bíróság Szabályzatának a 39. cikke értelmében – elrendelte, hogy biztosítsák a kérelmező és ügyvédje számára a szükséges időt és lehetőségeket ahhoz, hogy találkozhassanak és a bíróság előtt folyamatban lévő ügyét előkészíthessék. Az orosz hatóságok nem voltak hajlandók ezt teljesíteni. A kérelmezőt 2006 májusában kiengedték a kórházból, azonban a hírek szerint később az anyja kérésére ismét beutaltatták.

A Bíróság megállapította az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megsértését. A cselekvőképességi eljárás fontos volt a kérelmező számára, mert az személyes önállóságát érintette az élet közel minden területén, és szabadságának lehetséges korlátozásaival járt. Részvétele szükséges volt azért, hogy ügyét előterjeszthesse, és hogy a bíró személyes véleményét tudjon

534 EJEB, *Zehentner kontra Ausztria*, 20082/02 sz. kereset, 2009. július 16., 65. és 78. bekezdés.

535 EJEB, *Shtukaturov kontra Oroszország*, 44009/05 sz. kereset, 2008. március 27.

kialakítani mentális képességére vonatkozóan. Ennek megfelelően a bíró döntése, hogy az ügyben hozott okirati bizonyítékok alapján hozzon ítélet anélkül, hogy látná vagy hallaná a kérelmezőt – aki állapota ellenére relatíve önálló volt – elfogadhatatlan volt, és sértette a kontradiktórius eljárás elvét. A kórház képviselőjének és a kerületi ügyész jelenléte, aki a tízperces tárgyalás alatt végig passzív volt, nem tette az eljárást valóban kontradiktóriussá. A kérelmező sem volt képes kifogásolni a döntést, mivel fellebbezését vizsgálat nélkül elutasították. Összegezve, a városi bíróság előtti eljárás tisztességtelen volt.

Az egyén cselekvőképességét érintő tárgyaláson való jelenléte két okból döntő: először, lehetővé teszi az egyén számára saját ügyének előterjesztését, másodszor pedig lehetővé teszi a bíró számára, hogy személyes véleményt formáljon a kérelmező mentális képességeire vonatkozóan.⁵³⁶ A cselekvőképességet csak olyan esetekben lehet korlátozni, ahol az szükséges az érintett személy védelme érdekében.⁵³⁷

⁵³⁶ EJEB, *X és Y kontra Horvátország*, 5193/09 sz. kereset, 2011. november 3., 84-85. bekezdések.

⁵³⁷ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (1999), a *tagállamokhoz intézett R(99)4 ajánlása a cselekvőképtelen nagykorúak jogi védelméről*, 1999. február 23., 3. elv Előfordulhat, hogy a korlátozásokat egy idő után felül kell vizsgálni, különösen ha azt az érintett személy kéri; lásd EJEB, *Matter kontra Szlovákia*, 31534/96 sz. kereset, 1999. július 5., 68. bekezdés.

8.2. Bűncselekmények áldozatai

Fő pontok

- A tanácsi jog értelmében az áldozatok eljárási jogait az EJEE 13. cikke védi. A bűncselekmények áldozatai nem követelhetik a 6. cikk szerinti tisztességes eljáráshoz való jogot, kivéve, ha büntetőeljárásban vesznek részt a polgári jogi követelések büntető-eljárás keretében történő érvényesítése érdekében.
- Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke az uniós jog által biztosított összes jogot védi. A bűncselekmények áldozatai büntetőeljárás formájában hatékony jogorvoslatra jogosultak. A Charta értelmében ezért a bűncselekmények áldozatai élvezik a hatékony jogorvoslatához való jogot (EJEE 13. cikke) és a tisztességes eljáráshoz való jogot (EJEE 6. cikkének (1) bekezdése) egyaránt. A Charta 47. cikke a bűncselekmények áldozatainak biztosítja a tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jogot független bíróság előtt, a tanácsadáshoz és képviselőhöz való jogot, a költségmentességhez való jogot és a hatékony jogorvoslatához való jogot.
- Az EU áldozatok jogairól szóló irányelve az áldozatok tisztességes eljáráshoz való jogának fontos szempontjait ágyazza be az uniós jogba, többek között a tanácsadáshoz és lelki segítséghez való jogot.
- Az államoknak pozitív lépéseket kell tenniük az emberi jogok állami szervek, valamint magánszemélyek általi megsértésének megakadályozására. Ez megköveteli az államoktól, hogy nyilvánítsák bűncselekménynek az emberi jogokkal való súlyos visszaéléseket, és tegyenek lépéseket az EJEE 2. és 3. cikkének, valamint az Európai Unió Alapjogi Chartája 2. és 4. cikkének megsértése ellen, illetve vizsgálják ki a jogsértéseket.
- Néhány bűncselekmények áldozata – például emberkereskedelem áldozatai – további sajátos védelmet élveznek az EJEE és az Európai Unió Alapjogi Chartája értelmében, valamint a másodlagos uniós jogon keresztül egyaránt.

Ez a szakasz a bűncselekmények áldozatainak igazságszolgáltatáshoz való jogát tárgyalja. Az áldozatok igazságszolgáltatáshoz való jogát nem mindig tekintik összeegyeztethetőnek a vádlottak jogának védelmével, és ez a jog csak a közelmúltban vált a vádlottak jogaihoz hasonlóan perképessé.⁵³⁸ Ez a szakasz az áldozatokra vonatkozó európai jogot ismerteti általában. Fontos azonban megjegyezni, hogy az áldozatok meghatározott csoportja (például az elítélet indíttatású bűncselekmények áldozata, az emberkereskedelem

538 Goodey, J. (2005), *Victims And Victimology: Research, Policy and Practice*.

áldozatai⁵³⁹ és a szexuális zaklatás gyermek áldozatai⁵⁴⁰) sajátos jogi intézkedések és sajátos ítélkezési gyakorlat hatálya alá tartoznak.⁵⁴¹

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE 1. cikke előírja, hogy az államok kötelesek biztosítani az emberi jogokat a joghatóságuk alatt álló minden személy számára. Ez a kötelezettség egyéb cikkeivel – például a 2. cikkel (élethez való jog) és a 3. cikkel (kínzás és embertelen, megalázó bánásmód tilalma) – együtt olvasva előírja az államok számára, hogy tegyenek pozitív intézkedéseket annak biztosítására, hogy az egyének jogait ne sértsék az állam képviselői.⁵⁴²

Ezek a pozitív kötelezettségek magukban foglalják annak megakadályozását is, hogy az emberi jogokat magán személyek súlyosan megsértsék.⁵⁴³ Előírják az állam számára, hogy hatékony védelmet biztosítsanak, különösen a gyermekek és más kiszolgáltatott emberek számára, és hogy megakadályozzák azokat a bántalmazásokat, amelyekről tudomásuk van, vagy amelyekről tudomásuk kellene, hogy legyen.⁵⁴⁴

Az állam fő feladata, hogy bűncselekménnyé nyilvánítsa az emberi jogok súlyos megsértését.⁵⁴⁵ Erre azért van szükség, mert az államok kötelesek felszámolni az ilyen bűncselekmények büntetlenségét.⁵⁴⁶ Például az államok kötelesek biztosítani az élethez való jogot hatékony büntetőjogi rendelkezések életbe léptetésével a személy ellenes bűncselekmények elkövetésének

539 Európa Tanács, *Emberkereskedelem elleni fellépésről szóló egyezmény*, CETS 197. sz., 2005. A Cseh Köztársaság az egyetlen uniós tagállam, amely még nem ratifikálta az egyezményt.

540 Európa Tanács, *A gyermekek szexuális kizsákmányolással és szexuális visszaéléssel szembeni védelméről szóló egyezmény*, CETS 201. sz., 2007.

541 Lásd például EJEB, *Ciorcan és társai kontra Románia*, 29414/09 és 44841/09 sz. keresetek, 2015. január 27. (faji indíttatású bűncselekmény); EJEB, *Rantsev kontra Ciprus és Oroszország*, 25965/04 sz. kereset, 2010. január 7. (emberkereskedelem); EJEB, *P. és S. kontra Lengyelország*, 57375/08, 2012. október 30. (szexuális visszaélés gyermek áldozata).

542 EJEB, *Nachova és társai kontra Bulgária*, 43577/98 és 43579/98 sz. keresetek, 2005. július 6., 93-97. bekezdések.

543 EJEB, *M. és társai kontra Olaszország és Bulgária*, 40020/03 sz. kereset, 2012. július 31. 99-100. bekezdések.

544 EJEB, *Z és társai kontra az Egyesült Királyság*, 29392/95 sz. kereset, 2001. május 10., 73. bekezdés.

545 EJEB, *X és Y kontra Hollandia*, 8978/80 sz. kereset, 1985. március 26.

546 Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2011), *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának útmutatója az emberi jogok súlyos megsértése büntetlenségének felszámolására*, 2011. március 30.

elrettetésére, amelyet egy igazságszolgáltatási gépezet támogat az ilyen rendelkezések megszegésének megelőzésére, elnyomására és büntetésére.⁵⁴⁷ Hasonló kötelezettségek keletkeznek a 3. cikk értelmében.⁵⁴⁸ Ez kiterjed a magánszemélyek bántalmazására is.⁵⁴⁹ Azonban a bántalmazásnak el kell érnie egy meghatározott súlyossági szintet ahhoz, hogy a 3. cikk hatálya alá tartozzon.⁵⁵⁰ Az államok pozitív kötelezettsége kiterjed a személyes integritásra és méltóságra – például a szexuális bűncselekményekre.⁵⁵¹ Továbbá e jogok védelmének lehetővé tétele érdekében az államok kötelesek biztosítani, hogy az EJEE 2. és 3. cikkének megsértését hatékonyan nyomozás követi.⁵⁵² Az államnak saját indítványára kell eljárnia a nyomozás megindításakor, és nem szabad az áldozat kezdeményezésére hagyatkoznia.⁵⁵³

A nyomozás során a nyilvánvaló vizsgálódás elmulasztása szintén sértheti a 2. cikket.⁵⁵⁴ Valójában az EJEB álláspontja szerint „a nyomozás minden olyan hiányossága, amely veszélyezteti annak képességét, hogy azonosítsa az elkövetőt vagy az elkövetőket, ellentétes ezzel a szabállyal”.⁵⁵⁵

Példa: A *Dink kontra Törökország* ügyben⁵⁵⁶ a kérelmezők egy örmény származású török állampolgár családtagjai voltak, aki egy török-örmény hetilap főszerkesztője volt. Egy cikksorozatot írt az örmény identitásról. Radikális török nacionalisták demonstrációkkal, fenyegető levelekkel és büntetőfeljelentéssel reagáltak a cikkekre. Dinket bűnösnek találták a „törökség” lekicsinylésében, és felfüggesztett börtönbüntetést kapott.

547 EJEB, *Osman kontra az Egyesült Királyság*, 23452/94 sz. kereset, 1998. október 28., 115. bekezdés. Lásd még EJEB, *Menson kontra az Egyesült Királyság*, 47916/99 sz. kereset, 2003. május 6., 1. bekezdés.

548 EJEB, *Valiulienė kontra Litvánia*, 33234/07 sz. kereset, 2013. március 26., 74. bekezdés.

549 EJEB, *Mehmet Ümit Erdem kontra Törökország*, 42234/02 sz. kereset, 2008. július 17. 26. bekezdés.

550 EJEB, *Costello-Roberts kontra az Egyesült Királyság*, 13134/87 sz. kereset, 1993. március 25., 30. bekezdés. Egy frissebb ügyért lásd EJEB, *Rumour kontra Olaszország*, 72964/1010 sz. kereset, 2014. május 27., 57. bekezdés.

551 EJEB, *X és Y kontra Hollandia*, 8978/80 sz. kereset, 1985. március 26.

552 EJEB, *Gäfgen kontra Németország*, 22978/05 sz. kereset, 2010. június 1., 117. bekezdés.

553 EJEB, *Cadiroğlu kontra Törökország*, 15762/10 sz. kereset, 2013. szeptember 3., 30. bekezdés.

554 EJEB, *Kolevi kontra Bulgária*, 1108/02 sz. kereset, 2009. november 5., 201. bekezdés.

555 EJEB, *Ramsahai és társai kontra Hollandia*, 52391/99 sz. kereset, 2007. május 15., 324. bekezdés.

556 EJEB, *Dink kontra Törökország*, 2668/07, 6102/08, 30079/08 7072/09 és 7124/09 sz. keresetek, 2010. szeptember 14., 64. bekezdés.

Később meggyilkolták. Annak kiderítésére irányuló számos nyomozást és eljárást, hogy a merényletről tudott-e a rendőrség, megszüntették.

Figyelemmel a Dink cikkeire kapott reakciókra, a biztonsági erőkről ésszerűen feltételezhető, hogy tudtak az ellene irányuló fokozott gyűlölködésről. Továbbá úgy tűnt, hogy a rendőrséget tájékoztatták egy gyilkossági kísérlet valószínűségéről, sőt, még az állítólagos felbujtók személyéről is. Mindazonáltal az állam nem tette meg a szükséges lépéseket a valós és közvetlen életveszély elhárítására, és ezzel megsértette az EJEE 2. cikkét

A bűncselekmények áldozatait büntetőeljárás formájában hatékony jogorvoslatra jogosultak. A büntetőeljárás hiánya sértheti az EJEE 13. cikkét.⁵⁵⁷ A bűnügyi igazságszolgáltatási rendszerhez való hozzáférés önmagában nem elég, az államnak is biztosítania kell a rendszer hatékonyságát.⁵⁵⁸ Például, ha a vádlott rendelkezésére álló védekezési lehetőségek köre túl széles, a büntetőtörvény nem biztos, hogy hatékony tud lenni az áldozatok jogainak védelmében.⁵⁵⁹ Továbbá, noha az EJEE 6. cikke nem rendelkezik kifejezetten az áldozatok helyzetéről, a tisztességes tárgyalás elvei adott esetben szükségessé teszik, hogy elismerjék az áldozatok jogait és egyensúlyt teremtsenek azok, és a védelem jogai között.⁵⁶⁰

557 EJEB, *A. kontra Horvátország*, 55164/08 sz. kereset, 2010. október 14., 78. és 87. bekezdés.

558 EJEB, *M.C. kontra Bulgária*, 39272/98 sz. kereset, 2003. december 4., 150-151. bekezdések.

559 EJEB, *A. kontra az Egyesült Királyság*, 100/1997/884/1096 sz. kereset, 1998. szeptember 23., 24. bekezdés.

560 EJEB, *Doorson kontra Hollandia*, 20524/92 sz. kereset, 1996. március 26., 70. bekezdés; EJEB, *Y. kontra Szlovénia*, 41107/10 sz. kereset, 2015. május 28.

Ígéretes gyakorlat

A tanulási fogyatékkal élők segítése

A portugál áldozatsegítő egyesület (APAV) segíti a bűncselekmények áldozatait és azok családját, illetve barátait. Az általános segítségen túl az APAV speciális szolgáltatásokat is nyújt, például jogi, pszichológiai és szociális segítséget. A APAV emellett különböző célközönségeknek, főleg iskoláknak szóló figyelemfelhívó és megelőző kampányokkal szerepet játszik a bűnmegelőzésben is. Továbbá *pro bono* jogi munkát is végez, bár az APAV-nek nem szerepel a küldetésében, hogy képviselje az áldozatokat a bírósági eljárások során.

Forrás: FRA (2015), Bűncselekmények áldozatai az Európai Unióban: az áldozatoknak nyújtott támogatás mértéke és jellege, 114. o.

Az uniós jog azonos védelmet nyújt. Az fent hivatkozott EJEE jogokat az Európai Unió Alapjogi Chartája is rögzíti: 2. cikk (élethez való jog), 4. cikk (a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma), és a 7. cikk (a magán- és a családi élet tiszteletben tartása). A Magyarázatok az Alapjogi Charta 52. cikkének (3) bekezdéséhez megerősítik, hogy ezek a jogok megfelelnek az EJEE-ben garantált jogoknak, és értelmének és hatályának is azonosnak kell lennie (lásd [1. fejezet](#) és [ábrát](#)).

Ugyanakkor az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke rendelkezik a bűncselekmények áldozatainak tisztességes eljáráshoz való jogáról is. A 47. cikk az uniós jogból eredő összes jogra vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy azokban az esetekben, amikor a Chartában garantált jogokról van szó, vagy a jogokat lefekteti az elsődleges vagy másodlagos uniós jog, (például irányelvek) a 47. cikkben rögzített jogok vonatkoznak. A Charta 47. cikke értelmében a tisztességes eljáráshoz való jog magában foglalja a tisztességes és nyilvános tárgyaláshoz való jogot független bíróság előtt, a tanácsadáshoz és képviselthez való jogot, a költségmentességhez való jogot és a hatékony jogorvoslat-hoz való jogot. Az uniós tagállamok kötelesek nemzeti szinten hatékony bírói jogvédelmet biztosítani e jogok védelmére (a hatékony jogorvoslat jelentését lásd az [1. fejezetben](#) és az [5.1. szakaszban](#)). A tényleges érvényesülés elve azt

jelenti, hogy a hazai jog nem teheti gyakorlatilag lehetetlenné vagy rendkívül nehézé az uniós jog által biztosított jogok gyakorlását.⁵⁶¹

Az uniós jog keretében a bűncselekmények áldozatainak jogait jobban beillesztették a 2012/29/EU irányelvbe (az áldozatok jogairól szóló irányelv), amely az áldozatok helyzetéről szóló európai kerethatározat helyébe lépett (bár ez utóbbi Dánia vonatkozásában érvényen marad).⁵⁶² Az áldozatok jogairól szóló irányelv megállapítja a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályokat. Rögzíti, hogy "A bűncselekmény a társadalom ellen elkövetett rossz, valamint az áldozatok egyéni jogainak megsértése is egyben" (9. preambulumbekzdés). A 2. cikk tág értelemben definiálja az „áldozat” kifejezést: (i) olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt; (ii) a közvetlenül bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek.⁵⁶³

Az áldozatok jogairól szóló irányelv kötelezi a tagállamokat arra, hogy biztosítsanak az áldozatoknak áldozatsegítő szolgáltatásokat (8. és 9. cikk) és tisztességes eljáráshoz való bizonyos jogokat – meghallgatáshoz való jogot (10. cikk) és a jogi segítségnyújtáshoz való jogot (13. cikk). Új rendelkezéseket is tartalmaz a felülvizsgálati jogot illetően az eljárás megszűnését eredményező határozat esetén (11. cikk), valamint kiterjesztett rendelkezéseket a specifikus védelmi szükségletekre vonatkozóan (22-24. cikk).

561 EUB, C-33/76 sz. ügy, *Rewe-Zentralfinanz eG és Rewe-Zentral AG kontra Landwirtschaftskammer für das Saarland*, 1976. december 16. Egy frissebb ügyért lásd, EUB, C-415/11 sz. ügy, *Mohamed Aziz kontra Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)*, 2013. március 14., 50. bekezdés, és EUB, C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13 sz. egyesített ügyek, *Unicaja Banco SA kontra José Hidalgo Rueda és társai, CaixaBank SA kontra Manuel María Rueda, Ledesma és társai, CaixaBank SA kontra José Labella Crespo és társai és CaixaBank SA kontra Alberto Galán Luna és társai*, 2015. január 21.

562 2012/29/EU irányelv; A Tanács kerethatározata (2001. március 15.) a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról (2001/220/IB), HL L 82, 2001. március 22.

563 A kerethatározat nem tartalmazta a családtagokat az áldozat elhalálása esetén. Az irányelvben szereplő meghatározás hasonló az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2006), a tagállamokhoz intézett Rec(2006)8. számú ajánlás a bűncselekmények sértetteinek történő segítségnyújtásról, 2006. június 16., 1.1. bekezdésében szereplő meghatározáshoz.

Az áldozatoknak gyakorlati segítséget kell nyújtani, hogy gyakorolni tudják az igazságszolgáltatáshoz való jogukat.⁵⁶⁴ Ebbe beletartozik az áldozatsegítés, az áldozatok tudatosságának növelése, és a bűnüldöző szervek személyzetének megfelelő képzése.

Az EUB nem vizsgálta felül az áldozatok jogait érintő ügyeket az Európai Unió Alapjogi Chartája vagy az áldozatok jogairól szóló irányelv értelmében, azonban megvizsgálta az áldozatok helyzetéről szóló európai kerethatározatot érintő ügyeket.

Példa: A *Maria Pupino elleni büntetőeljárásban*,⁵⁶⁵ Pupino asszonyt, egy bölcsődei gondozót azzal vádolták, hogy súlyos sérüléseket okozott gondozottjainak. A kerethatározat 8. cikke speciális védelmet tartalmazott a „kiszolgáltatott” áldozatok számára. A rendelkezés alkalmazására vonatkozóan előzetes döntéshozatali eljárás iránti kérelmet nyújtottak be az EUB-hez.

Az EUB álláspontja az volt, hogy az állítólag gondozójuk által bántalmazott fiatal gyermekek a kerethatározat értelmében „kiszolgáltatott” áldozatok, ezért jogosultak a kerethatározat által biztosított speciális védelemre. A nemzeti bíróságnak „amennyire lehetséges, a kerethatározat megfogalmazása és célja alapján” kellett értelmeznie a nemzeti törvényt.

Az Európa Tanács és az EU joga is rendelkezik kártérítésről a bűncselekmények áldozatainak. Ez a kötelezettség azoknak a „jogoknak a megsértéséből eredő kár eredménye, amelyek védelme az állam feladata lett volna, azonban nem volt képes ezt garantálni”.⁵⁶⁶ Az **5.2.1. szakasz** részletesen ismerteti az EJEB és az EUB ítélkezési gyakorlatát a kártérítésre vonatkozóan általában – azonban kiegészítő, speciális rendelkezések vonatkoznak a bűncselekmények áldozataira. Például az áldozatok jogairól szóló irányelv 16. cikke foglalkozik a kártérítéssel, az EU kártalanításról szóló irányelv pedig kialakított egy együttműködési rendszert a bűncselekmények áldozatainak kártérítéshez való

564 Az áldozatok segítségnyújtáshoz való jogáról részletesen lásd FRA (2015), *Bűncselekmények áldozatai az Európai Unióban: az áldozatoknak nyújtott támogatás mértéke és jellege*.

565 EUB, C-105/03, *Maria Pupino elleni büntetőeljárás*, 2005. június 16.

566 *Lenz főtanácsnok 1988. december 6-i véleménye* az EUB, C-186/87 sz. ügy, *Ian William Cowan kontra Trésor public*, 1989. február 2. Az ügy az áldozatok jogainál sokkal tágabb elveket érintett.

hozzájutásának elősegítésére határokon átnyúló helyzetekben.⁵⁶⁷ Továbbá az Európa Tanács erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról szóló egyezménye lefekteti a bűncselekmények áldozatai kártalanításának minimum szabályait⁵⁶⁸ Végezetül az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága számos javaslatot készített a bűncselekmények áldozataira vonatkozóan.⁵⁶⁹

8.3. Elítéltek és előzetes letartóztatásban lévő személyek

Fő pontok

- Az elítéltek és előzetes letartóztatásban lévőknek szükségük van a bírósági eljáráshoz való jogra, hogy megvédhessék magukat a büntetőeljárás során, vagy hogy polgári eljárást folytathassanak. Ezenkívül joguk van jogi képviseletre a feltételes szabadlábra helyezés és fegyelmi tárgyalások során.
- Az EJEE 5. cikkének (1), (3) és (4) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikke speciális védelmeket biztosít az elítéltek számára. Az 5. cikk (1) bekezdése garantálja a szabadsághoz való jogot, az 5. cikk (3) bekezdése előírja, hogy letartóztatott vagy őrizetbe vett minden személyt haladéktalanul bíró elé kell állítani, az 5. cikk (4) bekezdése pedig feljogosítja a letartóztatott vagy őrizetbe vett személyeket, hogy eljárást folytassanak letartóztatásuk törvényességének kifogásolására. Noha az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikke kifejezetten nem rögzíti, a Magyarázatok az Alapjogi Chartához megerősíti, hogy a 6. cikk garantálja EJEE 5. cikkében rögzített összes jogot.
- Az EJEE 5. cikkének (5) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikke biztosítja a kártalanításhoz való jogot törvényellenes letartóztatás vagy őrizetbe vétel esetén.

567 [A Tanács 2004/80/EK irányelve](#) (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról, HL 2004. L 26.

568 Európa Tanács, [Az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kártalanításáról szóló egyezmény](#), CETS 116. sz., 1983.

569 Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2006), [a tagállamokhoz intézett Rec\(2006\)8. számú ajánlás a bűncselekmények sértettjeinek történő segítségnyújtásról](#), 2006. június 16.; Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2005), [a tagállamokhoz intézett Rec\(2005\)9 számú ajánlása a tanúk és az igazságszolgáltatással együttműködők védelméről](#), 2005. április 20. Lásd még Európa Tanács, CEPEJ (2008), [A bíróságok minőségének előmozdítására szolgáló ellenőrzőlista](#), 19-21. o. (bírósági eljáráshoz való jog).

Előfordulhat, hogy az elítéltek és előzetes letartóztatásban lévőknek kifogásolniuk kell őrizetbe vételüket, büntetőítéletüket vagy fogvatartásuk körülményeit. Ezenkívül joguk van jogi segítségnyújtásra feltételes szabadlábra helyezés és fegyelmi tárgyalások során. Az elítélteknek és előzetes letartóztatásban lévőknek szükségük lehet arra, hogy bírósághoz forduljanak a börtönön kívüli életükhöz kapcsolódó polgári ügyek és kötelezettségek – például foglalkoztatás, bírságok, tartozások és családi problémák – rendezéséhez. Azonban mivel börtönben vannak, az elítéltek és előzetes letartóztatásban lévők korlátozott gyakorlati lehetőségekkel rendelkezhetnek ahhoz, hogy jogi információkhoz, tanácshoz vagy képviselőhöz jussanak. Továbbá egyéb komplikációk még kiszolgáltatottabbá tehetik az elítélteket: élhetnek fogyatékkal, mentális problémákkal vagy „nagyon kevés sikeres oktatási tapasztalatban volt részük”.⁵⁷⁰ Ez a szakasz az előzetes fogvatartásban lévők, vagy elítélés következtében szabadságuktól megfosztott személyek igazságszolgáltatáshoz való jogához kapcsolódó európai jogot ismerteti.⁵⁷¹

Megjegyzendő, hogy az ENSZ is dolgozott ki nem kötelező érvényű iránymutatásokat a bármilyen formájú őrizetben tartott személyeket illetően: Alapvető szabálytervezet a szabadságuktól megfosztott személyek számára.⁵⁷² Az iránymutatások megerősítik, hogy a *habeas corpus* kereseteket (bírósgon benyújtott keresetek, amelyben a kérelmező kifogásolja saját vagy más személy fogvatartását) illetékes, független és pártatlan bíróság előtt kell tárgyalni.⁵⁷³ A dokumentum útmutatást ad a jogi képviselőre és jogsegélyre⁵⁷⁴, valamint a fogvatartott ügyvéddel, családtagokkal és egyéb érdekelt felekkel történő kapcsolattartáshoz való jogára vonatkozóan is.⁵⁷⁵

570 Európa Tanács Miniszteri Bizottságának (1989), a tagállamokhoz intézett Rec(89)12 számú ajánlása Börtönművelődésről, 1989. szeptember 13.

571 Ez az „elítelt” Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2006. január 11-i, A börtön szabályokról szóló Rec(2006)2 számú ajánlásának 10.1. cikkében található meghatározásán alapul. A fogvatartásra és mentális betegségben szenvedőkre vonatkozóan lásd a 8.1. szakaszt.

572 ENSZ, Draft basic principles and guidelines on remedies and procedures on the right of anyone deprived of his or her liberty by arrest or detention to bring proceedings before the court (Ajánlott elvek és iránymutatások a szabadságától letartóztatás vagy őrizetbe vétel folytán megfosztott személyek bíróság előtti eljárás indításához való jogával kapcsolatos jogorvoslatok és eljárások kapcsán - tervezet).

573 6. elv és 4. iránymutatás. Lásd még a 14. iránymutatást a hatóságok azon kötelezettségére vonatkozóan, hogy igazolják a fogvatartás szükségességét és arányosságát.

574 9. elv és 8. iránymutatás.

575 10. elv.

8.3.1. A bírósági eljáráshoz és ügyvédi segítség igénybevételéhez való jog

A költségmentességhez és a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselő igénybevételéhez való joggal a 3. és 4. fejezet foglalkozik. A jogokat ez a szakasz is tárgyalja az elítéltek és az előzetes fogvatartásban lévők speciális nehézségei kapcsán.

Ígéretes gyakorlat

A tanulási fogyatékkal élők igazságszolgáltatáshoz való jogának elősegítése

Walesben egy több ügynökséget átfogó csoport – beleértve fogyatékossgal foglalkozó nagy segítségnyújtókat, a börtönreform trösztöt, a rendőrséget, a börtönt és az ügyészségi hatóságot és a walesi kormányt – összeállított egy kézikönyvet az igazságszolgáltatáshoz való jogról. A kézikönyv célja, hogy támogassa a tanulási fogyatékkal élő felnőttek rezponzív és megfelelő kezelését a bünyügyi igazságszolgáltatási rendszerben Walesben. Továbbá elő kívánja segíteni a szolgáltatásnyújtás javítását a rendőrtiszteknek, tervezőknek és szakembereknek az egészségügy, a szociális ellátás és bünyügyi igazságszolgáltatás terén.

Forrás: Access to justice: A Guidebook supporting the responsive and appropriate management of adults with a learning disability in the criminal justice system in Wales (2013).

Az Európa Tanács joga értelmében az elítélteknek joguk van bírósági eljáráshoz nem büntetőügyekben, és ezen keresztül joguk van ügyvédi segítséget igénybe venni (lásd 2.1. szakaszt).⁵⁷⁶ Az elítélt ügyvédi segítségnyújtáshoz való joga minden korlátozásának „az elérni kívánt céllal arányosnak” kell lennie, és „nem gyengítheti a jog leglényegesebb pontját”.⁵⁷⁷ A jogi tanácsadáshoz való hatékony jog megköveteli a bizalmas kommunikációt. Ez gyakorlati nehézségeket okozhat a börtönben lévő egyének számára (lásd 4.2.1. és 4.2.4. szakaszt). Meg kell jegyezni, hogy az EJEE 8. cikke (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) sérülhet, ha a jogi levelezést elolvasásuk, kivéve természetesen az olyan kivételes körülményeket, amikor például

576 EJEB, *Golder kontra az Egyesült Királyság*, 4451/70 sz. kereset, 1975. február 21.

577 EJEB, *Ashingdane kontra az Egyesült Királyság*, 8225/78 sz. kereset, 1985. május 28., 57. bekezdés.

alapos ok van azt feltételezni, hogy a levél tartalma veszélyeztetheti a börtön vagy mások biztonságát.⁵⁷⁸

Az EJEE 6. cikkét a fegyelmi eljárásokkal kapcsolatban is megemlítették.⁵⁷⁹ Ezt alátámasztja az európai börtön szabályok 59. cikkének c) pontja, amely kiköti, hogy a fegyelmi vétségekkel vádolt elítéltek személyesen vagy jogi segítség igénybevételével védekezhetnek, ha azt az igazságszolgáltatási érdek szükségessé teszi.

Az uniós jog értelmében az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti jogok megfelelnek az EJEE 6. cikkében meghatározott jogoknak.⁵⁸⁰ Továbbá a másodlagos uniós jog sajátos jogokat fogalmaz meg a büntetőeljárásban gyanúsított vagy vádolt személyeknek – például a tájékoztatáshoz, a tolmácsoláshoz és fordításhoz, valamint az ügyvédi segítségnyújtás igénybevételéhez való jogot.⁵⁸¹

8.3.2. A szabadságtól való megfosztás kifogásolásának joga

A fogvatartás törvényessége gyakori kérdés az EJEB előtt. A fogvatartás magában foglalja a pszichoszociális fogyatékkal élők kényszerfogvatartását is.⁵⁸² Ilyen esetekben objektív orvosi bizonyítékra, valamint olyan eljárási biztosítékokra van szükség – beleértve a jogi képviselőt – amelyek mind a jogalkotás, mind a gyakorlati alkalmazás terén hatékonyak.⁵⁸³

578 EJEB, *Piechowicz kontra Lengyelország*, 20071/07 sz. kereset, 2012. április 17., 239-40. bekezdések.

579 EJEB, *Gülmez kontra Törökország*, 16330/02 sz. kereset, 2008. május 20., 37-39. bekezdések.

580 Az Európai Unió Alapjogi Chartája, 52. cikk (3) bekezdés.

581 2010/64/EU irányelv (Dániára nem vonatkozik); 2012/13/EU irányelv (Dániára nem vonatkozik); 2013/48/EU irányelv (Írországra, az Egyesült Királyságra és Dániára nem vonatkozik).

582 EJEB, *Gorshkov kontra Ukrajna*, 67531/01, 2005. november 8., 44. bekezdés. FRA (2012), *A mentális egészségi problémákkal küzdők kényszerelhelyezése és kényszergyógykezelése*, 18-19. o.

583 EJEB, *Winterwerp kontra Hollandia*, 6301/73 sz. kereset, 1979. október 24., 39. bekezdés, és EJEB, *Megyeri kontra Németország*, 13770/88 sz. kereset, 1992. május 12., 23. bekezdés.

Példa: A *Stanev kontra Bulgária* ügyben⁵⁸⁴ 2000-ben egy bíróság a kérelmezőt skizofrénia miatt részlegesen cselekvőképtelennek nyilvánította. 2002-ben a kérelmezőt akarata ellenére részleges gyámság alá helyezték, és beutalták egy távoli helyen elhelyezkedő, „mentális betegségekben” szenvedő embereknek fenntartott szociális otthonba. 2003-ban és 2004-ben tett hivatalos látogatásokat követően a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetések megelőzésével foglalkozó európai bizottság (CPT) megállapította, hogy az otthon körülményei kimerítik az embertelen vagy megalázó bánásmód fogalmát. A kérelmező, ügyvédjén keresztül kérte az ügyészt és a polgármestert, hogy indítsanak eljárást a részleges gyámság alóli kivonása érdekében, azonban kérését elutasították. Gyámja szintén megtagadta, hogy lépéseket tegyen az ügyben. 2006-ban ügyvédje kezdeményezésre a kérelmezőt egy független pszichiáter megvizsgálta, aki megállapította, hogy a skizofrénia diagnózisa nem volt helyes. A pszichiáter véleménye az volt, hogy a kérelmező szociális otthonban való tartózkodása súlyosan káros az egészségére nézve.

Az EJEB megállapította, hogy a kérelmező otthonban történő elhelyezésére vonatkozó döntés a kérelmező előzetes hozzájárulásának megszerzése nélkül semmis a bolgár törvények értelmében. Ez önmagában is elegendő volt a Bíróságnak ahhoz, hogy megállapítsa, a kérelmező szabadságtól való megfosztása ellentétes az EJE 5. cikke (1) bekezdésével. Az EJE 5. cikke (4) bekezdésével kapcsolatban a kormány nem igazolta, hogy létezik olyan hazai jogorvoslat, amely képes lenne arra, hogy a kérelmezőnek közvetlen lehetőséget biztosítson szociális otthonban való elhelyezésének, illetve az intézkedés folytatólagos végrehajtásának megtámadására. A bíróságok nem lettek bevonva, a hazai törvényalkotás pedig nem biztosította az ilyen otthonokban történő elhelyezések automatikus, időszakos bírósági felülvizsgálatát. Továbbá, mivel a kérelmező otthonban történő elhelyezését a bolgár törvény nem ismerte el a szabadságtól való megfosztásként, nem létezett rendelkezés semmilyen hazai jogorvoslatra vonatkozóan, amely alapján ennek törvényességét a szabadságtól való megfosztás szempontjából meg lehetett volna támadni. Ezzel megsértették az 5. cikk (4) bekezdését. Végezetül, mivel a kérelmező számára nem állt rendelkezésre kártalanításhoz való jog a szabadságától való törvényellenes megfosztás miatt, az EJE megállapította az 5. cikk (5) bekezdésének a megszegését is.

584 EJE, *Stanev kontra Bulgária*, 36760/06 sz. kereset, 2012. január 17.

A tanácsi és az uniós jog jogvédelmet biztosít a szabadságtól való megfosztással szemben. Az EJEE 5. cikkének (1) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikke garantálja minden személy szabadságát és – a Magyarátok az Alapjogi Chartához szerint – azonos jogokat tartalmaz.⁵⁸⁵ A tanácsi és az uniós jog szerint valamely személy szabadságától való megfosztására vonatkozó döntést „mindig a törvény által előírt eljárással összhangban kell meghozni”.⁵⁸⁶ A fogvatartásnak mindig összeegyeztethetőnek kell lennie az EJEE 5. cikkének (1) bekezdésében és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikkében rögzített céllal.⁵⁸⁷

Az elítéltek jogosultak bírósági eljárás indítására, hogy kifogást emeljenek a szabadságuktól való megfosztás ellen. Annak biztosítására, hogy a bírósági eljáráshoz való jog valós és hatékony legyen, az elítéltek jogosultak jogi segítségnyújtásra és költségmentességre. **Az Európa Tanács jogának alkalmazásában** az előzetes letartóztatásban lévők esetében az EJEE 5. cikkének (3) bekezdése előírja, hogy a bűncselekménnyel vádoltat „haladéktalanul bírót, vagy a törvény által bírói hatáskörrel felruházott más tisztségviselő elé kell állítani”, hogy döntsenek az őrizetbe vételéről, vagy a tárgyalásig szabadlábra helyezték, és hogy a tárgyalásra ésszerű időn belül sor kerüljön. A rendelkezés célja, hogy védelmet nyújtson a bántalmazással és a személyes szabadság alaptalan akadályozásával szemben.

A „haladéktalanul” kifejezés tekintetében az EJEB azt mondta, hogy minden négy napon túli késedelem túl hosszú.⁵⁸⁸ Ugyanakkor még a négy napnál rövidebb időszak is összeegyeztethetetlen a haladéktalan követelményével, ha az ügy konkrét körülményei az ügy gyorsabb bíróság elé terjesztését indokolják.⁵⁸⁹

585 *Magyarátok az Európai Unió Alapjogi Chartájához*, HL 2007. C 303/17.

586 EJEB, *Tsarenko kontra Oroszország*, 5235/09 sz. kereset, 2011. március 3., 62. bekezdés.

587 EJEB, *L.B. kontra Belgium*, 22831/08, sz. kereset, 2012. október 2., 92., 101. bekezdések. Lásd még Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2006), *A börtön szabályokról szóló Rec(2006)2 számú ajánlás*, és Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2006), *Rec(2006)13 számú ajánlás a tagállamok számára az előzetes fogvatartásról, annak körülményeiről és a visszaéléssel szembeni biztosítékok nyújtásáról*.

588 EJEB, *McKay kontra az Egyesült Királyság*, 543/03 sz. kereset, 2006. október 3., 47. bekezdés. Vesd össze ezt az ENSZ, Emberi Jogi Bizottsága (2014), 35. sz. *Általános megjegyzés a 9. cikkhez (Szabadság és Biztonság)*, 2014. december 16., 33. bekezdés (kimondja, hogy a 48 órán túli késedelemnek „abszolút kivételesnek” kell lennie).

589 EJEB, *Gutsanovi kontra Bulgária*, 34529/10 sz. kereset, 2013. október 15., 154. és 159. bekezdések.

Példa: A *Hassan és társai kontra Franciaország* ügyben⁵⁹⁰ kilenc kérelmező volt állítólag érintett egy kalóztámadásban. A kérelmezőket a francia katonai személyzet letartóztatta és fogva tartotta, mielőtt egy katonai légi járművel Franciaországba szállították őket. Mintegy négy napot és húsz órát voltak a francia hatóságok felügyelete alatt az egyik esetben, és hat nap tizenhat órát a másik esetben, mielőtt 48 órára rendőrségi őrizetbe vették őket és a vizsgálóbíró elé vitték őket, aki elrendelte a bírósági eljárás alá helyezésüket. Később hat kérelmezőt börtönbüntetésre ítélték.

Az EJEE 5. cikke (3) bekezdésével kapcsolatban az EJEB megjegyezte, hogy az az összefüggés, amelyben a kérelmezőket letartóztatták, „nem volt szokványos”: 6 000 km távol a francia anyaországtól, egy olyan helyzetben, ahol a somáliai hatóságok képtelenek voltak bíróság elé állítani őket. Semmi sem utalt arra, hogy az átadatásuk a szükségesnél tovább fog tartani. A „teljes mértékben kivételes körülmények” magyarázták a kérelmezők által elszenvedett szabadságtól való megfosztás hosszát a letartóztatásuk és a francia földekre megérkezésük között. Franciaországba érve azonban a kérelmezőket 48 órára rendőrségi őrizetbe helyezték ahelyett, hogy azonnal a vizsgálóbíró elé vitték volna őket. Semmi sem indokolta ezt a plusz késlekedést. Az 5. cikk (3) bekezdésének nem szándéka a hatóságoknak „lehetőséget adni arra, hogy fokozzák a vizsgálatot abból a célból, hogy hivatalos vádat emeljenek a gyanúsítottak ellen”. Ez megsértette az EJEE 5. cikkének (3) bekezdését.

Amikor egy előzetes letartóztatásban lévő megjelenik a bíróság előtt, valódi érdemi felülvizsgálatra kell, hogy sor kerüljön.⁵⁹¹ Amikor a bíró dönt az őrizetbe vételről vagy az óvadékról, kellőképpen figyelembe kell vennie az ártatlanság vélelmét, meg kell vizsgálnia a szabadlábra helyezés mellett és ellen szóló tényeket, és egyértelműen kell döntését megfogalmaznia.⁵⁹² Azt, hogy indokolt-e egy vádlottat őrizetben tartani, a tényállás alapján kell eldönteni.⁵⁹³ Nem az őrizetbe vett személynek kell bizonyítani, hogy szabadlábra kell őt helyezni.⁵⁹⁴

590 ECtHR, *Hassan és társai kontra Franciaország*, 46695/10 és 54588/10 sz. keresetek, 2014. december 4.

591 EJEB, *Aquilina kontra Málta*, 25642/94 sz. kereset, 1999. április 29., 47. bekezdés.

592 EJEB, *Bykov kontra Oroszország*, 4378/02 sz. kereset, 2009. március 10., 63. bekezdés.

593 EJEB, *Idalov kontra Oroszország*, 5826/03 sz. kereset, 2012. május 22., 139. bekezdés.

594 EJEB, *Bykov kontra Oroszország*, 4378/02 sz. kereset, 2009. március 10., 64. bekezdés.

További védelem található az EJEE 5. cikke (4) bekezdésének és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikkének „gyorsaságra” vonatkozó követelményében.⁵⁹⁵ Az EJEE 5. cikkének (4) bekezdése értelmében az államok kötelesek független jogi eljárásokat kidolgozni arra, hogy a fogvatartottak megjelenjenek a bíró előtt, akinek „gyorsan” kell döntetnie a fogvatartásuk folytatásának törvényességéről. Az államok kötelesek gondoskodni arról, hogy teljesüljenek a következő követelmények:

- a költségmentességre és képviselőre vonatkozó döntéseket gyorsan meg kell hozni;⁵⁹⁶
- a fogvatartott személy jogosult rendszeres felülvizsgálatokra;⁵⁹⁷
- a kérelmező valószínűleg jogosult jogi képviselőre a bírósági eljáráshoz való jogának gyakorlásához;⁵⁹⁸
- a jogi segítségnyújtásért szükség esetén az államnak kell fizetnie, és annak hatékonynak kell lennie (lásd a tanácsadáshoz, védelemhez és képviselő igénybevételéhez való jogról szóló [4. fejezetet](#)).⁵⁹⁹

Az EJEE 5. cikkének (4) bekezdése a *habeas corpus* rendelkezés. Előírja a folyamatos fogvatartás rendszeres felülvizsgálatát, és lehetővé teszi a fogvatartottnak, hogy a bíróságtól követelje annak mérlegelését, hogy fogvatartásának alapja fennáll-e még. A fogvatartás 5. cikk (1) bekezdése szerinti törvényessége nem menti fel az államokat az 5. cikk (4) bekezdése szerinti gyors elbírálás követelménye alól.⁶⁰⁰ A gyorsaság kérdését az egyes ügyek körülményeinek figyelembevételével kell eldönteni.⁶⁰¹ Az EJEE 6. cikkének (1) bekezdése és az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke szerinti ésszerű időre vonatkozó követelmény kapcsán mérlegeltekkel azonos tényezők vonatkoznak (az ésszerűség meghatározásának kritériumait illetően lásd

595 *Magyarázatok az Európai Unió Alapjogi Chartájához*, HL 2007. C 303/17.

596 EJE, *L.R. kontra Franciaország*, 33395/96 sz. kereset, 2002. június 27., 38. bekezdés.

597 EJE, *M.H. kontra az Egyesült Királyság*, 11577/09 sz. kereset, 2013. október 22., 97-99. bekezdések.

598 EJE, *Megyeri kontra Németország*, 13770/88 sz. kereset, 1992. május 12., 23. bekezdés.

599 EJE, *Magalhães Pereira kontra Portugália*, 44872/98 sz. kereset, 2002. február 20., 54-63. bekezdések.

600 EJE, *Douiyeb kontra Hollandia*, 31464/96 sz. kereset, 1999. augusztus 4., 57. bekezdés.

601 EJE, *Mooren kontra Németország*, 11364/03 sz. kereset, 2009. július 9., 106. bekezdés.

még a **7.2. szakaszt**).⁶⁰² Az eljárás ideje rendszerit akkor kezdődik meg, amikor a szabadlábra helyezés iránti keresetet benyújtják/eljárást indítanak, és a kérelmező fogvatartásának törvényességére vonatkozó jogerős ítélet meghozatalakor fejeződik be.⁶⁰³ Valamely ügy kivételes bonyolultsága (például bonyolult orvosi vagy bizonyítási kérdések miatt) nem menti fel a nemzeti hatóságokat azon kötelezettségük alól, hogy megfeleljenek az ésszerű idő követelményének.⁶⁰⁴ Az 5. cikk (4) bekezdése azokra az eljárásokra vonatkozik, amelyek nem vetnének véget a kérelmező fogvatartásának – például, kórházból börtönbe kerülne.⁶⁰⁵

Az uniós jog értelmében noha az Európai Unió Alapjogi Chartájának 6. cikke kifejezetten nem rögzíti, a Magyarázatok az Alapjogi Chartához megerősíti, hogy a 6. cikk garantálja EJEE 5. cikkében rögzített összes jogot. Ez azt jelenti, hogy az EJEB ítélkezési gyakorlata fontos a 6. cikk értelmezéséhez, mert ennek a cikknek az értelme és hatálya megegyezik az EJEE 5. cikkével.

Az Európa Tanács és az Európai Unió olyan eszközöket dolgoztak ki, amelyek megkönnyítik az elítéltek számára, hogy büntetésüket származási országukban tölthessék le.⁶⁰⁶ Normákat is kidolgoztak az alternatív szankciók átadásának

602 *Ugyanott*, 106. bekezdés.

603 EJEB, *Rehbock kontra Szlovénia*, 29462/95 sz. kereset, 2000. november 28., 85. bekezdés.

604 EJEB, *Frasik kontra Lengyelország*, 22933/02 sz. kereset, 2010. január 5., 63. bekezdés.

605 EJEB, *Kuttner kontra Ausztria*, 7997/08 sz. kereset, 2015. július 16., 36-38. bekezdések.

606 Európa Tanács, *Az elítélt személyek átadásáról szóló egyezmény*, CETS 112. sz., 1983; Európa Tanács, *Az elítélt személyek átadásáról szóló egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve*, CETS 167. sz., 1997; A Tanács 2008/909/IB kerethatározata (2008. november 27.) a kölcsönös elismerés elvének büntetőügyekben hozott, szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban való végrehajtása céljából történő alkalmazásáról, HL L 327 of 5.12.2008, a 2009/299/JHA kerethatározattal módosítva HL 2009 L 81. Lásd még EJEB, *Somogyi kontra Magyarország*, 5770/05 sz. kereset, 2011. január 11. 22. bekezdés (a kérelmező büntetésének áthelyezését követően több időt töltött börtönben, mint kellett volna).

ösztönzése és elősegítése érdekében.⁶⁰⁷ Az elítéltek soha nem kerülhetnének csak azért előzetes letartóztatásba, mert külföldiek.⁶⁰⁸ Az uniós jog alkalmazásában az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat értelmében az egyének gyakorlatilag automatikusan átadhatók egy másik államnak.⁶⁰⁹ Ezért az EU irányelveiben jogokat határozott meg a tisztességes eljáráshoz való jogok alátámasztása érdekében a tagállamokban (lásd fentebb).

8.3.3. Kártalanítás jogellenes fogvatartásért

Az EJEE 5. cikkének (5) bekezdése meghatároz egy kártalanításhoz való érvényesíthető jogot az olyan személyek számára, akiket az 5. cikkkel ellentétesen tartóztattak le vagy vettek őrizetbe.⁶¹⁰ Az Alapjogi Chartához fűzött magyarázatok szerint az EJEE 5. cikkében 5. garantált jogokat védi a Charta 6. cikke.

Nem létezik egy meghatározott összegű kártérítéshez való jog.⁶¹¹ Az államok nagy mérlegelési mozgástérrel rendelkeznek a fizetendő összeget illetően, és ehhez szükség lehet a kár igazolására.⁶¹² Ugyanakkor az egyén teljes előzetes fogvatartásban töltött idejének automatikus beszámítása egy nem kapcsolódó bűncselekmény tekintetében kiszabott másik büntetésbe nem felel meg az

607 Európa Tanács, *A feltételeken elítélt vagy feltételeken szabadlábra helyezett elkövetők felügyeletéről* szóló egyezmény, CETS 51. sz., 1964; A Tanács 2009/829/IB kerethatározata (2009. október 23.) a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról, HL 2009 L 294; A Tanács 2008/947/IB kerethatározata (2008. november 27.) a kölcsönös elismerés elvének az ítéletekre és próbaidőt megállapító határozatokra való, a próbaidő alatti magatartási szabályok és alternatív szankciók felügyelete céljából történő alkalmazásáról, HL 2008 L 337/102. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2010), *Rec(2010)1 sz. ajánlás a tagállamok számára az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól*, 2010. január 20.; Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2000), *Rec(2000)22 számú ajánlás a tagállamok számára a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályainak fejlesztéséről*, 2000. november 29.; Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (1992), *Rec(92)16 számú ajánlás a tagállamok számára a közösségi büntetésekről és intézkedésekről*, 1992. október 19.

608 Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (2012), *Rec(2012)12 számú ajánlás a tagállamok számára a külföldi fogvatartottakról*, 2012. október 10, 13.2.b bekezdés (azokkal a nehézségekkel foglalkozik, amelyekkel e fogvatartottak szembesülnek, illetve a meghatározza kezelésük alapelveit).

609 *2002/584/JHA sz. kerethatározat* az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról, HL 2002 L 190/1.

610 Lásd még az EJEE Hetedik kiegészítő jegyzőkönyvének 3. cikkét (kártalanításhoz való jog bírói hiba esetén).

611 EJEB, *Damian-Burueana és Damian kontra Románia*, 6773/02 sz. kereset, 2009. május 26., 89. bekezdés.

612 EJEB, *Wassink kontra Hollandia*, 12535/86 sz. kereset, 1990. szeptember 27., 38. bekezdés.

5. cikk (5) bekezdésében rögzített kártalanításhoz való jognak.⁶¹³ Továbbá, egy megítélt kártérítés nem lehet jelentősen kevesebb, mint az EJEB által az 5. cikk hasonló megszegéséért megítélt kártérítés.⁶¹⁴

8.4. Környezeti jog

Fő pontok

- Az EJEE nem garantálja az egészséges környezethez való jogot, azonban az EJEE-ben garantált jogok – mint például a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog – bevonható a környezeti ügyekbe. A környezetet védelmét célzó *actio popularis-t* (közérdekű pereskedés) nem irányozza elő az EJEB.
- Az EU számos elfogadta az Aarhusi Egyezményt. Ez bevonja a nyilvánosságot a környezeti kérdésekre vonatkozó döntéshozatali folyamatba, és garantálja az igazságszolgáltatáshoz való jogot az egyének és nem kormányzati szervezetek számára azokban az esetekben, amikor a környezeti jog és/vagy az egyezmény rendelkezései sérülnek.
- A néhány nem kormányzati szervezet jogállását korlátozó nemzeti szabályok ellentétesek lehetnek az uniós joggal.

A környezet definíciója szerint magában foglalja a természetes erőforrásokat, mint a levegő, víz, talaj, állat- és növényvilág, a kulturális örökség részét képező vagyontárgyakat és a tájkép meghatározó jellemzői.⁶¹⁵ A környezeti kérdések közé tartozhatnak a polgári, politikai, társadalmi és gazdasági jogok. Az egészséges környezethez való jog szintén kollektív jog mivel az egészséges környezet befolyásolja a közösségeket – a jelenben és a jövőben egyaránt.

Például, az ENSZ Aarhusi Egyezményének 1. cikke lefekteti a jelen és jövő generációk jogát, hogy egészségének és jólétének megfelelő környezetben

613 EJEB, *Włoch kontra Lengyelország* (2. sz.), 33475/08 sz. kereset, 2011. május 10., 32. bekezdés.

614 EJEB, *Cristina Boicenco kontra Moldova*, 25688/09 sz. kereset, 2011. szeptember 27., 43. bekezdés.

615 Európa Tanács, *A környezetre veszélyes tevékenységekkel okozott károkkal kapcsolatos polgári jogi felelősségről szóló egyezmény*, CETS 150. sz., 1993. 2. cikk (10) bekezdés.

éljen.⁶¹⁶ Az egyezmény elismeri, hogy ennek eléréséhez az úgy nevezett „három pillérre” van szükség: hozzáférés az információhoz, a nyilvánosság részvétele és a hozzáférés az igazságszolgáltatáshoz – vagyis az igazságszolgáltatás akadályainak lebontása, például az ítéletek kifogásolása túlzott költségeinek megszüntetése. A 6.2. szakasz megállapítja, hogy a kereshetőségi jogra vonatkozó szigorú szabályok az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés eljárási akadályait jelenthetik. Az Aarhusi Egyezmény 9. cikke konkrét jogokat fogalmaz meg az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést illetően környezeti ügyekben (harmadik pillér).

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE nem biztosítja az egészséges környezethez való jogot, azonban az EJEE ítélkezési gyakorlat megerősíti, hogy bizonyos EJEE-ben garantált jogokat – mint például a 2. cikk (élethez való jog)⁶¹⁷ és a 8. cikk (magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) – értelmileg tartalmazzák a környezeti ügyek.⁶¹⁸ A súlyos környezetszennyezés befolyásolhatja az egyének jólétét, és megakadályozhatja, hogy élvezzék otthonukat, és ezzel hátrányosan befolyásolja magán- és családi életüket.⁶¹⁹

Példa: A *Tătar kontra Románia* ügyben⁶²⁰ a kérelmezők egy aranyérc kitermelő üzem közelében elhelyezkedő lakóövezetben laktak. Számos keresetet nyújtottak be azon kockázatok miatt, amelyeknek a vállalat kitette őket nátrium-cianidot használó technológiája révén. 2000-ben annak ellenére, hogy a hatóságok biztosították a kérelmezőket arról, hogy kielégítő biztonsági mechanizmusok működnek, nagy mennyiségű szennyezett víz ömlött számos határon keresztül folyó különböző folyókba, befolyásolva

616 ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) (1998), *Egyezmény környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról*, 1998. június 25. Az egyezményt egy uniós tagállamot kivéve (Írország) az EU összes tagállama ratifikálta.

617 Lásd például EJEB, *Önerýldiz kontra Törökország*, 48939/99 sz. kereset, 2004. november 30., 111-118. bekezdések (a 2. cikk eljárási szempontjairól).

618 Lásd például EJEB, *López Ostra kontra Spanyolország*, 16798/90 sz. kereset, 2004. december 9., 58. bekezdés; EJEB, *Taşkin és társai kontra Törökország*, 46117/99 sz. kereset, 2004. november 10., 126. bekezdés. Lásd még Európa Tanács (2012), *Manual on Human Rights and the Environment (Kézikönyv az emberi jogokról és a környezetről)*, Strasbourg, Európa Tanács. Lásd még Európa Tanács, *A környezet büntetőjog általi védelméről szóló európa tanácsi egyezmény*, CETS 172. sz., 1998 (előírja a részes államoknak, hogy minősítsék bűncselekménynek a súlyos környezeti bűncselekményeket, és működjenek együtt ezek végrehajtásában).

619 EJEB, *Guerra és társai kontra Olaszország*, 14967/89 sz. kereset, 1998. február 19., 60. bekezdés.

620 EJEB, *Tătar kontra Románia*, 67021/01 sz. kereset, 2009. január 27.

ezzel több ország környezetét. A kérelmezők azt állították, hogy a szennyezés hátrányosan befolyásolta az egészségségüket.

Az EJEB megállapította, hogy környezeti ügyekben a 8. cikk alkalmazható olyan esetekben, amikor a szennyeződést közvetlenül az állam okozta, vagy amikor az állam felelősségét a magánszektorra vonatkozó nem megfelelő szabályozása váltotta ki. A Bíróság azon az állásponton volt, hogy a román hatóságok elmulasztottak megfelelő előzetes felmérést készíteni a lehetséges kockázatokról, nem adtak megfelelő tájékoztatást az érintett személyeknek, és nem vetettek véget a baleset után az ipari tevékenységnek. Ezzel megsértették a 8. cikket. Annak ellenére, hogy a 8. cikk nem tartalmaz kifejezett eljárási követelményt, a beavatkozási intézkedésekhez vezető döntéshozatali folyamatnak tisztességesnek kell lennie, és megfelelő módon tiszteletben kell tartania az egyének érdekeit a cikk rendelkezéseinek megfelelően.

Környezeti ügyekben csak a kifejezetten érintetteknek áll jogában részt venni a döntéshozatalban. A környezet védelmét célzó *actio popularis* – a nyilvánosság által élvezett környezeti jog védelmét vagy érvényesítését célzó jogi eljárás (közérdekű pereskedés) – nincs előírva.⁶²¹

Ígéretes gyakorlat

A környezeti demokrácia előmozdítása a gyakorlatban

Litvánia kiemelkedő pontszámot ért el az országokat elismert környezetvédelmi szabályaik alapján értékelő környezeti demokrácia index (EDI) pilléreire, és kimagasló pontot kapott az összesített jogi indexen. A nyilvánosságnak joga van fellebbezni a környezeti információk szolgáltatásának megtagadása ellen, és keresetek széles skáláját benyújtani a jogok megsértése vagy károk elkövetése esetén. Litvánia számos lépést tett a környezeti demokráciát támogató törvényi jogok megeremtéséért. Bővebb információ erről az EDI honlapján olvasható.

Forrás: www.environmentaldemocracyindex.org/country/ltu.

621 EJEB, *Ilhan kontra Törökország*, 22277/93 sz. kereset, 2000. június 27., 52-53. bekezdések.

Az EJEB ítéletei hivatkoznak a nemzetközi környezetvédelmi szabályokra és az Aarhusi Egyezményben rögzített jogokra.⁶²² A Bíróság megerősítette tovább azon jog fontosságát is, hogy a kormányzattól lehetséges komoly egészségügyi hatások esetén információt lehessen kapni.⁶²³ Minden olyan esetben, amikor a kormány az érintettek egészségére nézve rejtett hátrányos következményekkel járó veszélyes tevékenységet folytat, a 8. cikk előírja, hogy egy hatékony és hozzáférhető eljárásrendet kell kidolgozni, amely lehetővé teszi az érintettek számára, hogy megkapjanak minden lényeges és megfelelő információt.⁶²⁴ Az EJEB továbbá engedélyezte egy egyesület számára az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést, amikor személyes tulajdonát és tagjaink életmódját érintő konkrét és közvetlen fenyegetéssel kapcsolatban panaszkodott.⁶²⁵

Az egészség védelméhez való jog is megtalálható az Európa Tanács Európai Szociális Chartájának, valamint az átdolgozott Szociális Charta 11. cikkében.⁶²⁶ A Charta egy további kiegészítő jegyzőkönyve értelmében, amely 1998-ban lépett életbe, a nemzeti szakszervezetek és dolgozói szervezetek, valamint bizonyos európai szakszervezetek, dolgozói szervezetek és nemzetközi nem kormányzati szervezetek jogosultak keresetet benyújtani a Szociális Jogok Európai Bizottságához a kiegészítő jegyzőkönyv részes államai ellen. Ezenkívül a nemzeti nem kormányzati szervezetek keresetet nyújthatnak be, ha az érintett állam erre vonatkozóan nyilatkozatot tesz.

Az uniós jog értelmében az Európai Unió Alapjogi Chartájának 37. cikke kijelenti, hogy az Unió politikájába nagyfokú környezetvédelmet kell beépíteni, és fokozni kell a környezet minőségét.⁶²⁷ Továbbá, ahogy azt a jelen kézikönyv többször leszögezte, az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke biztosítja az uniós jog által biztosított összes joggal kapcsolatban az igazságszolgáltatáshoz való jogot.

622 EJEB, *Tătar kontra Románia*, 67021/01 sz. kereset, 2009. január 27., 101., 113-116. és 118. bekezdések.

623 EJEB, *McGinley és Egan kontra az Egyesült Királyság*, 21825/93 és 23414/94 sz. keresetek, 1998. június 9., 101. bekezdés.

624 EJEB, *Giacomelli kontra Olaszország*, 59909/00 sz. kereset, 2006. november 2.

625 EJEB, *Gorraiz Lizarraga és társai kontra Spanyolország*, 62543/00 sz. kereset, 2004. április 27.

626 Európa Tanács, *Európai Szociális Charta*, CETS 35. sz., 1961; Európa Tanács, *átdolgozott Szociális Charta*, CETS 163. sz., 1996.

627 Lásd még EUS, z 3. cikkének (3) bekezdését, és EUMSZ 11. és 191. cikkét.

Ezenkívül a másodlagos uniós jogszabályok tartalmazzák az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogát. Az Aarhusi Egyezmény néhány rendelkezése megtalálható a 2003/4/EK irányelvben (információhoz való hozzáférés pillére), a 2003/35/EK irányelvben (nyilvánosság részvétele pillér) és az 1367/2006/EK rendeletben (amely az Aarhusi-i egyezményt az uniós intézményekre és szervekre alkalmazza).⁶²⁸ Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés szabályai beépültek a környezeti hatásvizsgálati irányelv (KHV) 10. cikkébe,⁶²⁹ amely meghatározott állami és magán projektek széles körére vonatkozik, valamint az ipari kibocsátásokra vonatkozó irányelv 25. cikkébe.⁶³⁰

A KHV 11. cikke kötelezi a tagállamokat, hogy biztosítsanak hozzáférést az „érintett nyilvánosság” számára a felülvizsgálati eljáráshoz, hogy azon határozatok „anyagi vagy eljárási jogszerűségének” kifogásolása céljából, amelyek a KHV szerinti részvételi követelmények hatálya alá tartoznak. A KHV 1. cikkének (2) bekezdése értelmében az „érintett nyilvánosság” „a környezettel kapcsolatos döntéshozatali eljárásokban érintett vagy valószínűleg érintett, illetve abban érdekelt nyilvánosság”. Ebbe bele tartoznak a nem kormányzati szervezetek is. Az, hogy az Aarhusi Egyezmény és a megfelelő uniós irányelvek előírják a nemzeti bíróságok számára a nem kormányzati szervezetek

-
- 628 Az Európai Parlament és a Tanács 2003/4/EK irányelve (2003. január 28.) a környezeti információkhoz való nyilvános hozzáférésről és a 90/313/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL 2003 L 41; Az Európai Parlament és a Tanács 2003/35/EK irányelve (2003. május 26.) a környezettel kapcsolatos egyes tervek és programok kidolgozásánál a nyilvánosság részvételéről, valamint a nyilvánosság részvétele és az igazságszolgáltatáshoz való jog tekintetében a 85/337/EGK és a 96/61/EK tanácsi irányelv módosításáról, HL 2003 L 156; Az Európai Parlament és a Tanács 1367/2006/EK rendelete (2006. szeptember 6.) a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról szóló Aarhusi Egyezmény rendelkezéseinek a közösségi intézményekre és szervekre való alkalmazásáról, HL 2006 L 264. Lásd még EUB, C-240/09 sz. ügy, *Lesoochranárske zoskupenie VLK kontra Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky*, 2011. március 8.
- 629 Az Európai Parlament és a Tanács 2011/92/EU irányelve (2011. december 13.) az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról, HL 2012 L 26, amelyet módosított az Európai Parlament és a Tanács 2014/52/EU irányelve (2014. április 16.) az egyes köz- és magánprojektek környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról, HL 2014 L 124.
- 630 Az Európai Parlament és a Tanács 2010/75/EU irányelve (2010. november 24.) az ipari kibocsátásokról (a környezetszennyezés integrált megelőzése és csökkentése), HL 2010 L 334.

által előterjesztett keresetek elismerését tükrözi a jog kollektív fontosságát.⁶³¹ A nem kormányzati szervezetek jogállását korlátozó nemzeti szabályok ellenlétesések lehetnek a KHV irányelv céljaival.⁶³²

Példa: A *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV kontra Bezirksregierung Arnsberg* ügyben (Trianel-ügy),⁶³³ Trianel építési és üzemeltetési engedélyt kapott egy lüneni (Németország) széntüzelésű üzemre. A javasolt üzem az élőhelyekről szóló irányelv szerinti öt speciális természetvédelmi terület közelében létesült volna. Egy nem kormányzati szervezet megpróbálta érvénytelenné nyilváníttatni az engedélyt azzal, hogy az sérti az irányelvet átültető német jogszabály rendelkezéseit. A német bíróság megállapította, hogy a német törvények értelmében egy nem kormányzati szervezet nem indíthat jogsértés miatt eljárást. Saját jogait kell megsérteni ahhoz, hogy bírósághoz fordulhasson. A bíróság feltette az EUB-nek a kérdést, hogy ez veszelézeteti-e a KHV irányelv igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatos rendelkezéseit.

Az EUB megállapította, hogy mivel a jogszabály az uniós jogból ered, amely világos kötelezettségeket fogalmaz meg e területen, a tagállam nem írhatja elő azt, hogy a környezetvédelmi szervezetek keresetösségi joga az egyéni jogok fogalmától függjön.

Az eljárás indításának költsége gyakran gátolja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést. Az uniós jog és az Aarhúsi Egyezmény egyaránt kötelezi a tagállamokat és a részes államokat annak biztosítására, hogy a környezeti ügyeket

631 EUB, C-128/09, C-129/09, C-130/09, C-131/09, C-134/09 és C-135/09 sz. egyesített ügyek, *Antoine Boxus, Willy Roux, Guido Durlét és társai, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois kontra Région wallonne*, 2011. október 11., 44-46., 51. bekezdések. A jogállásra vonatkozóan általában lásd Európai Parlament, Uniós Belső Politikák Főigazgatósága (2012), *Standing up for your right(s) in Europe: A Comparative study on Legal Standing (Locus Standi) before the EU and Member States' Courts (Állj ki a jogaidért Európában: Összehasonlító tanulmány az EU és a tagállamok bíróságai előtti keresetösségi jogról) (locus standi)*.

632 EUB, C-263/08 sz. ügy, *Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsforening kontra Stockholms kommun genom dess marknämnd*, 2009. október 15.

633 EUB, C-115/09, *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV kontra Bezirksregierung Arnsberg*, 2011. május 12.

érintő eljárások „ne járjon megfizethetetlen költségekkel”.⁶³⁴ A hazai bíróságok nem tudják kizárólag az egyéni kérelmezők anyagi helyzetét megvizsgálni. Számos egyéb tényezőt is figyelembe kell venniük, többek között a kérelmező a ésszerű esélyét a pernyertességre, az ügy tétjének a kérelmező, illetve a környezet védelme számára képviselt fontosságát, az alkalmazott eljárás bonyolultságát, valamint azt, hogy rendelkezésre áll-e állami finanszírozás vagy egyéb költségvédelmi rendszer.⁶³⁵ Abban bízni, hogy az igazságszolgáltatási mérlegelési jogkörüket gyakorló bíróságok elhárítják annak elrendelését, hogy a peresztes fél fizesse meg a költségeket, jogbizonytalanságot eredményez, és nem ülteti át hatékonyan az EU jogi követelményeit.⁶³⁶

8.5. E-igazságügy

Fő pont

- A technológia fokozhatja az igazságügyi folyamat hatékonyságát és átláthatóságát, és elősegítheti az igazságszolgáltatáshoz való jog gyakorlását az egyének számára. Azonban ha ez teljes mértékben felváltja a hagyományos eljárásokat, azzal kockáztatjuk azt is, hogy néhányak számára (például akik nem rendelkeznek internettel) veszélybe kerül az igazságszolgáltatáshoz való jog.
- Az EUB leszögezte, hogy az „elektronikus út” nem lehet az eljárásokhoz való hozzáférés egyetlen lehetséges útja, mert az néhány ember számára lehetetlenné teheti jogaik gyakorlását.

A technológia fokozhatja az igazságügyi folyamat hatékonyságát és átláthatóságát, és elősegítheti az igazságszolgáltatáshoz való jog gyakorlását az egyének számára. Az „e-igazságügy” kifejezés kezdeményezések széles körét fedi le, beleértve az e-mail használatát, online keresetek kitöltését, videó-meghallgatások és konferenciák alkalmazását, nyilvánartásbavétel

634 ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (1998), *Egyezmény környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságban a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról*, 1998. június 25., 9. cikk (4) bekezdése (igazságszolgáltatáshoz való hozzáférésre vonatkozó rendelkezések).

635 EUB, C-260/11 sz. ügy, *David Edwards, Lilian Pallikaropoulos kérelme alapján The Queen kontra az Environment Agency és társai*, 2013. április 11., 46. bekezdés.

636 EUB, C-427/07 sz. ügy, *Európai Közösségek Bizottsága kontra Írország*, 2009. július 16., 94. bekezdés. Lásd még EUB, C-530/11 sz. ügy, *Európai Bizottság kontra Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Észak-Írország*, 2014. február 13., 54-58. bekezdések.

és az ügy előrehaladásának online nyomon követését, valamint a bírák vagy egyéb döntéshozók azon képességét, hogy az információkhoz elektronikus úton férjenek hozzá. Ez a szakasz az e-igazságügy követelményeit ismerteti, majd konkrét példákat szolgáltat az uniós jog keretében alkalmazott ilyen kezdeményezésekre.

Az Európa Tanács jogának alkalmazásában az EJEE nem határoz meg konkrét követelményt az e-igazságüggyel kapcsolatban, azonban az e-igazságügyi kezdeményezések megvalósítása az EJEE 6. cikke szerinti bírósági eljáráshoz való jog és tisztességes eljáráshoz való jog szabályainak hatálya alá tartozik.

Példa: A *Lawyer Partners a.s. kontra Szlovákia* ügyben⁶³⁷ a kérelmező egy zárkörűen működő részvénytársaság több mint 70 000 polgári eljárást akart indítani adósságbehajtás céljából. Tekintettel a keresetek rendkívül nagy számára, ezeket egy DVD-n rögzítette, és magyarázó levél kíséretében küldte be a bíróságra. Annak ellenére, hogy a hazai jog lehetővé tette a keresetek ilyen módon történő benyújtását, a bíróság visszautasította annak befogadását azzal, hogy nem áll rendelkezésére a szükséges eszköz. Az alkotmánybírósághoz benyújtott keresetet elutasították, mivel azt a törvényben előírt kéthónapos határidő után nyújtották be.

Az EJEB megjegyezte, hogy ha kinyomtatták volna, a társaság keresete és alátámasztó dokumentációja több mint 40 millió oldalra fért volna el. Ilyen körülmények között a kereset benyújtásának általa választott módja nem tekinthető nem megfelelőnek. A hazai jog rendelkezett a bírósági keresetek elektronikus úton történő benyújtásáról, és a kérelmező vállalat nem bírálható azért, mert élt ezzel a lehetőséggel. Az, hogy a bíróság elutasította a keresetek befogadását, a bírósági eljáráshoz való jogának aránytalan korlátozása volt.

Az EU „elektronikus egyablakos ügyintézése az igazságszolgáltatás terén”, az európai e-igazságszolgáltatási portál, jelenleg lehetővé teszi az egyének számára, hogy határokon átnyúló kis értékű követeléseket vagy a fizetési meghagyásokat online nyújtsanak be vonatkozó másodlagos uniós joggal összhangban. Az 1896/2006 sz. rendelet létrehozta az európai fizetési

637 EJEB, *Lawyer Partners a.s. kontra Szlovákia*, 54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548/08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 és 29557/08 sz. keresetek, 2009. június 16.

meghagyásos eljárást.⁶³⁸ Ez az eljárás egyszerűsíti a határokon átnyúló ügyeket a nem vitatott pénzköveteléseket illetően polgári és kereskedelmi ügyekben. Az európai fizetési meghagyásos eljárást Dánia kivételével az EU összes tagállama elismerte és végrehajtja, végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás nélkül. Ez lehetővé teszi a hitelezők számára, hogy az illetékes bíróságnak benyújtható és elküldhető szabványosított nyomtatványon keresetet nyújtsanak be anélkül, hogy bíróság előtt megjelenének.

A 861/2007/EK rendelettel összhangban a keresetek az európai e-igazságszolgáltatási portálon keresztül is benyújthatók a kis értékű követelések európai eljárása keretében. Ennek célja javítani és egyszerűsíteni a polgári és kereskedelmi ügyekben a 2000 euró összeget el nem érő követelésekre vonatkozó eljárásokat.⁶³⁹ A kis értékű követelések eljárása Dánia kivételével az összes tagállamban alkalmazható. Ez egy írásos eljárás – kivéve, ha a bíróság szükségesnek tartja a szóbeli meghallgatást.⁶⁴⁰ A felek és a bíróság számára határidőket határoz meg a pereskedés meggyorsítására, és anyagi, valamint nem anyagi követelésekre is vonatkozik. Az eljáráseredményeképp megszerzett bírósági határozatot általában automatikusan el kell ismerni és végre kell hajtani a másik tagállamban.

A videokonferencia és meghallgatás fejlődése szintén megkönnyítheti az igazságszolgáltatást. Például az igazságügyi felügyeletet elrendelő európai határozat megengedi az EU tagállamainak, hogy felügyeletet elrendelő határozatot adjanak ki a gyanúsított vagy vádolt személyek elengedésére és a lakóhelyük szerinti államban történő felügyelet alá helyezésére a tárgyalásig.⁶⁴¹ A 19. cikk (4) bekezdése rendelkezik arról, hogy telefon- és videokonferencia alkalmazható, ha a nemzeti jog előírja a kiadó tagállamnak, hogy meghallgassa a vádlottat, mielőtt megváltoztatja a felügyeleti intézkedéseket vagy letartóztatási

638 [Az Európai Parlament és a Tanács 1896/2006/EK rendelete \(2006. december 12.\) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról](#), HL 2006 L 399.

639 [Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete \(2007. július 11.\) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről](#), HL 2007 L 199.

640 861/2007/EK rendelet, 5. cikk (1) bekezdés.

641 Ezzel részletesebben egy következő FRA jelentés fog foglalkozni, amely az uniós jog gyakorlati végrehajtását vizsgálja a tárgyalásra váró személyek átadását illetően.

parancsot ad ki. A videokonferencia használatát meghallgatás céljából más uniós eszköz is ösztönzi.⁶⁴²

Ígéretes gyakorlat

A büntetéskiszabás vizualizálása: online eszköz az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítésére

Az Egyesült Királyság igazságügyi minisztériuma az emberek büntetéskiszabás megértését segítő interaktív útmutatóért („you be the judge”) elismerésben részesült a International Visual Communications Awards díjkiosztón (Nemzetközi Vizuális Kommunikáció díj). Ez az eszköz megkönnyíti az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést azzal, hogy a tényleges tárgyalóterem kívül ismerteti meg az embereket a bírósági eljárásokkal.

Forrás: FRA (2012), Alapvető jogok: kihívások és eredmények 2011-ben – FRA éves jelentés, 207. o.

Azonban nem mindenkinek van lehetősége hozzáférni a technológiai fejlesztésekhez, ezért fontos, hogy ezek a hagyományos rendszerek mellett létezzenek. Az EUB leszögezte, hogy a kizárólag „elektronikus úton” elérhető eljárások néhány ember számára lehetetlenné teheti jogaik gyakorlását.⁶⁴³

642 A Tanács 2009/829/IB kerethatározata (2009. október 23.) a kölcsönös elismerés elvének az Európai Unió tagállamai közötti, az előzetes letartóztatás alternatívájaként felügyeleti intézkedéseket elrendelő határozatokra történő alkalmazásáról, HL 2009 L 294. Lásd még 2012/29/EU irányelv, 17. cikk; A Tanács 200. május 29-i jogi aktusa az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bünygyi jogsegély létrehozásáról szóló egyezményről, HL 2000 C 197, 10. cikk; A Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről, HL 2001 L 174, 10. cikk (4) bekezdése és 17. cikk (4) bekezdése (a bíróságok közötti együttműködés javítása, egyszerűsítése és felgyorsítása a bizonyításvétel tekintetében); A Tanács 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kárenyhítéséről, HL 2004 L 261, 9. cikk (1) bekezdés, valamint Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről, 8. cikk és 9. cikk (1) bekezdése.

643 EUB, C-317/08, C-318/08, C-319/08 és C-320/08 sz. egyesített ügyek, *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA*, 2010. március 18., 58. bekezdés.

Példa: A *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA* ügyben⁶⁴⁴ az EUB *Giudice di Pace di Ischia* bíróság négy egyesített előzetes döntéshozatal iránti kérelmét mérlegelte azokra a kikötésekre vonatkozóan, amelyek értelmében a peren kívüli egyezség megkísérlése bizonyos viták esetében kötelező ahhoz, hogy azokat nemzeti bíróság elé lehessen vinni. A kikötéseket az Egyetemes szolgáltatási irányelvnek megfelelően léptették életbe.⁶⁴⁵ Az EUB mérlegelte, hogy ezek a kötelező véleménykérések megfelelnek-e a hatékony bírói jogvédelem elvének.

A kötelező véleménykérésekre vonatkozó döntés a **2.4.2. szakaszban** olvasható részletesen. E kérdés mérlegelésekor az EUB azt is megjegyezte, hogy az Egyetemes szolgáltatási irányelv által biztosított jogok gyakorlását gyakorlatilag lehetetlenné tehetik vagy rendkívüli módon megnehezíthetik bizonyos egyének – különösen az internet hozzáféréssel nem rendelkezők – számára, ha a vitarendezési eljáráshoz csak elektronikus úton lehetne hozzáférni.

644 EUB, C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, *Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA*, 2010. március 18., 67. bekezdés.

645 Az Európai Parlament és a Tanács 2002/22/EK irányelve (2002. március 7.) az egyetemes szolgáltatásról, valamint az elektronikus hírközlő hálózatokhoz és elektronikus hírközlési szolgáltatásokhoz kapcsolódó felhasználói jogokról, HL 2002 L 108.

Ajánlott szakirodalom

1. fejezet

Anagnostou, D. (2013), *ECHR; Implementing Strasbourg's judgment on domestic policy*, Edinburgh, Edinburgh University Press.

Brillat, R. (2009), 'The European Social Charter' in Alfredsson, G. et al. (eds.), *International Human Rights Monitoring Mechanisms*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Bratza, N. (2013), 'The European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union: a process of mutual enrichment', in Rosas, A. et al (eds.), *Court of Justice and construction of Europe: analyses and perspectives on sixty years of case-law*, The Hague, T.M.C. Asser Press.

Carrera, S., De Somer, M. and Petkova, B. (2012), 'The Court of Justice of the European Union as a Fundamental Rights Tribunal – Challenges for the Effective Delivery of Fundamental Rights in the Area of Freedom, Security and Justice', *Liberty and Security in Europe Papers*, Centre for European Policy Studies, No. 49.

EUB, *Jogi tükör*, elérhető: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_7063/.

Coutron, L. and Picheral, C. (eds.) (2012), *Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne et Convention européenne des droits de l'homme*, Brussels, Bruylant.

Craig, P. (2010), *A Lisszaboni Szerződés. Law, Politics, and Treaty Reform*, Oxford, Oxford University Press.

Francioni, F. (2007), *Access to Justice as a Human Right*, New York, Oxford University Press.

Klamert, M. (2014), *The Principle of Loyalty in EU Law*, Oxford, Oxford University Press.

Lavranos, N. (2013), 'The ECJ's Judgments in Melloni and Åkerberg Fransson: Un ménage à trois difficulté', *European Law Reporter*, No. 4, pp. 133–141.

Meyer, J. (ed.) (2014), *Charta der Grundrechte der Europäischen Union*, 4th Edition, Baden-Baden, Nomos.

Pech, L. (2010), 'A Union founded on the Rule of Law: Meaning and Reality of the Rule of Law as Constitutional Principle of EU Law', *European Constitutional Law Review*, Vol.6, No. 3, pp. 359–396.

Stricker, A. (2010), *Die Bedeutung der Europäischen Menschenrechtskonvention und der gemeinsamen Verfassungsüberlieferungen für den Grundrechtsschutz der Europäischen Union*, Frankfurt am Main, Peter Lang.

Timmermans, C. (2013), 'Fundamental rights protection in Europe before and after accession of the European Union to the European Convention on Human Rights', in van Dijk, P. and van Roosmalen, M. et al (eds.), *Fundamental Rights and Principles*, Antwerp, Intersentia.

Az ENSZ Fejlesztési Programja (2005) 'Programming for Justice: Access for All: A Practitioner's Guide to a Human Rights-Based Approach to Access to Justice', Bangkok, UNDP.

2. fejezet

Adams, S. and Parras, F.J. (2013), 'The European Stability Mechanism through the legal meanderings of Union's constitutionalism: Comment on Pringle', *European Law Review*, Vol. 8, No. 6, pp. 848–865.

Benöhr, I. (2014), 'Collective Redress in the Field of European Consumer Law', *Legal Issues of Economic Integration*, Vol. 14, No. 3, pp. 243–256.

De Palo, G. and Trevor, M. (2012), *EU Mediation Law and Practice*, Oxford, Oxford University Press.

Doobay, A. (2013), 'The right to a fair trial in light of the recent ECtHR and CJEU case-law', *ERA Forum*, Vol. 14, No. 2, pp. 251–262.

Flattery, J. (2010), 'Balancing efficiency and justice in EU competition law: elements of procedural fairness and their impact on the right to a fair hearing', *Competition Law Review*, Vol. 7, No. 1, p. 53–58.

FRA, *Charterpedia*, elérhető: <http://fra.europa.eu/hu/charterpedia>.

FRA (2012), *Bringing rights to life: The fundamental rights landscape of the European Union*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

Galetta, D. (2010), *Procedural Autonomy of EU Member States: Paradise Lost?*, Heidelberg, Springer.

Gilliaux, P. (2012), *Droit(s) européen(s) à un procès équitable*, Brussels, Bruylant.

Hodges, S. (2014), 'Consumer ombudsmen: better regulation and dispute resolution', *ERA Forum*, Vol. 15, No. 4, pp. 593–608.

Luzak, J. (2014), 'Online consumer contracts', *ERA Forum*, Vol. 15, No. 3, pp. 381–392.

Müller, L. F. (2015), *Richterliche Unabhängigkeit und Unparteilichkeit nach Art. 6 EMRK.: Anforderungen der Europäischen Menschenrechtskonvention und spezifische Probleme in den östlichen Europaratsstaaten*, Berlin, Duncker & Humblot.

Peers, S. and Ward, A. et al. (eds.) (2013), *Commentary on Charter of Fundamental Rights*, Oxford, Hart Publishing.

Polakiewicz, J. (2009–2010), 'European Union action on procedural rights and the European Convention on Human Rights', *Human Rights Law Journal*, Vol. 30, No. 1–2, pp. 12–16.

Stürner, M., Inchausti Gascón, F., Caponi, R. (eds.) (2014), *The Role of Consumer ADR in the Administration of Justice. New Trends in Access to Justice under EU Directive 2013/11*, Munich, Sellier.

Vitkauskas, D. and Dikov, G. (2012), *Protecting the right to a fair trial under the European Convention on Human Rights*, Strasbourg, Európa Tanács.

Wrbka, S. (2014), *European Consumer Access to Justice Revisited*, Cambridge, Cambridge University Press.

3. és 4. fejezet

Cape, E., Namoradze, N., Smith, R. and Spronken, T. (2010), *Effective Criminal Defence in Europe*, Cambridge, Intersentia.

Mole, N. and Harby, C., Council of Europe (2007), 'Le droit à un procès équitable: Un guide sur la mise en œuvre de l'Article 6 de la Convention européenne des Droits de l'Homme', *Précis sur les droits de l'homme*, No. 3.

Council of Europe (2013), *Guide to a fair trial: civil limb*, Strasbourg, Európa Tanács.

Council of Europe (2014), *Guide to a fair trial: criminal limb*, Strasbourg, Európa Tanács.

Engström, J. (2011), 'The Principle of Effective Judicial Protection after the Lisbon Treaty: Reflection in the light of case C-279/09 DEB', *Review of European Administrative Law*, Vol. 4, No. 2, pp. 53–68.

FRA (2015), *Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a szakemberek álláspontja és tapasztalatai*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

Grabenwarter, C. and Pabel, K. (2012), *Europäische Menschenrechtskonvention*, 5th Edition, Munich, C. H. Beck.

Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. and Bates, E. (2014), *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Press.

Kiraly, L. and Squires, N. (2011), 'Legal aid in the EU: from the Brussels Convention of 1968 to the Legal Aid Directive of 2003', *Coventry Law Journal*, Vol. 16, No. 2, pp. 28–47.

Oliver, P. (2011), 'Case C-279/09 DEB v. Germany', *Common Market Law Review*, 48. kötet, 2023–2040. o.

Rainey, B., Wicks, E. and Ovey, C. (2014), *The European Convention on Human Rights*, Oxford, Oxford University Publishing.

Sayers, D. (2014), 'Protecting Fair Trial Rights in Criminal Cases in the European Union: Where does the Roadmap take Us?', *Human Rights Law Review*, Vol. 14, No. 4, pp. 733–760.

Trechsel, S. (2005), *Human Rights in Criminal Proceedings*, Oxford, Oxford University Press.

5. fejezet

Biondi, A. and Farley, P. (2009), *The Right to Damages in European Law*, Alphen aan der Rijn, Kluwer Law International.

Buyse, A. (2009), 'Lost and Regained? Restitution as a remedy for human rights', *Heidelberg Journal of International Law*, Vol. 68, pp. 129–153.

Council of Europe (2013), *Guide to good practice in respect of domestic remedies*, Strasbourg, Európa Tanács.

De Hert, P. and Korenica, F. (2012), 'The doctrine of equivalent protection: its life and legitimacy before and after the European Union's accession to the European Convention on Human Rights', *German Law Journal*, Vol.13, No.7, pp. 874–895.

Gutman, K. (2011), 'The evolution of the action for damages against the European Union and its place in the system of judicial protection', *Common Market Law Review*, Vol. 48, No.3, pp. 695–750.

Karpenstein, U. and Mayer, C. F. (2012), *Konvention zum Schutz der Menschenrechte und Grundfreiheiten : Kommentar*, München, C.H. Beck.

Keller, H. and Marti, C. (2013), 'Interim Relief Compared: Use of Interim Measures by the UN Human Rights Committee and the European Court of Human Rights', *Heidelberg Journal of International Law*, Vol. 73, pp. 325–372.

Kuijjer, M. (2014), *Effective remedies as a fundamental right*, Barcelona, Escuela Judicial Española & European Judicial Training Network.

Lenaerts, K., Maselis, I. and Gutman, K. (2014), *EU procedural law*, Oxford, Oxford University Press.

Le Sueur, A. (2012), 'Designing Redress: Who Does it, How and Why?', *Asia Pacific Law Review*, Vol. 20, No. 1, pp. 17–44.

Mak, C. (2012), 'Rights and Remedies – Article 47 EUCFR and Effective Judicial Protection in European Private Law Matters', *Amsterdam Law school Research Paper*, No. 2012–88.

Marguénaud, J.-P. (2012), *La cour européenne des droits de l'homme*, 6th edition, Paris, Dalloz.

McBride, J. (2009), *Access to justice for migrants and asylum-seekers in Europe*, European Committee on Legal Cooperation, Strasbourg, Európa Tanács.

Peers, S. (2012), 'Sanctions for infringement of EU law after the Treaty of Lisbon', *European Public Law*, Vol. 18, p. 33.

Peers, S. (2014), 'Reconciling the Dublin system with European fundamental rights and the Charter', *ERA Forum*, Vol. 15, No. 4, pp. 485–494.

Schlote, M. (2014), 'The San Giorgio "cause of action"', *British Tax Review*, No. 2, pp. 103–113.

Van Gerven, W. (2000), 'Of Rights, Remedies and Procedures', *Common Market Law Review*, Vol. 37, Issue 3, pp. 501–36.

Wakefield, J. (2010), 'Retrench and Reform: The Action for Damages', in Eeckhout, P. and Tridimas, T. (eds), *Yearbook of European Law*, Vol.28.

Ward, A. (2011), 'National and EC Remedies under the EU Treaty; Limits and the Role of the ECHR', in Barnard, C. and Odudu, O. (eds.), *The Outer Limits of the Treaty*, Oxford, Hart Publishing.

Ward, A. (2012), 'Damages under the EU Charter of Fundamental Rights', *ERA Forum*, Vol. 12, No. 4, pp. 589–611.

6. fejezet

Balthasarv, S. (2010), 'Locus Standi Rules for Challenge to Regulatory Acts by Private Applicants: the new Article 263(4)', *European Law Review* Vol.35, No. 4, p. 542–550.

Carboni, N. (2014), 'From Quality to Access to Justice: Improving the Functioning of European Judicial Systems', *Civil and Legal Sciences*, Vol. 3, No. 4.

FRA (2011), *Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

Kloth, M. (2010), *Immunities and the right of access to the court under Article 6 of the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers.

Nascimbene, B. (2009), 'European judicial cooperation in criminal matters: what protection for individuals under the Lisbon Treaty?', *ERA Forum*, Vol. 10, No. 3, pp. 397–407.

Reich, N. (2013), *General Principles of EU Civil Law*, Antwerp, Intersentia.

7. fejezet

Edel, F. (2007), *The length of civil and criminal proceedings in the case law of the European Court of Human Rights*, Strasbourg, Európa Tanács.

European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) (2012), *Length of court proceedings in the member states of the Council of Europe based on the case law of the European Court of Human Rights*, Strasbourg, Európa Tanács.

Greer, S. (2006), *The European Convention on Human Rights: Achievements, Problems and Prospects*, Cambridge, Cambridge University Press.

Henzelin, M. and Rordorf, H. (2014), 'When Does the Length of Criminal Proceedings Become Unreasonable According to the European Court of Human Rights?', *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 5, No. 1, 2014, pp. 78-109.

Mahoney, P. (2004), 'The right to a fair trial in criminal matters under Article 6 ECHR', *Judicial Studies Institute Journal*, Vol. 4, No. 2, pp. 107-129.

Meyer-Ladewig, J. (2011), *EMRK Europäische Menschenrechtskonvention – Handkommentar*, 3th Edition, Baden-Baden, Nomos.

Nicolas, M. (2012), *Le droit au délai raisonnable devant les juridictions pénales internationales*, Frankfurt am Main, Peter Lang. Van Dijk, P., Van Hoof, G.J.H., Van Rijn, A. and Zwaak, L. (eds.) (2006), *Theory and Practice of the European Convention on Human rights*, Antwerp, Intersentia.

8. fejezet

Bartlett, P. et al (eds.) (2006), *Mental Disability and the European Convention on Human Rights*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Cojocariu, C. (2011), 'Handicapping rules: The overly restrictive application of admissibility criteria by the European Court of Human Rights to complaints concerning disabled people', *European Human Rights Law Review*, No. 6, p. 686.

Contini, F. and Lanzara, G. (2014), *The Circulation of Agency in e-Justice*, Dordrecht, Springer.

Council of Europe (2012), *Manual on Human Rights and the Environment*, Strasbourg, Council of Europe.

Easton, S. (2011), *Prisoners' rights: principles and practice*, Abingdon, Taylor & Francis.

FRA (2012), *Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az EU – lépések az egyenlőség előmozdítása felé*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA (2012), *A mentális egészségi problémákkal küzdők kényszerelhelyezése és kényszergyógykezelése*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA (2013), *A mentális egészségi problémákkal küzdők kényszerelhelyezése és kényszergyógykezelése*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA (2015), *Bűncselekmények áldozatai az Európai Unióban: az áldozatoknak nyújtott támogatás mértéke és jellege*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA-ECtHR (2014), *Kézikönyv a menekültügyre, határookra és bevándorlásra vonatkozó európai jogról*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA-ECtHR (2015), *Kézikönyv a gyermekek jogaira vonatkozó európai jogról*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

Gavrielidis, T. (ed). (2014), *A victim-led criminal justice system: addressing the paradox*, London, IARS Publications.

Gramatikov, M. and Klaming, L. (2011), 'Getting divorced online: Procedural and outcome justice in online divorce mediation', *Journal of Law and Family Studies*, Vol. 13, No. 2, pp. 1–30.

Harding, A. (2007), *Access to environmental justice: a comparative study*, London, Brill.

Lindsay, W.R., Taylor J.L. and Sturmey, P. (2004), *Offenders with Developmental Disabilities*, Chichester, Wiley.

Londono, P. (2007), 'Positive obligations, criminal procedure and rape cases', *European Human Rights Law Review*, No. 2, p.158–171.

Lupo, G. and Bailey, J. (2014), 'Designing and Implementing e-Justice Systems: Some Lessons Learned from EU and Canadian Examples', *Laws*, Vol. 3, No. 2, pp. 353–387.

Ng, G. (2013), 'Experimenting with European Payment Order and of European Small Claims Procedure', in Contini, F. and Lanzara, G. (eds.), *Building Interoperability for European Civil Proceedings online*, CLUEB Bologna.

Ochoa, J.C., (2013), *The Rights of Victims in Criminal Justice Proceedings for Serious Human Rights Violations*, Leiden, Martinus Nijhoff.

Pallemaerts, M. (2009), *The Aarhus Convention at ten. Interactions and Tensions between Conventional International Law and EU Environmental Law*, Groningen, Europa Law Publishing.

Perlin, M. (2011), *International human rights and mental disability law: when the silenced are heard*, New York, Oxford University Press.

Smith, R. (2014), *Digital delivery of legal services to people on low incomes*, London, The Legal Education Foundation.

Starmer, K. (2014), 'Human rights, victims and the prosecution of crime in the 21st century', *Criminal Law Review*, No. 11, pp. 777-787.

Taylor, J.L. and Lindsay, W.R. (2010), 'Understanding and treating offenders with learning disabilities: a review of recent developments', *Journal of Learning Disabilities and Offending Behaviour*, Vol. 1, No. 1, p. 6.

The Harris Review (2015), 'Changing prisons, saving lives: report of the independent review into self-inflicted deaths in custody of 18-24 year olds', Command Paper 9087.

Van Zyl Smit, D. and Snacken, S. (2011), *Principles of European Prison Law and Policy: Penology and Human Rights Paperback*, Oxford, Oxford University Press.

Velicogna, M. Errera, A. and Derlange, S. (2013), 'Building e-Justice in Continental Europe: The TéléRecours Experience in France', *Utrecht Law Review*, Vol. 9, No. 1, pp. 38-59.

Young, L. (2014), *The Young Review: Improving outcomes for young black and/or Muslim men in the Criminal Justice System*, London, Barrow Cadbury Trust.

Ítélezési gyakorlat

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának válogott ítélezési gyakorlata

A bírósági eljáráshoz való jog

EJEB

Golder kontra az Egyesült Királyság, 4451/70 sz. kereset, 1975. február 21.

Julius Kloiber Schlachthof GmbH és társai kontra Ausztria, 21565/07, 21572/07, 21575/07 és 21580/07 sz. keresetek, 2013. április 4.

EUB

Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durllet és társai, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois kontra Région wallonne, JC-128/09 - C-131/09, C-134/09 és C-135/09 sz. egyesített ügyek, 2011. október 11.

Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeio Politismou kai Tourismou kontra Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou, C-363/11 sz. ügy, 2013. február 16.

Valeri Hariev Belov kontra CHEZ Elektro Bulgaria AD és társai (Bulgária és az Európai Bizottság beavatkozik), C-394/11 sz. ügy, 2013. január 31.

A bíróságok függetlensége és pártatlansága

EJEB

Ibrahim Gürkan kontra Törökország, 10987/10 sz. kereset, 2012. július 3.

Maktouf és Goran Damjanović Bosznia és Hercegovina elleni ügye, 2312/08 és 34179/08 sz. kereset, 2013. július 18.

EUB

Chronopost SA és La Poste kontra Union française de l'express (UFEX) és társai, C-341/06 P és C-342/06 P sz. egyesített ügyek, 2008. július 1.

Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, C-506/04 sz. ügy, 2006. szeptember 19.

Tisztességes és nyilvános eljárás

EJEB

Khrabrova kontra Oroszország, 18498/04 sz. kereset, 2012. október 2.

Užkauskas kontra Litvánia, 16965/04 sz. kereset, 2010. július 6.

Nem bírósági testületek és alternatív vitarendezési eljárás

EJEB

Suda kontra a Cseh Köztársaság, 1643/06 sz. kereset, 2010. október 28.

EUB

Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA, C-317/08–C-320/08 sz. egyesített ügyek, 2010. március 18.

Költségmentesség nem büntetőeljárásokban

EJEB

Airey kontra Írország, 6289/73 sz. kereset, 1979. október 9.

McVicar kontra az Egyesült Királyság, 46311/99 sz. kereset, 2002. március 7.

EUB

DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 2010. december 22.

Költségmentesség büntetőeljárásokban

EJEB

Tsonyo Tzonev kontra Bulgária (2. sz.), 2376/03 sz. kereset, 2010. január 14.

Twalib kontra Görögország, 24294/94 sz. kereset, 1998. június 9.

Zdravko Stanev kontra Bulgária, 32238/04 sz. kereset, 2012. november 6.

A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog büntetőeljárásokban

EJEB

Anghel kontra Olaszország, 5968/09 sz. kereset, 2013. június 25.

Bertuzzi kontra Franciaország, 36378/97 sz. kereset, 2003. február 13.

A tanácsadáshoz, védelemhez és képviselet igénybevételéhez való jog büntetőeljárásokban

EJEB

Aras kontra Törökország (2. sz.), 15065/07 sz. kereset, 2014. november 18.

Lagerblom kontra Svédország, 26891/95 sz. kereset, 2003. január 14.

Lanz kontra Ausztria, 24430/94 sz. kereset, 2002. január 31.

Pishchalnikov kontra Oroszország, 7025/04 sz. kereset, 2009. szeptember 24.

Salduz kontra Törökország, 36391/02 sz. kereset, 2008. november 27.

EUB

Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres, C-305/05, 2007. június 26.

Személyes képviselőhez való jog

EJEB

Galstyan kontra Örményország, 26986/03 sz. kereset, 2007. november 15.

A hatékony jogorvoslat követelményei

EJEB

McFarlane kontra Írország, 31333/06 sz. kereset, 2010. szeptember 10.

Ramirez Sanchez kontra Franciaország, 59450/00 sz. kereset, 2006. július 4.

Rotaru kontra Románia, 28341/95 sz. kereset, 2000. május 4.

Yarashonen kontra Törökország, 72710/11 sz. kereset, 2014. június 24.

EUB

Brahim Samba Diouf kontra Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration, C-69/10, 2011. július 28.

Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa, C-583/11 P, 2013. október 3.

Sofiane Fahas kontra az Európai Unió Tanácsa, T-49/07 sz. ügy, 2010. december 7.

Példák konkrét jogorvoslatokra

EJEB

Ananyev és társai kontra Oroszország, 42525/07 és 60800/08 sz. keresetek, 2012. január 10. (kártalanítás)

Brosa kontra Németország, 5709/09 sz. kereset, 2014. április 17. (bíróági meghagyás)

Burdov kontra Oroszország (2. sz.), 33509/04 sz. kereset, 2009. január 15. (kártalanítás)

EUB

Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra az Olasz Köztársaság, 1991. november 19., C-6/90 és C-9/90 sz. egyesített ügyek (kártalanítás)

Gebr. Weber GmbH kontra Jürgen Wittmer és Ingrid Putz kontra Medianess Electronics GmbH, 2011. június 16., C-65/09 és C-87/09 sz. egyesített ügyek (végrehajtási intézkedés)

UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH és Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH, 2014. március 27, C-314/12 sz. ügy (bírószági meghagyás)

Az igazságszolgáltatáshoz való jog korlátozása

EJEB

Bogdel kontra Litvánia, 41248/06 sz. kereset, 2013. november 26. (elévülési idő)

C.G.I.L. és Cofferati (2. sz.) kontra Olaszország, 2/08 sz. kereset, 2010. április 6. (mentesség)

Harrison Mckee kontra Magyarország, 22840/07 sz. kereset (törvényes cél és arányosság)

Klouvi kontra Franciaország, 30754/03 sz. kereset (bizonyítékgyűjtést gátló tényezők)

Maširević kontra Szerbia, 30671/08 sz. kereset (túlzott alakiság)

Poirot kontra Franciaország, 29938/07 sz. kereset, 2011. december 15. (túlzott alakiság)

Stankov kontra Bulgária, 68490/01 sz. kereset, 2007. július 12. (eljárási illeték)

Yuriy Nikolayevich Ivanov kontra Ukrajna, 40450/04 sz. kereset, 2009. október 15. (a jogerős ítélet végrehajtásának elhúzódása)

EUB

Európai Bizottság kontra Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Észak-Írország, C-530/11 sz. ügy, 2014. február 13. (eljárási illeték)

Galina Meister kontra Speech Design Carrier Systems GmbH, C-415/10 sz. ügy, 2012. április 19. (bizonyítékgyűjtést gátló tényezők)

Q-Beef NV kontra Belgische Staat és Frans Bosschaert kontra Belgische Staat és társai, C-89/10 és C-96/10 sz. egyesített ügyek, 2011. szeptember 8. (elévülési idő)

Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA, C-317/08–C-320/08 sz. egyesített ügyek, 2010. március 18. (törvényes cél és arányosság)

Az eljárások teljes hosszának meghatározása

EJEB

Malkov kontra Észtország, 31407/07 sz. kereset, 2010. február 4. (büntető)

Oršuš és társai kontra Horvátország, 15766/03 sz. kereset, 2010. március 16. (nem büntető)

Az eljárások hosszának ésszerűsége – a meghatározás kritériumai

EJEB

Matoń kontra Lengyelország, 30279/07 sz. kereset, 2009. június 9. (az ügy bonyolultsága)

Mikulić kontra Horvátország, 53176/99 sz. kereset, 2002. február 7. (az ügy tétjének a kérelmező számára képviselt fontossága)

Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. és társai kontra Portugália, 56637/10 és egyéb sz. keresetek, 2014. október 30. (a hazai hatóságok magatartása)

Starokadomskiy kontra Oroszország (2. sz.), 27455/06 sz. kereset, 2014. március 13. (általános szabályok)

Veliyev kontra Oroszország, 24202/05 sz. kereset, 2010. június 24. (a kérelmező magatartása)

EUB

Ufficio IVA di Piacenza kontra Belvedere Costruzioni Srl., C-500/10 sz. ügy, 2012. március 29. (általános szabályok)

Jogorvoslatok az eljárások túlzott elhúzóására

EJEB

Scordino kontra Olaszország (1. sz.), 36813/97 sz. kereset, 2006. március 29.

EUB

Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság, C-58/12 P sz. ügy, 2013. november 26.

Fogyatékosággal élők

EJEB

A.K. és L. kontra Horvátország, 37956/11 sz. kereset, 2013. január 8.

Shtukaturov kontra Oroszország, 44009/05 sz. kereset, 2008. március 27.

Bűncselekmények áldozatai

EJEB

Dink kontra Törökország, 2668/07 és egyéb sz. keresetek., 2010. szeptember 14.

EUB

Maria Pupino elleni büntetőeljárás, C-105/03, 2005. június 16.

Elítéltek és előzetes letartóztatásban lévő személyek

EJEB

Hassan és társai kontra Franciaország, 46695/10 és 54588/10 sz. keresetek, 2014, december 4.

Stanev kontra Bulgária, 36760/06 sz. kereset, 2012. január 17.

Környezeti jog

EJEB

Tătar kontra Románia, 67021/01 sz. kereset, 2009. január 27.

EUB

Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV kontra Bezirksregierung Arnsberg, C-115/09, 2011. május 12.

E-igazságügy

EJEB

Lawyer Partners a.s. kontra Szlovákia, 54252/07 és egyéb sz. keresetek, 2009. június 16.

EUB

Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA, C-317/08–C-320/08 sz. egyesített ügyek, 2010. március 18.

Tárgymutató

Az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata

<i>Åklagaren kontra Hans Åkerberg Fransson</i> , C-617/10 REC, 2013. február 26.....	21
<i>Andrea Francovich és Danila Bonifaci és társai kontra az Olasz Köztársaság</i> , C-6/90 és C-9/90 sz. egyesített ügyek, 1991. november 19.	103, 118
<i>Antoine Boxus, Willy Roua, Guido Durllet és társai, Paul Fastrez, Henriette Fastrez, Philippe Daras, Association des riverains et habitants des communes proches de l'aéroport BSCA (Brussels South Charleroi Airport) (ARACH), Bernard Page, Léon L'Hoir, Nadine Dartois kontra Région wallonne</i> , C-128/09 - C-131/09, C-134/09 és C-135/09. sz. egyesített ügyek, 2011. október 18.	25, 32, 199
<i>Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León kontra Anuntis Segundamano España SL</i> , C-413/12, 2013. december 5.	28
<i>Association de médiation sociale kontra Union locale des syndicats CGT és társai</i> , C-176/12, 2014. január 15.	20
<i>Baczó Nóra és Vizsnyiczai János István kontra Raiffeisen Bank Zrt</i> , C-567/13, 2015. február 12.....	28
<i>Baustahlgewebe GmbH kontra az Európai Közösségek Bizottsága</i> , C-185/95 P, 1998. december 17.....	165
<i>Brahim Samba Diouf kontra Ministre du Travail, de l'Emploi et de l'Immigration</i> , C-69/10, 2011. július 28.....	103, 114
<i>Brasserie du Pêcheur SA kontra Bundesrepublik Deutschland és The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai</i> , C-46/93 és C-48/93. sz. egyesített ügyek, 1996. március 5.....	118, 119, 120

<i>Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen eV kontra Bezirksregierung Arnsberg, C-115/09, 2011. május 12.</i>	169, 199
<i>Camera di Commercio, Industria, Artigianato e Agricoltura (CCIAA) di Cosenza kontra Grillo Star Srl., C-443/09, 2012. április 19.</i>	36
<i>CHEZ Razpredelenie Bulgaria AD kontra Komisia za zashtita ot diskriminatsia, C-83/14, 2015. július 16.</i>	139
<i>Chronopost SA és La Poste kontra Union française de l'express (UFEX) és társai, C-341/06 P és C-342/06. sz. egyesített ügyek P, 2008. július 1.</i>	25, 43
<i>Courage Ltd kontra Bernard Crehan és Bernard Crehan kontra Courage Ltd és társai, C-453/99, 2001. szeptember 20.</i>	119
<i>Cruciano Siragusa kontra Regione Sicilia - Soprintendenza Beni Culturali e Ambientali di Palermo, C-206/13, 2014. március 6.</i>	21
<i>David Edwards, Lilian Pallikaropoulos kérelme alapján The Queen kontra az Environment Agency és társai, C-260/11, 2013. április 11.</i>	133, 200
<i>DEB Deutsche Energiehandels- und Beratungsgesellschaft mbH kontra Bundesrepublik Deutschland, C-279/09, 2010. december 22.</i>	32, 63, 64, 69
<i>Dieter Krombach kontra André Bamberski, C-7/98, 2000. március 28.</i>	90
<i>Djurgården-Lilla Värtans Miljöskyddsförening kontra Stockholms kommun genom dess marknämnd, C-263/08, 2009. október 15.</i>	199
<i>Dorsch Consult Ingenieurgesellschaft mbH kontra Bundesbaugesellschaft Berlin mbH, C-54/96, 1997. szeptember 17.</i>	36, 113
<i>Dr. Pamela Mary Enderby kontra Frenchay Health Authority és Secretary of State for Health, C-127/92, 1993. október 27.</i>	139
<i>Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) kontra Ministero delle Finanze, C-231/96, 1998. szeptember 15.</i>	141
<i>Epitropos tou Elegktikou Synedriou sto Ypourgeio Politismou kai Tourismou kontra Ypourgeio Politismou kai Tourismou - Ypiresia Dimosionomikou Elenchou, C-363/11, 2012. december 19.</i>	25, 36
<i>Eredics Emil és Vassné Sápi Mária ellen folytatott büntetőeljárás, C-205/09, 2010. október 21.</i>	61
<i>ET Agrokonsulting-04-Velko Stoyanov kontra Izpalnitelen direktor na Darzhaven fond Zemedelie - Razplashtatelna agentsia, C-93/12, 2013. június 27.</i>	114

<i>Európai Bizottság kontra Nagy-Britannia Egyesült Királysága és Észak-Írország</i> , C-530/11, 2014. február 13.....	125, 133, 200
<i>Európai Közösségek Bizottsága kontra Írország</i> , C-427/07, 2009. július 16.....	200
<i>Europese Gemeenschap kontra Otis NV és társai</i> , C-199/11, 2012. november 6.	31, 46
<i>Evropaiki Dynamiki – Proigmaena Systimata Tilepikoinonion Pliroforikis kai Tilematikis AE kontra Európai Beruházási Bank (EIB)</i> , T-461/08, 2011. szeptember 20.	109
<i>Flaminio Costa kontra E.N.E.L.</i> , C-6/64, 1964. július 15.	19
<i>Galina Meister kontra Speech Design Carrier Systems GmbH</i> , C-415/10, 2012. április 19.	126, 139
<i>Gebr. Weber GmbH kontra Jürgen Wittmer és Ingrid Putz kontra Medianess Electronics GmbH</i> , C-65/09 és C-87/09. sz. egyesített ügyek, 2011. június 16.	104, 121
<i>Gerhard Köbler kontra az Osztrák Köztársaság</i> , C-224/01, 2003. szeptember 30.	119, 120
<i>Graham J. Wilson kontra Ordre des avocats du barreau de Luxembourg</i> , C-506/04, 2006. szeptember 19.	25, 40, 43
<i>GREP GmbH kontra Freistaat Bayern</i> , C-156/12, 2012. június 13.	68
<i>Groupe Gascogne SA kontra Európai Bizottság</i> , C-58/12 P, 2013. november 26.	150, 156, 158, 166
<i>Guy Denuit és Betty Cordenier kontra Transorient - Mosaique Voyages et Culture SA.</i> , C-125/04, 2005. január 27.	37
<i>Hoechst AG kontra az Európai Közösségek Bizottsága</i> , C-46/87 és C-227/88. sz. egyesített ügyek, 1989. szeptember 21.	86
<i>Hristo Byankov kontra Glaven sekretar na Ministerstvo na vatreshnite raboti</i> , C-249/11, 2012. október 4.	110
<i>Ian William Cowan kontra Trésor public</i> , C-186/87, 1989. február 2.	183
<i>Imperial Chemical Industries Ltd kontra Európai Bizottság</i> , T-214/06, 2012. június 5.	152
<i>Inuit Tapiriit Kanatami és társai kontra az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa</i> , C-583/11 P, 2013. október 3.	20, 103, 110
<i>Jan Sneller kontra DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV</i> , C-442/12, 7 november 2013.	86
<i>Josef Köllensperger GmbH & Co. KG és Atzwanger AG kontra Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz</i> , C-103/97, 1999. február 4.	41

<i>Juan Carlos Sánchez Morcillo és María del Carmen Abril García kontra Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA</i> , C-169/14, 2014. július 17.	110
<i>Katarina Abrahamsson és Leif Anderson kontra Elisabet Fogelqvist</i> , C-407/98, 2000. július 6.	41
<i>Küçükdeveci kontra Swedex GmbH & Co. KG</i> , C-555/07, 2010. január 19.	20
<i>Lesoochranské zoskupenie VLK kontra Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky</i> , C-240/09, 2011. március 8.	198
<i>M. Helen Marshall kontra Southampton és South-West Hampshire Area Health Authority</i> , C-271/91, 1993. augusztus 2.	120
<i>Magatte Gueye és Valentín Salmerón Sánchez elleni büntetőeljárások</i> , C-483/09 és C-1/10. sz. egyesített ügyek, 2011. szeptember 15.	61
<i>Marguerite Johnston kontra Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary</i> , C-222/84, 1986. május 15.	107
<i>Maria Pupino elleni büntetőeljárás</i> , C-105/03, 2005. június 16.	168, 183
<i>Merck Canada Inc. kontra Accord Healthcare Ltd és társai</i> , C-555/13, 2014. február 13.	37
<i>Mohamed Aziz kontra Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona i Manresa (Catalunyacaixa)</i> , C-415/11, 2013. március 14.	109, 182
<i>Nils Draehmpaehl kontra Urania Immobilienservice OHG</i> , C-180/95, 1997. április 22.	120
<i>NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos kontra Netherlands Inland Revenue Administration</i> , C-26/62, 1963. február 5.	118
<i>Ordre des barreaux francophones et germanophone és társai kontra Conseil des ministres</i> , C-305/05, 2007. június 26.	84, 90
<i>Parti écologiste „Les Verts” kontra az Európai Parlament</i> , C-294/83, 1986. április 23.	107
<i>Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS kontra a belga állam</i> , C-312/93, 1995. december 14.	110
<i>Pierre Corbiau kontra Administration des contributions</i> , C-24/92, 1993. március 30.	40
<i>Q-Beef NV kontra Belgische Staat és Frans Bosschaert kontra Belgische Staat és társai</i> , C-89/10 és C-96/10. sz. egyesített ügyek, 2011. szeptember 8.	126, 141
<i>Quelle AG kontra Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände</i> , C-404/06, 2008. április 17.	121

<i>Rewe-Zentralfinanz eG és Rewe-Zentral AG kontra Landwirtschaftskammer für das Saarland</i> , C-33/76, 1976. december 16.....	109, 182
<i>Rosalba Alassini kontra Telecom Italia SpA, Filomena Califano kontra Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono kontra Telecom Italia SpA és Multiservice Srl kontra Telecom Italia SpA</i> , C-317/08 - C-320/08 sz. egyesített ügyek, 2010. március 18.....	26, 60, 125, 130, 169, 203, 204
<i>Rosalba Palmisani kontra Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)</i> , C-261/95, 1997. július 10.....	142
<i>Scarlet Extended SA kontra Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM)</i> , C-70/10, 2011. november 24.....	121
<i>Shirley Preston és társai kontra Wolverhampton Healthcare NHS Trust és társai és Dorothy Fletcher és társai kontra Midland Bank plc</i> , C-78/98, 2000. május 16.....	120
<i>Sofiane Fahas kontra az Európai Unió Tanácsa</i> , T-49/07, 2010. december 7.....	103, 107
<i>Stefano Melloni kontra Ministerio Fiscal</i> , C-399/11, 2013. február 26.....	50, 53, 100
<i>Texdata Software GmbH</i> , C-418/11, 2013. szeptember 26.....	68
<i>The Queen kontra Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd és társai</i> , C-213/89, 1990. június 19.....	109
<i>Thomas Pringle kontra Írország kormánya, Írország és The Attorney General</i> , C-370/12, 2012. november 27.....	31
<i>Trade Agency Ltd kontra Seramico Investments Ltd</i> , C-619/10, 2012. szeptember 6.....	31, 49, 68
<i>Ufficio IVA di Piacenza kontra Belvedere Costruzioni Srl</i> , C-500/10, 2012. március 29.....	149, 158
<i>Unibet (London) Ltd és Unibet (International) Ltd kontra Justitiekanslern</i> , C-432/05, 2007. március 13.....	32
<i>Unicaja Banco SA kontra José Hidalgo Rueda és társai, Caixabank SA kontra Manuel María Rueda, Ledesma és társai, Caixabank SA kontra José Labella Crespo és társai és Caixabank SA kontra Alberto Galán Luna és társai</i> , C-482/13, C-484/13, C-485/13, C-487/13. sz. egyesített ügyek, 2015. január 21.....	109, 182
<i>Unión de Pequeños Agricultores kontra az Európai Unió Tanácsa</i> , C-50/00 P, 2002. július 25.....	107, 109
<i>UPC Telekabel Wien GmbH kontra Constantin Film Verleih GmbH és Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH</i> , C-314/12, 2014. március 27.....	104, 123

<i>Ute Reindl kontra Bezirkshauptmannschaft Innsbruck</i> , C-443/13, 2014. november 13.	129
<i>Valeri Harijev Belov kontra CHEZ Elektro Bulgaria AD és társai (Bulgária és az Európai Bizottság beavatkozik)</i> , C-394/11, 2013. január 31.	25, 37
<i>Volker und Markus Schecke GbR és Hartmut Eifert kontra Land Hessen</i> , C-92/09 és C-93/09, 2010. november 9.	129
<i>Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra az Európai Unió Tanácsa és az Európai Közösségek Bizottsága</i> , C-402/05 P és C-415/05 P, 2008. szeptember 3.	107
<i>ZZ kontra Secretary of State for the Home Department</i> , C-300/11, 2013. június 4.	47

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata

<i>A. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 100/1997/884/1096, 1998. szeptember 23.	180
<i>A. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 35373/97, 2002. december 17.	66, 128, 143
<i>A. kontra Horvátország</i> , No. 55164/08, 2010. október 14.	180
<i>A.B. kontra Szlovákia</i> , No. 41784/98, 2003. március 4.	71
<i>A.K. és L. kontra Horvátország</i> , No. 37956/11, 2013. január 8.	167, 173
<i>A.K. kontra Liechtenstein</i> , No. 38191/12, 2015. július 9.	43
<i>A.T. kontra Luxemburg</i> , No. 30460/13, 2015. április 9.	88, 91, 97
<i>Abdollahi kontra Törökország</i> , No. 23980/08, 2009. november 3.	122
<i>Aerts kontra Belgium</i> , 25357/94, 1998. július 30.	67
<i>Airey kontra Írország</i> , No. 6289/73, 1979. október 9.	63, 64, 67, 72, 84, 85
<i>Al-Adsani kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 35763/97, 2001. november 21.	143
<i>Albert és Le Compte kontra Belgium</i> , Nos. 7299/75 és 7496/76, 1983. február 10.	34
<i>Ališić és társai kontra Bosznia és Hercegovina, Horvátország, Szerbia, Szlovénia és Makedónia volt Jugoszláv Köztársaság</i> , No. 60642/08, 2014. július 16.	112
<i>Allan Jacobsson kontra Svédország (2. sz.)</i> , No. 16970/90, 1998. február 19.	50
<i>Al-Skeini és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 55721/07, 2011. július 7.	19
<i>Ananyev és társai kontra Oroszország</i> , Nos. 42525/07 és 60800/08, 2012. október 10.	103, 117

<i>Anghel kontra Olaszország</i> , No. 5968/09, 2013. június 25.....	81, 85
<i>Aquilina kontra Málta</i> , No. 25642/94, 1999. április 29.....	190
<i>Aras kontra Törökország (2. sz.)</i> , No. 15065/07, 2014. november 18.....	81, 92
<i>Artico kontra Olaszország</i> , No. 6694/74, 1980. május 13.....	29, 78, 79, 93
<i>Ashingdane kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 8225/78, 1985. május 28.....	30, 128, 186
<i>Assanidze kontra Grúzia</i> , No. 71503/01, 2004. április 8.....	155
<i>B. és P. kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 36337/97 és 35974/97, 2001. április 24.....	52
<i>Baggetta kontra Olaszország</i> , No. 10256/83, 1987. június 25.....	156
<i>Bauer kontra Szlovénia</i> , No. 75402/01, 2006. március 9.....	164
<i>Beaumartin kontra Franciaország</i> , No. 15287/89, 1994. november 24.....	39
<i>Becker kontra Ausztria</i> , No. 19844/08, 2015. június 11.....	51
<i>Běleš és társai kontra a Cseh Köztársaság</i> , No. 47273/99, 2002. november 12.....	28, 135
<i>Belilos kontra Svájc</i> , No. 10328/83, 1988. április 29.....	33
<i>Benham kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 19380/92, 1996. június 10.....	78
<i>Bentham kontra Hollandia</i> , No. 8848/80, 1985. október 23.....	34, 35
<i>Bertuzzi kontra Franciaország</i> , No. 36378/97, 2003. február 13.....	81, 85
<i>Blake kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 68890/01, 2006. szeptember 26.....	153
<i>Boddaert kontra Belgium</i> , No. 12919/87, 1992. október 12.....	157
<i>Bogdel kontra Litvánia</i> , No. 41248/06, 2013. november 26.....	126, 141
<i>Boulois kontra Luxemburg</i> , No. 37575/04, 2012. április 3.....	30
<i>Brandstetter kontra Ausztria</i> , Nos. 11170/84, 12876/87 és 13468/87, 1991. augusztus 28.....	47
<i>Breinesberger és Wenzelhuemer kontra Ausztria</i> , No. 46601/07, 2012. november 27.....	158
<i>Brennan kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 39846/98, 2001. október 16.....	89
<i>Brosa kontra Németország</i> , No. 5709/09, 2014. április 17.....	104, 122
<i>Buchholz kontra Németország</i> , No. 7759/77, 1981. május 6.....	161
<i>Budayeva és társai kontra Oroszország</i> , Nos. 15339/02, 21166/02, 20058/02, 11673/02 és 15343/02, 2008. március 20.....	110
<i>Burdov kontra Oroszország (2. sz.)</i> , No. 33509/04, 2009. január 15.....	116, 126
<i>Bykov kontra Oroszország</i> , No. 4378/02, 2009. március 10.....	190
<i>C.G.I.L. és Cofferati (2. sz.) kontra Olaszország</i> , No. 2/08, 2010. április 6.....	126, 143

<i>Cadiroğlu kontra Törökország</i> , No. 15762/10, 2013. szeptember 3.	179
<i>Campbell és Fell kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 7819/77 és 7878/77, 1984. június 28.	33, 35, 38, 40, 95
<i>Capuano kontra Olaszország</i> , No. 9381/81, 1987. június 25.	157, 161
<i>Chahal kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 22414/93, 1996. november 15.	113
<i>Chudun kontra Oroszország</i> , No. 20641/04, 2011. június 21.	163
<i>Ciorcan és társai kontra Románia</i> , Nos. 29414/09 és 44841/09, 2015. január 27.	178
<i>Clinique des Acacias és társai kontra Franciaország</i> , Nos. 65399/01, 65406/01, 65405/01 és 65407/01, 2005. október 13.	48
<i>Cocchiarella kontra Olaszország</i> , No. 64886/01, 2006. március 29.	161
<i>Cordova kontra Olaszország (2. sz.)</i> , No. 45649/99, 2003. január 30.	143
<i>Correia de Matos kontra Portugália</i> , No. 48188/99, 2001. november 15.	100
<i>Costello-Roberts kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 13134/87, 1993. március 25.	108, 179
<i>Cristina Boicenco kontra Moldova</i> , No. 25688/09, 2011. szeptember 27.	194
<i>Croissant kontra Németország</i> , No. 13611/88, 1992. szeptember 25.	76, 94, 100
<i>Czekalla kontra Portugália</i> , No. 38830/97, 2002. október 10.	79, 93
<i>Damian-Burueana és Damian kontra Románia</i> , No. 6773/02, 2006. május 26. ...	193
<i>Daud kontra Portugália</i> , No. 22600/93, 1998. április 21.	93
<i>Dayanan kontra Törökország</i> , No. 7377/03, 2009. október 13.	89, 95
<i>De Souza Ribeiro kontra Franciaország</i> , No. 22689/07, 2012. december 13.	110
<i>Del Sol kontra Franciaország</i> , No. 46800/99, 2002. február 26.	66
<i>Deumeland kontra Németország</i> , No. 9384/81, 1986. május 29.	157
<i>Diennet kontra Franciaország</i> , No. 18160/91, 1995. szeptember 26.	52
<i>Dink kontra Törökország</i> , Nos. 2668/07 et al., 2010. szeptember 14.	168, 179
<i>Dobbertin kontra Franciaország</i> , No. 13089/87, 1993. február 25.	153, 161
<i>Doorson kontra Hollandia</i> , No. 20524/92, 1996. március 26.	180
<i>Douiyeb kontra Hollandia</i> , No. 31464/96, 1999. augusztus 4.	191
<i>DRAFT - OVA a.s. kontra Szlovákia</i> , No. 72493/10, 2015. június 9.	39
<i>Eckle kontra Németország</i> , No. 8130/78, 1982. július 15.	154, 155, 158, 160
<i>Éditions Plon kontra Franciaország</i> , No. 58148/00, 2004. augusztus 18.	122
<i>Edwards kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 13071/87, 1992. december 16.	45
<i>Engel és társai kontra Hollandia</i> , Nos. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 és 5370/72, 1976. június 8.	29

<i>Er és társai kontra Törökország</i> , No. 23016/04, 2012. július 31.....	18
<i>Ezeh és Connors kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 39665/98 és 40086/98, 2003. október 9.....	30
<i>Farcaş kontra Románia</i> , No. 32596/04, 2010. szeptember 14.....	171
<i>Fayed kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 17101/90, 1994. szeptember 21.....	144
<i>Ferrantelli és Santangelo kontra Olaszország</i> , No. 19874/92, 1996. augusztus 7.....	159
<i>Ferrazzini kontra Olaszország</i> , No. 44759/98, 2001. július 12.....	30
<i>Fey kontra Ausztria</i> , No. 14396/88, 1993. február 24.....	42
<i>Findlay kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 22107/93, 1997. február 25.....	38
<i>Frasik kontra Lengyelország</i> , No. 22933/02, 2010. január 5.....	192
<i>Fruni kontra Szlovákia</i> , No. 8014/07, 2011. június 21.....	40
<i>Frydender kontra Franciaország</i> , No. 30979/96, 2000. június 27.....	156
<i>Gäfgen kontra Németország</i> , No. 22978/05, 2010. június 1.....	179
<i>Galina Kostova kontra Bulgária</i> , No. 36181/05, 2013. november 12.....	34
<i>Galstyan kontra Örményország</i> , No. 26986/03, 2007. november 15.....	82, 100
<i>García Ruiz kontra Spanyolország</i> , No. 30544/96, 21 január 1999.....	49
<i>Gautrin és társai kontra Franciaország</i> , No. 21257/93, 1998. május 20.....	42
<i>George Kempers kontra Ausztria</i> , No. 21842/93, bizottsági jelentés elfogadása: 1998. január 14.....	89
<i>Giacomelli kontra Olaszország</i> , No. 59909/00, 2006. november 2.....	197
<i>Glaser kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 32346/96, 2000. szeptember 19.....	71
<i>Glor kontra Svájc</i> , No. 13444/04, 2009. április 30.....	172
<i>Gnavoré kontra Franciaország</i> , No. 40031/98, 2000. szeptember 19.....	71
<i>Goddi kontra Olaszország</i> , No. 8966/80, 1984. április 9.....	88
<i>Golder kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 4451/70, 1975. február 21.....	25, 28, 152, 186
<i>Gorraiz Lizarraga és társai kontra Spanyolország</i> , No. 62543/00, 2004. április 27.....	197
<i>Gorshkov kontra Ukrajna</i> , No. 67531/01, 2005. november 8.....	170, 187
<i>Granger kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 11932/86, 1990. március 28.....	79
<i>Granos Organicos Nacionales S.A. kontra Németország</i> , No. 19508/07, 2012. március 22.....	67
<i>Gubkin kontra Oroszország</i> , No. 36941/02, 2009. április 23.....	160
<i>Guerra és társai kontra Olaszország</i> , No. 14967/89, 1998. február 19.....	195
<i>Guincho kontra Portugália</i> , No. 8990/80, 1984. július 10.....	153

<i>Gülmez kontra Törökország</i> , No. 16330/02, 2008. május 20.....	187
<i>Gurgurov kontra Moldova</i> , No. 7045/08, 2009. június 16.	139
<i>Gutsanovi kontra Bulgária</i> , No. 34529/10, 2013. október 15.	189
<i>Hadjianastassiou kontra Görögország</i> , No. 12945/87, 1992. december 16.....	49
<i>Håkansson és Sturesson kontra Svédország</i> , No. 11855/85, 1990. február 21.	53
<i>Hansen kontra Norvégia</i> , No. 15319/09, 2014. október 2.	49
<i>Harrison Mckee kontra Magyarország</i> , No. 22840/07, 2014. június 3.....	125, 128
<i>Hassan és társai kontra Franciaország</i> , Nos. 46695/10 és 54588/10, 2014. december 4.	168, 190
<i>Henryk Urban és Ryszard Urban kontra Lengyelország</i> , No. 23614/08, 2010. november 30.	40
<i>Hermi kontra Olaszország</i> [GC], No. 18114/02, 2006. október 18.....	51
<i>Hirvisaari kontra Finnország</i> , No. 49684/99, 2001. szeptember 27.....	49
<i>Hoholm kontra Szlovákia</i> , No. 35632/13, 2015. január 13.	164
<i>Hokkanen kontra Finnország</i> , No. 19823/92, 1994. szeptember 23.....	163
<i>Hornsby kontra Görögország</i> , No. 18357/91, 1997. március 19.	45, 145
<i>Ibrahim Gürkan kontra Törökország</i> , No. 10987/10, 2012. július 3.....	25, 35, 41
<i>Idalov kontra Oroszország</i> , No. 5826/03, 2012. május 22.	190
<i>Iglin kontra Ukrajna</i> , No. 39908/05, 2012. január 12.	95
<i>Ilhan kontra Törökország</i> , No. 22277/93, 2000. június 27.	196
<i>Imbrioscia kontra Svájc</i> , No. 13972/88, 1993. november 24.	92, 93
<i>Jabłoński kontra Lengyelország</i> , No. 33492/96, 2000. december 21.....	163
<i>Jama kontra Szlovénia</i> , No. 48163/08, 2012. július 19.	151
<i>Janosevic kontra Svédország</i> , Nos. 34619/97, 2002. július 23.	28
<i>Jodko kontra Litvánia</i> (dec.), No. 39350/98, 1999. szeptember 7.....	49
<i>John Murray kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 18731/91, 1996. február 8.	88
<i>Jones és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 34356/06 és 40528/06, 2014. január 14.....	144
<i>Julius Kloiber Schlachthof GmbH és társai kontra Ausztria</i> , Nos. 21565/07, 21572/07, 21575/07 és 21580/07, 2013. április 4.	25, 33
<i>Jussila kontra Finnország</i> [GC], No. 73053/01, 2006. november 23.....	50, 51
<i>Karahalios kontra Görögország</i> , No. 62503/00, 2003. december 11.....	146
<i>Kemmache kontra Franciaország (1. és 2. sz.)</i> , Nos. 12325/86 és 14992/89, 1991. november 27.	165
<i>Khalfaoui kontra Franciaország</i> , No. 34791/97, 1999. december 14.	28
<i>Khan kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 35394/97, 2000. május 12.	113

<i>Khrabrova kontra Oroszország</i> , No. 18498/04, 2012. október 2.....	26, 52
<i>Kijewska kontra Lengyelország</i> , No. 73002/01, 2007. szeptember 6.....	127, 132
<i>Kincses kontra Magyarország</i> , No. 66232/10, 2015. január 27.....	157
<i>Kirilova és társai kontra Bulgária</i> , Nos. 42908/98, 44038/98, 44816/98 és 7319/02, 2005. június 9.....	117
<i>Klass és társai kontra Németország</i> , No. 5029/71, 1978. szeptember 6.....	107
<i>Kleyn és társai kontra Hollandia</i> , Nos. 39343/98, 39651/98, 43147/98 és 46664/99. sz. ügy, 2003. május 6.....	43
<i>Klouvi kontra Franciaország</i> , No. 30754/03, 2011. június 30.....	126, 138
<i>Kolevi kontra Bulgária</i> , No. 1108/02, 2009. november 5.....	179
<i>König kontra Németország</i> , No. 6232/73, 1978. június 28.	29, 153, 155, 156
<i>Koottummel kontra Ausztria</i> , No. 49616/06, 2009. december 10.....	51
<i>Krasuski kontra Lengyelország</i> , No. 61444/00, 2005. június 14.....	111
<i>Krčmář és társai kontra Cseh Köztársaság</i> , No. 35376/97, 2000. március 3.	48
<i>Kremzow kontra Ausztria</i> , No. 12350/86, 1993. szeptember 21.	51
<i>Kreuz kontra Lengyelország</i> , No. 28249/95, 2001. június 19.....	132
<i>Kudła kontra Lengyelország</i> , No. 30210/96, 2000. október 26.....	107, 111, 112, 152, 165
<i>Kutic kontra Horvátország</i> , No. 48778/99, 2002. március 1.....	31
<i>Kuttner kontra Ausztria</i> , No. 7997/08, 2015. július 16.	192
<i>Kyprianou kontra Ciprus</i> , No. 73797/01, 2005. december 15.....	42
<i>L.B. kontra Belgium</i> , No. 22831/08, 2012. október 2.	189
<i>L.R. kontra Franciaország</i> , No. 33395/96, 2002. június 27.....	191
<i>Lagerblom kontra Svédország</i> , No. 26891/95, 2003. január 14.	75, 81, 94
<i>Langborger kontra Svédország</i> , No. 11179/84, 1989. június 22.....	40
<i>Lanz kontra Ausztria</i> , No. 24430/94, 2002. január 31.	82, 90
<i>Lawyer Partners a.s. kontra Szlovákia</i> , Nos. 54252/07 et al., 2009. június 16.....	169, 201
<i>Lechner és Hess kontra Ausztria</i> , No. 9316/81, 1987. április 23.....	161
<i>Lithgow és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 9006/80, 9262/81, 9263/81, 9265/81, 9266/81, 9313/81 és 9405/81, 1986. július 8.	33, 34, 35
<i>López Ostra kontra Spanyolország</i> , No. 16798/90, 1994. december 9.....	195
<i>M. és társai kontra Olaszország és Bulgária</i> , No. 40020/03, 2012. július 31.	178
<i>M.C. kontra Bulgária</i> , No. 39272/98, 2003. december 4.....	180
<i>M.H. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 11577/09, 2013. október 22.....	191

<i>M.S.S. kontra Belgium és Görögország</i> , No. 30696/09, 2011. január 21.....	108
<i>Maaouia kontra Franciaország</i> , No. 39652/98, 2000. október 5.	30, 31
<i>Maktouf és Goran Damjanović Bosznia és Hercegovina elleni ügye</i> , Nos. 2312/08 és 34179/08, 18 július 2013	25, 39
<i>Magalhães Pereira kontra Portugália</i> , No. 44872/98, 2002. február 26.	191
<i>Malkov kontra Észtország</i> , No. 31407/07, 2010. február 4.	149, 155
<i>Martinie kontra Franciaország</i> , No. 58675/00, 2006. április 12.....	43
<i>Martins Moreira kontra Portugália</i> , No. 11371/85, 1988. október 26.	153, 161, 164
<i>Maširević kontra Szerbia</i> , No. 30671/08, 2014. február 11.	125, 136
<i>Matoń kontra Lengyelország</i> , No. 30279/07, 2009. június 9.	149, 159
<i>Matter kontra Szlovákia</i> , No. 31534/96, 1999. július 5.	176
<i>Mayzit kontra Oroszország</i> , No. 63378/00, 2005. január 20.	95
<i>McFarlane kontra Írország</i> , No. 31333/06, 2010. szeptember 10.	103, 108, 166
<i>McGinley és Egan kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 21825/93 és 23414/94, 1998. június 9.	197
<i>McKay kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 543/03, 2006. október 3.	189
<i>McVicar kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 46311/99, 2002. május 7.	63, 72, 85
<i>Meftah és társai kontra Franciaország</i> , Nos. 32911/96, 35237/97 és 34595/97, 2002. július 26.	75, 95
<i>Megyeri kontra Németország</i> , No. 13770/88, 1992. május 12.	92, 187, 191
<i>Mehmet Ümit Erdem kontra Törökország</i> , No. 42234/02, 2008. július 17.	179
<i>Melin kontra Franciaország</i> , No. 12914/87, 1993. június 22.	101
<i>Menson kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 47916/99, 2003. május 6.....	179
<i>Micallef kontra Málta</i> , No. 17056/06, 2009. október 15.	42
<i>Mikulić kontra Horvátország</i> , No. 53176/99, 7 február 2002	149, 164
<i>Milasi kontra Olaszország</i> , No. 10527/83, 1987. június 25.	156, 162
<i>Miragall Escolano és társai kontra Spanyolország</i> , Nos. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 és 41509/98, 2000. május 25.	136
<i>Miroslaw Orzechowski kontra Lengyelország</i> , No. 13526/07, 2009. január 13.....	72
<i>Mitev kontra Bulgária</i> , No. 40063/98, 2004. december 22.....	158
<i>Moiseyev kontra Oroszország</i> , No. 62936/00, 2008. október 9.	160
<i>Momčilović kontra Horvátország</i> , No. 11239/11, 2015. március 26.	56

<i>Monnell és Morris kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 9562/81 és 9818/82, 1987. március 2.	50, 79
<i>Mooren kontra Németország</i> , No. 11364/03, 2009. július 9	191
<i>Morice kontra Franciaország</i> , No. 29369/10, 2015. április 23.	42
<i>Mosley kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 48009/08, 2011. május 10.	122
<i>MPP Golub kontra Ukrajna</i> , No. 6778/05, 2005. október 18.	140
<i>Nachova és társai kontra Bulgária</i> , Nos. 43577/98 és 43579/98, 2005. július 6.	178
<i>Nenov kontra Bulgária</i> , No. 33738/02, 2009. július 16.	72, 173
<i>Neumeister kontra Ausztria</i> , No. 1936/63, 1968. június 27.	155
<i>Norbert Sikorski kontra Lengyelország</i> , No. 17559/05, 2009. október 22.	166
<i>Öcalan kontra Törökország</i> , No. 46221/99, 2005. május 12.	95
<i>Oleksandr Volkov kontra Ukrajna</i> , No. 21722/11, 2013. január 9.	54
<i>Öneryıldız kontra Törökország</i> , No. 48939/99, 2004. november 30.	195
<i>Orchowski kontra Lengyelország</i> , No. 17885/04, 2009. október 22.	166
<i>Oršuš és társai kontra Horvátország</i> , No. 15766/03, 2010. március 16.	149, 153
<i>Osman kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 23452/94, 1998. október 28.	179
<i>Öztürk kontra Németország</i> , No. 8544/79, 1984. február 21.	30
<i>P. és S. kontra Lengyelország</i> , No. 57375/08, 2012. október 30.	178
<i>P., C. és S. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 56547/00, 2002. július 16.	66
<i>Pafitis és társai kontra Görögország</i> , No. 20323/92, 1998. február 26.	161
<i>Pakelli kontra Németország</i> , No. 8398/78, 25 április 1983	76, 79
<i>Panovits kontra Ciprus</i> , No. 4268/04, 2008. december 11.	92, 98
<i>Papachelas kontra Görögország</i> , No. 31423/96, 1999. március 25.	158
<i>Papon kontra Franciaország (2. sz.)</i> , No. 54210/00, 2002. július 25.	128
<i>Parlov-Tkalčić kontra Horvátország</i> , No. 24810/06, 2009. december 22.	38
<i>Perdigão kontra Portugália</i> , No. 24768/06, 2010. november 16.	132
<i>Perks és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 25277/94, 25279/94, 25280/94, 25282/94, 25285/94, 28048/95, 28192/95 és 28456/95, 1999. október 12.	78
<i>Pescador Valero kontra Spanyolország</i> , No. 62435/00, 2003. június 17.	42
<i>Pham Hoang kontra Franciaország</i> , No. 13191/87, 1992. szeptember 25.	78
<i>Philis kontra Görögország</i> , No. 16598/90, 1992. július 1.	100
<i>Piechowicz kontra Lengyelország</i> , No. 20071/07, 2012. április 17.	187
<i>Pierre-Bloch kontra Franciaország</i> , No. 24194/94, 1997. október 21.	30
<i>Pincová és Pinc kontra a Cseh Köztársaság</i> , No. 36548/97, 2002. november 5. ..	117

<i>Pishchalnikov kontra Oroszország</i> , No. 7025/04, 2009. szeptember 24.	82, 89, 97, 98
<i>Poirot kontra Franciaország</i> , No. 29938/07, 2011. december 15.	125, 134
<i>Poiss kontra Ausztria</i> , No. 9816/82, 1987. április 23.	152, 153
<i>Pretto és társai kontra Olaszország</i> , No. 7984/77, 1983. december 8.	50
<i>Probstmeier kontra Németország</i> , No. 20950/92, 1997. július 1.	161, 162
<i>Procola kontra Luxemburg</i> , No. 14570/89, 1995. szeptember 28.	43
<i>Quaranta kontra Svájc</i> , No. 12744/87, 1991. május 24.	77, 78, 88
<i>R. D. kontra Lengyelország</i> , Nos. 29692/96 és 34612/97, 2001. december 18.	76
<i>Radkov kontra Bulgária (2. sz.)</i> , No. 18382/05, 2011. február 10.	117
<i>Ramirez Sanchez kontra Franciaország</i> , No. 59450/00, 2006. július 4.	103, 112
<i>Ramsahai és társai kontra Hollandia</i> , No. 52391/99, 2007. május 15.	179
<i>Rantsev kontra Ciprus és Oroszország</i> , No. 25965/04, 2010. január 7.	178
<i>Regent Company kontra Ukrajna</i> , No. 773/03, 2008. április 3.	57
<i>Rehbock kontra Szlovénia</i> , No. 29462/95, 2000. november 28.	192
<i>Ringeisen kontra Ausztria</i> , No. 2614/65, 1971. július 16.	84, 154, 159
<i>Rodrigues Da Silva és Hoogkamer kontra Hollandia</i> , No 50435/99, 2006. január 31.	137
<i>Rotaru kontra Románia</i> , No. 28341/95, 2000. május 4.	103, 106
<i>Rowe és Davies kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 28901/95, 2000. február 16. ...	48
<i>Ruiz-Mateos kontra Spanyolország</i> , No. 12952/87, 1993. június 23.	46, 47
<i>Rumour kontra Olaszország</i> , No. 72964/1010, 2014. május 27.	179
<i>Rutkowski és társai kontra Lengyelország</i> , Nos. 72287/10, 13927/11 és 46187/11, 2015. július 7.	162
<i>S. kontra Svájc</i> , Nos. 12629/87 és 13965/88, 1991. november 28.	89
<i>S.A. Sotiris és Nikos Koutras ATTEE kontra Görögország</i> , No. 39442/98, 2000. november 16.	135
<i>S.C. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 60958/00, 2004. június 15.	92
<i>Sacaleanu kontra Románia</i> , No. 73970/01, 2005. szeptember 6.	146
<i>Saint-Paul Luxembourg S.A. kontra Luxemburg</i> , No. 26419/10, 2013. április 18. ...	128
<i>Sakhnovskiy kontra Oroszország</i> , No. 21272/03, 2010. november 2.	89, 97
<i>Salabiaku kontra Franciaország</i> , Nos. 10519/83 és 10519/83, 1988. október 7.	138
<i>Salduz kontra Törökország</i> , No. 36391/02, 2008. november 27.	74, 81, 88
<i>Şaman kontra Törökország</i> , No 35292/05, 2011. április 5.	98
<i>Santambrogio kontra Olaszország</i> , No. 61945/00, 2004. szeptember 21.	71

<i>Scordino kontra Olaszország (1. sz.)</i> , No. 36813/97, 2006. március 29.	18, 146, 150, 154, 165
<i>Scuderi kontra Olaszország</i> , No. 12986/87, 1993. augusztus 24.	151
<i>Shtukaturon kontra Oroszország</i> , No. 44009/05, 2008. március 27.	167, 175
<i>Shulgin kontra Ukrajna</i> , No. 29912/05, 2011. december 8.	135
<i>Siałkowska kontra Lengyelország</i> , No. 8932/05, 2007. március 22.	71
<i>Silver és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 5947/72, 6205/73, 7052/75, 7061/75, 7107/75, 7113/75 és 7136/75, 1983. március 25.	113
<i>Sociedade de Construções Martins & Vieira, Lda. és társai kontra Portugália</i> , Nos. 56637/10 és társai, 2014. október 30.	149, 161
<i>Somogyi kontra Magyarország</i> , No. 5770/05, 2011. január 11.	192
<i>Sramek kontra Ausztria</i> , No. 8790/79, 1984. október 22.	34
<i>Stanev kontra Bulgária</i> , No. 36760/06, 2012. január 17.	168, 188
<i>Stankiewicz kontra Lengyelország</i> , No. 46917/99, 2006. április 6.	134
<i>Stankov kontra Bulgária</i> , No. 68490/01, 2007. július 12.	125, 132
<i>Starokadomskiy kontra Oroszország (2. sz.)</i> , No. 27455/06, 2014. március 13.	149, 157
<i>Staroszczyk kontra Lengyelország</i> , No. 59519/00, 2007.22. március 2007.	71, 85
<i>Steel és Morris kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 68416/01, 2005. február 15.	71, 72, 85
<i>Stögmüller kontra Ausztria</i> , No. 1602/62, 1969. november 10.	151
<i>Stubbings és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , Nos. 22083/93 és 22095/93, 1996. október 22.	111, 141
<i>Suda kontra a Cseh Köztársaság</i> , No. 1643/06, 2010. október 28.	26, 57
<i>Suominen kontra Finnország</i> , No. 37801/97, 2003. július 1.	49
<i>Süssmann kontra Németország</i> , No. 20024/92, 1996. szeptember 16.	154
<i>T. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 24724/94, 1999. december 16.	84
<i>Taşkin és társai kontra Törökország</i> , No. 46117/99, 2004. november 10.	195
<i>Tătar kontra Románia</i> , No. 67021/01, 2009. január 27.	169, 195, 197
<i>Taxquet kontra Belgium</i> , No. 926/05, 2010. november 16.	49
<i>Tierce és társai kontra San Marino</i> , Nos. 24954/94, 24971/94 és 24972/94, 2000. július 25.	50
<i>Tolstoy Miloslavsky kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 18139/91, 1995. július 13.	134
<i>Torreggiani és társai kontra Olaszország</i> , No. 43517/09, 2013. január 8.	115

<i>Tripodi kontra Olaszország</i> , No. 13743/88, 1994. február 22.....	93
<i>Tsarenko kontra Oroszország</i> , No. 5235/09, 2011. március 3.....	189
<i>Tsonyo Tsonev kontra Bulgária (2. sz.)</i> , No. 2376/03, 2010. január 14.	63, 76
<i>Twalib kontra Görögország</i> , No. 24294/94, 1998. június 9.....	63, 77, 93
<i>Tychko kontra Oroszország</i> , No. 56097/07, 2015. június 11.....	154
<i>Unión Alimentaria Sanders SA kontra Spanyolország</i> , No. 11681/85, 1989. július 7.	160
<i>Užkauskas kontra Litvánia</i> , No. 16965/04, 2010. július 6.....	26, 48
<i>V. kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 24888/94, 1999. december 16.	84
<i>Valiulienė kontra Litvánia</i> , No. 33234/07, 2013. március 26.	179
<i>Valová, Slezák and Slezák kontra Szlovákia</i> , No. 44925/98, 2004. június 1.	51
<i>Vamvakas kontra Görögország (2. sz.)</i> , No. 2870/11, 2015. április 9.....	93
<i>Van Mechelen és társai kontra Hollandia</i> , Nos. 21363/93, 21364/93, 21427/93 és 22056/93, 1997. április 23.	128
<i>Vayiç kontra Törökország</i> , No. 18078/02, 2006. június 20.	160
<i>Veliyev kontra Oroszország</i> , No. 24202/05, 2010. június 24.	149, 160
<i>Vermeulen kontra Belgium</i> , No. 19075/91, 1996. február 20.	48
<i>Vocaturu kontra Olaszország</i> , No. 11891/85, 1991. május 24.	164
<i>VP Diffusion Sarl kontra Franciaország</i> , No. 14565/04, 2008. augusztus 26.....	67
<i>Vučković és társai kontra Szerbia</i> , No. 17153/11 és 29 másik ügy, 2014. március 25.....	108
<i>Wassink kontra Hollandia</i> , No. 12535/86, 1990. szeptember 27.	193
<i>Weber kontra Svájc</i> , No. 11034/84, 1990. május 22.	30
<i>Wemhoff kontra Németország</i> , No. 2122/64, 1968. június 27.....	154
<i>Werner kontra Ausztria</i> , No. 21835/93, 1997. november 24.....	47
<i>Wiesinger kontra Ausztria</i> , No. 11796/85, 1991. október 30.....	158, 159
<i>Winterwerp kontra Hollandia</i> , No. 6301/73, 1979. október 24.....	187
<i>Włoch kontra Lengyelország (2. sz.)</i> , No. 33475/08, 2011. május 10.	194
<i>X és Y kontra Hollandia</i> , No. 8978/80, 1985. március 26.	178, 179
<i>X és Y kontra Horvátország</i> , No. 5193/09, 2011. november 3.....	176
<i>X kontra Franciaország</i> , No. 18020/91, 1992. március 31.	163
<i>Y. kontra Szlovénia</i> , No. 41107/10, 2015. május 28.	180
<i>Yagtzilar és társai kontra Görögország</i> , No. 41727/98, 2001. december 6.....	161
<i>Yaikov kontra Oroszország</i> , No. 39317/05, 2015. június 18.	158
<i>Yarashonen kontra Törökország</i> , No. 72710/11, 2014. június 24.....	103, 111
<i>Yevgeniy Petrenko kontra Ukrajna</i> , No. 55749/08, 2015. január 29.....	88

<i>Yuriy Nikolayevich Ivanov kontra Ukrajna</i> , No. 40450/04, 2009. október 15.....	117, 126, 145
<i>Z és társai kontra az Egyesült Királyság</i> , No. 29392/95, 2001. május 10.....	112, 178
<i>Zdravko Stanev kontra Bulgária</i> , No. 32238/04, 2012. november 6.	64, 77, 78
<i>Zehentner kontra Ausztria</i> , No. 20082/02, 2009. július 16.....	175
<i>Ziliberg kontra Moldova</i> , No.61821/00, 2005. február 1.	29
<i>Zimmermann és Steiner kontra Svájc</i> , No. 8737/79, 1983. július 13.....	162
<i>Zumtobel kontra Ausztria</i> , No. 12235/86, 1993. szeptember 21.	54

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának ítélkezési gyakorlata

<i>Casanovas kontra Franciaország</i> , 1514/2006. sz. közlemény, 2008. október 28-i állásfoglalás.....	132
<i>Czernin kontra Cseh Köztársaság</i> , 823/1998. sz. közlemény, 2005. március 29-i állásfoglalás.....	45, 145

Az Európai Unió Alapjogi Ügynökségéről további információ olvasható az interneten. Ez az FRA weboldaláról érhető el (<http://fra.europa.eu>).

Az Európai Emberi Jogi Bíróság joggyakorlatával kapcsolatban további információ található a Bíróság honlapján: echr.coe.int. A HUDOC keresőportál révén hozzáférhetők az ítéletek és határozatok angolul, ill. franciául, egyes esetekben azok fordítása más nyelveken, esetjogi tájékoztatók, sajtóközlemények, valamint a Bíróság munkájával kapcsolatos egyéb tudnivalók.

HOGYAN JUTHAT HOZZÁ AZ EURÓPAI UNIÓ KIADVÁNYAIHOZ?

Ingyenes kiadványok:

- egy példány:
az EU Bookshopból (<http://bookshop.europa.eu>),
- több példány, valamint plakátok, térképek rendelése:
az Európai Unió képviseletein keresztül (http://ec.europa.eu/represent_hu.htm),
nem uniós országokban a küldöttségektől (http://eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm),
a Europe Direct szolgáltatáson keresztül (http://europa.eu/europedirect/index_hu.htm) vagy a
00 800 6 7 8 9 10 11 telefonszám tárcsázásával (ingyenesen hívható az EU egész területéről) (*).

(*) A legtöbb hívás és a megadott információk ingyenesek (noha egyes mobiltelefon-szolgáltatásokon keresztül, telefonfülkékből és hotelekből a számot csak díjfizetés ellenében lehet hívni).

Megvásárolható kiadványok:

- az EU Bookshopból (<http://bookshop.europa.eu>).

Hogyan juthat hozzá az Európa Tanács kiadványaihoz?

A Council of Europe Publishing a szervezet hatáskörébe tartozó összes területen, köztük az emberi jogok, a jogtudomány, az egészségügy, az etika, a szociális ügyek, a környezetvédelem, az oktatás, a kultúra, a sport, a fiatalok és az építészeti örökség területén kiad műveket. Az átfogó katalógusból könyvek és elektronikus publikációk egyaránt rendelhetők online módon: (<http://book.coe.int>).

A virtuális olvasószoba révén az érdeklődők ingyenesen ismerhetik meg a lényegesebb újonnan publikált művek kivonatát, ill. egyes hivatalos anyagok teljes szövegét.

Az Európa Tanács egyezményeire vonatkozóan tájékoztató, valamint az egyezmények teljes szövege elérhető az Európa Tanács szerződéseket kezelő irodájának honlapjáról: <http://conventions.coe.int/>.

Az igazságszolgáltatáshoz való jog a jogállamiság fontos eleme. Lehetővé teszi az egyének számára, hogy megvédjék önmagukat jogaik megsértésével szemben, orvosoljanak polgári jogellenességeket, felelőssé tegyék a végrehajtó hatalmat és megvédjék magukat büntetőjogi eljárásokban. Ez a kézikönyv, kifejezetten a polgári és büntetőjogot szem előtt tartva összefoglalja az igazságszolgáltatáshoz való jog területén a fő európai jogi elveket. Arra törekszik, hogy felhívja a figyelmet az Európai Unió (EU) és az Európa Tanács által meghatározott releváns jogi normákra, különösen az Európai Unió Bírósága és az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélezési gyakorlatán keresztül. A kézikönyv az Európai Unió és az Európa Tanács tagállamaiban a perese eljárások területén dolgozó ügyvédeknek, bíráknak és egyéb gyakorló jogi szakembereknek, továbbá nem kormányzati szervezeteknél és igazságszolgáltatással foglalkozó egyéb szervezeteknél dolgozó egyéneknek szól.

AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Bécs – Ausztria
Tel.: +43 (1) 580 30-60 – Fax: +43 (1) 580 30-693
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu

EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGA EURÓPA TANÁCS

67075 Strasbourg Cedex – Franciaország
Tel.: +33 (0) 3 88 41 20 18 – Fax: +33 (0) 3 88 41 27 30
echr.coe.int – publishing@echr.coe.int

